

TEORII_{de} *dogrultu*

29

Şubat-Mart

2008

İÇİNDEKİLER

Teoride Doğrultu'dan: Tekelci Dağıtım Sansürüne Karşı Abonelik Kampanyası	2
Söz İşçinin	4
Sermayenin Çürüme Halleri: Resesyondan Depresyona Kriz Nereye Doğru?	9
2007'de Pırıltılar, 2007'ye Sorular	20
Örgütlenmede Nereden Nereye? Coğrafyamızda Devrimci-Komünist Kadınlar	26
Futbolun Ölümü Ve Kurtuluşu	38
Dünyanın Çatısında Devrim İlerliyor	49
Alternatif Tarih Okumaları IV: Babek İsyanı	61
Ulusal Sorun Ve Yürüyüş Dergisi'nin Ekonomizmi	72
İnceltmiş Sosyal Şovenizmin Yeni Adresi: "Müdahale"	79
Nail Satlıgan'ın İnkârcılığı Ve 20. Yüzyıl Sosyalizmi	86

Teoride Doğrultu'dan: Tekelci Dağıtım Sansürüne Karşı Abonelik Kampanyası

Tarih 2008'in kapısından girip yoluna devam ederken, Şubat-Mart 2008 tarihli 29. sayımızla yine beraberiz. Bu sayımızla birlikte bir dizi gelişmeden siz okurlarımızı haberdar etmek için bu giriş yazısını kaleme aldık.

Birincisi, dağıtım tekeli Yay-Sat, 2008 başından itibaren dayattığı yeni sözleşmeyle dergimizin dağıtımını fiilen sansürledi. Dergimize kaldıramayacağı ekonomik koşulların ('Etiket parası' adı altında her sayı peşin olarak 2000 TL yatırılmasının yanı sıra, satılan dergilerin de yüzde 40'ının Yay-Sat tarafından alıkonulması) dayatılması sonucunda dergimizi Yay-Sat bayi dağıtımından çektik.

Sosyalist basını dağıtım ağının dışına düşüren bu saldırı, kaçınılmaz olarak alternatiflerin üretilmesini gündeme getiriyor. Dergimiz bu amaçla kendi dağıtım ağını örgütleyerek işe başlıyor. Dergimizin bulunabileceği kitabevi ve bayilerin bir listesini son sayfalarımızda bulacaksınız. Bu listenin genişletilmesi için her okurumuzun önerilerine açığız.

İkinci olarak, dergimiz, tekelci sansürün kırılması amacıyla bir abonelik kampanyası başlattı. Dergimizi daha önce Yay-Sat'tan edinen, ancak artık bu imkandan yoksun kalan okurlarımızın dergimize erişim imkanlarının sağlanması işin bir yönü. Ama daha da önemlisi, tekelci sansüre karşı, sosyalist bir dayanışma ve sahiplenme tavrının geliştirilmesidir.

Teoride Doğrultu'nun ulaştığı her yeni insan, Marksist fikirlerin yaygınlaşmasında yeni bir halka demektir. Bu halkalar arttıkça, burjuva ideolojisine ve onun kaynaklarına karşı işçi sınıfının mücadelesi güçlenecektir. Proleter ideolojinin aktığı yatak genişleyecektir.

Dergimiz, bu sayısıyla birlikte, işçi sınıfının ileri, öncü kesimlerine, sosyalizmi savunan aydınlara, gençliğe, emekçi kadınlara, emekçi halka açık çağrı yapıyor. Marksizmin bu topraklardaki üretim kaynaklarından birisi olan Teoride Doğrultu'yu sahiplenmeye; abone olmaya ve abone bulmaya çağırıyor. Hedefimiz ilk etapta 500 aboneye ulaşmaktır. Okurlarımızın etkin katılımıyla bu sayıya iki ay içinde ulaşmayı hedefliyoruz.

Diğer yandan, okurlarımızla hali hazırda zayıf olan bağlarımızı güçlendirmek, dergimizin temel hedeflerinden birisidir. Okurlarımızı, eleştiri, uyarı ve önerilerini dergimize ulaştırmaya; işlenmesi-

ni istediği konuları bildirmeye; bizzat yazılar kaleme alarak göndermeye... ağırıyoruz. Okur eleştirmelerini yazarlarına iletme veya Yayın Kurulu'nda ele alma ve yanıtlarını da eleştirmesi sahiplerine ulaştırma sorumluluğunu da üzerimize alıyoruz. Biz, okurlarımızın dergimizde çıkan yazılar hakkındaki fikirlerini, eleştirmesi, yorum ve önerilerini çok merak ediyoruz! Bizi merakta bırakmayacağınızı umuyoruz.

nc haberimiz, internet sitemizle ilgili. Okurlarımızdan gelen haklı eleştirmesi ve uyarıların bir yönü, internet sitemizin işlevsizliğiyle ilgiliydi. Uzunca zamandır süren teknik sorunların artık çözülmesiyle birlikte, internet sitemiz de yeniden işlevli hale getirildi.

Teoridedogrultu.Org, Yeniden Yayında!

Dördüncü olarak, bu sayımızla birlikte, uzun sreden beri devam eden "periyod sarkması" sorunlarına bir kılıç darbesi vuruyoruz. Artık Doğrultu, künyesinde yazılı olduğu üzere "iki ayda bir" yayımlanacak. Periyodunu tutturmak yolundan, pratik zeleştirmesi verecek. İki aylık periyodu üzerinden, yılda 6 sayı yayımlanacak.

İki yıldır süren dergi maliyetlerindeki artış sonucunda, fiyatımıza yaptığımız 1 YTL'lik zammı da anlayışla karşılayacağınızı umuyoruz

Önümüzdeki sayı, okurlarımızın değerli katkılarıyla daha güçlenmiş olarak, yeniden buluşmak dileğiyle!

Yayın Kurulu

Söz İşçinin

Türkiye işçi sınıfı, sarsıldı ve belli ölçülerde kendisine geldi. 2007 bu uyanışa tanıklık etti. Zira 2004'te, 2005'te, 2006'da da tarihe not düşen bazı mücadeleler yaşandı, ama 2007'de sergilenen pratikler bunları çok çok aştı.

Kazanımları Biriktirerek

Yılın başında cumhuriyet tarihinin en kitlesel antişoven gösterisine dönüşen Hrant Dink uğurlaması ile başlayan canlılık, zikzaklar çizse de yıl boyunca sürdü. Antifaşist, antişovenist öfke seli, önce 2007 1 Mayıs'ına taşındı. Türkiye işçi sınıfı ve ezilenleri, '77 1 Mayıs katliamının 30. yılında tarihi 1 Mayıs alanına, Taksim'e çıktı. Sabahın erken saatlerinde başlayan irade savaşını devrimciler, ilericiler kazandı. İstanbul'u açık hava hapishanesine dönüştüren İstanbul Valiliği ve Emniyet Müdürlüğü yenildi.

Türkiye işçi sınıfı, kendi eyleminden öğrendi, başarılar, kazanımlar biriktirerek ilerledi. Taksim zaferi, sınıfa mücadeleci bir özgüven taşıdı. Mevcut durumu değiştirme yönünde anlamlı bir dayanak ve zemin oluşturdu. Sınıfa değiştirici bir güç olduğunu, ısrarlı davrandığında sonuç alabildiğini gösterdi. Dahası, sonraki süreçlerle de birleşen tarzda, işçi ve emekçi memur hareketinde yeni bir mücadele eğilimi mayaladı.

Ama 1 Mayıs'ta elde edilen moral üstünlük 22 Temmuz seçimlerinde layıkıyla değerlendirilemedi. Hrant Dink uğurlamasında ortaya çıkan antişovenist, Newroz'da bir kez daha somutlanan antisömürgeci, 1 Mayıs'ta ise ilk kez bu kadar kuvvetli bir şekilde kendisini ortaya koyan antiemperyalist, antikapitalist, antifaşist mücadele istek ve arzusu, tek bir potada birleştirilemedi. Siyasal ve toplumsal gericiliğe karşı üçüncü cephede bir araya gelinemedi.

Yine de bu bocalama çok sürmedi. Durgunluk, Kamu TİS'leri ile birlikte aşıldı, hareket yeniden kendisini toplandı, eski canlılığını yakaladı.

Grevin Adı Bile Yetti

2007 Toplu İş Sözleşmesi görüşmelerinde mücadele bayrağını ilk önce, hava işçileri göndere çekti. Uzun süredir yaprağın bile kıpırdamadığı, grev gibi temel bir mücadele aracının karar düzeyinde bile gündeme gelmediği koşullarda; Hava-İş Sendikası'nın grev kararlılığı ile buluşan hava yolu işçilerinin mücadele azmi, sermayeyi, hükümetini, medyasını havada uzun süreli bir türbülansa soktu. Öyle ki; turizmcilerden, ihracatçı patron derneklerine kadar bir dizi patron örgütünden de "Grev felaketi"ne karşı açıklamalar geldi. İstanbul Valisi de "duruma" el koydu. Grev, olsa olsa bir "Ulusal ihanet" olabilirdi. "Grevin kazanımı yok"tu. Sendika "İdeolojik davranıyor"du.

Süreç şöyle işledi: Hava-İş Sendikası ile THY yönetimi arasında 16 Mart'ta başlayan iş sözleşmesi görüşmelerinde, ücret, sosyal yardımlar ve uçuş personelinin hakları olmak üzere toplam 80 madde üzerinde anlaşma sağlanamadı, arabulucu sürecine gidildi. 27 Haziran'da başlayan arabulucu sürecinde de uzlaşma çıkmaması üzerine sendika, 20 Temmuz günü grev kararını astı. Gerilimin had safhaya vardığı irade savaşında THY yönetimi, 24 Temmuz günü lokavt kararı aldığını açıkladı, işçilerden zor ve baskı ile aldığı imzalar ile süreci grev oylamasına götürdü. Fakat, bu kararının altında kaldı. 9 Ağustos'ta yapılan grev oylamasında, hava yolu işçisi greve 'evet' dedi. THY yönetimi bunun üzerine geri adım atarak, 27 Ağustos'ta TİS'i imzaladı. Sonuçta yasadışı grev oylamasının

yanı sıra burjuvazinin ve faşist devletinin tehditlerine, burjuva medyanın kara çalmalarına rağmen grevde ısrar eden hava yolu işçileri, tüm engelleri alınlarının akıyla aşarak, sınıf kardeşlerine grevin en etkin silahlarından biri olduğunu hatırlattı. Hava-İş Sendikası ve işçiler, kararlı bir mücadelenin açamayacağı kapı olmadığını gösterdi. Örgütlü mücadelenin akan suları durduracağını ortaya koydular. Dolayısıyla sendika yönetimlerinin, çoğu zaman tabana duydukları güvensizliği bahane ederek kararını bile almaktan kaçındıkları grevin gücü, bir kez daha görüldü. Hava işçilerinin mücadelesi; taban, TİS sürecinin bir parçası haline getirildiğinde; işçiler, karar alma sürecine dahil edildiğinde sermayenin ve hükümetin tehditlerinin anlamsızlaştığını kanıtladı.

Zincirleme Reaksiyon

Havada kazanımla sonuçlanan irade savaşı, bundan sonra karada sürdü. Tekstil işkolu toplu sözleşmesi, havada yakalanan mücadele irtifasının da etkisiyle geçen yıllara oranla nispeten iyi geçti. Taban baskısı, TEKSİF Sendikası'na çok fazla patronların suyuna gitme şansı bırakmadı. Sonuçta TEKSİF'le Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası (TÜTSİF) arasındaki toplu iş sözleşmesi, greve saatler kala 9 Eylül akşamı imzalandı. Anlaşma sonucunda işçilerin kazanılmış haklarında bazı geriye gidişler yaşandı, ama tekstil patronlarının kölece çalışma dayatmaları TİS'e girmemiş oldu.

Tekstil İşverenleri Sendikası Başkanı Halit Narin, sendika ile imzaladıkları son TİS'ten duyduğu bu memnuniyetsizliği, "Karşılıklı sevgi ve saygı ortadan kalktı" sözleri ile dışa vurdu. Tekstil patronu Narin, sendikacıların müzakere etme biçiminden fevkalade rahatsız olduklarını ifade etti, "Bu insanlarla yeniden masaya oturmayacağız" tehdidini savurdu.

Hatırlanacaktır, Halit Narin; grevlerin yasaklandığı, sendikaların kapılarına kilit vurulduğu 12 Eylül faşist darbesini "Şimdiye kadar işçiler güldü, biz ağladık, şimdi gülme sırası bizde" sözleri ile karşılamıştı.

Toparlarsak Kamu TİS'leri, değişik iş kollarını da kapsayan tam bir zincirleme reaksiyona dönmüştü. Türk-İş bürokrasinin hükümetle imzaladığı toplu anlaşmaya rağmen, bu anlaşmayı da aşan tarzda bir mücadele doğuran zincirleme reaksiyonun diğer önemli halkları ise, Petrol- İş,

Tez Koop-İş ve Harb-İş sendikalarının imzaladığı TİS'ler oldu.

Son 30 Yılın En Büyük Grevi

Zincirleme reaksiyonun zirve noktası ise, Telekom grevi oldu. Havadan karaya, oradan da fiber optik kablolarla taşınan hak alıcı mücadele dalgası, Telekom'da 44 günlük bir grevle taşlandı. Telekom işçileri, gerici bir sendikal önderlik altında olsalar da, hiçbir ciddi mücadele deneyimine sahip olmasalar da, greve başlarken ülkeyi saran ırkçı şoven akıl tutulmasının etkisinde olsalar da, uzunca bir aradan sonra Türkiye işçi sınıfının ilk uzun süreli sektörel grevine imza attı.

Telekom işçisi, 44 günlük grev maratonunu, kapsam dışı çalıştırılan taşeron işçiler aracılığıyla uygulamaya sokulan grev kırıcılığına, valiler ve polis aracılığıyla devreye sokulan baskılara ve tutuklama terörüne, burjuva medyanın işçileri "vatan haini" ilan edip halkla karşı karşıya getirme çabalarına rağmen; kararlılığı, direngenliği ve sınıf dayanışmasının gücü ile kazandı. Grev sessizliğini bozan, yaygın ve sürekli bir mücadelenin mimarı olan Telekom işçileri, tüm taleplerini söküp almasalar da, 1 milyon 100 bin günlük iş günü kaybı ile son 30 yılın en büyük grevinden başarıyla çıktı.

Uluslararası tekel Oger'in binbir hileyle üretimi sürdürme girişimlerine ve devlet destekli grev kırıcılığına, işçiler kabloları keserek yanıt verdiler. Sınıf mücadelesi bakımından son derece meşru bir silaha başvurdular. Bu mücadele biçimi, burjuva medyanın ve polisin saldırılarını üzerine çekti. Ancak grevin kazanılmasında açık bir rol oynadığı inkar edilemez. Sermayenin grev kırıcılığı zoruna karşı işçiler de, kablo altyapısına yönelik meşru sınıf şiddetini uygulamıştır.

Telekom işçileri, sermaye işbirlikçisi hükümetlerin, 'milli güvenlik' bahanesi ile grevleri sık sık yasakladığı bir ülkede, işçi sınıfına örnek oldu. Zira hatırlanacaktır, en son Şişecam işçilerin 2004 grevi, 10'lu günlere ulaşmadan hükümet tarafından yasaklanmış, boğulmuştu. O günden sonra Türkiye işçi sınıfı -güvencesiz işçilerin sendikalaşma mücadelelerini dışta tutarsak- bırakın greve çıkmayı, grevin adını bile ağzına almamıştı.

Telekom grevi, ayrıca emek ile sermaye arasındaki kırmızı çizgileri de ortaya çıkardı, saflaş-

tırdı. Sermayenin ve Başbakan Erdoğan'ın ağzından düşürmediği 'aynı gemideyiz' yalanını tuzla buz etti. Grev, Telekom işçilerine grev okulu aracılığıyla dostlarını ve düşmanlarını gösterdi. Gayrettepe Telekom İşyeri Bastemsilcisi Yener Ünal bunu Atılım gazetesine şu sözlerle ifade etti: "Telekom işçisi grev boyunca çok şey öğrendi. Sermayenin fütursuzca saldırısını gördü. Daha önce 'Ne kadar çok üretirsek o kadar çok kazanırız' diyen işçiler, artık bunun böyle olmadığını farkında. Patronun yaptıklarını, oy verdiği partilerin, medyanın, devletin nasıl engel çıkardığını gördü. Grevci arkadaşlarımızı gözlemliyoruz, her şey 16 Ekim'den önceki gibi değil artık. Sermayenin saldırıları şiddetlendikçe biz de güçlendik. Sıradan bir arkadaşımızın nasıl grev alanına çıktığını gördük. İnsanların grev boyunca nasıl canıyla, tırnağıyla direndiğini gördük, nasıl taraf olduğunu gördük. Çok kalabalık olmak bir şey ifade etmiyor, asıl olan örgütlü olmak."

Gayrettepe Telekom işçisi Haydar Yıldıztekini-se, bu durumu yine Atılım gazetesine şu sözlerle anlattı: "İşçi, kendisi ile yüzleşti, işçi olduğunu öğrendi. Düşmanlarını tanıdı. Hakkını aramanın yollarını, birlikte paylaşımı öğrendi. Sınıfsal açıdan; sınıf dostlarını tanıdı. Grevin unutulduğu bir dönemde, Türkiye'nin her tarafında böyle bir uzun dönem süren grev öncelikle çok büyük bir deneyimdir. Hepimiz grevleri romanlardan, gazetelerden okuyordu. Fakat yaşadık. Yaşamak bile büyük bir kazanım. Sınıf adına büyük bir deneyim. Bu grev, bundan sonraki TİS'lerin önünü açtı."

İrkçı şoven akıl tutulması koşullarında başlayan grev, sendika genel merkezinin şoven yönetimine rağmen, sokaklarda faşist ipoteğin sürdüğü koşullar altında bile hızla politikleşti. İşçiler, grev okulunu terk etmedikçe, ırkçı şoven sis bombalarına rağmen yönünü kaybetmedi. Faşist şoven cephenin bir yedeği haline gelmedi. Sonuç yalındı: Türkiye işçi sınıfı, şovenizmin ne kadar etkisi altında olursa olsun, hak mücadelesine sıkıca tutunduğunda sis bombaları içinde yönünü yitirmiyor.

Sonuçta Telekom işçileri, sınıf dayanışmasının da gücüyle, havayolu işçilerinden aldıkları grev bayrağını 44 gün boyunca yükseklerde dalgalandırdı, işçi sınıfının en etkin silahlarından birinin, grev olduğunu dosta düşmana gösterdi. Muhtarlardan emekçi memurlara, üniversite

gençliğinden diğer iş kollarında örgütlü işçilere, ilericilerden devrimcilere herkesi birleştiren grevde, kazanan sadece 26 bin Telekom işçisi olmadı, tüm Türkiye işçi sınıfı kazandı.

Kadın Grevi

2007'nin bir diğer önemli mücadelesi ve kazanımı, Novamed kadın grevi oldu. Nitekim Novamedli işçi kadınlar, sendikal örgütlülüklerinin tanınması, iş güvencelerinin garantiye alınması, "insanca" çalışma koşullarının oluşturulması ve daha yüksek bir ücretle çalışma talepleriyle bir yılı aşkındır sürdürdükleri grevi, 2007'in son günlerinde kazanımla sonuçlandırdı.

Novamedli kadınlar, Antalya Serbest Sanayi Bölgesi'nden, kölece çalışma koşullarının hakim olduğu kan emici sermayenin tüm serbest bölge cehennemlerine direnç gülleri gönderdi. Kapitalist sınıf sömürsüyle, erkek egemenliğinin iç içe geçtiği bu işyerinde kadın işçiler, her ikisine karşı mücadele yürüttüler.

Novamedli kadın işçiler; kadın hareketine enerjilerini aşıladı, kadın örgütlerine unuttukları işçi kadınları hatırlattılar. Bu sayede birçok ilde dağılan kadın platformları yeniden toplandı, sendikaların kadın komisyonları yeniden işlerlik kazandı. Grevin başka bir kazanımı ise, son yıllarda grevlerin uzadıkça sönümlenmesi şeklinde ezberi bozması idi. Grev, kadın kararlılığının göstergesi; emekçi kadınların bir işe el attı mı, bunu kolay kolay bırakmayacağına bir sağlaması idi.

Grevin çok önemli başka bir yönü ise, işçi kadınları özgürleştirilmesi, ev ve fabrika duvarlarının sınırlarının parçalanması idi. Zira örgütlenmenin başlangıcında çekingen, alçak sesle konuşan kadınların kendilerine güveni arttı. Grevin başlangıcında, kadınların çoğu babasından ve kocasından izin alarak sokağa çıkarken, grev boyunca gece yarısı nöbet tuttu, basına dertlerini anlattı, radyolara, televizyonlara çıktı, panelere, söyleşilere katıldı. Bu grev; sadece onları değil eşlerini, babalarını, ailelerini de değiştirdi. İşçi kadınları örgütlemek için, eşleri ve ailelerini de örgütlemek zorunda olduğuna işaret etti.

İş Cinayetlerine "Artık Yeter"

2008, Davutpaşa ve Tuzla'da simgeleşen iş cinayetlerine karşı mücadeleyle açıldı. Davutpaşa'da kaçak bir havai fişek imalathanesinin pat-

lamasıyla 23 işçinin öldüğü bir katliam yaşandı. Tuzla'da iş cinayetleri "seri cinayet" halini aldı. 7 ay içinde 20 işçinin öldüğü korkunç bir bilanço ortaya çıktı.

Davutpaşa ve Tuzla, Türkiye'de kapitalist sömürünün sadece emeği değil, bizzat işçilerin yaşam hakkını da sömürecek dereceye vardığını, sermaye birikiminin aynı zamanda işçilerin canlarını yutacak bir çark haline geldiğini açıkça ortaya koydu. Taşeronlaşmaya dayalı, kayıtdışı, güvencesiz çalışmanın işçileri öldürdüğü geniş kesimlerce görüldü.

Öfke muazzamdı. Davutpaşa'da Tekstil-Sen başta olmak üzere bir dizi sendikanın hızlı refleksi ve tavır alışı; Tuzla'da Limter-İş'in öncülüğünde bir işçi mücadelesinin örgütlenmesi, tüm işçi sınıfına cesaret ve umut verdi. Tuzla tersanelerinin "ölüm havzası" haline geldiğini artık burjuva basın dahi sayfalarına taşımak zorunda kaldı. Her iki havzada işçilerin sendikalaşması, örgütlenmesi için yeni olanaklar belirdi.

2007, irili ufaklı başka grev ve direnişlere de tanıklık etti. Yıl boyunca ambarlarda ve hastanelerde de hareketlilik vardı. Taşeron sağlık işçileri Dev Sağlık İş, ambar işçileri ise TUM-TİS'te örgütlenme ataklarında bulundu. Tarım işçilerinin, Çukurova'da imzaladığı TİS'leri de unutmamak gerekiyor tabii. Yıl boyunca Birleşik Metal İş Sendikası'nın önderliğinde metal işçilerinin sendikalaşma mücadeleleri sürdü.

2007, emekçi memur hareketi bakımından da bazı yeniliklere sahne oldu. KESK'i elinde tutan reformist liderlik bile, hava yolu işçilerinin grev kararlılığından ve toplu görüşmelerinin artık bir orta oyunu olduğunun ayan beyan ortaya çıkmasından hareketle, kendisinde toplu görüşme oyununa katılmama cesareti buldu. En az bunun kadar önemli başka bir şey de, KESK içinde, KESK'i KESK yapan fiili meşru mücadeleden daha fazla dem vurulmaya başlanması idi.

Bitirmeden işçilerin, emekçilerin sermayenin saldırganlığına karşı 2007'de yaşam alanlarını da savunmak zorunda kaldığını vurgulayalım. Baz istasyonlarına karşı sağlık haklarını, kentsel bölüşüm projesine karşı barınma hakkını vb.

Buldozer Planı Devrede

ABD ve AB emperyalistleri ile Türk sermaye oligarşisinin tam desteğini arkalayarak 22 Temmuz seçimlerinde yüksek oy oranı elde eden

AKP, 2007'in sonu, 2008'in başında işçi sınıfı ve ezilenlere karşı büyük bir saldırı başlattı.

Dolayısıyla işçi sınıfı ve ezilenler darbecilerden kaçarken, işbirlikçi sermaye düzeninin neoliberal vahşetine tutuldu. Patronlar kulübü TÜ-SİAD'ın, "Buldozer tipi bir operasyon ile yatırımların ve üretimin önündeki idari ve teknik engeller temizlenmeli" talimatını, fahiş zamlar ve vergi soygunları izledi. Ama asgari ücrete sadece 19 YTL'lik artış yapıldı. Daha önemlisi, bölgesel asgari ücret için ilk resmi adım atıldı. Devlet Planlama Teşkilatı, 2008 yılından sonra "Farklılaştırılmış asgari ücret" uygulamasına geçilebileceğini bildirdi. Ayrıca paran kadar sağlık ve mezarda emeklilik dayatması Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası (SSGSS) yasa tasarısı yeniden Meclise getirildi. Tekel'de özelleştirme sürecine hız verildi. 'İstihdam Paketi' adı altında kıdem tazminatlarına göz dikildi. 60. Hükümet Eylem Programı da, TÜ-SİAD'ın "Buldozer operasyonu" talimatına uygun biçimde hazırlandı. Böylece bir kez daha görüldü ki; Türkiye işbirlikçi burjuvazi ve hükümeti, Avrupa Birliği'ne üyelik adı altında Avrupa sermayesi ile daha üst düzeyde entegrasyon gerçekleştirmek isterken; Türkiye'yi de Avrupa'nın Çin'i yapmak istiyor. Neden mi? Çünkü Çin'de asgari ücret 650 Yuan. Bu 65 Avro'ya yani 100 TL'den biraz fazlasına teka-bül ediyor. Saat ücretiyse 40 ya da 50 kuruş. Çin'de tam bir vahşi sömürü düzeni sürüyor. Çin, iş kazalarında "dünya birincisi". Yılda 120 bin işçi iş 'kazalarında' ölürken, 728 bin işçi yaralanıyor.

Bu kapsamda işçileri bekleyen iki mücadele gündemi olarak Tekel'in özelleştirilmesi ve Genel Sağlık Sigortası yasasıyla sağlık ve emeklilik hakkının gasp edilmesini vurgulamalıyız.

Ez, Umut Kır, Tasfiye Et

2007 senesini tamamlanıp 2008'de yol alınmaya başlanırken, işçi ve emekçilerin üzerinden buldozer gibi geçmeyi amaç edinen saldırıya ideolojik savaş da eşlik ediyor. AKP sosyal yıkım politikalarıyla işçi ve emekçileri sistematik olarak yoksullaştırırken, "hayırseverlik" operasyonlarıyla onları kendine tabi kılmaya, düşkünlüğe çalışıyor. Bunun için özellikle sahip olduğu belediyelerde birimler oluşturarak "muhtaçlara" düzenli ve örgütlü rüşvetler, sus payları dağıtıyor. İslami sermayeyi ve Deniz Feneri gibi

sivil(ce) toplum örgütlerini de bunun için seferber ediyor.

Sosyal devlet uygulamalarının son kalıntıları da tasfiye edilirken; AKP, devleti bir sadaka devlete dönüştürüyor. İşçi sınıfı ve yoksul halk kitlelerini ise dilencileştirmek istiyor.

Umut kırmak ve sadaka toplumu yaratmak için ayrıca “Sınıf ayrımlarının kalmadığını” vaaz ediyor. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Türk-İş Genel Kurulu’nda yaptığı konuşma nasıl unutulabilir? Hatırlanacaktır; sermayenin Gül’ü, Türk-İş üyesi işçilere önce, “Daha iyi ücret almak için mücadele edin ” diye seslendi, gönüllerini aldı. Ardından, babasının da 45 yıl önce Haber-İş temsilcisi olduğunu hatırlatarak baklayı ağızından çıkarttı: “Artık sınıf ayrımlarının olmadığını, demokrasinin ne kadar sağlamlaştığını bilmenizi istiyorum.”

Yani bir yanda: Fabrika önlerinde iş bulma kuyruğu, devlet memurluğuna kapağı atmak için sınav kuyruğu, üç kuruşluk emekli maaşı için banka kuyruğu, hastane koridorlarında tedavi olmak için sıra kuyruğu, üniversite eğitimi hakkı için sınav kuyruğu, ucuz ekmek kapmak için halk ekmek kuyruğu... Diğer yanda ise: “Biz; sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış bir milletin fertleriyiz”, “Köylü milletin efendisidir”, “Adım adım, muasır medeniyetler seviyesine yükseliyoruz”, “Türkiye'nin dört tarafı düşmanlarla çevrilmiştir”, “Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur”, “Ordu milletin baş tacıdır”, “Darbe yapmak anayasal haktır, görevdir”, “Amerika PKK'yı kullanıyor”, “IMF'yle anlaşmak zorunludur”, “AB'yle demokrasimiz gelişecek, refaha kavuşacağız”, “Hepimiz aynı gemideyiz” kuyruklu yalanları...

Evet üç sacayaklı bir saldırı bu: Ezme, umut kırma, tasfiye etme...

Kriz Yaklaşıyor, İşçi Hareketi Canlanıyor

Ama işler hükümetin ve burjuvazinin cephesinde iyi gitmiyor. Kürt halkının 2007’de tüm saldırılara rağmen ezilemeyen başkaldırısı, 2008’in henüz başında Botan yürüyüşü ve ardından gelen 15 Şubat eylemleriyle yeni bir kitle dinamizmi ortaya koydu. Dağlara yürüyen binlerce

Kürt ezileni, sömürgeciliğin imha saldırılarına karşı meşru ve militan çizgide yanıt verdi.

Ermeni aydın Hrant Dink’e yönelik saldırının birinci yıldönümünde de onbinler sokaklara çıktı. Adalet talebinin derin bir yatak oluşturduğunu, bu yatakta akan nehrin büyüklüğünden bir kez daha gördük.

2008’in ilk günlerinde ABD mali piyasalarında patlak veren ve yayılan uluslararası mali kriz, Türkiye’ye şiddetli bir borsa sarsıntısı biçiminde yansıdı. Erdoğan’ın “Türk ekonomisi etkilenmez” şeklindeki tüm boş böbürlenmelerine karşın, 2008 yılında mali ve ekonomik kriz Türk ekonomisi için gerçek ve yakın bir tehlikedir. AKP, mali kriz tehdidini, imzalayacağı yeni stand-by anlaşması ile IMF’nin gönlünü hoş tutmaya, yaklaşan yangın için kredi musluklarını açık tutmaya çalışsa da nafi. Dünyada borsaları ‘sıcak para’ sarhoşu, sallandıkça sallanıyor. Kredi muslukları kurudukça kuruyor. Bu yüzden dünya mali krizle sarsılırken, emperyalist küreselleşmenin dev kumarhanesinde Türkiye gibi sıcak para sarhoşu küçük oyuncuların hiç şansı yok. Yüksek faiz, düşük kur temelinde kurulan mali ilişkiler ağı, bu uluslararası depremi kaldıramaz. Ucuz ithalata dayalı büyüme ve yol açtığı dev cari açık o ülkelerin işçi ve emekçilerin üzerine yıkılacak.

İşçi hareketindeki mücadeleciler enerjinin, mali krizin sonuçları temelinde ortaya çıkacak sosyal yıkım saldırılarına karşı mücadele içinde bileneceği, bilmekte olduğu görülüyor. Kriz yaklaşırken, işçi hareketinin canlanması, kazanımlarına basarak ilerlemesi diyalektik bir bağıntıyı ortaya koyuyor. İşçi hareketindeki bu canlanma, bağrında bir yükselişin tohumlarını da taşıyor.

İşçi sınıfı ve ezilen halk kitlelerinin mücadeleleri, bir genel grev genel direnişin öznel koşullarını olgunlaştırıyor. Sermayenin yıkım saldırılarına karşı ivmelenen işçi hareketi, Batı’da merkezinde “adalet” talebinin durduğu antifaşist kitle hareketi, Kürdistan’da sömürgeciliğe karşı gelişen Kürt halk hareketi genel grev genel direnişin potansiyel güçlerini biriktiriyor. Birleşik halk direnişinin olanak ve imkanları artıyor.

Sermayenin Çürüme Halleri: Resesyondan Depresyona Kriz Nereye Doğru?

Ferat Deniz

Geçtiğimiz Ağustos ayında (2007) ABD konut piyasasında yaşanan durgunluk, dünyanın dört bir yanında borsaların tepetaklak olmasına neden olmuştu. Bu panik hali, yılbaşından bu yana yeniden başladı. ABD Mortgage piyasasındaki sarsıntıdan başlayarak bir uluslararası borsa krizine doğru giden bu gelişmeler emperyalist dünyanın patronlarını müthiş bir korku dalgasının sarmasına neden oldu.

Bir fon yöneticisinin Ağustos'ta sarf ettiği şu sözler durumun vahametini oldukça çarpıcı biçimde tarif ediyordu: “Kan sokaklara sıçradı, insanlar panik halinde, korkmak için yeterince neden var. O kadar çok kötü haber geliyor ki; düşüşün nerede sona ereceğini görmek neredeyse imkansız.”(1) Bir başkası “Piyasalarda yaşanan panik havası kanser gibi yayılıyor” diyordu. Ve başka biri de “Şu an kasırganın tam ortasındayız”(2) biçiminde tarif ediyordu durumu. Kan, Kanser, Kasırğa! Sermaye neden bu denli ürküntüye kapılmıştı? Ve aynı sürecin uzantısı olarak 2008 Ocak ayında ABD'nin resesyona girme ihtimali dahi bir anda dünya borsalarını tepetaklak etti?

Krizin Görünen Ve Görünmeyen Yüzü

ABD'de konut satışları 2007'nin ikinci çeyreğinde, geçen yılın aynı dönemine oranla yüzde 10.8 geriledi. Bunun son 16 yılın en sert düşüşü olduğu belirtiliyordu. Talebin gerilemesiyle birlikte konut fiyatları da düştü. Mortgage kredisi alanlar ödeme güçlüğü içindeydi. Bu sebep-

le kredi geri dönüşü aksamaya başlayınca, bu krediyi açan bankalar zor duruma düştü. Konut imalatı sektöründe durgunluk baş gösterdi, derken panik başladı.

Peki nasıl oldu da ABD'deki konut satışlarında yaşanan gerileme dünya borsalarının alt üst olmasına neden olabildi?

Sermaye Fazlası

Dünyada muazzam bir “sermaye fazlası” bulunuyor. Sermayenin bir kısmı üretime geri dönüyor. Ne var ki üretimin düzeyi birikmiş sermayeyi emmeye yetmiyor, tıpkı birikmiş emek gücünü emmeye yetmemesi gibi. Bir yanda kendini yaratan kârlılık koşullarında yatıracak yer arayan ama yeterince bulamayan sermaye, diğer yandan emek gücünden başka satacak bir şeyi kalmayan ama bu emek gücünü harcayacak iş bulamayan işsizler. Hem sermaye hem de emek-gücü durmadan birbirlerini daha çok biriktiriyorlar. Fakat bu, her iki taraf için de “aşırı birikim” halini alıyor. Bir bakıma her iki taraf da “aşırı birikim” düzeyine bağlı olarak işlevsizleşiyor ya da “işsizleşiyorlar.” Muazzam miktarda sermaye ve muazzam miktarda işsiz var ama buluşamıyorlar. Oysa kapitalist üretim sözü konusu olduğunda her ikisi de, emek ve sermaye, varlıklarını sürdürmek için birbirlerine kopmaz halatlarla bağlıdır, biri olmadan diğeri olamaz. Buna karşın, sermaye ile emek birbirini ne ölçüde biriktirirlerse o ölçüde birbirinden koparlar. Bu ölçü öyle bir noktaya ulaşır ki;

sermaye ile emek birbirilerini fiilen gereksizleştirirler. Marx bunu, “Sermayenin en yüksek gelişme evresi” olarak tanımlar ve şöyle der: “Sermayenin gelişmesi ne kadar ileri ise, onun üretimin engeli -ve dolayısıyla tüketimin de engeli- olarak ortaya çıktığı apaçıktır”(3) Çünkü sermaye ne kadar gelişmişse, o kadar yoğunlaşmış, belli ellerde o ölçüde birikmiştir. O ne ölçüde birikmişse o ölçüde açgözlü olur, onu doyurmak o kadar güçleşir. Varlığını koruması için kendisini her defasında daha fazla üretmesi gerekir ve bu ancak emeğin sömürsünü daha çok yoğunlaştırmasıyla mümkün olur. Ama öyle bir an gelir ki; emeği daha fazla sömürmek olanaksızlaşır. Üretilen yeni sermaye yatırıma dönmez ve elde bir fazlalık haline gelir. Sermaye ne kadar gelişmişse bu fazlalık o kadar büyük miktarlarda oluşur. Böylelikle sermaye kendi var oluş temellerini kendi elleriyle dinamitler.

Sermaye ne kadar birikirse onun “aşırı birikimi” o kadar büyür, dolayısıyla, üretimin o ölçüde engeli haline gelir, üretime ne ölçüde engel olursa kendi yıkımının koşullarını o ölçüde oluşturur.

Tam da burada haklı olarak denecektir ki; bir yanda sermaye fazlalığı, bir yanda nispi aşırı nüfus, sermayeye dayalı üretim tarzının egemen hale gelmesinden bu yana, onun yapısal bir gerçeğidir. Kesinlikle doğru; ama bugün sermaye fazlalığı bambaşka bir haldedir.

Bugünkü sermaye fazlalığı, kâr oranındaki düşmenin kâr kitlesi ile telafi edilemeyeceği bir düzeye ulaşmasından kaynaklanır.

Kapitalist üretim tarzının amacı mevcut sermayenin değerini korumak ve kendisini genişletmesinin en üst sınırına ulaştırmaktır. Bu ancak emeğin sömürü derecesini yükseltmekle olanaklı olur. Fakat sömürü yoğunluğunu yükseltmeye yarayan aynı nedenler aynı sermaye ile eskisi kadar sömürülmesini olanaksız kılar. Emeğin sömürü derecesi iki yoldan yükseltilebilir. Birincisi işgününün uzatılması (mutlak artı değer), ikincisi emeğin yoğunlaştırılması (nispi artı değer). “Bir işçiyi daha çok makineyi çalıştırmak zorunda bırakmak, emeğin yoğunlaştırılması anlamına gelir. Bu da değişen sermayeye göre değişmeyen sermayede bir artış ve dolayısıyla kâr oranında bir düşme anlamına gelir.”(4)

Kâr oranındaki düşme ile birlikte, emeğin üretken biçimde kullanılması için bireysel kapitalis-

te gerekli olan sermayede bir yükselme olur. Çünkü kâr oranındaki düşme sermaye kitlesinin büyütülmesiyle telafi edilir. Bu, sermayenin yoğunlaşmasına yol açar. Artan yoğunlaşma kâr oranında yeni bir düşüşe neden olur. Böylelikle ellerindeki sermaye nispeten küçük olanlar, kâr oranındaki düşmeyi daha büyük bir sermayeyi harekete geçirerek telafi edecek güçten yoksun düşerler. İşte sermaye fazlalığını ortaya çıkaran nedenlerden biri budur. “Küçük, dağınık sermaye kitleleri, böylece zorla, spekülasyon, kredi sahtekarlıkları, sermaye dolandırıcılığı ve bunalımlarla dolu maceralı bir yola itilmiş olurlar.”(5)

Kendi başına iş göremeyen sermayeleri, büyük işletmelerin yöneticilerinin emrine kredi veren sermaye de, sermaye fazlalığı kapsamında yer alır.

Sermaye fazlalığı sermayenin aşırı üretimidir. Öyle bir an gelir ki, sermayenin bu aşırı üretimi belirli bir üretim alanını etkilemekle kalmayıp, bütün üretim alanlarını kapsar hale gelir. Buna sermayenin mutlak aşırı üretimi denir. Bu nasıl oluşur?

Daha önce de belirtildiği gibi “Kapitalist üretiminin amacı, sermayenin kendisini genişletmesi, yani artı-emeğin ele geçirilmesi, artı değer, kâr üretimidir.”(6) Bu, sömürünün derecesini yükseltmekle olanaklı hale gelir. Ama mutlak artı-emek zamanı ve nispi artı emek zamanı, öyle bir an gelir ki daha fazla artırılmaz. Bu durumda ek sermaye ile birlikte artmış olan sermaye yeniden üretime döndüğünde eskisinden daha fazla kâr üretemez ya da bundan daha az kâr üretebilir. Çünkü ne işgünü uzatılarak ya da ücretler düşürülerek mutlak artı değeri; ne de emeğin üretkenliğini büyütme yoluyla (bilimin teknolojiye uygulanışı) nispi artı değer oranını artırarak, sömürünün derecesini yükseltmek mümkündür. Daha da ötesi emeğin üretkenliği artırılmadığında ek sermaye yatırıma döndüğünde işçi talebini artıracığından ücretlerde de yükselmeye neden olur. Emeğin üretkenliğini artırmak üretilen nesnelere daha öncekilerden daha az canlı emek içermesine neden olur. Bu gerekli emeğin düşmesi ve kapitaliste kalan artının büyümesi demektir. Ama aynı zamanda aynı pazara meta üreten küçük sermayeli kapitalistler emeğin üretkenliğini artıramadıkları için, onların ürünleri daha yüksek miktarda canlı emek içerir ve kaçınılmaz olarak daha pahalıdır. Bu durumda insanların aynı ürünün daha ucuz

olanını tercih edecekleri açık ve küçük kapitalistlerin ya da bireysel üreticilerin iflas edip işçileşeceği de bu kadar açıktır. Onlar sadece işçileşmekle kalmıyor, böylelikle sanayi mallarının tüketicisi haline de geliyorlar. Oysa emeğin üretkenliğinin artışı gerçekleşmediğinde bunların hiçbiri olmaz. Kapitalistin sermayesi artı değerle büyümüşü. Şimdi bu daha büyük sermayeyi yatırdığında emeğin üretkenliği artmışsa sermayedeki büyüme miktarına bağlı olarak ek işçi talep eder. Bu durumda bireysel üreticinin işliğini bırakıp işçiliği seçmesi için işçilikten daha yüksek bir gelir elde etmesi gerekir, bu da ücretlerin yükselmesine yol açar. Ama bu kez kapitalistin sermayesi eskisi kadar bile kâr etmez.

“Her iki halde de genel kâr oranında şiddetli ve ani bir düşme olabilir, ama bu kez düşme, sermayenin bileşiminde üretici güçlerdeki gelişmenin neden olduğu bir değişiklikten değil, daha çok, (ücretler arttığı için) değişen sermayenin para biçimindeki bir yükselme ve buna karşılık da artı emeğin gerekli emeğe oranında bir düşme olması nedeniyle meydana gelen bir değişikliğin sonucu olabilir.”(7)

Fakat bu durum hep böyle sürmez. Bir kısım sermayenin çekilmesi hatta yok olması ile düğüm çözülür. Bunun adı krizdir.

Böylelikle, “Sermayenin değerinin yalnızca gelecekteki artı-değerden, pay talebi biçimindeki kısmı, yani aslında, çeşitli şekillerdeki üretimden bono biçiminde kâr talebi, hesaplandıkları gelirlerdeki düşme nedeniyle hemen değer kaybına uğrar. Altın ve gümüşün bir kısmı atıl kalır, yani sermaye olarak işlev yapmazlar. Piyasadaki metaların bir kısmı, dolaşım ve yeniden-üretim süreçlerini, ancak, fiyatlarında büyük düşme olması yoluyla, dolayısıyla, temsil ettikleri sermayede değer kaybıyla tamamlayabilirler. Sabit sermaye öğeleri, gene aynı şekilde değer kaybına uğrarlar. Belirli ve önceden saptanan fiyat ilişkileri, yeniden-üretim sürecini yönettiği için, bu süreç, fiyatlardaki genel düşmeyle kesintiye uğrar ve karışıklık içerisine düşer. Bu karışıklık ve durgunluk paranın . önceden belirlenen fiyat ilişkilerine dayanan ödeme aracı işlevini felce uğratar. Belirli tarihlerde vadeleri dolan ödemeler zinciri, yüzlerce yerinden kopar. Karışıklık, sermaye ile birlikte gelişen kredi sistemindeki çökmeye daha da büyür ve şiddetli, ağır bunalımlara, ani ve zoraki değer kayıplarına, yeniden üretim sürecindeki fiili

durgunluklara ve kesintilere ve böylece de yeniden üretimde gerçek bir düşmeye yol açarlar.”(8)

Bu aynı koşullar, işçi sınıfının bir kısmının işsiz kalmasına yol açarken çalışmaya devam edenleri, ücretlerinin düşürülmesine boyun eğmeye razı eder. Sonuçta sermaye fazlalığı karşı kutupta yapay işçi fazlalığı yaratır. En sonu, değişmeyen sermaye öğelerinin değer kaybı bir yanda ücretlerin alt sınıra çekilmesi, diğer yanda üretimdeki durgunluğu aşmanın koşulları yeniden doğar ve devre yeniden başlamış, “Aynı kısır döngü genişlemiş üretim koşulları altında, genişlemiş bir piyasa ve artmış üretici güçlerle bir kez daha çizilmiş olur.” (9)

Kronik Sermaye Fazlası

Buraya kadar gördük ki “Sermaye fazlası” ve onun zorunlu bir koşulu olarak emek gücü fazlası;

Büyüklüğü kâr oranındaki düşmeyi kâr kitlesi ile telafi edecek düzeyde olmayan sermayenin, kendi başına üretken niteliğini yitirerek fazlalık haline gelmesi ve bu yüzden büyük sermayenin çekim alanına girmesi,

Emeğin sömürsünü artırmanın bir sınıra gelip dayanmasıyla ek sermayenin -artı değer bir bölümünün-, yeniden üretim sürecine yatırılmasıyla eskisinden daha yüksek bir kâr kitlesi yaratma yeteneğini yitirmesinden kaynaklanır. Ama gördük ki, birincisinde, sermaye fazlalığı oluşumu küçük sermayelerin daha büyük sermayeye katılmasına yol açar ve ikincisinde, aşırı sermaye birikimi, sermayenin bir bölümünün kıyımıyla (kriz) sonuçlanır. Yine de bu mutlak anlamda geçici bir durumdur, sermaye fazlalığı ortadan kalkar (kriz aşılır), ta ki aynı çelişkiler onu yeniden oluşturana kadar.

Peki bugünkü durum nedir?

Gelişmesindeki inişler ve çıkışlarla düz bir ilerleme eğrisi çizmese de, kapitalist üretimin gelişim seyrinde bilimin teknolojiye uygulanması ile emeğin üretkenliği giderek daha fazla büyür. Her türden kullanım değeri üretimi ve bireysel üretici, sermayenin kumandası altına çekilerek değişim değerinin konusu haline getirilir. Bir yandan sermaye, diğer yandan işgücü kitlesi büyür. Belirtildiği gibi aynı zamanda sermaye fazlalığı ve işgücü fazlalığı da kapitalist üretim tarzının yapısal özelliklerindedir. Her iki du-

rumdaki sermaye fazlalığı da sonuçta sermayenin daha yüksek derecede yoğunlaşmasına yol açar. Bu kapitalist tekellerin boy vermesi demektir. Böylece sermaye daha da yoğunlaşır. Mali ve sınai tekellerin birleşmesi, meta ihracının yanı sıra sermaye ihracının önem kazanması, kapitalizmin emperyalist nitelik kazanmasıyla dünya ezen ve ezilen uluslar olarak ayrışır.

Kapitalizmin emperyalizm çağında sermaye ihracı ve metaların eşitsiz eşdeğer değişimi yoluyla sömürge ve yeni sömürgelerden, kapitalist metropollere büyük paralar aktarılır. Yüksek faiz soygunu, yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin yağmalanması, yok pahasına kapatılan hammaddelere karşın kapitalist metropolde üretilen mamul malların yoksul ülkelere fahiş fiyatla satılması vb. sermayenin yoğunlaşmasına yeni bir itilim kazandırır.

Tekelleşme, mali oligarşinin egemenliği, sermaye ihracının artan önemi, emperyalist sömürgecilik kapitalizmin asalak niteliğini perçinler, onun çürüme sürecini derinleştirir. Buna karşın, “Çürüme eğiliminin, kapitalizmin hızla gelişmesini önleyeceğini sanmak yanlış olur (...) Genel olarak kapitalizm, eskiye göre çok daha büyük bir hızla gelişmektedir.”(10) Çünkü üretimin ve sermayenin yoğunlaşması kapitalist gelişmeyi hızlandırır. Lenin’in emperyalizmi “son aşama” olarak nitelemesinin nedeni, emperyalizmle birlikte kapitalist gelişmenin duracağı beklentisinden kaynaklanmaz, tam aksine, “Sermaye ihracı, ihracatçı ülkelerdeki gelişmeyi bir parça durdurma eğilimi taşısa da, bunun bütün dünyadaki kapitalizmi derinlemesine ve genişlemesine geliştirmek pahasına”(11) olduğunu ve bu gelişmenin onun yıkılmasına neden olacak koşulları çok daha hızlı olgunlaştıracağını belirtir. Nitekim 20. yy’ın ilk yarısında bu olgunlaşmanın ifadesi; keskinleşen çelişkiler dünyayı sarsan ekonomik ve politik bunalımlar, devrimler ve karşı devrimlerde karşılıklı bulmuştur.

İkinci Paylaşım Savaşı’ndan sonra SSCB’den başka devletlerin de sosyalist yola yönelmesiyle, dünyanın iki kampa bölünmesinin yarattığı durum ve işçi sınıfının örgütlü mücadelesinin basıncı ile hareket alanı daralan sermaye, dünyayı yıkıma uğratan II. Paylaşım Savaşının harabeleri üzerinde kendini yeniden inşa ederek, görece istikrarlı bir gelişme seyri izledi. 1970’lerde yeniden şiddetlenen sarsıntılar, 1980’lerde işçi sınıfının kazanımlarına karşı

artırılan saldırıların gerekçesi yapıldı. 1990’larda dünyanın yeniden tek pazar haline gelmesi sermayenin vahşi doğasının zincirlerinden boşalmasının koşullarını alabildiğine çoğalttı. Bu dönemde uluslararası tekeller nezdinde sermayenin yoğunlaşması, dünyanın kapitalistlerce vahşice yağmalandığı bu süreçte görülmedik düzeye ulaştı.

İşte tam da bu nedenledir ki; sermaye fazlalığı ve karşı kutupta işçi fazlalığı sermayenin yoğunlaşmasına ya da sermaye devir dönemine bağlı olarak, zaman zaman yükselen ama ardından düşen bir görünüm sağlamak yerine kronik bir hal aldı. Bu demektir ki; giderek artan miktarda bir sermaye ve işçi fazlalığı oluşmaktadır. Farklı olan nedir?

Sermaye fazlalığı, sadece kâr oranının düşmesini, kâr kitlesini artıracak denli sermaye büyüklüğüne sahip olmayan küçük ve dağınık sermayeler düzeyinde ortaya çıkmıyor, bunun yanı sıra, en büyük tekeller bu durumla karşı karşıya kalıyor.

Sermayenin mutlak aşırı üretimine neden olan koşullar tam tersine olmasına karşın, yani ücretler yükselmek bir yana düşürülüyor, işgünü uzatılıyor olsa da; emeğin üretkenliğini artırmak yoluyla sömürü daha da yoğunlaştırılırsa da; sermaye yeniden üretim sürecinde eskisinden daha fazla kâr üretme yeteneğini yitirdiği için, sermayenin bir bölümü fazlalık olarak kalmaktadır.

Dün sermaye fazlalığı ve karşı kutupta emekçi fazlalığı kapitalist çevrimin engeli olacak denli büyüdüğünde ekonomik kriz yıkıcı etkisiyle yeni bir denge yaratarak “fazlalıkları” engel olmayacak düzeye indiriyordu. Bugün ise kapitalist gelişme sürerken bir yandan kronik işsizlik, diğer yandan kronik sermaye fazlalığı oluşmaktadır. Dün ücretlerin düşürülmesi, emeğin verimliliğinin artırılması, daha çok bireysel üreticinin büyük sermayenin boyunduruğu altına alınmasıyla “sermaye fazlalığı” sorunu o dönem için gideriliyordu. Bugün aynı koşullarda, yani ücretler düşer, emeğin verimliliği artar, küçük üreticinin tasfiyesi hızlanırken, “sermaye fazlalığı” ve “işgücü fazlalığı” da artmaktadır. Bu, sermayenin kendinden kaynaklı içsel engelleri aşma yeteneğini yitirdiği, gelişiminin sınırlarını aşmakta daha çok zorlandığı bir aşamada olduğunu, tam da Marx’ın dediği gibi, “Sermayenin en yüksek gelişme evresi”ne daha çok yaklaştığını gösterir.

Kapitalist üretim sermaye birikiminin ulaştığı düzey itibarıyla ilerleme yeteneğini çok daha fazla yitirmektedir. Bu birikim öyle düzeydedir ki, artı değer üretimi için koşullar önceki sürece göre daha olumlu olsa da, mutlak aşırı birikim kronik bir vaka halini almıştır.

Sermaye Yeni Yatırımdan Neden Kaçıyor?

Sermayenin bir kısmı üretim için yatırıma yönelse de önemli bir kısmı yine de, “fazlalık” olarak elde kalmaya devam ediyor. Marx sermaye kitlesinin büyümesi, bunalımlarla şiddetlenen rekabet sonucu “fazlalık”ın değerinin düşürülmesi ya da düpedüz sermaye kıyımı ile birlikte dünya pazarının gelişmesini de, “fazlalık” telafi eden unsurlardan biri olarak sayar, elbette yeniden tıkanıklığa kadar. Bugün meta ve sermaye ihracı bakımından dünya tek pazar görünümündedir. Sermayenin dolaşımının önünde hemen hemen hiçbir engel kalmamıştır. Ama bu yine de, sermaye fazlalığını ortadan kaldırmaya yetmiyor. Bir yanda deli danalar gibi yatıracak yer arayan sermaye; diğer yanda dağ gibi büyüyen işsiz, aç, sefil halk yığınları. Elbette kapitalist üretim gelişmeye, sermaye yoğunlaşmaya devam ediyor. Ama bu gelişme üzerindeki yük -aşırı birikim- artıkça hızı düşmekte, bir bakıma kendi yığınının altında giderek daha nefessiz kalmaktadır. Yani kendi yatırımlarına ek sermayeyi (artı değeri) aktarmak da, sıfırdan yatırıma yönelmek de çok cazip gelmiyor. Çünkü kâr oranı “eski güne” göre azalmış ama daha büyük sermaye yatırırsa da, kar kitlesi bu azalmayı telafi edemiyor. Sermaye bu düşüşü nerede telafi edecekse oraya yöneliyor.

Satın Alma Ve Birleşmeler

Emperyalist küreselleşme diğer şeyler bir yana tekeller için, yeni yatırım alanları yaratma ihtiyacının da ürünüdür. “Dünya fabrikası”nın ortaya çıkışı, bir başka deyişle tekellerin herhangi bir yerde serbestçe üretim yapabilme olanağı yakalaması ve dünya çapında entegre olmuş bir üretimin ortaya çıkması -ucuz işgücü ve hammaddelere yakın olma- ticari ve mali serbestleştirme ile birlikte sermayenin gelişiminin dışsal engelleri birer birer ortadan kaldırıldı. Sermaye, dünyanın her yanına hiçbir sınırdan durdurulmadan, hiçbir kısıtlamaya tabi tutulmadan, vizesiz ve pasaportsuz, elini kolunu sallayarak gidebil-

me olanağı buldu. Kış mevsiminde aç kalmış zurbe (kurt sürüsü) gibi, dünyanın her yanında yiyip yutabileceği her şeye saldırdı. Dünyanın her yerindeki bankaları, sigorta şirketlerini, otelleri, fabrikaları, yeraltı zenginliklerini mülkiyetine geçirdi, geçirmeye devam ediyor. Yine de bu eldeki sermayeyi tüketmeye yetmiyor. Çünkü sömürünün derecesi öyle yoğunlaştırılmıştır ki, yeni yatırımlarla onu daha da yoğunlaştırmak olanaklı olmuyor. Çünkü sömürü öyle yoğun ve sermaye belirli ellerde öyle toplaşmış ki; yeni meta üretimi yoluyla bütün sermayeyi çevirebilmek olanaklı olmuyor. Meta üretimi için her yeni sermaye yatırımı, kendi tüketicisini, tüketim tarzını yaratmak zorundadır. Oysa bugün devasa sermaye birikiminin nedeni olan vahşi sömürü potansiyel tüketici sayısını çoğaltsa da, alım gücü emeğin üretkenlik düzeyine oranla artmak bir yana ters yönde yuvarlandığı için, potansiyel tüketicinin gerçek tüketici haline gelmesi, kısacası talep istenen düzeyde oluşmuyor ya da yaratılmıyor. Sermaye büyüdükçe rekabet edenlerin sayısı azalır ama rekabetin şiddeti büyür. Buna bağlı olarak üretim araçlarındaki moral yıpranma süreci öyle kısalmış ki, yatırılan sermaye daha kendini amorti etmeden, geliştirilen yeni üretim araçları nedeniyle, kapitalist çevirimi tamamlaması dahi güçleşir.

Bugünün kapitalist üretimi tam da böyle bir görünüm arz ediyor. Sermaye, birikimi ölçüsünde emeğin üretkenliğini artırmak suretiyle yoğunlaşmak yerine, hazır bulduğunu mülk edinecek (yeni yatırım yerine mülkiyetin el değiştirmesi) rakiplerini saf dışı etmektedir. Bu tekeli sermayenin günümüzdeki en temel yönelimlerinden biridir. Kuşkusuz bu eğilim yeni değildir, fakat bugün ulaştığı düzey Lenin’in “Sermayenin çeşitli kollarının tek bir işletme içinde toplaşması”(12) olarak tarif ettiği “birleşme”nin çok ötesindedir. Sermayedarlar işe yarar ne bulurlarsa onu bünyelerine katma eğilimdedirler. Birleşmeler ve satın almalar yoluyla sermayenin üst boyutta merkezileşmesi, sermayenin yeni yatırım yoluyla değerlenmek yerine var olan, hazır şirketleri yutması anlamına gelir. Bu bir yandan mülksüzleştirmeyi hızlandırmakta ama diğer yandan sermaye yeni yatırım yoluyla iş talebini büyütmediği, tam aksine, birleşen şirketler, aynı işi daha az işçiyle yapma olanağı buldukları ve böylece binlerce işçiyi işten attıkları için, sermaye bu yoldan daha çok yatırılmasına karşın işsizliği nispeten azaltmak yerine,

artırmaktadır. Sermaye yatırımı büyüdükçe işsizlik de mutlak olarak büyümektedir. BM “Dünyanın Sosyal Durumu 2007” raporuna göre 1996’da yüzde 6 olan dünya işsizlik oranı 2006 yılında yüzde 6.3’e çıkmıştır.”(13) 195 milyon insan hiçbir geçim aracına sahip olmadıkları halde geçici ya da devamlı bir işten yoksundurlar. Sermayenin doğrudan yatırım yapmasına karşı nasıl asalak bir niteliğe büründüğü, az çok büyümesini sürdürdüğü en elverişli koşullarda bile kendi var oluş koşullarını tükettiğinin göstergesidir bu.

Bu koşullarda “Herkes çalışmaya hakkı” talebi, işçi sınıfının temel bir talebi olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de de 2001 krizinin aşılmasından bu yana, AKP Hükümeti altında kapitalist ekonomi büyümesine, kapitalistlerin karları misliyle artmasına karşın, işçi yığınlarını temel geçim araçlarından yoksun bırakan işsizlik azalmak yerine artmaktadır. Bu, gerçeği ancak kısmen yansıtan resmi işsizlik verilerinde bile itiraf edilen bir gerçektir. Bu altı yıllık ekonomik büyüme sürecinde resmi işsizlik oranı, yüzde 10 dolayında seyretmiş, gerçek işsizlik ise yüzde 20’ler düzeyinde kalmıştır.

Mali Asalaklık

Satın almalar ve birleşmeler yoluyla sermaye olağanüstü boyutlarda merkezileşse de bu yine de “aşırı birikimi” telafi etmeye yetmiyor. Bu durumda giderek etkinliği artan spekülasyon amaçlı finansal varlık yatırımı öne geçiyor. Değerli kâğıtlara yatırım artı değer üretimine neden olmaz, buna karşın oluşmuş artı değer el değiştirmesine yol açar. Bu birikmiş artı değer nispeten küçük burjuvalardan daha büyük burjuvalara, küçük sermayeden büyük sermayeye transfer edilmesi; bağımsız varlığı içinde kendini yeniden üretim sürecinde genişletme yeteneğinden yoksun “fazlalık” haline gelmiş sermayenin daha büyük sermayeye eklenerek işlev kazanması anlamına gelir. Ama hepsi bu değil.

Emperyalist küreselleşmenin oluşturucu nedenlerinden biri de finansal araçlar yoluyla daha küçükten daha büyük sermayeye doğru, yeni sömürgelerden kapitalist metropollere doğru birikmiş artı değer el değiştirmesinin önündeki her türlü engelin kaldırılmasıdır.

Sermayenin hazır artı değeri zahmetsiz, çok hızlı, hem de daha büyük oranda emme olanağı varken, daha zahmetli olana, yeni üretime yöne-

lererek daha düşük kar oranı ile yetinmesini beklemek saflık olur. Lenin bu durumu daha 20. yy’ın başında şöyle tanımlıyordu: “Kapitalizmin özelliği; para sermayeyi sınaî ya da üretken sermayeden, yalnızca para sermayeden elde ettiği gelire yaşayan rantiyeyi, sanayiciden ve sanayi yönetimi ile ilgili herkesten ayırır. Bu ayrılma geniş ölçülere ulaştığı zaman, mali sermayenin egemenliği ya da emperyalizm, kapitalizmin en yüksek aşama çizgisine gelir. Mali sermayenin bütün öbür sermaye çeşitlerinden üstünlüğü rantiyenin ve mali oligarşisinin egemenliği anlamını da taşır; mali yönden güçlü bir devletin bütün öbür devletler karşısındaki üstün durumunu da açıklar”(14) Lenin’in sözünü ettiği “ayrılma” eğilimi, para sermayenin sınaî ya da üretken sermayeden ayrılması; bugün çok daha belirgin biçimde en geniş ölçülere ulaşmıştır. “Küresel sermaye piyasaları 3. yıllık raporu”nda yer alan veriler, finansal varlıklara yatırılan sermayenin nasıl büyük bir hızla arttığını gösteriyor. Rapora göre 2005 yılında finansal varlıklar 160 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşmıştır. Bu finansal varlıkların dünya Gayri Safi Yurt İçi Hasıla’sının üç katını aştığı, bir başka deyişle finansal varlıkların GSYİH oranının yüzde 300’ünün üzerine çıktığını gösterir. Oysa bu 1980’de yüzde 100’dü.(15)

Dünya finansal varlıkları/ Dünya GSYİH	
1980.	% 100
1990.	% 200
1995.	% 228
2000.	% 293
2005	% 316

Yine aynı rapora göre 1990-2005 döneminde GSYİH ile ölçülen dünya ekonomisi ortalama yüzde 3.5, dünya ticareti yüzde 5.8, dünya finansal varlıkları yüzde 8.7, sınır ötesi sermaye hareketleri yüzde 10.7 büyümüştür. Keza finansal varlıklara yatırılan sermayeden elde edilen gelirin yüzde 95’inin yine finansal varlıklara döndüğü düşünülürse, neden finansal varlıkların GSYİH’den iki buçuk kat daha hızlı büyüdüğü anlaşılır. Ama yine yukarıdaki tablodan da görülebileceği gibi bu büyümenin de bir sınırı vardır. Finansal varlıklar/GSYİH oranı mutlak olarak yükselmekte, son 5 yıl dikkate alındığında artış hızı düşmektedir. Bu sermayenin çapına göre soyulmak üzere hazır bulunan mali değer azaldığını gösterir. Ne üretime dönebiliyor, ne

satın almalarla kendini üretken olarak tüketmenin bir yolunu yeterince bulabiliyor, ne de hazır olanı emerek eldeki sermayeyi bütünüyle değerlendirebiliyor. Sonuç: Elinde şişmiş sermaye ile saldıracak yer arayan gözü kararmış tekeller.

Bir başka örnekle durumu daha görünür kılabiliriz. Halihazırda “Dünya hasılasının 10 katına ulaşan 415 trilyon dolarlık kredi köpüğü”nden söz ediliyor.(16) “Kredi”den kastedilen elbette sanayi yatırımı için kullanılan para sermaye değildir. Bu tür gerçek kredi diğer kredi türlerine göre önemsizleşmiştir. “Kredi” milyonlarca insanın günlük yaşamının vazgeçilmez unsurlarından biri haline geldi. Kredi kartları gelecekteki kazançla bugün harcama olanağı sağlayarak meta tüketimini ayakta tutan araçlardan biri oldu. Yüz milyonlarca insanın günlük giderlerini karşılamak ev, araba vb. satın almak için kullandığı kredi kartları, bir yandan talebi diri tuttu, diğer yandan faiz yoluyla sermayeye muazzam bir kazanç kapısı yarattı. Böylelikle “kredi” sanayi üretimi için verilen borcun ve borsa spekülasyonu yoluyla birikmiş artı değer burjuvalar arasında paylaşılmasının yanı sıra, yüz milyonlarca emekçinin günlük birikimlerini faiz yoluyla gasp etmenin doğrudan biçimlerinden biri haline geldi. Ama bunun da bir sınırı var. İnsanlar bugünkü gelirlerini, dolayısıyla işlerini sürdürecekleri hesabıyla borçlanmaktadırlar. Bankalar “fazla sermayeyi” değerlendirecek bir alan yaratmak gayreti ile bunu teşvik eden ve kolaylaştıran her türlü biçimi kullanmaktan çekinmemektedir. Gel gör ki sermaye daha çok birikmek için emekçileri daha çok soydukça, işsizlik ve düşük ücretle çalışma yaygınlaştıkça tüketici kredilerinin geri dönme riski de büyüyor.

Elbette “kredi köpüğü” yalnızca bu yoldan oluşmuyor. Finansal varlık çeşitleri öylesine artmış ve öylesine iç içe geçmiştir ki; bir yerdeki tıkanıklık bir anda her tarafta çalkantılara yol açmaktadır. Örneğin “Carry Trade”, “Hedge Fon” bunlardan ikisidir. Ucuz faizli para cinsinden borçlanıp yüksek faizli para cinsinden varlıklara yatırım yaparak, bu farkın yüksekliği oranında kazanç sağlamak anlamında kullanılan “Carry Trade”; ya da “Hedge Fon”la garantili kazanç limanlarına demir atmak, gerçekte aynı paraya sahipleri tarafından farklı işlevler yüklenmesi anlamına geliyor. Örneğin, Japonya’da düşük faizle borçlanıp dünyanın en yüksek faizini veren Türkiye devlet tahvillerine yatırım

yaparsanız, kısa yoldan büyük kazanç elde edersiniz, buna Carry Trade deniyor. Sizden yüksek faizle borçlanan TC Merkez Bankası bu parayı güvenli biçimde korumak için, Avrupa ya da ABD’nin büyük bankalarına güvenceli ama verdiğinden çok daha düşük bir faiz karşılığı yatırır. Böylece aynı para el değiştirirken Hedge Fon adını alır. Sizin paranızı Hedge Fon olarak yatırdığınız banka bu parayı tüketici kredisi olarak size ödediğinden daha yüksek faizle ABD emekçilerine Mortgage kredisi biçiminde verebilir. Böylelikle muazzam miktarda sermaye üretimle hiçbir ilişki kurmadan, büründüğü her biçimde, yeni bir soygun yaratarak kendisini çoğaltmış olur. Sonuçta faiz olarak elde edilen para emekçinin cebinden çıkar, onun ürettiği artı değer bir biçimindedir. Devlet yüksek faizle aldığı borçları ödemek için vergiler yoluyla halkı soyar, bankalar verdikleri tüketici kredileri, uyguladığı faizle, halkın birikimini yağmalar, borsa oyunları yoluyla büyük burjuvalar daha küçüklerin elinde biriken artı değeri yutar.

Finansal varlıklara yatırılan sermayenin doğrudan artı değer üretmek amacıyla yatırılan sermayeden daha hızlı ve daha büyük oranda kazanç getirmesi, her türden sermayenin yatırım yönünü oraya çevirmesine neden olur. Çünkü orada ortalamanın üzerinde bir kâr, artı kâr vardır. Büyük banka ve sanayi tekellerinin “Asıl faaliyet” alanları giderek daha büyük ölçüde spekülatif amaçlı yatırımlara kayıyor. Ama herkes aynı tarafa yığılınca “artı kâr” giderek azalır ve kâr oranları eşitlenme yoluna girer. Spekülasyon eski cazibesini yitirir. Art arda patlayan spekülasyon balonları köpüğü yok eder.

Buraya kadar anlatılanlardan yola çıkarak üretken sermayenin ya da bu amaca yönelik kredi piyasasının bütünüyle önemsizleştiği anlamı çıkmaz. Bu zaten olanaksızdır da. Kapitalizm, meta üretiminin egemenliği üzerinde yükselir. Ama kapitalizmin amacı meta üretmek değildir. Kapitalistin tek derdi sermayesini çoğaltmaktır. Kapitalist yatırdığı şeyin ne olduğuna bakmaz, ne getirdiğine bakar. Daha yüksek kazanç getirdiği sürece toplam sermayesinin büyük bölümünü finansal varlıklara yöneltecektir. Yine de bu yönelimin bir sınırı var. Sermayenin hücum ettiği yerde onun iştahını doyuracak kadar birikim olanağı kalmamışsa tıkanıklık ve bunalım kaçınılmaz olur. Asıl vurgulamak istediğimiz nokta: Kendini üreten üretken sermayeye yeni-

den yatırıldığında kendisini genişletme olanağını yitirdiği için finansal varlıklara yığılan sermayenin, bu kez oradan elde ettiği kârı tekrar oraya yatırdığında eskisi kadar bile kâr emme olanağını yitirmiş olmasıdır. Bu sermayenin bütün çıkış kapılarını kendi eliyle kendi yüzüne kapatması demektir. Sermaye son bir gayretle sıkıştığı yerden az çok nefes alacağı başka bir odaya kapağı atmaya çalışır. Ama bu kriz mikrobonun atlatılmasına yaramaz sadece onun kapitalizmin her hücresine sirayet etmesine yol açar. Gittiği her yerde yeni bir köpük yaratır, ne var ki bu yalnızca yaranın üzerini kaplamış irinden başka bir şey değildir.

Devasa sermayenin finansal varlıklardan üretken sermayeye dönmesi de -aynı koşullar içinde- söz konusu olamaz, zira finansal varlık alanında dolaşan sermaye zaten üretken alanın karlılığı düşük olduğu için “sermaye fazlası” haline gelen mutlak aşırı birikimdir. Sermaye kendi kendisini teslim almıştır! Bu sermayenin kendini yaratan nesnel temellerden kopuşunun ne ölçüde geliştiği, yozlaştığı ve çürüdüğünü gösterir. Sermaye artık, sermayenin engelidir. Emegün sömürsünü yoğunlaştırmak suretiyle bu engeli aşma gücü ve kabiliyeti de her geçen gün azalmaktadır. Sermaye üretici güçleri daha fazla geliştirmek bir yana kımıldatacak enerjiyi giderek daha fazla yitirmektedir. Toplam yatırılan sermayenin her 4 biriminden 1’i üretim ve 3’ü finansal alanda ise, ne sermaye kıyımı, ne emegün üretkenliği devrenin yeniden başlamasına öyle kolayca yol açamaz. Sermaye için asıl sorun budur.

“Durmadan peşinden koştuğu evrensellik, sermayenin kendi doğasında sınırlarını bulur, bu sınırlar sermayenin gelişmesinin belli bir evresinde sermayenin kendisini bu eylemin en büyük engeli olarak ortaya çıkarır ve bu yüzden de bizzat sermaye yoluyla onu kendisinin ortadan kaldırılması yönünde çabalar.”(17)

Nereye Doğru?

Şimdi yeniden başa dönebiliriz. Ağustos’ta Amerika’daki Mortgage sisteminde açığa çıkan mali krizin somut nedenleri anlaşıldığında, kapitalist üretimin bugün ulaştığı düzeyde krizin nereye evrilebileceğini tahmin etmek mümkün olacaktır.

Mortgage sisteminde iki tür kredi bulunuyor: Prime ve subprime. Birincisi ödeme sorunu ol-

mayanlara yönelik, ikincisi alt gelir gruplarına veriliyor. İkincisinin faiz oranı birincisinden yüksek. Yoksulların bir bölümünün kredileri geri ödeyemeyeceği hesaplandığı için faiz oranı yüksek tutularak olası risk tolere ediliyor. Madem bu kadar riskli, neden yoksullara kredi veriliyor? Faiz oranı öyle bir noktada tutuluyor ki, batıklar düşürüldüğünde bile ortalama kâr elde edilmiş oluyor. Üstelik ödemelerin az çok düzenli yapıldığı dönemde artı kâr elde etmek de cabası. Böyle olduğu için subprime kredilerin büyüklüğü 800 milyar dolara ulaşmış bulunuyor. Açıktır ki soygunun sınırı, yoksulun geliri kadardır.

1979-2005 döneminde ABD halkının yüzde 80’ini oluşturan geniş kitlenin elde ettiği gelir artışı çok sınırlı kalırken (bu artış 4. %20’lik grup için dahi yüzde 25’ten biraz fazladır) en üstteki %20’nin geliri yüzde 100’e yakın artmıştır. Gelir merdiveninin en tepesindeki yüzde 1’in elde ettiği artış ise yüzde 200’ü geçmiştir. 2005 yılında, en alttaki yüzde 20’lik gelir diliminde bulunan tüm hanelerin toplam geliri 383 milyarda kalırken, en tepedeki yüzde 1’in elde ettiği gelir artışı 525 milyar dolar olmuştu. (18)

Gelir artmazken borç büyüyorsa, sürecin bir yerde tıkanması kaçınılmazdı. 2007’de beklenen oldu, kredi borcunu ödeyemeyenlerin sayısı birden arttı. Hal böyle olunca 2007’nin başından Ağustos ayına kadar Mortgage kredisi veren 50’den fazla kuruluş battı. Ev satışları ile birlikte ev fiyatları da düştü ve inşaat sektörü durgunluğa girdi. Bunun üzerine bankalar subprime kredisi vermeyi durdurdu. Bu kez Mortgage faiz geliri güvenceli olarak gören ve buralara yönelik Hedge Fon yatırımcıları telaşla paralarını barındıracakları yeni liman arayışına girdiler. Bono-tahvil- hisse senedi sahipleri riskli yatırımlardan hızla çıkmaya başladı ve sonuçta panik her yeri sardı.

Mortgage özgülünde bunalımın gölgede kalan asıl nedeni sermayenin gözü dönmüş büyük bir aç gözlülükle, yalnızca üretim sürecinde ve vergiler yoluyla değil, yüksek faizli kredi kullan-dırma yoluyla da soyguncu saldırısıdır. Sermayedarlar emekçilerin yalnızca terini değil, aynı zamanda bütün birikimlerini, yani kanını da istemektedirler. Bir yandan alım gücü düşerken, diğer yandan ödenmesi zorunlu yüksek faizli krediler emekçilerin zar zor biriktirdiği elde avuçta ne varsa onu da yitirmelerine yol açmış-

tır. Örneğin 1980'lerin başında ABD'de en yoksul kesimi oluşturan Afro-Amerikalıların yüzde 63'ünün kendi evi bulunuyorken bu oran 2000'lerde yüzde 34'e düştü. Tahminlere göre Ağustos'tan sonraki 18 ay içinde 17 milyon kişinin 220 milyar doları aşan borcu nedeniyle yüzbinlerce insan evsiz kalacaktır.(19)

Bugüne değin geri dönmeyen kredi miktarı Ağustos'tan sonra dönmeyeceği varsayılan miktarın küçük bir bölümüdür yalnızca. Bu da konut piyasasında patlayan krizin sadece küçük bir gaz boşaltma hamlesi olduğu, krizin bir de görünmeyen "Buzdağının altı"nda daha şiddetli bir patlamaya yol açacak enerji biriktirdiğini gösteriyor. Gerçeği söylemek gerekirse "Buzdağının görünmeyen kısmı"ndaki gerilim, kapitalist dünya ekonomisinin bütünü için geçerli. Nihayet görüldü ki, ABD'de patlayan sıradan bir "kredi krizi" bütün dünya ekonomisini sarsabiliyor. Ve yine görüldü ki, ileri kapitalist ülkelerin Merkez Bankalarının krizi durdurmak için piyasaya dolar boca etmek de! (1 haftada 365 milyar dolar(20)). Hani serbest piyasa! Hani ölen ölsün kalan sağlar bizimdi! Hani ekonomiden elini çekmiş Devlet!) ABD Merkez Bankası'nın faiz oranını düşürmesi de ortalığı sakinleştirmede. Ülkesinin 1935'ten bu yana en büyük banka krizi ile karşı karşıya olduğunu söyleyen Alman Bankalar Düzenleme Kurulu Başkanı(21) nereye sorusuna gerekli yanıtı vermiş oluyor.

Yılbaşından itibaren yeniden patlak veren ABD emlak piyasası kriziyle başa çıkabilmek için ABD Merkez Bankası'nın gerçekleştirdiği faiz indirimleri işe yaramıyor. ABD Başkanı George Bush, gelir vergisi mükelleflerine 800 ve 1600 dolarlık "vergi iadesi" çekleri göndererek, iç talebi canlandırmaya çalışıyor. Bush gibi bir kökten neoliberal'in talep yaratmak için halka bedava çek dağıtmasına bakılarak, durumun ciddiyeti okunabilir.

Satın almalar ve birleşmeler(22); bono-tahvil-hisse senedi; kredi kılığındaki sermaye nerede biraz yüksek kar varsa oraya aktı, gittiği her yerde balonlar yarattı. Bir yerde balon artık hava alamaz hale gelince başka bir yerde yeni bir balon şişirmeye girişti. Ama deniz bitti. Ağustos'tan bu yana sermaye "Hareketsizlik krizi" yaşadı, daha güvenceli yatırım alanlarına demirleyerek riskten kaçındı. Bu paçasını kurtaracağı anlamına gelmez. Çünkü sorunun özü, "mali"

değildir. Parasal önlemlerle kriz ancak "ötelebilir"; ama atlatılamaz. Patlayan balonların sayısı arttıkça bu daha net açığa çıkmaktadır. Sermaye her kaçma hamlesinde, kapana daha da sıkışmaktadır.

The Economist "Bu son mali kriz, istikrarlı büyümenin altın çağının sonuna mı işaret ediyor?"(23) diye soruyor ve durumu "dönüm noktası" olarak tanımlıyordu.

Spekülatör George Soros, Financial Times gazetesinde yayınlanan "60 yılın en kötü piyasa krizi" başlıklı makalesinde bir resesyonun önlenemeyeceğinden söz ediyor ve Reagan'la başlayan bir "piyasa köktendinciliğinden" yakınıyor. Piyasaları ayakta tutanın "otoritelerin müdahalesi" olduğunu vurgulayarak neoliberal yalanları itiraz ediyor.

Soros, 2008'deki durgunluğun basit bir dalgalanmadan ibaret olmadığını, ABD dolarının hakimiyeti altında geçen 50 yıllık savaş sonrası kapitalist dünya sisteminin dengelerinin artık yitirmekte olduğunu açıkladı. (24).

Bugünkü durum, bir ölçüde 1929'u andırıyor. 1922-1929 arasını burjuva iktisatçılar "Mutlu yirmili yılların refahı" olarak adlandırıyorlardı. Ekonomik ilerlemenin motoru hızlı teknik gelişmeydi. 1929'da "mutlu yıllar" ABD'de New York borsasının çökmesiyle sona erdi. 1930'da ise Avrupa'da ekonomik kriz patladı. Bugünün farkı şudur; sermaye karlılığının asıl nedeni, bir başka deyişle ekonomik ilerlemenin motoru, emeğin üretkenliğinin yükseltilmesi (teknolojinin üretime uygulanması) değil, düşük ücret (esnek çalışma, işgününün uzatılması, sosyal hakların kırılması vb. ile birlikte) ve aşırı çalışma yoluyla verimliliğin artırılmasıdır. Bu nedenle görünür gelecekte 1930'lardan daha büyük bir çöküntü beklemek hiç de kehanet sayılmaz.

ABD'de ipotekli kredi pazarının çökmesi, 4 trilyon dolarlık servetin buharlaşması anlamına geliyor -ki bu dünyadaki toplam yıllık gelirin yüzde 10'una tekabül ediyor. ABD'de hanelerin toplam borcu GSYİH'nin yüzde 130'una dayanmış durumda, işletmeler ve devletin borcu ise yüzde 230. Aynı oran 1929 öncesinde yüzde 120 idi.(25) Buna karşın krizin fazla sarsıntıya neden olmadan atlatılacağını ileri süren kişi ve kurumlar da var. Bunlardan birisi de IMF. Ama o da durmadan kendi tahminlerini "düzelt-

mek”le meşgul. 2007 sonbaharında, 2007’deki küresel büyüme hızını yüzde 5.2, 2008’i ise yüzde 4.8 olarak tahmin etti. Ama üzerinden fazla zaman geçmeden daha “gerçekçi” bir tahmin yayınlamak zorunda kaldı. Yeni güncellemede; daha önce yüzde 5.2 olacağını ileri sürdüğü 2007’deki dünya ekonomik büyümesini 4.9’a ve 4.8 olarak öngördüğü 2008’deki büyüme tahminini 4.1’e indirdi.

TABLO (Büyüme hızları), Aktaran: Hurşit Güneş, 01/02/08, Milliyet

Büyüme(%)	2005	2006	2007t	2008t
Dünya	4.4	5.0	4.9	4.1
ABD	3.1	2.9	2.2	1.5
Euro bölgesi	1.5	2.8	2.6	1.6
Almanya	0.8	2.9	2.4	2.0
Japonya	1.9	2.4	1.9	1.5
Afrika	5.9	5.8	6.0	7.0
Çin	10.4	11.1	11.4	10.0
Hindistan	9.0	9.7	8.9	8.4

BM, 2008 yılı Ekonomik Durum ve Beklentiler Raporu’nun “karamsar” senaryosunda ise 2008’de kapitalist ekonominin geleceği çok daha karanlık görünüyor.

TABLO (Dünya üretimi büyüme hızı (%))

	2003	2005	2007	2008a
Dünya Toplamı	2.7	3.4	3.7	1.6
Gelişmiş ülkeler	1.9	2.4	2.5	0.5
Geçiş ekonomileri	7.2	6.6	8.0	5.0
Kalkınmakta olan ülkeler	5.2	6.5	6.9	4.2
Az gelişmiş ülkeler	6.6	8.4	6.7	-
Dünya ticaret hacmi	5.8	7.0	7.2	4.0

(a): BM ‘karamsar’ senaryo

Kaynak: BM 2008 yılı Ekonomik Durum ve Beklentiler Raporu

Aynı rapora göre; ABD ekonomisi büyümek bir yana, yüzde 1 gerileyecek. AB’de ise büyüme hızı yüzde 1 civarında olacak. Bu tahminlerin gerçekleşmesi, krizin çok şiddetli yaşanacağını gösterir ve son veriler bu yöndedir. Gerek IMF, gerekse BM’nin ‘karamsar’ senaryosunda Çin ve Hindistan gibi gelişmesi hızlanan geri kapitalist ülkelerde ekonomik büyümede düşüşün nispeten hafif olacağı, dahası IMF tahminlerinde az da olsa bir yükselmenin beklendiği görülüyor. Buradan hareketle kimi burjuva iktisatçılar krizin dünyasallaşmayacağını ileri sürüyorlar. Bu beklenti yanlıştır, çünkü Çin ve Hindistan gibi ülkelerin büyümesi esasen gelişmiş kapitalist

ülkelerin ‘tedarikçi’si olmalarından geliyor. Gelişmiş ülkelerdeki keskin talep düşüşü kaçınılmaz olarak bu ülkelerde de sarsıntılara neden olacaktır. 2003 itibarıyla “kalkınmakta olan ülkeler” kategorisinde ifade edilen geri kapitalist ülkelerin dünya üretimi içindeki payı yüzde 20’ye ve ihracat içindeki payı yüzde 27’ye çıkmıştır. Bu ülkeler dünya doğrudan yatırım stokunun yüzde 25’ine sahiptir. Açıktır ki bu ülkelerde ucuz işgücüne dayalı üretim yapan tekeller ürünlerinin büyük çoğunluğunu o ülkelerden emperyalist ve ileri kapitalist ülkelere ihraç etmektedirler. Doğaldır ki, emperyalist metropollerdeki tüketim daralması, geri ülkelerde de büyük sermaye kısımlarına yol açacaktır.

Kuşkusuz sermayenin kolayca hareket ediyor olması, Hindistan ve Çin gibi köylü ekonomilerinin kapitalist dönüşümünün yarattığı itilim ya da Afrika’nın sermayenin önünde açılan yeni bir kapı olarak, yeniden ekonomik sömürge savaşlarına konu edilmesi krizi az çok tolere edilebilecek olgular olarak sıralanabilir. Ne var ki soruna salt buradan bakmak, “Sermayenin ruhu”ndan bihaber olmak demektir.

Birincisi krizin nedeni sermayenin aşırı birikimi; kronik sermaye fazlalığı ve kronik işsizlik; alım gücünün düşmesi ve yoksulluktur. İkincisi, “aşırı birikimi” aşmanın yolu, bir kısım sermayenin çekilmesi hatta yok olmasıdır. Bu hiç de “barışçı” tarzda olmaz. “İşler yolunda gittiği sürece, rekabet, genel kâr oranının eşitlenmesi halinde gördüğümüz gibi, kapitalist sınıf arasında bir kardeşlik havası estirir ve böylece her biri, ortak yağmadan kendi yatırımı oranında pay alır. Ama sorun kârın değil zararın paylaşılması halini alır almaz, herkes kendi payına düşen zararı en aza indirmek ve bunu bir başkasının sırtına yükleme çabasına düşer. Kapitalist sınıf için, kayba uğramak kaçınılmazdır. Her kapitalistin, bu zararın ne kadarını yüklenmek zorunda kalacağı, yani bunu ne ölçüde paylaşmak durumunda kalacağı, göstereceği güce ve kurnazlığa bağlıdır ve o zaman rekabet, düşman kardeşler arasında bir savaşa dönüşür.”(26) Üçüncüsü, sermaye fazlalığı öyle bir boyuttadır ki; onun bir krizle ortadan kaldırılıp sermayenin daha büyük genişleme olanağı bulacağı bir krizle düzeltilmesinin olanakları geri dönülmez biçimde ortadan kaldırılmıştır. Onun içindir ki, beklenen kriz görece hafif atlatılsa bile bu daha büyük bir bunalımın yeni işareti olacaktır. Ni-

hayet son yirmi yılda yaşanan krizler, dünya çapında yaşanacak patlamanın hazırlayıcısıdır.

Sermayenin tarihsel belirlemesi ve kullanılış amacı miadını doldurmaktadır. Çünkü, “Sermayenin sınırsız zenginleşme tutkusu ve emeğin sermayeyi gerçekleştirmesinin koşulları içinde onu sürekli kamçılayan emeğin üretken güçlerinin gelişmesiyle, bu gelişmenin genel servetin sahipliğinin ve korunmasının, bir yanda yalnızca daha az emek zamanı bütün toplum için gerektirmesi ve çalışan toplumun bilimsel olarak yeniden üretim sürecine gittikçe daha geniş biçimde katılması noktasına kadar gelmesiyle, yani insanın kendisi için yaptırabileceği şeylerin yaptığı emeğin sona ermesiyle, süregiden sermayenin tarihsel belirlemesi ve amacı yerine gelmiş olacaktır.”(27) Bugün tam da Marx’ın öngördüğü tarihsel momentte bulunuyoruz. Bir yanda sermaye, emeğin üretkenliğini artırarak varlığını koruma ve sürdürme yeteneğini yitirmiş, daha az emekle daha büyük üretim yapmak mümkünken, salt emeğin sermayenin boyunduruğunda olması nedeniyle bunun gerçekleşmemesi, sermayenin daha yüksek oranda yoğunlaşarak kar kitlesini büyütme olanağını eskisi gibi yakalayamaması, her türlü bireysel emeğin sermayenin tahakkümü altına daha büyük oranda girmesine karşın, sermayenin en iyi koşullarda dahi onların önemli bölümünü üretim sürecine dahil edemeyerek işsiz bırakması, bir yanda büyük miktarda sermayenin diğer yanda büyük miktarda emek gücünün fazlalık haline gelmesi; sermaye ile emeğin karşı kutuplarda birikmesine paralel olarak fazla sermaye ve fazla emeğin giderek daha fazla çoğalması, bu gerçekliği çıplak biçimde gözler önüne sermektedir. Sermayeye dayalı üretim tarzının asıl, köklü, derin ve giderilmez bunalımı budur. Ortaya çıkan her kriz bu bunalımı biraz daha derinleştirmekte, kapitalist sistemi cehennem ateşine biraz daha yaklaştırmaktadır. Lenin’in sözünü ettiği gibi, “Emperyalist aşamada kapitalizm üretimin tam toplumsallaşmasına doğru gitmektedir; iradelerine ve bilinçlerine aykırı olarak kapitalistler, tam rekabet özgürlüğünden, tam toplumsallaşmaya bir geçişi belirleyen yeni bir toplumsal düzene doğru adeta sürüklenmekte-

dir.”(28) Lenin’in “Tam toplumsallaşmaya doğru gitmektedir” dediği yere çok daha yakınız artık. Kapitalizm kendisini artan bir hızla uçuruma sürüklemektedir ama kendisiyle birlikte bütün insanlığı da. İnsanlığın kapitalizmden kurtuluşunun tarihsel koşulları her zamankinden daha çok olgunlaşmıştır. Kapitalizmin bugünkü çürüme hali bunu binlerce görünüm altında gözler önüne sermektedir.

İster öngörüldüğü gibi Ağustos’taki borsa çöküşü ve yılbaşındaki uluslararasılaşan borsa krizi önümüzdeki aylarda ya da daha sonra büyük bir ekonomik çöküşle tamamlanmasın, isterse telafi edici müdahaleler kriz ateşini bir müddet düşürsün -ki bu en fazla krizin ötelenmesine yol açardünya büyük ekonomik, politik, toplumsal çalkantılarla baş başa kalacak, sınıf mücadelesi her düzeyde bugünkünden çok daha büyük şiddette çarpışmalara sahne olacak ve genel olarak dünya yeni alt üst oluşların ateşinde kavrulacaktır.

Hali hazırda bir dünya mali krizi biçimini alan bunalım, derinleştiği oranda tabii ki öncelikle emekçi halk kitlelerini vuracaktır.

1929 bunalımından sonra sermaye, devleti, sermayenin genel çıkarlarını koruyan kolektif kapitalist şirkete dönüştürerek ve ulusal pazarları genişleterek gelişmesi için bir yol buldu. 1974’ten sonra ise devlet kapitalizmini tasfiyeye yönelerek ve sermayenin önündeki ulusal çitlere saldırarak ilerlemesini sağladı. Her ikisi de savaşlar, darbeler, devrimler, karşı devrimlerle aldı başını yürüdü. Beklenen krizden sonra ne olacak? Kapitalistler yeni bir yol bulabilecekler mi? Bu soru elbette sınıf mücadelesinin düzeyi tarafından yanıtlanacak. Ama gerçek şu ki, ne birikmiş sermaye yatırımlarını emebilecek bir ulusal pazar genişlemesinden ne de tasfiye edilecek bir devlet kapitalizminden söz edilebilir artık. Ne sökülüp atılacak çitler var, ne de eskisi gibi gümrük duvarlarını yükseltmenin olanağı. Üretimin ve sermayenin toplumsallaşma düzeyi öyle bir noktaya ulaştı ki; bunların hiçbirisi derde eski düzeyde derman olamaz. Uluslararası tekellerce sömürgeleştirilen dünyanın yeniden paylaşımı ve büyük bölgesel birliklere ayrılmış bir dünya tasavvur edilebilir elbette.

2007'de Pırılıtlar, 2007'ye Sorular

Burada geride kalan yılın kimi önemli ya da daha az önemli “olay” ve gelişmelerine değineceğiz. Bu olayların panoramasıyla ya da bir bütün olarak analiziyle de ilgili değiliz. Burada değinilecek gerçekler; 2007'nin “pırılıtlar”, “kıvılcımlar” içerdiğini, yansıttığını “gördüğümüz”, düşündüğümüz gelişmelerdir. Bu olaylarda “parılıtlar” dediğimiz “farklı”, “yeni” olan gerçeklerin altı çizilecek, bunlar anlamlandırılmaya, sonuçlar çıkartılmaya çalışılacaktır.

Yazıya konu olan sorunu yöneten bakış açısına değinmekle, anlaşılacak bakımından yarar var. Yalın biçimde söylemek gerekirse “keşif kolu” olabilmek için önde yürümek, önde yürüyebilmek için de, önünü görmek gerekir. O halde ezenler ile ezilenler arasındaki mücadeleye, toplumsal gerçekliğe, özellikle işçi sınıfı ve ezilenlerin hareketine, durumlarına bakarken, “keşif kolu”nun mayalanan, gelmekte olanı, gelişmekte-oluşmakta olanı herkesten önce görebilmesi gerekir. Bu bir bakış ve arayış yönelimi olduğu kadar, sezme ve anlama gücü, keza cüret ve risk üstlenme sorunu/yeteneğidir de. “Keşif kolu” başka nasıl kendini yeniden üretebilir ki!

I

İlkin bir kıyaslama: 1995 baharıdır. Kirli savaşın kontra güçleri İstanbul-Gazi Mahallesi'nde kahvelere saldırı düzenlerler. Ölen ve yaralananlar vardır. Gazi halkı başkaldırır. Polis-özel kuvvetler başkaldıran kitleye ateş açar, onlarca ölü ve yaralıyla başkaldırı büyür, kente yayılma eğilimi gösterir. Devlet katilleri korumaktadır... Gazi Komutanı Hasan Ocak kaçırılmıştır... İlerici anti faşist güçler, faşist diktatörlüğün kaybetme politikasının üzerine gitmekte ve sıkış-

tırmaktadır... Emekçi memur hareketinde önceden planlanmış ve kararlaştırılmış 4 Nisan mitingi, bu koşullarda sendikal önderlik tarafından iptal edilir. Gereğesi ise “yurtseverlik” olur!

Diktatörlüğün 2007'yi, Güney Kürdistan'a saldırı genelgesi, Başbakan Tayip Erdoğan'ın ABD'yi tavaf etmesi ve nihayetinde Kandil saldırısıyla, yani Hükümet-Genelkurmay ve de Hükümet-Genelkurmay-ABD ilişkilerini, işbirliğini yenileyip tahkim ederek ve buradan alınan güçle Kandil'e saldırarak kapattığı söylenebilir... İşte bu koşullarda, ama henüz Kandil'e saldırılmamışken ilerici-mücadeleci emekçi memur sendikalarının da içerisinde yer aldığı mesleki vb. kitle örgütlerinin önceden planladıkları, 3 Kasım'da Ankara'da “Demokratik Anayasa” mitingi düzenleme kararı vardır... Mitingin düzenleyicisi olan kitle örgütleri, oluşan şoven politik ortamda mitingi iptal etme yönünde karar almadıkları gibi, tersine mitingde Kuzey Irak'a saldırı tezkeresinin protesto edilmesine, barış ve kardeşlik talep ve temasının öne çıkarılmasına karar verirler. Bilindiği gibi 3 Kasım mitingi bu perspektife uygun olarak, onbinlerin katıldığı başarılı bir “Barış ve Kardeşlik” eylemi olarak gerçekleşir. Şoven dalgaya karşı bir kitle dalgakıranı olur.

Bu durumun emekçilerin siyasal sınıf bilincine, toplumsal bilincin değişimine dair bir alamet olarak kabul edilmesi doğru olmaz mı? Bu mitingi düzenleyen sendikal, mesleki vb. kitle örgütlerinin yönetimlerinin tavrı olarak kabul edildiğinde de, kendi başına da önemli, anlamlı değil midir? Ayrıca bir toplumsal karşılığı yok mudur?

II

Kitlesel yüzleşme, hesaplaşmaya giriş ve kardeşleşme. Türk milliyetçiliği ve ırkçılığının en muhkem kalesi Ermeni düşmanlığıdır. 19. yy sonu ve 20. yy başında Türk ulus devletinin öncelleri Anadolu’da, tarihin tanık olduğu en aşağılık suçlardan birisini işlemişlerdir. Ve Ermeni düşmanlığı Türk uluslaşmasının yapısal bileşenlerinden birisi olmuştur. Türk halkı yüz-yıl boyunca tarihin çarpıtılması ve Ermeni düşmanlığıyla zehirlenmiştir... 18 Ocak 2007 tarihinde toplumumuza bakan en iyimser toplum bilimciler, en iyimser sosyalistler, devrimciler dahil, hiç kimse on binlerin ve yüz binlerin “Hepimiz Hrant’ız”, “Hepimiz Ermeni’yiz” pankartları altında harekete geçebileceğini öngöremezdi, tahmin edemezdi.

Ermeni halkının, Anadolu halklarımızın aydınlık evladı Hrant Dink, 19 Ocak'ta arkadan kalbe vuruldu. Cinayet, Türk egemen sınıflarının Ermeni soykırımını sürdürmekte olduğunu simgeliyordu... “Hepimiz Ermeni'yiz, Hepimiz Hrant'ız” şiarı altında harekete geçen on binler ve yüz binler, soykırımın devamına suç ortaklığını ve Ermeni düşmanlığını reddediyordu. Militarizme ve şovenizm bombardımanıyla sersemletilmiş ve kuşatılmış olan halkımız on binler ve yüz binler halinde, yani tamamen kitlesel biçimde bu çemberi kırmıştır. Sömürücü sınıflar ve onların ırkçı uşakları tarafından zehirlenmiş halkımızın, kahredici acılar içerisinde doğrulup, Ermeni sorununda tarihiyle yüzleşmeye girişi görkemlidir.

Egemen sınıfların soykırıma varan katliamlarla bastırıp, ezdiği; bütün bir yüzyıla yayılan şiddetle tahkim edilmiş, inkar, yalan ve demagojiyle, asimilasyonla gizlenen susturulan Kürt sorunu, Alevi sorunu, Ermeni sorunu gerçekleriyle yüzleşme, toplumumuzun son birkaç on yıllık tarihinin en çarpıcı gerçeğidir. Adeta canlı bir yüzleşme döneminden geçiyoruz. Halkımızın, burjuvazi ve egemen sınıfların, Kemalist sivil-asker bürokrasinin keza bürokratik aydınların yalan ve yanılsamalarından, gerçekte yüzleşme korkusundan kurtulması kolay değildir. Hrant cinayeti adeta bir katalizör etkisi yapmış, toplumumuzun derinliklerinde, toplumsal tarihsel gerçeklerle yüzleşme ve hesaplaşmasının geleceği aydınlatacak ve kazanacak mayalanmanın sürdüğünü ve patlamalar yapacak/yaratacak denli biriktiğini göstermiştir.

Evet, toplumumuzun, halklarımızın militarizmle ve şovenizmle kuşatıldığı bir gerçektir. Evet, şovenizm, „98-99'da Öcalan'ın Avrupa'ya çıkış sürecinde tırmandırıldığı düzeyi aşması şurada kalsın, 2007'de yeni bir düzeye/eşiğe ulaşması anlamında tavan yapmıştır. Türk-Kürt kutuplaşması ve gerilimi, gerici bir iç savaş tehlikesi, hiçbir zaman bu kadar büyük, yaygın ve yakın olmamıştır! Türk halkı militarizm ve şovenizmle kuşatılmış, “Bölücü teröre karşı savaş” demagojisiyle adeta rehin ve teslim alınmıştır. Ama gerçek bundan ibaret değildir. 2007 Ocak'ında “Hepimiz Hrant'ız, Hepimiz Ermeni'yiz” diyen acı ve öfke içinde, bilgece sahneye çıkan on binler ve yüz binler, toplumumuzda nasıl da muazzam bir kardeşleşme bilincinin, demokratik bilincin, kardeşleşme ve barış özleminin biriktiğini dışa vurmuştur.

Şunun altını, belki de ayrıca çizmekte yarar var. Bu mayalanma bir anda oluşmamıştır. Bir anda sönümlenmesi/sönmesi de, tasfiye edilmesi de mümkün değildir. Ve keza mayalanmanın toplumun derinliklerinde süreceği, birikmeye devam edeceği zaman zaman dalgalar halinde kendini dışarı vuracağı ve dalgalar halinde ilerleyeceği öngörülebilir.

Dink'in katledilişinin 1. yıldönümünde Agos önünde onbinlerin bir kez daha, bu kez daha net politik mesajlarla ve devletin yasaklarını tuzla buz eden bir kararlılıkla buluşması, 2007'den 2008'e devrolunan bu birikimin bir dışa vurumudur. Bu kez “Hepimiz Ermeniyiz”in yanına onbinlerin bir ağızdan haykırdığı “Katil Devlet hesap verecek” sloganı eklenmiş, kitle Taksim'e ve İstiklal'e fiili yürüyüş yapmış ve bir faşist odak olarak MHP'yi taşıyarak hesap sormuştur.

III

Diğerlerinden farklı bir konferans. 2007 Ocak'ında, Hrant Dink katliamından birkaç gün önce Ankara'da “Türkiye Barışını Arıyor” Konferansı toplandı. Bu toplantı, devletin tavrı yönüyle de çözümlenebilir. O bakımdan da bir turnusol işlevi görmüştür... Görevi ve yapısı itibarıyla bu yazı bakımından önemli olan, aydınların tavrının altının çizilmesidir. 2005 yılında AKP-Tayyip Erdoğan Hükümetiyle görüşen aydınlar -“Aydın Hareketi” de diyebiliriz- sonuç olarak Başbakan'ın Ankara ve Diyarbakır'da “Kürt sorunu”nu kabul etmesiyle zaman-zağ olarak PKK'yi silah bırakmaya çağırmıştı...

2006 Ekim'inde PKK ateşkes ilan ettikten sonra bu aynı aydınlar/Aydın Hareketi benzer veya aynı (PKK'yi silah bırakmaya çağıran) tavrı takınmadılar. Dahası PKK ateşkesi karşısındaki bu değişen tavrın devamı olarak, Türkiye Barışını Arıyor Konferansı'nda farklı-ileri bir tavır ortaya çıktı.

Konferansın açılış konuşmasını yapan Yaşar Kemal'in "Gerillanın adını terörist koyduk, bundan da umut bekledik, ama sorunu çözemedik" demesi, Vedat Türkali'nin "Ne mutlu Türk'üm diyebilmek için Kürtlerin hakkını savunuyorum", "Dağa gençler spor olsun diye gitmez" demesi vb. Keza aydınların PKK'yi silah bırak demekten vazgeçmesi, tutarlı bir demokratik tutum almaya yönelmeleri, "yeni" bir şey değil midir?

Kürt ulusal sorunu gerçekliği bağlamında bir aydın özgürleşmesi, bir "aydın aydınlanması"nın belirginlik kazandığı saptanabilir. Türk aydınının Kürt sorunu gerçekliği ile yüzleşmesinin, bir eşigidir bu. Gerçeğin sözcülüğünü yapacak bilinç ve cüretin oluşumunu işaret etmektedir. Aydın barometresi bunu göstermektedir. Peki Türk halkı bakımından bunun bir toplumsal karşılığı yok mudur?

Burada bir parantez açarak, bir başka şeye değinmeden geçemeyeceğiz. Keza, bu Konferans ekseninde, ama özellikle Kürt sorununda, Doğan Grubu başta olmak üzere burjuva medya tarafından öne çıkartılan bir figür olarak Cevat Öneş'in tavrı, bürokrasi içerisindeki bir eğilimi yansıtmaları bakımından önemlidir. 2007, Kürt sorununda sömürgeci kirliliğin savaşın birçok üst düzey kadrosu bakımından, adeta bir günah çıkarma yılı olmuştur. Kenan Evren, Aytaç Yalman, Hilmi Özkök ve diğerleri...

Uluslararası tekellerin siyanürle altın arama ve çıkarmasına karşı direnişleriyle tanıdığımız Ege köylüleri ve önderleri Oktay Konyar, 2007'de barış ve kardeşlik talebiyle, Kürt sorununda tavrı aldılar. Ve Oktay Konyar, bu nedenle üyesi olmadığı CHP'den, CHP üyeliğinden atıldı!

IV

2007 1 Mayıs'ı herhangi bir 1 Mayıs değildir. Burada 2007 1 Mayıs'ı kutlamalarının gelişimini anlatmaya girmeyeceğiz... Ama 1 Mayıs 1977'ye dönmekte yarar var. O, yarım kalmış 1 Mayıs'tır. Katliamın sorumlularından hesap sorulamamıştır. Taksim'den/ 1 Mayıs Meyda-

nı'ndan sürülmek, işçi hareketinin ve devrimci-ilerici hareketin ezilmesinin, yenilgisinin simgesi haline getirilmeye çalışılmıştır. Ancak 1977 1 Mayıs'ı aynı zamanda, ilerici hareket içerisinde keskin bir politik saflaşmayı, bu anlamda yol ayrımını da ifade eder.

1 Mayıs 2007, katliamın 30. yıldönümü olarak anlamlı bir fırsat, büyük bir olanak ve bir dönemeçti. İlerici devrimci hareketin '80'lerin sonu '90'ların başında "Taksim'i alma" hamle ve girişimleri, amacına ulaşabilecek bir toplumsal siyasal (güç oluşturamamış) destek bulamamıştır. Kuşkusuz devrimci yapıların bilincinde-gündeminde '77 katliamının hesabının sorulması, 1 Mayıs'ın Taksim'de/ 1 Mayıs alanında kutlanması konusu hep olmuştur. 1 Mayıs'ın Taksim'de kutlanması sorunu sendikal hareketle, ilerici-devrimci politik güçler arasında en son 2004 1 Mayıs'ının öngününde, devletin Abide-i Hürriyet dayatmasının reddedilmesi sürecinde gündeme gelmiş; ancak sendikal hareketin mücadelecisi kesimi ile ilerici, devrimci politik güçleri, o koşullarda kutlama alanı olarak ancak, Saraçhane üzerinde anlaşabilmişlerdir. 2005 ve 2006'da ise ilerici-devrimci yapıların talep ve önerilerine karşın sendikal hareketin (işçi ve memur sendikaları) mücadelecisi kesimleriyle yaklaşım ve irade birliği sağlanamamıştır.

2007 1 Mayıs'ında, sendikal hareketin mücadelecisi kesimleriyle, ilerici politik yapılar arasında 1 Mayıs'ı Taksim'de kutlamak üzere anlayış, irade ve eylem birliği oluşmuştur. İstanbul 2007 1 Mayıs'ını yaratan işte budur. Birlik, mücadele kararlılığının, kazanma istek ve azminin yansımasıdır. 2007 1 Mayıs'ı Taksim'in nasıl alınabileceğinin, ilerici hareketin gelişmeleri, süreçleri etkileyen bir politik güç olarak ortaya çıkabilmesinin olanak ve koşullarını göstermiştir... Sendikal hareketin mücadelecisi kesimleriyle, ilerici devrimci politik güçler arasında, işçilerin ve ezilenlerin en yakıcı ekonomik-sosyal (kimi zaman da politik) talepleri için birlikte mücadele eğilimi tabii ki yeni değildir. Fakat eğer, 1977 1 Mayıs'ı bir yol ayrımıydı ise, 2007 1 Mayıs'ının bunun aşıldığını simgeleyen anlamını ortadan kaldırmaz.

1 Mayıs 2007 Taksim'i kazanma hamlesi ve başarısı, acaba işçi sınıfının bilincinde yaratılmış sınıf değerlerine sahip çıkma, sınıf mücadelesinde düşenlere sahip çıkma, kazanmak için mücadele ve birleşme kararlılığı, emekçilerin

sınıf bilincinde bir yenilenme, yeniden uyanma, bir kabarma ve yükselme eğiliminin belirtisi ve yansıması olabilir mi? Ve keza, acaba bizzat 1 Mayıs 2007 kutlama gerçekliğinin bu bakımdan, itici bir güç, bir çağrı, yol gösterici bir hamle rolü ne kadar etkili olabilmıştır?

V

Üç işçi sınıfı mücadelesinin ortak yönü; Kazanmak! Kadın işçilerin serbest bölgede (serbest bölgede grev yasak) kazandıkları direniş Novamed; sendika ve işçilerin grev ilanı ile THY'yi dize getirdikleri hava yolları ve kazanılan Telekom grevi. 2007'nin başarılı bu üç işçi kitle mücadelesinden ikisi, 1 Mayıs sonrasında cereyan etmiştir. Novamed daha uzun süreli bir direniştir, ama Novamed kazanımıyla 1 Mayıs kararlılığı ve başarısının ne kadar bir rolü olduğunu saptayabilecek durumda değiliz... 1 Mayıs dahil, 2007'de işçi mücadelelerinde altını çizdiğimiz birkaç başarı belirgin, dikkat çekici değil mi?

1991 3 Ocak genel grevinden günümüze, işçi sınıfı hareketi direniş dövüşerek, ama mevzilerinden, kazanımlarından, örgütlülüğünden ödünler vererek, gerileyerek geldi. Yer yer mevzi başarılar oldu, tekil örneklerde saldırı dalgası püskürtülemedi... İşçi sınıfı hareketi, esnek üretim, taşeronlaştırma, sosyal hakların tasfiyesi, düşük ücret politikaları ve özelleştirme terörü, bir bütün olarak neoliberal saldırı dalgası karşısında direnenek geri çekilen bir çizgi izledi. Sendikalar yalnızca büyük sayıda üye kaybına uğramadı, aynı zamanda saygınlık ve inandırıcılıkları da büyük ölçülerde aşındı, erozyona uğradı. Bu süreçte başarılı sendika, başarılı grev neredeyse hayal oldu. İşçi hareketi, işçi kitleleri "başarıya" hasret kaldı. Kazanılan bu üç mücadele her şeyden önce bu bakımdan, önemli ve anlamlı. "Kazanmak", bu üç mücadelenin sınıf için en önemli kazanımıdır. Hava-İş grev kararı ve grev oylaması, Telekom grevi, işçi sınıfının mücadele silahı olarak grev silahının işe yararlığı, güven duygusu ve bilincini yeniden uyandırıcı rolünün altını çizmeliyiz.

Novamed direnişi sendikalaşmak, serbest bölgeye sendikayı sokmak içindi. Direniş grev hakkı olmayan serbest bölgedeydi ve de kadın işçilerin sınıf mücadelesiydi; sınıf talepleriyle, kadın işçilerin cins taleplerini birleştiriyordu. Ve nispeten uzun süreli bir direniş oldu. Direniş, ancak son birkaç ayda toplumsal gündeme

yaygın biçimde girdi. Ve burada kadın örgütlerinin oluşturduğu Novamed Direnişiyle Dayanışma Platformu'nun önemli bir rolü oldu.

Novamed direnişi sermayenin sınıfsal ve cinsel saldırısını, köleleştirici baskı ve sömürsünü birlikte hedefleyen, sınıf ve cins taleplerini birleştiren bir direniş olarak "ayrık" bir örnek olarak işçi sınıfının mücadele tarihine geçti.

2007 1 Mayıs'ı ve kazanılan bu üç mücadele, işçi hareketini ne kadar etkiledi, bunu somut olarak ölçme imkanından yoksunuz. Sınıfın sendikalara, grev silahının gücüne ve etkisine, sınıfın kendi özgücüne güvensiz bakışını ne kadar değişime uğrattı, yeniledi bilemiyoruz. Ama sınıfın duygu ve bilincinde yenilenmeyi mayalayıcı, besleyici olduğundan kuşku duyulabilir mi?

VI

6 Mayıs anmasına on bin kişi katıldı. Ankara 2007 6 Mayıs anması, hem kitleselliği hem de ilerici hareketimizin hemen bütün kesimlerini birleştirmesiyle anlamlıydı. Deniz, Yusuf, Hüseyin devrimci hareketimizin „70'lerdeki bu üç önderi-simgesi, ilerici-devrimci hareketin belli başlı kesimlerini birleştiren bir güç ve anlam taşıyan genel bir ortak değer düzeyine yükselmişlerdir...

Böyle bir eğilimin varlığı tabii ki yeni bir durum değil, fakat süregelen eğilimin kendini en ileri düzeyde ortaya koyuşunun olgunlaştığını göstermektedir. Devrimci hareketimizin '70'lerdeki diğer önderleri, Mahirler, İbrahimler için de benzer bir durum, yani ilerici-devrimci hareketi birleştirici ortak, genel kabul gören değerler düzeyine yükselme yönünde bir gelişme sürmektedir.

Tabii ki, '70'lerin devrimci önderleri devrimci-ilerici hareketimizin değerleriydi. Burada onların grupsal/partisel aidiyetlerini aşan biçimde, ilerici-devrimci harekette genel kabul gören, sahiplenilen, ilerici-devrimci hareketi birleştirici genel değerler olarak belirginleşmesi ve yeniden kitlelerin elinde bayraklaşması durumundan bahsediyoruz. Özellikle 1968'in kırkinci, 1978'in ise otuzuncu yıldönümüne denk gelen 2008 bakımından bu veri oldukça anlamlıdır.

VII

2007 bir seçim yılıdır. İlerici-devrimci hareket bir deneyim daha yaşadı. Burjuva parlamento-

ya-meclise temsilci gönderme, mücadeleyi oraya da taşıma, bir kürsü ve bir platform olarak orayı da kullanma istek ve yönelimi, somut siyasal bir hedef olarak ortaya çıktı. Bu politik mücadelede ufuk büyümesini ve özgüven kazanımını/yükselişini yansıtmaktadır. DTP'nin Meclis'e bir Grup oluşturacak nicelikte girişi, 2007'de halklarımızın bir diğer politik kazanımı olmuştur.

Diğer yandan bu aynı zamanda, ilerici hareket için bu alanla bağlı risk ve tehditlerin de büyüdüğü anlamına gelir. DTP'nin Kürt sorununa mecliste çözüm arama söylemi parlamenterist hayalleri yaymakta, ezilenlerin mücadele bilincini zayıflatıcı, köreltici olmakta, reformizmi beslemektedir.

İlerici-devrimci harekette birlikte iş yapma, birlikte mücadele eğilimi güçleniyor. Dün de yan yana gelişler vardı, 2007'de daha çok veya sık bir araya geliniyor. Pek de yan yana gelmeyen/gelemeyen kesimlerin de yan yana gelme isteği yansıyor. Kürt yurtsever hareketiyle birlikte hareket etme, ortak mücadele yönelimi bunun bir ifadesi. Keza devrimci harekette Kürt ulusal sorunu zemininde, pratik politika yapma ihtiyacı ve titrek yönelimi görülüyor.

VIII

Gençlikte bir arayış. Boğaziçi öğrencilerinin 2006'da yükselttiği barış-kardeşlik talepli etkinliklerinin 2007'de sürmesi, ODTÜ öğrencilerinin yükselttiği kitlesel barış-kardeşlik talebi, 2007'nin parıltıları arasındadır. Genç-Sen'in kuruluşu ise daha da çarpıcı bir gelişme olmuştur. Bunların altını çizirken hiç kuşkusuz bizi, öğrenci gençliğin, aydınların politik bakımdan en duyarlı kesimini oluşturduğu öğretisi yönlendiriyor. Öğrenci gençlik barometresinin neyi gösterdiğine bakıyor, "arıyoruz"... Boğaziçi ve OTDÜ'de öğrenci gençliğin barış-kardeşlik talebini yükseltmesini de buradan okuyoruz.

Aydın gençlik, grevleri, direnişleri desteklemeye, işçi sınıfı hareketiyle ilişkilenebilir, işçi sınıfına gider. Bu '60'ların, '70'lerin çarpıcı temel bir özelliğidir. Gençlik hareketinin kitle tabanı daralır, ama bu yaklaşım süregelir. Öğrenci gençlik saflarında gençlik sendikası düşünce yöneliminin doğmasında uluslararası gençlik hareketinin etkisi yadsınamaz. Ancak şu da bir gerçektir; gençlik sendikası düşüncesi ve yöneliminin DİSK'ten çıkması yeni bir durum-

dur. Hem ilk itilimin DİSK tarafından başlatılması anlamında ve hem de örgüt biçiminin sendika olması anlamında -bu defa tersine dönmüştür; şimdi deyim uygunsa sınıf aydın gençliğe gitmektedir!

Tabii ki, gençlik sendikası düşünce olarak da, bir gençlik örgütü olarak da gençlik hareketimiz için yenidir. 2007'de Genç-Sen'in kurulması gençlik hareketinde yeni bir durum, anlamlı bir kazanımdır. Fakat henüz başlangıç halindedir; öğrenci gençliğin genel ve yakıcı sorunlarıyla ilişkilenişi, keza öğrenci gençliğin geniş kitlelerine gidişi, onlar tarafından kabullenilip, sahiplenilip sahiplenilmemesi, Genç-Sen'in geleceğini belirleyecektir.

Yalnız şunun altını özellikle çizmeliyiz: Genç-Sen politik gençlik yapılarına, devrimci ve sosyalist militana, öğrenci gençlik kitlesi ve sorunlarıyla ilişkileniş tarz ve zihniyeti bakımından değişim ve yenilenme çağrısıdır.

IX

Sempozyumlarda cisimleşen arayış. Önce İstanbul'da, sınırlı kaynak ve olanaklarla "140. yılında Kapital'in güncelliği" sempozyumu düzenlenir. Katılım, beklenenin üstünde olur. İki gün süren sempozyum boyunca toplamda 500'ü aşan bir kitle, Marksist fikirleri öğrenmeye, anlamaya, tartışmaya gelir. Sempozyum, üniversitedeki sosyalist aydınlarla devrimci-sosyalist hareketlerin aydın birikiminin bir buluşma ve etkileşim potası olur.

Ardından bu kez Ankara'da "Manifesto'nun 160. Yılında Marksizmin Güncelliği" sempozyumu düzenlenir. Bir kez daha katılım beklenenin üstündedir. Bu kez toplamda bini aşkın bir kitle katılır sempozyuma. Her iki sempozyum, bir arayışa işaret eder. Marksizmin bu topraklarda yaşayan, canlı bir düşünce olduğunu ortaya koyar.

Sonuç olarak tekrar vurgulamak gerekirse girişte de belirttiğimiz gibi, burada ne 2007'nin genel bir panoramasını ve ne de işçi sınıfı ve ezilenler cephesinin bütünlüklü bir tablosunu sunmak ve çözümlemek amaç ve niyetindeyiz. Burada özel olarak, "parıltılar" kabul ettiğimiz, işçilerin ve ezilenlerin sınıf bilincindeki "yenilenmedin, "yeni"nin, "değişimin belirtilerini bütünden yalıtarak" ve büyüteç altına alarak, daha görülür, daha anlaşılır hale getirmeye çalıştık.

İşçilerin ve ezilenlerin sınıf bilinci hareketsiz, donuk, ölü bir şey değildir; yaşamın kendisi gibi hareketli, canlı ve dinamiktir. Her belirli dönemde sınıf bilincinin değişim ve gelişim yönünü öngörmek ve keza aynı zamanda gelişim seyri içerisinde, olaylarda yansıyan verilerden hareketle öngörülerini denetlemek, “değişimi”

ve “yeniye” somut olarak kavramaya çalışmak gerekir. Kitlelere bağlanmanın bir de böyle bir anlamı vardır. Devrimci öncü politik çizgisiyle işçi sınıfı ve ezilenlerin sınıf bilincindeki değişimle ilişkilenebilir, devrimci stratejisi ve taktikleriyle devrimci amaçlarına doğru şekillendirip yönlendirmeye çalışmalıdır.

Örgütlenmede Nereden Nereye?

Coğrafyamızda Devrimci- Komünist Kadınlar

Kadın sorunu, çözüm yolları/özgürleşmesi konularındaki duruş/bakış açıları; ya da bütün bu sorunların bilince çıkarılması ile işçi, emekçi, ev emekçisi ve genç kadınlar arasında devrimci-komünist çalışmanın özel olarak örgütlenmesi arasında doğrudan bağ/ilişki vardır.

Bu topraklarda devrimci-komünist hareketin bu sorunlarda ulaştığı teorik düzey ve pratikleri belirli tarihsel kesitlere/dönemlere ayırarak incelemek, hem bu süreçlerdeki durumun, gelişmenin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır; hem de anlatım bakımından bir kolaylık/rahatlık sağlayacaktır. Dolayısıyla, en genel anlamda devrimci-komünist hareketin tarihsel gelişim evreleri, bizim de hareket noktamız olacaktır.

Bu yazı, devrimci-komünist hareketin genel olarak kadın sorunu ve özgürleşmesine ilişkin çözüm önerileri kapsamında teorik görüşlerini ve bütün bir tarihi ele alma iddiasını taşıyor. Elbette böylesine kapsamlı bir çalışmanın önemli bir ihtiyaç olduğunun farkındayız. Bütün bu konularda dar ya da kapsamlı ürünlerin her birinin bugünümüze ve geleceğe önemli bir katkı olacağı inancındayız. Bu yazıda, coğrafyamızda komünist-devrimci hareketin kadınlar arasında faaliyetin özel olarak örgütlenmesi biçim ve araçlarına nasıl yaklaştığı, siyasal yaşama katılan kadınların bu örgütlerde varoluş biçimleri üzerinde duracağız. Ulaşabildiğimiz yazılı kaynakların yanı sıra, bazı yaşam deneyimleri de başvuru kaynaklarımız arasında olacaktır. Bütün insanlık bakımından tarih bilinci,

geçmiş ile gelecek arasındaki bağın bilinmesinin gerekliliği nasıl ki yadsınamaz bir zorunluluk ise; ezilen bir cins olarak kadınların da kendi tarihlerini öğrenmeleri/bilmeleri, bir tarih bilinci oluşturmaları da kadınların temel zorunlulukları arasında görülmelidir. Bu gerekliliğe / zorunluluğa dair sayısız cümle kurulmuş olsa da, biz Cicero'nun bir sözüyle kendimizi sınırlandıralım; "Kendi doğumundan önce olanları bilmeyenler, sürekli çocuk kalmaya mahkûmdur."

Geleneksel Kadınlıktan Devrimci Kadına

Devrimci-komünist hareketin genel tarihi, tanıklarımız, kadınların siyasal mücadelenin bütün süreçlerine farklı düzeylerde de olsa katıldıklarını, mücadelenin birçok alanında var olduklarını söylüyor/anlatıyor. Ancak, kadınların bu mücadelede/tarihte oynadıkları rol ya da kadının kurtuluşu mücadelesi bakımından teori ve pratikte ulaştıkları düzeye, yaratılan bazı örneklerin bilgisine ulaşmak istediğimizde; yazılı tarihin bu alandaki yoksulluğu yüzümüze çarpar. Hiç kuşkusuz, bu yoksulluğun bir yanında devrimci-komünist hareketin kadın sorunu ve çözümüne ilişkin "sosyalizme havale etme" fikri ve pratiği durur. Diğer yanında ise, ezilenlerin tarihlerinin yazılmasının erkeklerin tekelinde olması ve bu yazıma erkek egemenliğinin damgasını vurması ile devrimci-komünist kadınlarda kadınlık bilincinin gelişmemiş olması gerçeği durur.

İster bugün olsun, isterse de geçmiş süreçler/dönemler olsun; kadınların toplumsal konu-

mu ile siyasal yaşama katılımları, buralarda varoluş biçimleri arasında her zaman direk bir ilişki olagelmıştır. 1960'lı, „70'li yıllar, hatta bugün açısından bile, Türkiye’de, Kürdistan’da kadınların anti-faşist, ilerici, yurtsever, devrimci ve komünist örgüt ya da partilere ilgi duyması; onlar içerisinde yer alış biçimleri, üstlendikleri ya da verilen roller elbette toplumun siyasal yaşamda kadına biçtiği rolden azade olmamıştır/olamamıştır. Genel olarak siyaset, egemen sınıfların üstelik de asıl olarak egemen sınıfların erkeğinin tekelindedir. Ezilen sınıf ve katmanların kendi sınıf çıkarları doğrultusunda siyasete yöneldiği koşullarda ise, aktif siyasal yaşam ya da siyasette söz sahibi olma, otomatikman ezilen erkeğin tekeline verilir/ verilmiştir. İster burjuva siyasette, isterse de devrimci siyasette olsun, özel bir kadın bilincinin oluşmadığı/oluşamadığı koşullarda erkek her zaman üstün olandır, hakimdir, kısacası erk’tir. Kadına ise, her zaman sunulan yardımcılık rolüdür. Ve kadınlık bilincine sahip olmayan kadın(lar) bu rolü hiç sorgulamadan, tartmadan, kendisine sunulanı kabul eder, benimser. Marx’ın “Luis Bonapart’ın 18. Brumaire’i”nde yer alan şu sözleri, devrimci-komünist hareketin bu alandaki bütün bir tarihi bakımından çok daha özel bir anlam taşır:

“İnsanlar tarihlerini kendileri yaparlar, ama kendi keyiflerine göre, kendi seçtikleri koşullar içinde yapmazlar, doğrudan belirli olan ve geçmişten gelen koşullar içinde yaparlar. Bütün ölmüş kuşakların geleneği, büyük bir ağırlıkla yaşayanların beyinleri üzerine çöker.” (Sy. 13. abç)

* * *

Herhangi bir konuda bilinç oluşturmanın yolu; bilgiye ulaşmaktan geçer. Bilgiye ulaşmanın yolları ise, günümüzde daha fazla çeşitlenmiş olsa da, gazeteler, dergiler ve kitaplar başat olmaya devam ederler. Bu yazı kapsamında ihtiyaç duyduğumuz okuma-inceleme konusunda karşılaştığımız kaynak sorunları da, 1970’li ve öncesi, hatta bu tarafa doğru gelirse 1980’li yılların önemli sorunlarından biri; Uluslararası Komünist Hareketin, kadın sorunu örgütlenmesi ve özgürleşmesine ilişkin biriktirdiklerinin Türkçe’ye çevrilmemiş olmasıdır. Keza, feministlerin bu alanda ürettiklerinden yalnızca Simone de Beauvoir’in üç ciltlik eseri, Genç Kızlık Çağı (1970), Evlilik Çağı (1970) ve Bağımsızlığa Doğru (1969) Bertan Onaran tarafından çevrilmiştir. Bu kitapların 1970’lerin ikinci yarısında devrimci kadınlar arasında ilgi gördüğüne ilişkin dikkate değer bir veriye rastlamadığımızı belirtmeliyiz. Oysa o yıllarda Marksist klasikler, çeşitli ülkelerin devrim deneyimlerini anlatan kitaplar bol miktarda Türkçe’ye çevrilir, baskıları yapılırdı. Bunun bir ihtiyaç olduğu yadsınamayacağı gibi, kadınlarla/mücadelesiyle ilgili olan kitapların çevrilmesine ilişkin sınırlı bir pratiğin olması da, bu konularda varolan geriliklerden, duruştan bağımsız değildir. Şirin Tekeli’nin Kadınlar için adlı kitabındaki dipnot bu konudaki yaklaşımı, sınırlılığını da göstermektedir:

“Friedrich Engels, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni (Çev. Kenan Somer, Sol Yay. 1967); August Bebel, Kadın ve Sosyalizm, (Çev. Sabiha Sertel; Toplum Yay. 2. baskı 1975); Alexandra Kollantai, Marksizm ve Cinsel Devrim, (Çev. Aysem Göztok. Bilgi Yay. 1974); A. Kollantai, Kadınların Özgürlüğü, (Çev. Yasemin Çongar. Yarı Yay. 1987)

Hemen belirtmeliyiz ki; Engels’in Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, o yıllarda kadın sorunundan ziyade devlet tartışmalarında başvuru temel yapıtlardan biri olmuştur. Yine, Bebel’in Kadın ve Sosyalizm kitabının ilk baskısı 1935 yılında yapılmıştır. Devrimci-komünist hareket bakımından tek temel kaynak neredeyse „80’li yılların sonlarına kadar, A. Bebel’in Kadın ve Sosyalizm eseri olmuştur. Böylesine bir yoksullukta kadın bilincinin oluşturulamaması öyle sanıyoruz ki, anlaşılır bir durumdur.

Marksist klasiklerin Türkçe’ye çevrilmesindeki tercihlerin kadın sorunlarındaki eserlerin dışlanmasında hiç kuşkusuz „60’lı yıllarda ve ’74 sonrasının siyasal ortamının, devrimci yükselişin rolü belirleyici olmuştur. Yarın devrim olacakmış gibi hayatla ilişkileneş, devrimin çözeceği (ki aslında, çözümünün yolunu açar) fikri, kadın sorununa özel bir ilgiyi de gereksiz kılmıştır.

Devrimci örgütlerin, partilerin bu konularda o günkü pratiklerini belirleyen ve belli düzeylerde bugün de siyasal örgüt ve partilerde etkin, bazılarında ise egemen olan bu yaklaşıma; sorunun çözümünü sosyalizme havale etme anlayış ve pratiğine ilişkin Sevim Belli’nin “Boşuna mı Çığnedik?” adlı anılarında çok net ifade edilmiştir.

Devrimci örgütlerin, partilerin bu konularda o günkü pratiklerini belirleyen ve belli düzeylerde bugün de siyasal örgüt ve partilerde etkin, bazılarında ise egemen olan bu yaklaşıma; sorunun çözümünü sosyalizme havale etme anlayış ve pratiğine ilişkin Sevim Belli’nin “Boşuna mı Çığnedik?” adlı anılarında çok net ifade edilmiştir.

“Eskiden her türlü sömürünün ortadan kalktığı, insanın insanı hiçbir biçimde sömürmediği bir düzende kadın da özgür ve bağımsız olacaktır diye düşünülürdü.. .”(Sf. 572)

Yine aynı bölümde, Sevim Belli, feministlerin kadın sorununa ilişkin yaklaşımlarını eleştiriyor ve devamında devrimci kadınların tercihlerini/ yaklaşımlarını şöyle ifade ediyor:

“... Toplumcu kadınlar da, belki, tüm insanlığın sorunları gibi daha geniş, daha insanca bir konudan ayrılıp kadın sorunu gibi sınırlı(?) bir çerçeveye hapsolmek istemediklerinden kestirmeciğe, yani sosyalizmle her şeyin yoluna gireceğine inanmak istemişlerdir.” (age, sf. 573, abç)

Sevim Belli'nin “Toplumcu kadınlar”ın tercihi olarak ifade ettiği bu bakış açısı yukarıda da vurguladığımız gibi o yıllara damgasını vurmuştur. Ayrıca, bu bakış açısının bugün bile çeşitli düzeylerde çeşitli siyasal örgüt ve yapılar da biraz daha esnetilmiş biçimler altında varolduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Kadın sorunu ve çözümü noktasında hareket noktası sosyalizme havale etme biçiminde olunca, kaçınılmaz olarak o soruna dair bugünden bir şeyler yapma anlayışı ve pratiğinden uzak durulmuştur. Bu durum, kendi doğal seyri içerisinde devrimci örgüt ve partilerde özel olarak bilinçlenme, bir kadın bilinci oluşturmanın temel engeli olmuştur. Dolayısıyla, siyasal örgütlerin saflarına katılan kadın devrimciler bakımından süreç, öğretilmiş kadınlığın devrimci saflara taşınması, kendi formunda yeniden üretilmesi biçiminde işlemiştir. Böyle bir süreçte; ailenin, toplumun baskısından kaçıp, devrimci örgüt saflarına katılan kadınların; toplumsal değer yargılarından görece daha “eşit”, daha “özgür” kadın-erkek ilişkilerini o günkü birikimleriyle ilk anda sorgulamalarını, yargılamalarını beklemek, buradan devrimci kadınları yargılamak büyük bir haksızlık da olacaktır. Kadın militanların başka bir formda üretilen ve yaşadıkları sorunları bilince çıkarmaları, sorgulamaları bilinçlenme, aydınlanmanın zorunluluğunu kim inkar edebilir ki?! O gün kadınların kendi sorunlarının farkında olmaması/ olamaması ve devrimci hareketin çözüm önerilerinin, sorunun çözümünü devrime, sosyalizme havale etmesi zamanın devrimci kadınları/kuşakları için yeterli olmuştur. Ayrıca, o günün devrimci kadınlarının öğretilmiş kadın devrimciliklerini

geliştirmek/ büyütme gibi bir görevle meşgul olmaları, kendi özgürlükleri için mücadele etmeye de, erkek egemenliğinin her türüne/bütün görüngülerine karşı durmaya/mücadele etmeye ne “zaman”ları vardır, ne de bakış açıları.

Kadınlar arasında faaliyetin özel olarak örgütlenmesi kapsamında gene başkanı kadın olan TİP'in yaklaşımlarına değinmeden geçmek eksiklik olacaktır. O yıllarda, kadınları oy deposu olarak gören ve bunun için kadın kolu oluşturan burjuva partilerin aksine TİP, kadınlara yönelik bir faaliyeti gerekli görür. Ancak, ayrı bir kadın kolu oluşturulmasını gerekli olmadığını savunur. O yılların Türkiye'sinde tek kadın genel başkan olan Behice BORAN, bu konudaki yaklaşımlarını şöyle izah eder:

“Maalesef hayır. TİP'te özel bir çaba harcanarak, kadın üye sayısında bir artış sağlanıyor. Aday üyeler arasında kadınların oranı üyeler arasında olduğundan daha yüksek. Ancak biz, kadın koluna gerek görmedik ve kurmadık. Görseydik kurardık. Kadınlar arasında örgütlenmelere gerek vardır. Bu bakımdan parti içerisinde bir iş bölümüne gidilebilir; parti ekipler olarak çalışıyor, kadın üyeleri, kadın meseleleri ile ilgilenmeye görevlendirebiliriz. Ama evvela iyi bir partili kişiliği kazandırmak gerekir. Bunun için de, kadın kolu yerine aday üyeleri doğrudan partinin eğitim çalışmalarına dahil etmek yoluna gidiyoruz.” (Akt. Şirin Tekeli, Kadınlar ve Toplumsal Siyasal Yaşam, Birikim Yay. Sf. 272)

Kuruluşundan 1. Kongre'sine kadar geçen zaman diliminde TİP'e kaydolmuş üyelerin % 4.5'i kadındır. Aday üyelerdeki kadın temsiliyeti ise % 9'a yakındır. Yönetici organlar içerisindeki kadınların temsiliyetine ilişkin rakamlara dayanan bir veri elimizde olmasa da, üye ve aday üye sayısından yola çıkarak bir sonuca ulaşabiliriz. Boran'ın “...biz kadın koluna gerek görmedik ve kurmadık. Görseydik kurardık.” biçimindeki yaklaşımı; sorunu kavrayıştaki düzeyi, daha doğru bir ifadeyle geriliği ifade etmekle kalmıyor. Aynı zamanda o yıllarda genel başkanı kadın olan TİP'in kadın sorunu, kadınlar arasında faaliyetin özel olarak örgütlenmesi konularındaki trajedisi olarak görülmelidir.

12 Mart faşist darbesiyle cezaevlerine doldurulan devrimcilerin, 1974 genel affıyla dışarı çıkmasıyla devrimci hareketin yükselişi de başlar.

Herkes gibi öğrenci, işçi, emekçi, köylü ve ev emekçisi kadınlar da kitlesel olarak mücadeleye ilgi gösterir/katılırlar. Ancak başından beri vurguladığımız kadın sorunu ve kurtuluşuna yaklaşımdaki sınırlı geri duruşlar, bu süreçler için de geçerlidir. Bu sınırlanmışlıklara, geri duruşlara rağmen, kadınlar arasında faaliyetin özel olarak örgütlenmesine dair bazı olumlu adımlar atılmaya çalışılmış, özel bazı örnekler de yaratılmıştır. Bu adımlardan biri de (her ne kadar başarısız olsa da) 1975 sonrası TSİP'in çağrısıyla dönemin etkin/aktif kadınlarının bir araya gelecek başlattıkları girişimdir. Bu girişimi anılarında Sevim Belli şöyle anlatmaktadır.

“1975 sonrası dönemde bir ara bir de ‘kadınlar’ olarak toplanmayı denedik, TSİP’in yahut doğrudan Ahmet Kaçmaz’ın davetlisi olarak bir toplantıya katılmıştım. Partiler dışı bağımsız, demokrat hanımlar da çağrılmıştı. Ortak bir kadın hareketi oluşturmak söz konusuydu. Kaçmaz’ın, olayı TSİP’in bir yan örgütü gibi sunmasını bir hayli yadırgamıştım, anımsıyorum. Gene de benim de içinde olduğum, Av. Gülçin Çaylıgil, Av. Necla Fertan ve Şirin Tekeli’den oluşan bir grubun program ve tüzüğü hazırlaması önerildiğinde kabul ettim. Şimdi anımsadığım nedenlerle bu hareket bir sonuç vermedi ne yazık ki. Sonra daha dar bir çerçeve içinde, yani birlikte yürümeye niyetli bazı siyasal gruplarla bu işi sürdürmeye çalıştık.” (age. Sf. 575)

Benzer amaçlarla farklı zamanlarda bir araya gelişler yaşanır. Ancak o günkü grupların siyaset yapış tarzları, benmerkezci tutumları nedeniyle ortak bir örgütlenme yaratılamaz. S. Belli’nin kısa aktarımında; o tartışmalarda Dev-Yol, “Biz ne yaparsak yaparsınız, sizin ne gereğiniz var.” anlamına gelecek bir gerekçeyle tartışmalardan çekilir. TSİP, Emegın Birliği ve TEP kalır. Taksim civarında bir oda kiralanır. Bir süre sonra bu görüşmelere Sevim Belli katılmaz. “Bu konularda ses getirici bir başarı sağlanamadı, yani bizim dışımızdaki kadınları kadın hareketine çekemedik” der, anılarında Sevim Belli.

1970’li yıllarda, kadın örgütlerinden İlerici Kadınlar Derneği (İKD) özel bir örnek olarak öne çıkar. 3 Haziran 1975 yılında kurulan İKD, Maraş katliamı sonrasında belli illerde sıkıyönetim ilan edilmesine kadar kesintisiz faaliyetini yürütür. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’nın 28 Nisan 1979’da verdiği kararla gerekçesiz ve

süresiz olarak İKD faaliyetten men edilir. Dolayısıyla, İKD’nin bütün şube ve temsilcilikleri de kapatılır. Ancak, İKD’liler dernek kapatılmasına rağmen 12 Eylül ’80 askeri faşist darbesine kadar faaliyetlerini sürdürürler. Resmi olarak İKD yayın organı olmasa da, İKD’li kadınlar bir de kadın dergisi çıkarırlar aynı süreçte. Kapatıldığına, 12.000 üyesi, 33 şube, 35 temsilciliği vardır İKD’nin. Hemen belirtmeliyiz ki üye sayısı resmiyete göre 12.000’dir. Zira, emniyete verilmek istenmeyen üye bilgileri, sayısı İKD Yönetim Kurullarınca bilinçli olarak sınırlandırılmıştır. Gerçekte üye sayısı 40 bin civarındadır. Ve İKD, Uluslararası Demokratik Kadın Federasyonu (UDKF) üyesidir. İKD’li kadınların çıkardığı Kadınların Sesi’nin son tirajının 35.000’e ulaşması, 15 bin abonesinin olması, İKD’nin örgütlülük düzeyine dair önemli bir veridir.

İKD merkez ve şubelerinde 8 Mart’ın kapalı salon toplantılarıyla kutlanması, coğrafyamızda 8 Mart geleneğinin oluşturulmasına bir katkı olsa da, İKD’nin 1975 yılında Birleşmiş Milletler’in 8 Mart’ı Dünya Kadınlar Günü olarak ilan etmesinden etkilenmelerini olumsuz bir pratik olarak görmek gerekir. Yine İKD’nin o yıllarda düzenlendiği kadın talepli kampanyalar, kısa sürede genel sorunlar/talepler eksenli kampanyalara, eylemlere evrilmesi de bir başka zaafi olmuştur.

İKD’nin o yıllarda düzenlediği mitinglerden kitleseliğiyle en dikkat çeken, “Evlat Acısına Son” yürüyüşleri olmuştur. Şubat 1976’da Ankara’da 5 bin, 26 Şubat 1977’de İstanbul’da CHP Kadın Kolları ile birlikte düzenledikleri mitinge 25 bin kadın katılmıştır.

Dernek kapatılınca, İKD’liler 17 Temmuz 1979’da “İlerici Kadın Hareketi Durdurulamaz. İKD Açılmalıdır!” isimli bir kadın yürüyüşü düzenler. İstanbul ve izmir’den Ankara’ya 500 kadın yürümüş; İKD’nin kapatılmasını protesto etmiştir.

İKD tarihini anlatan Kızıl Feministler- Bir Sözlü Tarih Çalışması (Emel Akal)’ndan paylaştığımız bu bilgiler üzerinden, 1975-1980 döneminde ortaya çıkmış olan İKD deneyimini bazı noktalardan tartışmak gerekiyor:

Öncelikle vurgulamalıyız ki, İKD özgülünde yürüttüğümüz bu tartışma, revizyonist TKP’nin çizgisiyle ilgili değildir. Zira kadın sorunu ve

özgürleşmesine ilişkin genel bakış açısı, ilkeler o gün, o süreçte TKP için ne ise; anti-faşist, devrimci örgütlere de aynı ilkeler, benzer bir bilinç yön vermiştir. Ayrıca TKP dışında, devrimci örgütlerin birakalım İKD gibi bir örnek yaratmayı, ona yakın ya da benzer örnekler yaratmamış olması, devrimci hareketin bu alandaki başarısızlığını, duyarsızlığını ifade eder.

Bir kadın kitle örgütü olarak kendini var eden İKD, ilk başlarda kadınların özgül taleplerini sahiplenip, takipçisi olsa da; sonraki yıllarda siyasal koşulların etkisiyle bu alandaki duyarlılığı zayıflamış; pratikte bu yan/duyarlılık zaafa uğramıştır.

Kadın hareketinin oluşması, kadın örgütlerini genel siyasal talep ve mücadelenin dışında tutan, yalıtık anlayışların yanlışlığının yaşamdaki ifadesi/kanıtı olmuştur bu örnek.

Bu örnek; kadınlar arasında parti faaliyetinin özel olarak örgütlenmesinin işçi, emekçi, ev emekçisi ve genç kadınlarda yarattığı ilgiyi göstermektedir.

İKD somutunda, direk parti faaliyetinin araçları ile bir genel kitle örgütü ile ilişkileneşeye dair bazı tartışmalar yapmak gerekir. İKD kendisinin TKP'den ayrı bir kitle örgütü olarak görse de, farklı siyasal örgütlerden kadınları tasfiye etmiştir. İKD'de örgütlenen kadınlar zamanla TKP'nin kadın militan rezervini oluşturmuştur. Bu açıdan da kadınların her zaman direk siyasal bir örgütle bağlantı araçlarla örgütlenemeyeceği, biçimindeki anlayışın genellenen yanlışlığı İKD örneğinde rahatlıkla görülebilir. Ancak burada, araç amaç ilişkisinin dikkate alınmaması gerektiği sonucunu kesinlikle çıkarmıyoruz. Bu konuda TKP'nin İKD'yle ilişkileneşeye dair tartışmalar öğreticidir.

Kadınların genel olarak toplumsal-siyasal yaşamdan dışlanmışlıklarının kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkan ilgisizliğin ya da zayıflığın üzerine doğru zamanda, doğru araçlarla gidildiğinde hızla tersine çevrilebileceğine dair güzel bir örnektir, İKD deneyimi.

İKD'li kadınların kendilerini bu çalışmayla sınırlandırmaları, deyim yerindeyse TKP'yi erkeklere bırakmaları bir başka yanlışları olmuştur. Bu deneyimi yaratanların parti yönetimi ve bütün organlarda temsil edilmesi bakış açısı İKD'li kadınların gündemine girmemiştir. Böylesine güçlü bir örgütten yalnızca Gönül Dinçer,

TKP Merkez Komite üyesidir. TKP içindeki kadınlara bakışa da erkek egemen bakış damgasını vurmaktadır.

“Bu kadınların (İKD'li-bn) evli olanları genellikle karı-koca üniversite düzeyinde öğrenim görmüş insanlardı. Ev işleri, yemek gibi şeyler, en asgarisinden de olsa elbette kadın tarafından yapılıyordu. Evli olanlar kocaları ile yemek, temizlik, çamaşır konusunda sık sık tartışılıyordu. Çünkü ev işleri, devrimci kocalar tarafından yine devrimci karılarından bekleniyordu... Gündüz ve gecenin her saatinde, hafta sonu veya bayramda, kocasının haberi bile olmaksızın İKD militanı olan kadın, şehirlerarası gidip gelmek de dahil olmak üzere sokaklardaydı.” (Kızıl Feministler, sy. 166)

İnsan bu satırları okuyunca, dünden bugüne pek bir şeyin değişmediği gerçeğiyle yüz yüze geliyor. Ne kadar gelişkin olursan ol, yaşamı paylaştığın erkeğin/yaşamın angaryalarını bir türlü omuzlarından atamıyorsun. Demek ki, buralarda da pratikte bir değişimi kaçınılmaz kılmak gerekiyor.

Ürün Dergisi'nin, 1977 Mart sayısında yayınlanan “Türkiye Emekçi Kadın Hareketi Pratik İçinde Gelişip Güçleniyor” başlıklı yazıda yer alan satırlarda dikkate değer bir unsur vardır. Şeyda Talu ve Gönül Dinçer tarafından kaleme alınan bu yazı, Fatma Gören imzasıyla yayımlanmıştır. Yazı bu konudaki pratiklerini eleştirir ve şunları belirtir.

“... Zaten az sayıdaki bilinçli kadının, kadın örgütü içindeki çalışmaları ve dikkatleri yalnızca bir yönde kullanmaları ne genel olarak kadın hareketine ne de savundukları siyasi partiye bir şey kazandırmamaktadır.” (age. Sy. 122-123)

Bir kadın örgütü olmasına rağmen İKD, özel olarak kadınlık bilinci oluşturmada bilinçli, iradi yaklaşımı oluşturamamıştır. Genel siyasal amaçlar uğruna geniş kadın kitlelerini örgütleyebilir, çok genel duyarlılık, başarı da sağlayabilirsiniz. Hatta parti ve örgütlerde sayısal olarak kadınların oranında dikkate değer bir düzey de yakalayabilirsiniz. Ancak kadın hakları, kadınların özgürleşmesi için mücadeleyi güncel bir sorun, güncel politik bir görev olarak görüp ele almazsanız, kadınların özgürleşmesinin temel koşullarından biri olan erkek egemenliğine karşı mücadelenin odakta tutulmasını sağlayamazsınız, bir kadınlık bilinci (tıpkı sınıf bilinci, ulusal bilinci

gibi) oluşturamazsınız, kadınların kurtuluşu mücadelesinde sağlanması gereken ilerleme, atılması gereken adımları atmazsınız/atamazsınız. Dolayısıyla, kadınların özgürleşmesinde gerçek bir başarı sağlayamazsınız.

1975-1980 yıllarında, kadınlar arasında faaliyetin özel olarak örgütlenmesine dair diğer olumlu adımlar da yine aynı süreçte kurulan kadın dernekleriyle atılmıştır. AKD (Dev- Yol'cuların kurduğu bir dernektir ve daha sonra Devrimci Kadın Dernekleri Federasyonu'na dönüşmüştür.) EKD ve Diyarbakır'da DDKD'ye bağlı olarak DDKaD'dir.

1. Komünist Kadınlar Konferansı Belgeleri'nde Komünist Kadın Hareketi'nin tarihine dair bilgilerin yer aldığı "Merkezi Kadın Komisyonu Raporu"nda; TKP/ML'ye dair şu tespit yer alır: "1972'de, işçi kadınlar içerisinde çalışma yapmak üzere kadın yoldaşlar

görevlendirilmiştir. Bu duyarlı bir yaklaşımın ifadesidir ve tabii gerekli ve yeterli olmaktan uzaktır." (1. Komünist Kadınlar Konferansı Belgeleri, Seçenek, sf. 22) Yine aynı belgede, 1975-'80 arası dönemde 8 Mart kampanyaları örgütlediği bilgisinin yanı sıra; TKP/ML Hareketi'nin "... ilk kez 1977 yazında yürürlüğe giren tüzük taslağında komünist kadınlar birliğinin belirtilmesi, bir komünist kitle örgütü olarak ayrı kadın örgütlenmesinin öngörüldüğünü gösterir. Fakat tüzükte bu ibareler yer almış olmasına karşın konu ciddi bir şekilde incelenmiş de değildir." (age, Sf. 239) bilgisi de yer almaktadır.

1970'li yılların ikinci yarısından, yani 1974 genel affından sonra çıkan irili ufaklı onlarca dergi ve gazete sayfalarında; kadın sorunu, özgürleşmesi ya da benzer kapsamda yazıların, tartışmaların (o süreçte polemikler hayli yaygındı) yer almaması, devrimci örgütlerin bu noktadaki/konudaki ilişkilenişlerini, ilgisizliklerini gösterir. O yıllarda başta büyük metropoller olmak üzere bir çok ilde neredeyse her örgütün kendi derneği, federasyonu vardı. Bu derneklerin kadınlara yönelik özel faaliyet yürütmedikleri o yılların bir gerçeği idi. 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü bile, bırakalım bir gelenek yaratılmasını, doğru düzgün hatırlanmaz, kutlanmazdı.

Ankara'da ODTÜ, Hacettepe, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde yapılan seminerler, anma ve kut-

lama toplantıları dizisine kadın sorunu kapsamlı başlıkların girmemesi; üstelik buralarda farklı örgütlerden devrimci kadınların öğrenci oldukları düşünülürse, devrimci hareketin tartıştığımız kapsamdaki pratiği bakımından çok şey ifade eder.

Bu döneme ilişkin sözlerimizi (belki bir yanıyla tekrara düşürse de bizi) toparlayacak olursak:

1974 genel affıyla hızla bir yükseliş yaşayan devrimci, anti-faşist harekete kitleler halinde öğrenci, işçi, emekçi, köylü, ev emekçisi kadın akmıştır. Bu kadınlar, mücadelenin her boyutunda (yönetici görevler istisna olmak kaydıyla) yer almışlar, bedeller ödemişlerdir. Deyim yerindeyse, mücadelenin gönüllü hamalları olmuşlardır. Ancak, bu kadın militanlar; devrimci, anti-faşist harekette/örgütlerdeki erkek egemenliğini sorgulayabilecek bilinç düzeyine ulaşmadıkları için kendilerine sunulan devrimci kadın militan tipini kabullenmişlerdir. Bu boyun eğiş, devrimci, anti-faşist harekette/örgütlerde kadınları erkeğin takipçisi kılmış, onun gerisinde bırakmıştır. Bu gerçeğin altını bir kez daha çizicek olursak; Lenin ile Clara Zetkin arasında geçen bir sohbette, Lenin'in kadınlar arasında parti faaliyetinin özel olarak örgütlenmesine karşı çıkan anlayışları eleştirirken yönelttiği soruları Türkiye gerçeğine yönelterek görebiliriz. Ne kadar kadın devrimci örgütlerde, partilerde yer almıştır? Erkeklerle oranı nedir? Yönetim mekanizmalarındaki durum/oran, hangi düzeydedir? Elimizde o döneme ilişkin somut rakamlar olmasa da, devrimci örgütlerde bugün bile örgütlü kadınların erkeklerle oranı, yönetici organlardaki temsiliyetindeki açığı farkının büyüklüğü bir sır değil. Örgütlerde, yönetici kadınların sayısının bir elin parmaklarını geçmediğini biliyoruz. Her şey bir yana, o yılların dava dosyalarına bakıldığında yönetici kadın sayısının her bir örgüt somutunda bir elin parmakları kadar bile olmadığı görülecektir. Bırakalım yönetici örgütlerde/organlarda temsiliyeti, kendi ayakları üzerinde duran, bağımsız, yeni kadın prototiplerinin yetişememiş olması, devrimci hareketin başarısızlıkları arasında görülmelidir. Siyasal mücadelede yer alan kadınların eş ya da sevgilileri mücadeleyi bıraktığında, kadının bağımsız bir tutum sergileyememesi, erkeğin peşinden gitmesi hep kadınların hanesine olumsuz bir puan olarak eklendi. Kadın, zımnen 'güvenilmez' kılındı. Böylesine genel bir sorun olarak

açığa çıkmış bu durumdan yalnızca kadınların sorumlu kılınmasında, erkeğe hiç dokunulmaması, acaba bir erkek dayanışması mıydı, yoksa erkek egemenliğinin kaçınılmaz sonucu muydu? Politikada erk olan erkeğin, kadınlık bilincinin gelişmesinde -bilinçli ya da bilinçsiz- temel engellerden biri olduğu ve döneme damgasını vurduğu görülmek zorundadır. Bu anlayış, devrimci örgütlerde kadını yardımcı unsur olarak görmüş, devrimci erkeğin işlerini kolaylaştıran, ona yardım etmekle yükümlü kadın tipini yaratmıştır. “Her başarılı erkeğin ardında bir kadın olduğu!” tekerlemesi bu tarihin yazılmasında da kendisine bir yer/hayat bulmuştur.

Hiç kuşku yok ki, akan suyun yatağını bulması gibi eninde, sonunda erkek egemenliğinin devrimci hareketteki yeri/rolü de sorgulanmak üzere devrimci kadınların gündemine gelecekti. Ancak, 12 Eylül askeri faşist darbesinin bu süreci kesintiye uğratması doğal gelişimi de sekteye uğratmıştır. Devrimci komünist hareketin yenilgisi, tasfiyecilik kadın militanların kadın sorununu bu kez başka bir formda yaşamalarına neden olmuştur. Yine 1960’lı yılların başında, özellikle Avrupa’da başlayan 2. feminist dalganın 1970’li yılların Türkiye’sine uğramaması, sorgulama, aydınlanma sürecini coğrafyamızda 1980’li yılların ikinci yarısına atmıştır...

Tasfiyecilikten Aydınlanmaya

12 Eylül faşist diktatörlüğünün devrimci-komünist hareketi ezme saldırısı, ağır baskı ve illegalite koşullarında yaşamak zorunda kalan devrimci-komünist kadınlar bakımından yeni bir sürecin de başlangıcı oldu. Faşist diktatörlüğün önemli bir kesimini zindanlara tıktığı kadınların, dışarıda kalan bir kesimi mücadelenin dışına savrulurken, küçük bölükleri de evin dört duvarı arasında mapusluğu yaşadılar. O gün ağır baskı koşullarında erkeğin kamufle edilmesi, kadınların asli görevi oldu çoğunlukla. Bu durumun bozulduğu anlarda ise, kadınların payına en fazlasından kuryelik ya da bazı dar örgütsel, siyasal görevlerin sürdürülmesi düştü. Çok farklı beklenti ve duygularla yola çıkan devrimci-komünist kadınlara bu durum; bir gereklilik, zorunluluk olarak sunuldu. Devrimci-komünist hareketin tasfiyeciliğe yuvarlanması/batması ise bu sürecin tuzu biberi oldu.

Yaşamın her alanında olduğu gibi, devrimci mücadeleye de hiçbir zaman kadın ve erkekler

eşit koşullarda başlamamışlardır. İster kişisel tarihler, isterse de örgütlerin, devrimci-komünist hareketin tarihi olsun; kadınlar her zaman (istisnalar hariç) erkeklerin ardında, gölgesinde olduklar/kaldılar. Politik yaşamda kadınların önünde ve onlardan gelişkin, siyasette belirleyici, erk olan erkeğin işlerinin, yaşamının kolaylaştırılması gerekir anlayışı; onun yaşamının bütün angaryalarından azade kılınmasını dayattı. Ve bu görevde, ortak yaşamın angaryaları da, aynı evde kalınan eş ya da kadın yoldaşın omuzlarına yüklendi. Kadınlar kendilerine biçilen bu elbiseyi sorgulamadan/sorgulayamadan giydiler. Birçok örnekte kadınlara biçilen bu role dair teoriler üretenler, kılıflar bulanlar bile oldu.

Ağır baskı, illegalite koşullarında devrimci-komünist kadınların bu sınırlandırılmış yaşamları bir yandan onları gelecek düşünden uzaklaştırıp, sıradanlaştırırken; aslında birçok örnekte açığa çıktığı gibi devrimci erkeklerin de zamanla sıradanlaşmasında etkili oldu. Ancak atlamadan belirtmeliyiz ki; erkeğin sıradanlaşması erkeklerin içsel/kendi sorunlarıdır. Bu sıradanlaşmada esas belirleyici olan budur. Kadının etkisi dışsal bir faktördür. Kadının sıradanlaşmasında erkeğin kadınla kurduğu sıradan ilişki hep görmezden gelinmiş; kadın suçlanmıştır. Elbette o süreçte ilişkiler yalnızca bu biçimde gelişmemiştir. Umudunu, gelecek düşlerini inatla koruyan kadınlar konumlarını, koşulları sorgulamış, ısrarla mücadeleye tutunmuşlardır.

12 Eylül’ün devrimci-komünist harekette açtığı tahribatlardan biri de mülteci yaşamlar olmuştur. Çoğunlukla Avrupa ülkelerinde kurulan bu mülteci yaşamda, kadınların durumlarına, neler yaşadıklarına ayrıca bakmak, incelemek gerekir.

Bu süreçte, cezaevlerine doldurulan kadın ve erkek devrimcilerin ailelerinin, daha doğrusu eş ve annelerinin işkencehanelerin, cezaevlerinin önlerinde başlattıkları mücadeleyi özel olarak anmalıyız. Bütün bu suskunluk, baskı süreçlerinde onlar hiç susmadılar. Büyük bir direniş gerçekleştirdiler, özveriyle mücadele ettiler. Coğrafyamızda insan hakları mücadelesinin başlamasında, örgütlenmesinde onların rolü/payı inkar edilemez.

12 Eylül faşist diktatörlüğünün bütün bir coğrafyayı zindana çevirmesinin yanı sıra, yüzbinlerce kişiyi gözaltına alıp işkenceli sorgulardan geçirmesinin, onbinlerce ilerici, demokrat, yurtsever, devrimci ve komünisti cezaevlerine tık-

masının, toplumu tektipleştirmenin önemli ayaklarından biri olarak cezaevlerini laboratuvara dönüştürmesinin izleri, sonuçları hala yitip gitmemiştir. Ancak hemen belirtmeliyiz ki, yaşanmış acıların, baskı ve zulmün anlatımında da bir ayrımcılık yüzümüze çarpmaktadır. 12 Eylül faşizminin zulmünü anlatan kitaplar, filmler, belgeseller esas olarak erkeklerin yaşadıklarıyla kendini sınırlandırmıştır/sınırlanmaktadır. Bu zulme uğrayan, faşizmin işkencehanelerinden geçerek cezaevlerine doldurulan kadınların yaşadıkları da, direnişleri de görmezden gelindi genellikle. Bu yaklaşıma/bakış açısına yön verenin tarih yazımında erkek egemenliğinin bir tekerrürü olduğunu söylemek yanlış olmaz. Mamak'tan Metris'e, Çanakkale'ye onlarca zindanda siyasi tutsak kadınların uğradıkları zulme karşı direnişlerine, yaşamı çoğaltmalarına tanıklık etmiştir. 12 Mart'tan 12 Eylül'e ve 1990'lı yıllar boyunca siyasi mücadelede yer alan; işkencenin zulmün en katmerlisine maruz kalmış binlerce kadının yaşadıklarını bu yazıya sığdırmamız mümkün değil. Ancak bu alandaki kendi tarihimizi öğrenmemiz bakımından Mukaddes Erdoğan Çelik'in "Demir Parmaklıklar Ortak Düşler" kitabında, üç kuşak kadının yaşadıklarını bir kitapta toplayarak bizlere sunmaktadır...

1980'li yılların ikinci yarısına gelindiğinde tasfiyecilik batağından sıyrılma; mücadeleyi büyütme istek ve iradesiyle harekete geçen devrimci-komünist örgütlerle işçi ve emekçilerin hak alma mücadele girişimleri çakıştı. Aynı süreç feminist hareketin gelişimine de tanık oldu. 1987 Netaş Grevi, '89 bahar eylemleri, Zonguldak maden işçilerinin grevi ve Ankara yürüyüşü, 3 Ocak genel eylemi, başta gelmek üzere irili ufaklı bir dizi grev ve direniş... Bütün bu eylemlerin, hareketin ortasında işçi kadınlar, işçi eşleri. İlk serhildanda Cizre'de sokağa çıkan kitlenin ön saflarını kadınların tutması. Ortaya çıkan bu eşsiz tablo kadın sorunu, örgütlenmesi ve özgürleşmesine dair yurtsever, devrimci ve komünist harekette değişik düzeylerde de olsa değişimin temel unsuru, başlangıcı oldu.

İlk Yürüyüş: Dayağa Karşı Kadınlar Sokakta...

Feminist hareketin ilk eylemleri/girişimler, 1982 yılında başlar. İstanbul ve Ankara başta gelmek üzere, büyük kentlerde dar gruplar halinde bir araya gelirler. Bilinç yükseltme grupları dedik-

leri bu oluşumlarla ilk pratikleri başlar. Ve 1987 baharındaki ilk kitlesel çıkışlarına kadar geçen süreçte, kadın talepli irili ufaklı çeşitli etkinlikler, eylemler gerçekleştirirler.

Çankırı'da, 4 Nisan 1987 yılında Hakim Mustafa Durmuş'un aldığı; "Kadının sırtından sopa, karnından sığa eksik edilmez" kararı, feminist kadınları harekete geçirir. 17 Mayıs 1987'de bir yürüyüş düzenlerler. Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'nın bir parçası olarak düzenlenen bu yürüyüşe destek veren erkekler arkadan sessizce yürürken; eyleme bini aşkın kadın katılır.

O yıllar bakımından yakın tarihte bir ilk olmuştur; kadın olmaktan kaynaklı bir sorun karşısında feminist kadınların bu çıkışları. Feminist Dergi, Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği, Sosyalist Feminist Kadınlar (bu kadınlardan bazıları sonraki yıllarda Kaktüs Dergisi'ni çıkardılar) ve tek tek kadınlar bu yürüyüşten sonra toplanırlar. Bu toplantılardan yine kampanya kapsamında şenlik fikri doğar. 4 Ekim 1987'de Kariye Müzesi bahçesinde şenlik yapılır.

"Kişisel olan politiktir" anlayışının yön verdiği bilinç yükseltme grupları, dayağa karşı eylem ve etkinliklerin yanı sıra, kadın sorununa dair kitapların Türkçe'ye çevrilmesi ve basılması, yine 1990'lı yılların başlarında bazı kurumlaşmalar dikkate değer başarılı örneklerdir. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi, İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, kadın aydınlanması bakımından önemli merkezler olmuşlardır. Birkaç ilde yerel yönetimlerle ilişkili olarak kadın Sığınma Evleri de bu süreçteki kurumlaşmalar arasında yer alır.

Meşhur 438. madde, "İrza geçme ve kaçırma eylemlerinin, fuhuşu meslek edilen kadınlara karşı işlenmesi halinde, hapis cezasının üçte iki indirilmesini, yani normal ceza yerine üçte bir ceza verilmesini" öngörmekteydi. Bu madde yaşamını bedenini satarak sürdürmek zorunda bırakılan kadınlara devletin bir başka saldırısıydı. Devletin yasayla kadınlar arasında yaptığı bu ayrıma karşı başta feminist kadınlar olmak üzere, kamuoyunda yaratılan duyarlılık sayesinde; devlete geri adım atılmış, yasada değişim sağlanmıştır.

Erkek şiddetine karşı "mor iğne" kampanyası ya da "kahvehane baskınları"; Dayağa karşı kadın yürüyüşü gibi etkin eylemler olmaktan öte magazin sayfalarına malzeme olmuştur.

Aynı zamanda bu eylemlerden hemen sonraki süreçte feminist gruplar sokağa dönük pratiklerine de 8 Mart'lar hariç, son verdiler.

1980 sonrasında başlayan feminist hareketten kadınların çıkardığı yayınlar, kadın kitaplarının Türkçe'ye çevrilmesi, yayınlanması; yapılan tartışmalar coğrafyamızda kadın bilincinin oluşması; bir başka ifadeyle yurtsever, devrimci-komünist hareket bakımından bu sorunları sorgulamada, aydınlanmada pozitif bir rol oynamıştır.

İlk Kurultay...

İnsan Hakları Derneği Kadın Komisyonu'nun çağrısıyla İstanbul'da bir ilk daha gerçekleşir. 19-21 Mayıs 1989'da, çeşitli illerden gelen 2500'e yakın kadının katılımıyla 1. Kadın Kurultayı toplanır. Kurultay'a 70 tebliğ sunulur ve 150 kişi söz alarak tartışmalara katılır. Kurultay katılımcıları oldukça geniş bir yelpazeyi kapsar. Bu kurultay, kadın sorunlarının, özgürleşmesine dair başlıkların ilk kez böylesine kapsamlı ve kitlesel tartışıldığı bir platform olmuştur. Yine bu kurultay, tarihinde ilk kez feministlerle devrimci-sosyalist kadınların, kadın sorunu kapsamında fikirlerini tartıştıkları bir platform olarak tarihe geçmiştir. Kurultay'da işçi kadınların sorunları tartışılrsa da, işçi kadınların olmaması en büyük eksiklik olmuştur.

Devrimci erkeklerin Kurultay'da söz isteme talebi, feministlerin protestolarıyla karşılanmış; feministlerden 21 kadın bu gerekçeyle kurultaydan çekilmiştir.

Devrimci-komünist harekette durum...

Yılların baskı ve zulmünün açtığı yaraları sarmak, tasfiyecilik batağından çıkma/ kurtulma istek ve iradesi; daralan örgüt yapılarının mücadelelerinin ihtiyaçlarına yetememesi gerçeği...

İşçi ve emekçilerin, gençlerin eylemleri, grev ve direnişler.

Kürt halkının özgürlük talebi.

Devrimci mücadele içindeki kadınların yaşadıkları süreçleri ve o günlerini sorgulayan pratikleri.

Devrimci-komünist harekette yaşanan kadın sorununun ayırdına varılması.

Elbette bütün bu farkına varışlar ve değişim, devrimci-komünistler bakımından aynı zaman diliminde ve aynı biçimde, hızla gelişmedi. Ve bu alandaki değişimin tamamlandığını iddia

etmek büyük bir yanlış olmakla kalmaz; aynı zamanda bugün hala kadın sorunu ve örgütlenmesine dair konularda devrimci hareketin ezici çoğunluğunda egemen olan ertelemeci, geri anlayışların da üzerini kapatmaya yarayan bir örtü olur.

Bu süreçte, yurtsever kadın hareketi çok daha özel bir gelişim kaydetmekle kalmamış; ilerici, devrimci ve komünist kadın hareketleri bakımından çok zengin örnekler yaratmıştır.

Parti öncellerinden Yeni Kadın'ların, sosyalist kadın aydınlanması ve örgütlenmesine ilişkin süreçleri, teorinin sorunlarında ve pratik mücadelede attıkları adımlar, devrimci-komünist hareketin kadın sorunu ve özgürleşmesine dair gelişiminde ve değişiminde çok özel bir rol oynamıştır.

EKK'den EKB'ye ve EKD'ye 15 yıllık EKB tarihi, işçi, emekçi, ev emekçisi ve genç kadınlar arasında faaliyetin özel olarak örgütlenmesi, bizzat kadın talepli mücadelenin komünist devrimci kadınlar tarafından yükseltilmesinin ilk örneği olmuştur.

1980'li yılların ikinci yarısından başlayarak „90'lı yıllarda devrimci-komünist kadınlar tarafından açılan kadın dernekleri yine bu coğrafyada kadınlar cephesinden değişimin göstergeleri olmuştur. Bunlar; Demokratik Kadın Derneği (DKD), Dem-Kad, Emekçi Kadınlar Derneği (EKD), Emekçi Kadınlar Dayanışma Derneği (EKDD), Yeni Demokrat Kadınlar Derneği (YDKD), Yurtsever Kadınlar Derneği (YKD), Can Kadınlar Derneği'dir.

Bu yazıda, komünist kadın hareketi, yurtsever kadın hareketi ve EKD'nin bütün bir tarihini, ortaya çıkardıkları deneyleri tek tek anlatmamız mümkün değil. Zira, her biri kendi başına bir broşür ya da kitap çalışması kapsamındadır. Bu yazıda ancak bu hareketin tarihine dair temel noktaları belirtmekle yetineceğiz.

“Yeni Kadın”ların aydınlanmasında milad: Komünist kadınlar konferansı

1992 yılında TKP/ML Hareketi'nin kadın militanları, 1. Komünist Kadınlar Konferansı'nı toplayarak, coğrafyamızda devrimci-komünist hareketin tarihinde bir ilke imza atmışlardır.

Kadın Konferansı Belgelerinde yer alan Bildirge'de komünist kadınlar konferanslarını kamuoyuna şu cümlelerle duyururlar:

“Faşist diktatörlüğün hüküm sürdüğü, baskının, işkencenin ayyuka çıktığı, kayıplar zincirine her gün bir yenisinin eklendiği, Kürt ulusunun yok edilmeye çalışıldığı ağır siyasi koşullar altında, 1992 Ağustos’unda toplanan ve 5 gün süren konferansımız; işçi, emekçi ve genç kadınların devrime kazanılması, sermaye egemenliğinin devrilmesi, sosyalizm ve kadının tam kurtuluşu mücadelesine seferber edilebilmesi bakımından tarihi önemde kararlar aldı.” (Belgeler sf. 225)

Hareket örgütlerinden, (Genç Komünistler Hareketi ve yurtdışı örgütü dahil) bir araya gelen; üye, aday üye ve çağrılı örgütlü sempatizan kadınların katılımıyla konferans gerçekleştirilir. Konferans, kadın komünistlerin sahip olduğu büyük devrimci potansiyeli açığa çıkarmakla kalmayıp; “...kadın komünistlerin devrimci dönüşüm ve özeleştiriyi, özgüven duygusunu geliştirdi; ideolojik ve siyasi eğitimlerine büyük bir katkı sağladı, devrimci kararlılık, görüş açısı ve perspektif kazandırdı; daha çok görev ve daha çok sorumluluk üstlenme bilinç, kararlılık ve iradesini dile getirdi. Komünist çalışmanın yarısı; proleter ve emekçi kadınlar arasında yürütülmelidir diyen kadın komünistler; örgüt içi, daha çok görev, daha çok sorumluluk ve mücadelede fırsat eşitliliği tanınması istek ve iradesini dile getirdiler.” (sf 226) denilerek kazanımlar sıralanmaktadır. Sonuç Bildirgesi’nde, Konferans’ın gündemine dair bilgiler de yer almaktadır. Konferans gündemini çok kısa bir şekilde özetleyecek olursak, Komünist Kadınlar Konferansı’nın sosyalist kadın aydınlanmasındaki rolünü-katkısını daha rahat görebiliriz.

Konferansın birinci gündemi, Merkezi Kadın Komisyonu’nun 1989-1992 yılları arasındaki faaliyet raporunun görüşülmesi olur.

Kadın sorunu ortaya çıkışı, tarihsel evrimi ve çözümüne dair komünist kadın hareketinin programatik sorunlarının tartışılması.

Komünist Kadın Hareketi’nin program ve örgütlenme ilkeleri,

Sosyalizm deneyimleri

Feminizm, ortaya çıkışı ve kadın sorunundaki teorik yaklaşımlarının eleştirel analizi,

Proleter ve emekçi kadın kitleleri arasında komünist faaliyetin özel olarak örgütlenmesi; biçim ve araçlar üzerine tartışma

Kadınlara yönelik aylık bir derginin çıkarılması;

Hareket içinde fiili eşitsizlikler ve bunlara karşı mücadele;

Türkiye ve Kürdistan’da kadın hareketinin tarihi Karar tasarılarının onaylanması

Konferans Sonuç Bildirgesi ve mesajların onaylanması

5. Genel Konferan’sa gönderilecek kadın temsilcilerin seçimi

Böylesine yoğun kadın sorunu örgütlenmesi ve özgürleşmesine dair bir gündemle toplanan konferansın yaratacağı değişimi hiç kuşkusuz hazırlık süreciyle birlikte düşünmek gerekir. Bu konferans, komünist kadın hareketinin tarihi bakımından yalnızca sosyalist kadın aydınlanmasının miladı olmakla kalmamış, bütün bu sorunlarda söz eden bilinçli eyleme geçişin, değişim ve dönüşümün de başlangıcı olmuştur. Komünist kadınların değişim istek ve iradesi alınan bazı kararlarla da somutlaşmıştır:

“...Kadın militanların fiili eşitliği için onların devrimci enerjisinin mücadeleye seferber edilmesinin koşullarının hazırlanmasının, mücadelenin görev ve sorumluluklarını üstlenmede eşitsizliğin kadın yoldaşların lehinde bozulmasının, fırsat eşitliği yaratılmasının önem ve gereğini vurguladı, bu doğrultuda kararlar aldı.” (age, sf. 228)

“Konferansımız, kadınlar arasında komünist çalışmanın örgütlenmesinde varolan duyarsızlığı, bu çalışmayı kadın sorunlarıyla sınırlı propaganda ve ajitasyon çalışmasına indirgeyen dar ve günün devrimci görevleri karşısında edilgen ve siyasi bakımdan sağcı anlayışı eleştirdi. O, cinsiyetçi yaklaşım ve feminist sapma eğilimini güçlendiren, proleter ve emekçi kadınların sahip olduğu muazzam devrimci potansiyelin görülmemesinden kaynaklanan bu sağcı eğilime tavır aldı.” (age. Sf. 228) Bu tartışmalar ışığında konferans, proleter ve emekçi kadınlar arasında komünist çalışmanın örgütlenmesinin ihmal edilemez güncel devrimci bir görev olduğunu vurgulamış; bu doğrultuda Hareket örgütlerine bağlı kadın komisyonlarının, kurullarının oluşturulmasının tüzüksel bir hükme kavuşturulması kararını da alır.

Konferans, ister tekil, isterse de istisna olsun, kadına yönelik şiddeti mahkum etmiş ve bunun bir suç olduğunu, dolayısıyla bu tür durumların ağır disiplin suçu oluşturduğunu bu nedenle ilk

GK'da (5.GK), bu konunun bir tüzük hükmü haline getirilmesini kararlaştırmıştır.

* * *

Marksist Leninist komünistler, kadın sorunu, özgürleşmesi ve örgütlenmesine dair sorunlarda hem teoride hem de pratikleriyle devrimci hareketten ayrışır. Bu farkı, Atılım Gazetesi'nin başyazısı şöyle özetlemektedir;

“İşçi, emekçi kadınların taleplerinin formüle edilmesi, aydınlatılması ve devrim ordusunun yarısı olarak örgütlenerek mücadeleye seferber edilmesi devrimci görevi, bu uğurda özel yolların, yöntemlerin, araçların aranması, sınanması ve geliştirilmesi komünist öncünün çalışmalarını genel ve süreğen temel bir yönüdür. Tarihsel 8 Mart eşiklerinde geliştirilen taktik ise, her somut durumda bu çizginin devamı uzantısı ve sonucu olarak şekillenmektedir.” (4 Mart 2006)

Ancak Marksist Leninist Komünistler ile devrimci hareket arasında varolan bu niteliksel fark, komünistlerin bütün bu sorunlardaki eksik ve zaaflarını ortadan kaldırmaz. Öncesi bir yana 1994 yılından bu yana ortaya konulan perspektife uygun bir pratikten söz edilemez. Örneğin “Her gün 8 Mart!” şiarı, zaman zaman görülen yoğunlaşmalar bir yana ne ölçüde yaşama geçirildiği eleştirel bir değerlendirmeyi hak eder. Yine bu alandaki çalışmanın bütün parti örgütlerine mal edilmesi hangi ölçüde başarılıdır? Diğer parti ve örgütlerden birkaç adım önde olmak kendi başına elbette çok önemlidir. Ancak bunun yeterli olmadığını altını çizmek gerekiyor. Şayet kadının kurtuluşu kendi eseri olacaksa bu yönde ideolojik-politik dönüşüm sağlanmadan atılacak adımların zayıf kalacağı açıktır. Bu bakımdan, 1990'ların sonunda Atılım Gazetesi'nde bir köşenin kadınlara ayrılması, her hafta sorun kapsamında yazıların yazılmasıyla başlayan süreç, “Biz Devrimci Kadınlar” kitabında somutlaşmış müdahale çabası belirli bir ilerleme sağlasa da, sorunların aşılmasında bir kaldıraç rolü oynamamıştır. Buna karşın tartışmanın yeni bir düzeye ulaşmasının yolunu açmıştır.

EKK'dan EKB/EKD'ye 15 Yıllık Tarih

Hemen belirtmeliyiz ki coğrafyamızda “Her gün 8 Mart!” şiarının yaşamdaki şekillenışı, bütün süreçlerde EKB/EKD'nin pratiğini böyle bir yazının sınırlarına sığdırmak mümkün değil.

Böyle bir yazıda, biz ancak bu tarihe dair temel bazı noktaları paylaşabiliriz.

İlk Emekçi Kadınlar Bülteni, 1992 Aralık ayında yayınlandı. Bülten işçi, emekçi, ev emekçisi ve genç kadınları 8-9 Mart 1993 tarihinde kendi sorunlarını ve çözüm önerilerini tartışmak; her günü 8 Mart kılmak amacıyla Emekçi Kadınlar Kurultayı'na çağırdı. Yeni Kadın'ların yaptığı bu çağrının sonraki adımını İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Bursa, Malatya, Çanakkale, İskenderun, Adıyaman, Antep illerinde Kurultay Girişim Komisyonlarının oluşturulması oluşturur.

Bu pratik; işçi, emekçi, ev emekçisi ve genç kadınlar arasında faaliyetin özel olarak örgütlenmesinin bir aracı olmakla kalmamış; kurultay sonrasında Emekçi Kadınlar Birliği adıyla kadınların örgütlenmesinde; “Her gün 8 Mart” şiarının hayata geçirilmesinde başat bir rol oynamıştır. O güne dek devrimci-komünist örgütlerin bir kısmı bakımından kadın sorunu, özgürleşmesi konularındaki dar, ertelemeci, sorunların çözümünü sosyalizme havale eden yaklaşımlarının eylemsel/pratik özeleştirisi olarak görülmelidir. Bu coğrafyada, 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nün kutlanması geleneğinin yerleştirilmesi ve sürekli kılınmasında;

8 Mart'larda kadınların kitlesele olarak sokağa çıkmasında ve özel olarak mitinglerin örgütlenmesi hiç tartışmasız EKB/ EKD'nin irade, emek ve inadıyla sağlanmıştır. „90'lı yıllarda devletin kaybetme politikasına karşı Analar Kurultayı ile; yine devletin kadına yönelik şiddeti, Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Kurultay'la suçluların kamuoyunda teşhirinde EKB/EKD'li kadınların imzası vardır. Çıkardığı aylık bültenle, kitap ve broşürlerle bu tarih kadın aydınlanmasında oynadığı özel rolle de anılmalıdır. Henüz noktalanmamış, bitirilmemiş bu pratiğin dününden öğrenerek, kadınların gelecek düşlerinde özel bir yer tutmaya devam edeceğini söyleyebiliriz.

Evet; orada bir şeyler oldu...

„90'lı yılların başı serhildanlara sahne oldu. Serhildanla sokağa çıkan Kürt kadınlarının mücadeleye ilişkisi hiç kuşkusuz daha eski tarihlere rastlar, ancak Cizre serhildanının en ön saflarındaki kadınlar yalnızca dostların değil düşmanın da dikkatini çekti. O günlerde Türk devletinden bir zat, gördüğü tablo karşısında “Orada bir şeyler oluyor, çünkü kadınlar ayakta” açıklamasını yapmıştı. Evet, orada gerçekten bir

şeyler olmuştu. Serhildandaki Cizreli kadınların görüntüsü, cinsel, ulusal, sınıfsal baskı ve zulme karşı Kürt kadınlarının başkaldırısının resmiydi.

Kürt kadınların ulusal mücadelede yer alışı ve örgütlenmesi; hareketin içeriğinin taşıdığı ulusal kimliğin öne çıkması çok tartışıldı. Buradan yola çıkarak, Yurtsever Kadın Hareketi'nin kadın talepleri üzerinden oluşmadığı, bu nedenle

de kadın hareketi olamayacağı gibi ipe sapa gelmez fikirler de üretildi. Ancak, ulusal talepli mücadelenin her alanında/ boyutunda yer alan Kürt kadınların çok kısa sürede Kürt kadın aydınlanmasında, örgütlenmesinde kat ettiği mesafenin yarattığı kurumlaşma bu ucube fikir kırıntılarına verilen en güzel yanıt olmuştur.

Futbolun Ölümü Ve Kurtuluşu

Bedrettin Kılıç

Futbol “Oyun”u

Kökeni eski çağlara kadar giden futbol esas biçimine, 18. yy.da kapitalizmin ilk beşiği olan İngiltere’de kavuşmuştur. İşçi sınıfının yaratıp geliştirdiği bir oyun ve spor türü olarak futbol, bugün insanlığın yaşamında tutması gereken yerden çok daha fazla güce ve etkiye sahiptir. Kapitalizmin dünyasında bu kolektif oyun, geniş kitleleri ekonomik olarak sömürmenin bir aracı olmanın yanında, ezilenlerin yaşadıkları yoksulluk ve sefaletin nedenlerini anlamalarını engelleyen bir örtü haline gelmiştir. K. Marks’ın dinin teskin edici özelliğini belirtmek için kullandığı veciz sözünü, “Futbol halkın afyonudur” olarak değiştirmemizde, futbolun bugünkü işlevi bakımından hiçbir sakınca yoktur. Hatta somut, görülebilen bir ‘şey’ olduğundan bazı anlarda dinden daha etkili olduğu da söylenebilir.

Bu oyun insanlığın yaşamında nasıl bu kadar etkili bir hale geldi? Birçok neden sıralanabilir ama asıl neden oyunun kendi içinde, onun güzelliğindedir. Bu bakımdan önce buradan başlamak, oyunu tanımak ve anlamak gerekir.

Futbolun oyun olarak en önemli özelliği kolektif, halkçı bir spor olmasıdır, sokağa aittir. Her yerde oynanabilir: sokak araları, apartman-okul bahçeleri, kumsallar, hapisane havalandırmaları veya gerilla karargâhları vb. İnsan dışında gerekli olan malzemeler ise iki kale direği ve bir toptur. Bir taş, bir kütük, meşrubat şişesi, okul çantası, giysi ya da duvara atılmış bir çizgi kale olabilir. Topunuzun meşinden, plastikten olma-

sına da gerek yoktur, içi doldurulmuş bir çaput, bir konserve kutusu bile top olabilir.

Ekonomik olarak çok kolay ulaşılabilen, ucuz bir oyundur futbol. Golf, tenis, yüzme, binicilik vb. oyunlar gibi özel bir donanıma, mekâna ihtiyaç yoktur. Yalın ayak bile futbol oynanabilir. Bir diğer önemli özelliği de, oyunun kurallarının herkesçe rahatlıkla anlaşılacak ve uygulanabilecek kadar basit olmasıdır. Kurallar esnektir, futbol oynayacağınız yere göre takımlar kendi aralarında kural değişikliği yapabilirler.

Takım oyunu olan futbol, toplu oynanır ve takım içinde yardımlaşma-dayanışma olmazsa, oyun özelliğini yitirir. ‘Bir insanı tanımak istiyorsan futbol oynayacaksın’ denilir. Bu oyunda kimse rol yapamaz. Herkes gerçek kişiliğiyle sahadadır!

‘Şahsi’ oynayanlar eleştirilir, dışlanır. Belirttiğimiz insani özelliklerin, erdemlerin gelişmesine katkı sağlar. Bunun yanında aynı ya da karşı takımdan hiç tanımadığımız onlarca insanla tanışma olanağı verdiğiinden sosyalleştirici bir oyundur. Sokakta, mahallede, okulda, piknikte insanlar ilk kez aynı topun peşinde koşarken birbirine dokunup, tanışmış; ömürlük veya günlük dostluklar, sevinçler paylaşılmıştır.

Bu oyunu oynamanız için diğer spor dalları için geçerli olan tek tip fiziksel özelliklere ya da yeteneğinizin belirli bir alanının gelişkin olmasına gerek yoktur. Sokakta, koşabilen ama eli-kolu olmayan biri top oynayabilir; koşamayan, ayağı sakat olan biri kaleye geçebilir. 60’lı yıl-

larda sahalarda fırtına gibi esen Brezilyalı Garincha; çocuk felci geçirmiş, bu yüzden omurgası S şeklinde olan ve iki bacağı aynı tarafa eğik bir futbolcu olmasına karşın, 1962 Dünya Kupası'nın en iyi oyuncusu seçilmiştir.

Okurun dikkatini çekmiştir belki, yazının başından beri futboldan sık sık “oyun” diye bahsediliyor! Futbolun bu kadar popüler olmasında en önemli özelliklerinden biri de budur. Christian Bromberger bu konuda şöyle diyor: “Bu sporda klasik üçlemeye aynen uyulur: Eylem birliği, yer birliği, kırk beşer dakikalık iki devreye ayrılrsa da zaman birliği. Süre, takımların karşılıklı anlaşmasıyla değişebilir. Ender görülen bir durumdur bu. Nedeni belki bir tiyatro oyununun ya da aksiyon filminin süresine eşit olan maç süresinin maç dramaturjisini güçlendirmesi ve seyircilerle oyuncular arasındaki ‘birlik’ olgusunu teşvik etmesidir. Maç süresince, bir ömür boyu hissedilebilecek bütün heyecanı hissettirir: Neşe, acı, nefret, sıkıntı, hayranlık duygusu...”

Yukarıda saydığımız futbolun olumlu özellikleri geniş kitlelerin katılımıyla birlikte, ona olan sevgisinin de nedenidir. Türkiye’de her yüz kişiden 71’i “En sevdiğiniz spor hangisi?” sorusuna “futbol” diye cevap vermektedir. Buna karşın en başından beri futbol aynı zamanda burjuvazinin ilgisini çekmiştir. Che’nin tutkunu olduğu, A. Gramsci’nin “Açık havada ortaya konan insan sadakatının krallığıdır” diye tarif ettiği futbolun halkçı, kolektivist kaleleri, burjuvazi tarafından topa tutularak 150 yıldır teslim alınmaya çalışılmaktadır.

Futbol kulüpleri önce İngiltere’nin proleter yoğunluklu şehirleri Manchester, Liverpool ve başkent Londra’da kurulmuştur. Bunların çoğu işçi kulüpleridir. Günümüzde dünyanın en zengin kulübü olarak bilinen Manchester United’in kurucularından biri de F. Engels’tir. Marx’ın Londra takımlarından Arsenal’i tuttuğu söylenmektedir. Bu iki takımın ve Liverpool kulübünün renklerinin kırmızı olması tesadüf değildir. 19. yy.ın sonu ve 20. yy.ın başında Avrupa’da kurulmuş kulüplerin birçoğunun forma rengi kırmızıdır!

Britanya’da doğan futbol, o günün hâkim emperyalist gücü İngiltere aracılığıyla önce Avrupa’ya, sonra da tüm dünyaya taşınmıştır. Avrupa’nın ilk futbol kulüpleri Fransa’da Hevre, İtalya’da Cenova, İspanya’da Bilbao ve Barcelona, Almanya’da ise Hamburg’da kurulmuştur.

Bu şehirler, o dönem ülkelerinin en önemli ticaret limanlarına sahiptir. Denizciler, işçiler ve beyaz yakalılar futbolu gittikleri her ülkede hiç zorlama olmaksızın yaygınlaştırmışlardır. Dünya futbolunda bir ekol olan Brezilya’daki ilk maç, Eduardo Galeano’nun belirttiğine göre, Sao Paulo’da ‘Gas Company’de çalışan İngilizler arasında yapılmıştır. 1900’lü yılların başından itibaren ise karayollarının gelişmesiyle birlikte futbolun yolculuğu ülke içlerine doğru kaymıştır. Kapitalizmin dünyayı fethi sırasında futbol da ona eşlik etmiş, yığınların kalbini gönüllüce kazanmıştır. Bugün, yeryüzünde futbol oynamayan tek bir kara parçası yoktur. Şu an itibarıyla Birleşmiş Milletler’in üye sayısı 191 ülkeyken, FIFA (Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği) 207 üyeye sahiptir!

Türkiye’de ise ilk futbol maçı 1895 yılında İzmir’de iki İngiliz takımı arasında oynanmıştır. II. Abdülhamit hemen ‘olağan kuşuculuğuyla’ bu sporu yasaklamış, uzun süre özellikle Osmanlı tebaasının oynamasına izin vermemiştir. Ülkeye futbolun girişi ve gelişimini gecikmesi, hem Osmanlı istibdadından hem de kapitalizmin gelişim düzeyinden kaynaklıdır diyebiliriz.

Futbolun “Güç”ü

Futbol, doğuşunda ezilenlere ait, bir dayanışma ve şenlik aktivitesiyken, daha sonra emekçilerin elinden alınmaya çalışılmıştır. İlk çıkışında İngiliz monarşisi tarafından yasaklanmasına karşın ilk futbol federasyonu 1863’te İngiltere’de kurulmuştur. Diğer ülkeler de aynı yolu izlemiş ve 20. yy.ın başında Avrupa’da futbol federasyonu kurulmamış ülke kalmamıştır neredeyse. Federasyonlar aracılığıyla futbol devletin denetimine alınıp, kaideleri belirlenip, kurumsal bir yapıya kavuşturularak bu ‘tehlikeli’ oyun çok erken bir dönemde kontrol altına alınmıştır. Türkiye’de futbol federasyonunun kuruluş tarihi 1923’tür.

20. yy.ın ortalarına kadar burjuvazi için futbolun siyasi yönü ticari yönünden daha öndedir. Özellikle Dünya Kupası organizasyonları emperyal ülkelerin güç ve prestij mücadelesine dönüşmüştür. Ülkelerin içinde ise kitleleri sorsuz yönetmek ve onların sempatilerini kazanmak için kullanılmıştır. Bunun için de halk arasında popüler ve dolayısıyla emekçi kimliğiyle öne çıkan kulüpler hedeflenmiştir. 1938’de İtalya ve Macaristan arasında oynana-

cak Dünya Kupası finali öncesi Mussolini, İtalyan futbolculara bir telgraf gönderir; ‘Ya galibiyet ya ölüm’ der, maçı kazanan İtalyanlar, kupa törenine faşist ordunun üniformalarıyla çıkar. Bu başarı daha sonra tüm dünyada ve ülke içinde faşizmin gücü olarak propaganda edilir. Hitler, Almanya’nın Gelsenkirchen şehrinin bir işçi mahallesinde kurulmuş ve madencilerin takımı olarak bilinen Schalke OL kulübünü popüleritesi ve sol kimliğinden dolayı ‘düşürüp’ Nazi partisinin resmi takımı haline getirmeye çalışmışsa da başaramamıştır.

Türkiye’de de durum çok farklı değildir. İşgal yıllarında İstanbul’da işgalci ülke takımlarını tek tek dize getirdiğinden halkın sevgilisi olan Fenerbahçe kulübü, tek parti döneminde iktidarın özel ilgi alanı içinde olmuş, ekonomik olarak da kollanmıştır. Bugün FB’nin maçlarını oynadığı kendi stadına adını veren Hitler hayranı Şükrü Saracoğlu, 1934’te Adalet Bakanı’yken, hukuki bir meseleden dolayı zor durumda olan kulübün başkanlığını üstlenerek koruması altına almıştır. İki tarafın çıkarları da korunmuş, birbirlerini kullanmışlardır. 1956-57 yıllarında, İstanbul’da oy alamayan CHP, bu yıllar boyunca dönemin en büyük golcüsü ve yıldızı FB’li Lefter’i milletvekili adayı yapacağını propaganda ederek oylarını yükseltmeye çalışmıştır. Rum olan Lefter aday gösterilmemiştir!

Futbolun “Kâr”ı

Futbolun ticarileşmesinde onu evlere kadar sokan televizyonun büyük payı vardır. TV reklam, para demek. Maçlar televizyondan yayınlanmadan önce küçük bütçeleri olan kulüplerin gelirleri aniden büyük oranda artmış, buralara yönelik sermaye akışı hızlanmıştır.

1954 yılında İsviçre’de düzenlenen Dünya Kupası, TV’den naklen yayınlanan ilk organizasyondur. O yıl içinde F. Almanya’da televizyon sayısı 11 binden 85 bine çıkmış; 1958’deki Dünya Kupası’nın düzenlendiği dönem içinde Fransa’da televizyon satışları yüzde 20 oranında artmıştır. 1966 Dünya Kupası ilk kez uydu aracılığıyla tüm dünyaya ulaştırılmış, final maçını 400 milyon insan evlerinden izlemiştir. Teknolojinin gelişimi ve televizyon aygıtının yaygınlaşması sonucu en son 2006’da Almanya’da düzenlenen Dünya Kupası final maçını ise 3 milyara yakın insan televizyon başında izlemiştir.

Hiçbir dinin bile bu kadar taraftarı/tutkunu yoktur! Kitlelerin bu oyuna olan ilgi ve sevgisi kapitalizm için müthiş bir pazar-kâr alanı yaratmıştır. Bugünkü futbolun durumunu tanımlamak için; ‘futbol endüstrisi’ tabiri sıkça kullanılmaktadır. Biz bu yazıda, ‘ticari futbol’ kavramını kullanmayı tercih edeceğiz; zira futbolu sanayinin değil, ticaretin bir alanı olarak ele almak gerektiğini düşünüyoruz.

Futbol sektörünün bugünkü durumu itibarıyla onu sadece kitleleri maniple etmenin, uyutmanın bir aracı olarak görmek sığ bir yaklaşımdır. Dünya futbol âlemi yüz milyarlarca dolarlık bir ekonomik hacme sahiptir. 1994 yılında patronların bir toplantısına katılan FIFA’nın Başkanı Havelange; “Dünya futbolunun cirosunun yılda 225 milyar dolara ulaştığını söyleyebilirim” diyordu. Türkiye’de bu rakam 5 milyar dolara yakındır.

FIFA’nın 2006 Dünya Kupası’nda sadece televizyon naklen yayımlarından elde ettiği gelir, 2,8 milyar İsviçre frangıdır. UEFA (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği), düzenlediği Avrupa Şampiyonası ve Şampiyonlar Ligi organizasyonlarından ayrı ayrı 1,1’er milyar İsviçre Frangı gelir elde etmektedir. Bunların yanında FIFA ve UEFA daha küçük çaplı yirmiye yakın uluslararası turnuva düzenler; bu organizasyonların hepsinden FIFA-UEFA gibi örgütlerle, katılımcı ülke ve kulüpler büyük paralar kazanmaktadır.

FIFA, futbolun ticarileşmesinde belirleyici olmuştur. 1974’te FIFA’nın başına gelen J. Havelange, göreve geldikten hemen sonra; “Ben buraya futbol adı verilen ürünü pazarlamaya geldim” der. Taşımacılık, silah, sigorta şirketlerine sahip olan bu şahıs o tarihten itibaren ‘görevini’ fazlasıyla yerine getirerek, bir zamanlar ezilenlerin bir etkinliği olan futbolun bütünüyle ticarileşmesi sürecinin mimarı olmuştur.

Bu tarihten itibaren başta Avrupa’da olmak üzere büyük kulüpler (tarafatar kitleleriyle ekonomik gelir potansiyeli olanlar) ya büyük tekellerin dolaylı himayesi altına girmiş ya da direk onların bir ‘şirketi’ haline gelmiştir. Son yıllarda büyük sermayedarların futbol kulüplerine gösterdiği ilgi daha da artmıştır. İtalyan kulüpleri Juventus FIAT’a, Milan kulübü toplam üç yüz şirkete sahip olan S. Berlusconi’ye, Parma kulübü ise süt mamulleri devi Parmalat’a aittir. Fransa’da PSG’nin sahibi Canal Plus, Hollanda’da PSV’nin sahibi Phillips şirketleridir. Bun-

lar gibi onlarca örnek verilebilir. Son beş yılda ise futbol sermayesi uluslararasılaşmaya başlamıştır. Futbolun beşiği İngiltere'deki büyük kulüpler, taraftarların tüm karşı çıkışına rağmen özellikle ABD, Uzakdoğu, Rus ve Ortadoğu kökenli kapitalistlere satılmıştır. Manchester United, Liverpool, Arsenal ve Chelsea gibi köklü İngiliz kulüpleri, uluslararası sermaye için neden bu kadar önemlidir?

Hem bugünkü ekonomik değerleriyle (Manchester United'ın toplam değeri 1 milyar sterlidir) hem de ülke içindeki ve dışındaki tanınılıklarıyla pazarda daha da değerlendirilecek bir potansiyele sahiptirler. Ayrıca bu kulüpler aracılığıyla şirketler tanıtımlarını yapmakta, istedikleri zaman sermaye ihracı yapacakları ülkelerin iktidar sahipleriyle görüşüp iş bağlamaktadır. Bunların dışında dokunulmazlık satın almakta olanlar da vardır.

S.B'nin dağılmasından sonra yapılan yolsuzluklar sonucu Rus petrol şirketi Sibneft'e konup 20 milyar dolarlık servetin sahibi olan Roman Abramoviç, 450 milyon euroya İngiliz Chelsea kulübünü satın alarak uluslararası alanda dokunulmazlık elde etmiştir. Böylece diğer Rus oligarkları gibi Putin'in hışmına uğramamıştır. Bu alışveriş sonrası Rusya'yla olan ilişkilerini düzeltmek için de Rus futbol kulübü CSKA Moskova'ya açıktan 45 milyon euro vermiştir.

Futbolda Egemenlik İlişkisi

Futbolun siyasi ve ekonomik gücü arttıkça buna sahip olmaya çalışan güçler de o oranda artmakta, bunların arasındaki güç mücadelesi ve rekabet de şiddetlenmektedir.

Futbol sektöründe üç ana güç odağı vardır;

Federasyon ve bunların bağlı olduğu uluslararası federasyonlar birliği.

Futbol kulüpleri.

Siyasi iktidarlar.

Daha ikincil güçler ise: Medya, sponsorlar ve mafyadır.

Bunları açarsak:

Her ülkenin bir futbol federasyonu vardır. Bunlar, içinde yer aldıkları kıtanın federasyonlar birliğine üye olmanın yanında, tüm dünya ülke futbol federasyonlarının bağlı olduğu FIFA'nın mensubudurlar. Ülke federasyonları, daha çok

içerideki futbol düzeninin işleyişinden sorumludurlar. Yerel federasyonlar bağlı oldukları uluslararası federasyonlar birlikleri gibi, özerk örgütlenmelerdir; görünüşte, hiçbir kâr amacı taşımayan dernek statüsündedirler.

FIFA, futbolun Birleşmiş Milletler örgütü gibidir, kıta federasyonlarıyla danışma içinde futbolun genel oyun kurallarını belirleyip, değişiklik talimatları yayımlar; ülke içi ve dışındaki kulüplerde, ülke takımları arasındaki sorunları çözer. Düzenleyici kurumdur ve kararları nihaidir. Kendi hukuk kurulları, mahkemeleri (CAS, Tahkim vb.) vardır. Bunların kararlarını değiştirecek başka bir yargı kurumu yoktur. Bunlara 'futbolun bürokrasisi' denilebilir.

Futbolu 'dış güçler'den korumak amacıyla daha sosyalist ülkeler yaşarken, onların katılımıyla kurulmuş olan federasyon birlikleri daha sonra başlı başına bir güç merkezi haline gelmiştir. Futbolun sermayenin yağma alanına dönüştürülmesinde belirleyici bir rol üstlenmişlerdir. Son 30 yılda, oyunun kuralları da dâhil olmak üzere, uluslararası turnuvaların örgütleniş biçimi, kulüpler arası ilişkiler, futbolcuların serbest dolaşımı, siyasi nedenlerle 'dünya sistemi' dışına düşmüş ülkelerin uluslararası organizasyonlardan dışlanması vb. her şey, bu amaca hizmet etmeye yöneliktir.

Ülke içinde ve dışında yapılan tüm resmi futbol organizasyonları bu yerel ve uluslararası teşkilatlar tarafından yapılmaktadır. Dolayısıyla elde edilen milyarlarca dolarlık gelir bunların elinde toplanarak 'hak sahipleri'ne dağıtılmaktadır. Bu paranın ve düzenleyici gücün paylaşımı başta büyük kulüpler olmak üzere kulüpleri federasyon örgütlenmeleriyle karşı karşıya getirmektedir. Ayrıca siyasi iktidarlar da ülke içinde federasyonların bu gücüne ortak olmaya çalışmakta, tamamen kendi denetimleri altına almak istemektedir.

Yüz milyonlarca dolarlık ekonomik değerleriyle, işleyiş biçimleriyle ticari şirketlere dönüşmüş olan profesyonel kulüpler, futboldan elde edilen gelirlerden daha fazla pay istemektedirler. Bunun için karşılarındaki en büyük güç olan kendi ülke federasyonları ve uluslararası birliklerle kıyasıya mücadele etmektedirler.

Öncelikle, futbol sermayesinin en güçlü olduğu Kıta Avrupa'sına bakalım. 2000 yılında Avrupa'nın en büyük kulüpleri (şirketleri) bir araya

gelerek G-14 adında futbol kulüplerinin ilk uluslararası örgütünü kurmuştur. FIFA ve UEFA'ya karşı örgütlenen bu kulüpler; Real Madrid, AC Milan, Ajax, Liverpool, Bayern Münich, Juventus, İnter Milan, Barcelona, Manchester United, Borussia Dortmund, PSG, Marsilya, Porto ve PSV Eindhoven'dir. G-14'ün tüzüğünde kuruluş amaçları şöyle açıklanır; "G-14 kulüplerinin konumunu pazarda güçlendirmek ve futbol dünyasında G-14'ün önemini arttırmaktır." Bu örgüt daha sonra yeni katılımlarla, özellikle maddi yönden güçlü kulüplerin üyeliğiyle daha da güçlenir. G-14'ün en üst düzeydeki yöneticisi Thomas Kurth, Fransız Lyon kulübünün birliğe dahil edilmesi sonrası şu açıklamayı yapar; "Kapalı bir kulüp olmadığımızı ama sadece iddialı kulüplerin G-14'ün üyesi olabileceğini göstermek amacıyla genişleme arzusu içindeyiz. Beri yandan Lyon kulübünü almayı gerekli bulmamızda ticari kaygılar rol oynamıştır. Başkanı, bu kulübü basit bir futbol kulübünün ötesine taşımak istiyor." Niyetleri ve ne yapmak istediklerini kendileri açıkça dile getiriyor. Sporun, yani futbolun geliştirilip, insanlık için yararlı hale getirilmesi amacı FIFA, UEFA gibi uluslararası örgütlenmelerle birlikte kulüpler için de sadece kağıt üstünde kalmıştır.

G-14, kuruluşunun hemen sonrasında UEFA ve FIFA'dan bağımsız olarak Avrupa çapında 18 takımlı kendi liglerini kuracaklarını açıklar. Bunun akabinde bir İspanyol kapitalisti bu kez kendi planını açıkladı: 8 ülkeden 16 takımın katılacağı European Gold Cup. Katılımcı kulüpleri bu organizasyondan başarılarına göre 30 ile 110 milyon Euro kazanabilecekti. Bu durum karşısında UEFA ve G-14 bir araya gelip anlaşmak zorunda kaldılar. Bu projeye birlikte karşı çıktılar. UEFA'nın organize ettiği Şampiyonlar Ligi yeniden düzenlenip, kulüplerin payları artırıldı. Bu ligin ortalama 750 milyon Euro'luk gelirinin 547 milyonu kulüplere gitmektedir.

Avrupa'nın büyük kulüplerinin en önemli gelir kaynaklarından biri, bahsettiğimiz Şampiyonlar Ligi organizasyonudur. G-14'lerin çoğu bu lige direk katılmaktadır. Kulüpler, daha hiç maç oynamadan 'ayakbastı' parası olarak 5 milyon Euro almaktadır. 4 takımlı gruplarda 6 maç yapılmakta, galibiyet başına 600 bin Euro, beraberlik için 300 bin Euro almaktadırlar. Gruplardan çıkan ve elemelere kalıp kazanmaya devam

eden kulüplerin aldığı para katlanmaktadır. Finale kadar yükselip kupayı kazanan kulübün kasasına 100 milyon Euronun üstünde para girmektedir.

Türkiye'deki büyük kulüpler de Şampiyonlar Ligi'ne katılmak için çetin mücadele vermektedir, bu mücadelenin sonucu kulüpler arası rekabet gittikçe şiddetlenmekte, Türkiye Futbol Federasyonu'yla kavga etmektedirler. Yabancı futbolcu kontenjanının artırılmasıyla daha fazla başarı ve para kazanacaklarını düşünmektedirler. Bunların dışında naklen yayın gelirlerinin paylaşımı, transferlerde federasyona ödenen pay, ligdeki sıralamaya göre alınacak para ve sponsorluk gelirlerinin paylaşımı gibi önemli rantların üleşilmesi sorun olmaktadır. Ayrıca kulüplerin federasyon yönetiminde daha fazla söz sahibi olma istemleri de bu mücadeleyi zaman zaman kriz boyutuna çıkarmaktadır. Son iki yıldır Türkiye'de de Avrupa Şampiyonlar Ligi'nin sistemi uygulanmaktadır. Kulüpler, Turkcell Süper Lig ve Fortis Türkiye Kupası organizasyonlarından naklen yayınlanan maçlarının sayısına ve başarılarına göre federasyondan para almaktadır.

Ülkedeki futbol kulüpleri daha çok yerli, yeni palazlanan sermaye patronlarının elindedir. Patronajdaki diğer önemli kesim ise siyasi partilerle bağlantılı belediye başkanlarıdır. Türkiye'de de futboldan büyük paralar kazanılmaktadır ama Avrupa kulüpleriyle karşılaştırıldığında kulüplerin sermaye yapıları, birikimleri oldukça zayıftır. Türkiye'de futbol kulüplerinin toplam geliri 500 milyon dolar civarındayken, Avrupa kulüplerinin toplam geliri 13 milyar doların üstündedir. Mesela, İngiliz takımı Chelsea'nin sponsorluk geliri 93,7 milyon dolar, Alman Bayern Münih'in 92,1 milyon dolardır. Türkiye'de ise bütün futbol kulüplerinin sponsorluk gelirinin toplamı 70 milyon dolardır. Ülkenin en zengin takımı Fenerbahçe, 10 milyon dolarlık sponsorluk geliriyle ilk sıradadır.

Buna karşın, özellikle büyük kulüplerin başkanı olabilmek için büyük kapışmalar yaşanmaktadır. Büyük bir kulübün başkanlığı ya da yönetim üyeliği prestij demektir. İstedikleri zaman cumhurbaşkanı da dâhil herkesle görüşebilmekte, iktidarla, bürokrasiyle olan kişisel işlerini çözebilmektedirler. Fenerbahçe'nin başkanı Aziz Yıldırım, NATO müteahhidi ve Rus silahlarının Türkiye pazarlayıcısıdır. BJK Başkanı Yıldırım

Demirören, Demirören şirketler grubunun veliahdı; Galatasaray'ın başkanı Özhan Canaydın tekstil fabrikatörüdür. Trabzonspor'un başkanı, Albayraklar grubundan Nuri Albayrak'tır. Bu büyük kulüplerin yönetim kurulları da irili-ufaklı sermaye patronlarından oluşur.

Türkiye'deki kulüpler şirketleşme yolunda önemli mesafeler kat etmişse de yapısal zayıflıkları, oturmuş bir futbol düzeninin olmaması, devletin müdahaleleri ve kulüplerin geçmişten beri mafyayla olan ilişkileri tekelci sermayeyi futbol sektöründen uzak tutmuştur. Son yıllarda futbolda elde edilen gelirlerin büyüklüğü düşünüldüğünde bu sektöre el atacakları kesindir; uygun, istikrarlı bir ortamın oluşmasını beledikleri söylenebilir. Örneğin, Fenerbahçe kulübünün yönetimine seçilerek Aziz Yıldırım'ın 'sağ kolu' olan Koç Holding'den Ali Koç'un kulüp patronluğuna hazırlandığı söylenebilir.

Ulusal ve uluslararası alanda futbol kulüplerinin hem birbirleri arasındaki rekabet hem de bir arada başta federasyonlar ve bunların uluslararası örgütleriyle, diğer güçlerle olan mücadeleleri daha da kızışacaktır. Bunun sonucunda küçük kulüplerin yaşam alanları iyice daralacak; en paralı ve en zengin kulüpler ayakta kalacak, topu istedikleri gibi döndüreceklerdir.

Burjuva siyasi iktidarlar, futbolda 'özel' bir güçtür! Diğerleri gibi sadece ekonomik çıkarlarla hareket etmezler. Futbolla sosyal, siyasal, psikolojik vb. toplumsal yaşamdaki etkisinden dolayı da ilgilidirler. Siyasi iktidarlar bakımından hakimiyet altına alındığında kompleks getirileri, tersi durumda zararları olabilecek bir gerçekliğe kayıtsız kalmaları mümkün değildir.

Futbol aracılığıyla en ucuzundan, en kolayından kitleler maniple edilir, siyasal düzenlerinin ihtiyaçları doğrultusunda eğitilir ve uyutulur.

Ulusal takımlarını, kulüplerini sonsuz biçimde desteklerler. Onların başarısı kendi başarıları, tanıtımı anlamına gelir. Yeni pazarlara açılmanın yolunu açar böylece.

Devletler sadece ülke içi değil uluslararası alanda da futbolu kullanırlar. Dış siyasetlerini güçlendirmekte, prestijlerini arttırmakta futbol önemli bir araçtır. Bunun için futbol dünyasının uluslararası örgütlenmeleri olan FIFA ve UEFA'da etkin olabilmek için tüm güçlerini harekete geçirirler. Bu kurumların başkanını seçmek, yönetim kurullarını oluşturmak, Bir-

leşmiş Milletler'deki süreç kadar zorludur!

Ülkeler arası rekabette güç paylaşımı mücadelesinde futbolun nasıl kullanıldığı üzerine daha önce Mussolini örneğini vermiştik. Bugünkü kullanımı daha boyutludur, daha ince metotlarla olmaktadır. Buna makro düzeyde vereceğimiz iki örnekle açıklık kazandırabiliriz. Futbolda geri ama emperyalist güçler arasında en önde olan ABD, futbolla çok ilgilidir! ABD destekli faşist cuntanın iktidarda olduğu 1978 yılında Dünya Kupası Arjantin'de düzenlenir. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı H. Kissinger, organizasyon boyunca oradadır ve Videla'nın imajını düzelterek Arjantin'in kupayı kazanması için ABD'nin tüm gücünü kullanır. Kissinger'in gözetiminde maçlar alınır-satılır ve Arjantin kupayı kazanır. 30 yıl sonra Irak'ın Asya Futbol Kupası'nı kazanması için işgalci ABD yine aynı rolü oynamıştır!

Buradan itibaren siyasi iktidarların futbol üzerindeki gücü ve rolü hakkında konuşurken başka yerlere gitmeyeceğiz. Türkiye gerçekliği tüm dünya için bir laboratuvar ortamı sunmaktadır.

1923'te Türkiye Futbol Federasyonu'nun kuruluşundan itibaren devlet, futbolu hem siyasi-ekonomik amaçları doğrultusunda kullanmış hem de onu kapitalist sisteme uygun hale getirmek için yasal, pratik her türlü adımı atmıştır. Bütün dünyada olduğu gibi devletin futbol üzerindeki asıl rolü bu iki gerçeklik noktasında şekillenmiştir.

Cumhuriyet tarihi boyunca futbol görevsiz bırakılmazken devletin futbol üzerindeki hakimiyeti de daim olmuştur. 12 Eylül cuntası, Ankaragücü'nü kendi simgesi olarak 'kararnameyle' 1981'de birinci lige çıkarmış ve orada tutmuştur. Ankaragücü'yle ordu arasındaki bu işbirliği, sonradan askeri sanayi işletmesi MKE'nin Ankaragücü'ne sponsor olmasıyla derinleşmiştir.

Kürdistan'da devam eden savaş yıllarında futbol, psikolojik savaşın bir aracı olarak sürekli kullanılmıştır. Batıda statlar şovenizmle zehirlerken, Kürtler, futbol aracılığıyla rejime bağlanmaya çalışılmıştır. Diyarbakırspor ve Vanspor'un 1. Lig'e çıkışları, küme düşmekten son maçlarda kurtulmaları hep devlet müdahalesiyle gerçekleşmiştir.

İktidarda varlığını sürdürenlere karşı iktidara aday olanlar her yerde olduğu gibi futbol üzerinde de kavgaya tutuşur. Bu rekabette kitleler

futbol aracılığıyla arkalanmaya çalışılır. Türkiye’de burjuva klikler arasında devam eden bu mücadelenin en canlı cephelerinden biri de futboldur. AKP ve tekelci sermaye, daha çok sivil bürokratların ve mafyanın egemenliği altında olan Türkiye futbol düzeninin statükolarını yıkip küresel sermayeyle entegre hale getirmeye çalışıyor. ‘Dernek statüsünde olan’ kulüpleri çıkarıp hukuksal, yapısal ve kurumsal olarak da herhangi bir şirkete dönüştürmeyi hedefliyorlar. Yabancı futbolcu sayısının artırılması, hatta sınırsız hale getirilmesi, patronların parasıyla yasal olarak da kulüplere sahip olabilmesi vb. niyetleri vardır.

Bunun için mevcut yapının değiştirilmesi, federasyonun düşürülmesi gerekiyor. Son beş yılda AKP kulüpleri tek tek ele geçirerek, ele geçiremezse kendisine bağımlı hale getirerek federasyon yönetimini seçen delegelerin çoğunu oluşturan kulüpleri baskı altına almaya çalışıyor. Bugün kulüplerin yarısı; Trabzonspor, Kasımpaşa, İstanbul B. Belediye Spor, Konyaspor vb. AKP’nin doğrudan denetimi altındadır.

AKP, elindeki tüm güce rağmen federasyonu ele geçirememiştir; son federasyon seçimlerinde AKP’nin karşısına Deniz Baykal’ın liderliğinde tüm siyasi partiler, mafya, ‘derin’ güçler ve bunların denetimindeki basın topluca çıkmıştı. 2008’de yapılacak federasyon seçimlerinde AKP’nin elini daha güçlendirerek gireceği şimdiden ortaya çıkmıştır. Bunun yasal ve pratik hazırlıkları devam etmektedir.

Kulüplere hükümetin desteği son genel seçimlerde AKP’nin aldığı oy oranında etkili olmuştur. 22 Temmuz seçimi öncesi, Kemal Unakıtan’ın seçim bölgesinin hakimi Eskişehirspor’a Sergen Yalçın’ı kişisel çabalarıyla transfer etmesi, sosyal demokratların geleneksel olduğu bu şehirde CHP’ye fark atmasında bu transferin de rolü olduğu söylenmektedir. AKP, eskiden daha geri düzeyde ilgilendiği futbola son yıllarda daha fazla ilgi göstermektedir. 2004 yerel seçimleri öncesi Trabzonspor-Fenerbahçe arasında yaşanan gerginlikte R.T. Erdoğan’ın FB lehine taraf olması, normalde çok güçlü olduğu Trabzon’da belediyeyi CHP’ye kaptırmasına yol açan nedenlerden biridir. Bu örnek, AKP’nin bütün gücüyle, değişik yöntemlerle futbol dünyasına daha etkin müdahil olmasının başlangıcı olmuştur.

Futbol üzerinden sadece siyasi yatırım yapılmamaktadır. Federasyonun düşürülmesi aynı

zamanda bir ‘kalenin’ daha ele geçirilmesi, dolayısıyla siyasi-ekonomik anlamda Türkiye’deki futbol düzenine egemen olmak anlamına gelir. Ortada, 5 milyar dolara yakın para vardır! Futbolda güçlenmek toplumsal yaşamda, dolayısıyla iktidar mücadelesinde güçlenmek demektir.

Burjuva siyasi iktidarın futbolu sermayenin egemenliği altına sokmak istemesi kadar doğal bir şey yoktur. Bu sektörden elde edilecek gelirlerin büyümesi kendi çıkarıdır. Ticari futbolun gelişimi, siyasi iktidarlara da büyük gelirler sağlamıştır. Bu yüzden kulüplerin belirli bazı ayrıcalıkları vardır tüm dünyada; teşvik yasaları, en düşük düzeyde vergilendirme, yeni gelir olanakları sunma, bu doğrultuda gerekli yasal değişiklikleri yapma, kısacası tüm devlet imkânları ticari futbolun emrindedir. Futbolun bu biçimde büyümesinin devlet kasasından bazı giderlere neden olsa da kasaya giren paranın yanında lafi bile olmaz. Resmi bir kurum olan Spor Toto Teşkilatının düzenlediği futbolla ilgili ‘İddia’ oyununa (kumarına) 2004 Nisan-2006 sonu arasında halkın akıttığı para 3.2 milyar YTL’dir. Bu rakamlar, İddia’yı devlet destekli bahis şirketleri arasında dünya üçüncüsü yapmıştır. Devletin kontrolü dışında da Türkiye’de sanal ortamda oynanan yasadışı futbol bahislerinin yıllık tutarı 600 milyon dolardır. İddia ve Maliye Bakanlığı yetkilileri internette kayıtdışı bahis oynayanları ‘vatan haini’ olarak tanımlamaktadır. Futbolun kapitalist gelişiminin siyasi iktidarlarca desteklenmesinin onlara ekonomik getirileri sadece futbol üzerinden oynanan bahis gelirleriyle sınırlı değildir. Kulüplerin iktisadi faaliyetlerinden, futbola sponsor olan, reklam veren şirketlerden alınan vergiler gibi pek çok kazanç kalemi vardır.

Türkiye’de ticari futbolun gelişimi yönünde devlet desteği son on yılda belirgin biçimde artmıştır. 23 Aralık 1997’de futbolla ilgili bir seminerde konuşan, gençlik ve spordan sorumlu Devlet Bakanı Yücel Seçkiner; “Birinci lige çıkan her takımın sahasını ışıklandıracamız, dedik ve bu sözüme uyduk” demişti. Bu süreçte bırakalım doğru düzgün top oynayacak sahalari olmasını; daha soyunma odaları olmayan Van, Karabük gibi takımların statları sırf gece oynanacak naklen maç yayınları için ışıklandırılmıştı. Bugün AKP, tekellerin çıkarları doğrultusunda futbolu reorganize etmeye çalışıyor. Bütün kavga da buradan çıkıyor.

Hükümet yeni bir ‘Kulüpler Kanunu’ taslağı hazırlamış durumda. Buna göre yıllardır dernek statüsünde faaliyet gösteren spor kulüpleri artık resmi olarak da şirket statüsüne kavuşacak. Aslında çoktan gerçekleşmiş bir durumun adı konulmuş olacak! Hazırlanan taslakta kulüplere yeni gelir olanakları sunulmakta; kulüpler şirket kurabilecek, şirketlere ortak olabilecek. Bu kuruluşların tüm gelirleri ile sponsorların yapacağı her türlü harcama her zaman vergiden muaf tutulacak. Bunların dışında 13 kalemde daha maddi kaynak olanağı sağlanmaktadır. Taslağın en can alıcı düzenlemelerinden biri de, spor kulüplerinin Türkiye Futbol Federasyonu dışında federasyonlaşmaya ve konfederasyonlaşmaya girebilecek olması. Böylece Türkiye Futbol Federasyonu üzerindeki hükümet baskısı arttırılacak, ele geçirilemezse alternatif oluşumlar yaratılabilecek.

Siyasi iktidarın Türkiye futbol düzenini emperyalist küreselleşme normlarına uygun hale getirme çabası hız kesmeden devam edecektir. Tüm kapitalist ülkelerde futbolla ilgili birinci gündemi bu gerçek oluşturmaktadır. Futbol üzerindeki güçlerini içerde-dışarda ancak böyle koruyabilirler. Böylesine etkili bir siyasi ve ekonomik silahtan hiçbir burjuva siyasi iktidar vazgeçmez, vazgeçemez!

Futbol Ve Medya

Futbol ve medya, görsel medyanın maç yayınlarına başlamasıyla birbirlerine kopmaz biçimde bağlanmışlardır. Futbol alemi TV gelirleriyle sermayelerini güçlendirirken, TV'lere sundukları ‘mal’la medya şirketlerini de zenginleştirmişlerdir. Futbol kulüplerinin, federasyonların en büyük gelir kaynağı naklen maç yayınlarıdır. Devletler de büyük vergiler almaktadır.

Avrupa başta olmak üzere tüm dünya 1. liglerinde kulüpler haftada en az üç maç oynamaktadır, neredeyse maç yayını olmayan gün yoktur. Lig, Avrupa Kupası maçları tüm haftaya yayılacak biçimde yayıncı kuruluşların isteğı doğrultusunda federasyonlar tarafından düzenlenir. Avrupa Kupası maçlarının oynanmadığı haftaların hafta içi günlerinde ülke federasyonlarının düzenlediğı organizasyonların maçları oynanır. Türkiye’de normal lig karşılaşmaları dışında Fortis Türkiye Kupası düzenlenirken, İngiltere’de FACUP ve Carling CUP organizasyonları vardır.

Maç yayınları, medyanın futboldan elde ettiği gelirin tek kaynağı değildir. Taraftarlarının devamlı ilgisini kışkırtacak biçimde haberler, yorum programları yapılır. Avrupa’da 2000 TV kanalında futbolun spor programları içindeki payı P’den fazladır. Bu oranın Türkiye’de daha fazla olduğunu bilmek için araştırma yapmaya bile gerek yoktur! Hafta sonları diğer içerikteki programlar televizyonlarda futbol arası işlevi görmektedir. Ülkede spor gazeteciliğı bitmiş, yerini futbol gazeteciliğı almıştır. Büyük gazetelerin en az beş sayfası futbolla ilgilidir. Her büyük medya şirketinin ayrı bir futbol gazetesi; her televizyon ve gazetenin adliye, parlamento vb. muhabirleri gibi Fenerbahçe, Galatasaray, BJK ve Trabzonspor muhabirleri, yorumcuları vardır.

2002-2006 Dünya Kupası maçlarını Avrupa’da pazarlama hakkına sahip Kirch grubunun yöneticisi; “Futbol, TV kanallarının hem sinir sistemi hem de kalbidir” diye boşuna söylememektedir. Maçların naklen yayın hakkına sahip kanalların bu ayrıcalıkları, onlara rakipleriyle olan mücadelelerinde simgesel güç gösterisi yapma olanağı verir. Ayrıca yeni pazarlara açılabilirler. Bugün İspanya’da naklen yayın hakkına sahip iki kanal arasındaki mücadeleden dolayı pek çok maç naklen yayınlanamamaktadır. Türkiye’de lig maçlarının naklen yayın hakkı Digi-türk’tedir. Bu alana D-Smart şirketiyle yeni giren Doğan Grubu bu hakkı elde etmek için 2007 yılı içinde çok uğraştı. Federasyona ve kulüplere defalarca, her seferinde daha büyük paralar önermesine karşın başarılı olamadı.

Futbolda medya gelirlerinin paylaşımı, kulüpler, federasyonlar ve medya şirketleri arasındaki çatışmaların ana nedenidir. Türkiye’de sadece Süper Lig maçları naklen yayın hakkı için Digi-türk yıllık 100 milyon dolar ödemektedir. Bu yayın hakkı için İspanya’da 350 milyon, Almanya’da 420 milyon, İtalya’da 500, İngiltere’de ise tam 986 milyon Euro ödenmektedir. Büyük kulüpler federasyonlardan daha fazla pay, maçlarını bağımsız biçimde pazarlayabilmeyi talep etmekte, federasyonlar ise buna karşı çıkıp elde edilen gelirin daha fazlasını elde tutmak istemektedir. Bu mücadele Türkiye’de geçen sene hükümetin de müdahalesiyle futbol alemini kaosa sürüklemiştir.

Kulüpler, son iki-üç yıldır medya gelirlerinden daha fazla nemalanmak için harekete geçti. FB,

BJK ve GS kulüpleri kendilerine ait TV kanalları, web siteleri ve dergiler kurdular. Medya devleri bu gelişmeye başından itibaren karşı çıksa da engelleyemedi. Bu işin öncülüğünü yapan ve pazarda en çok 'alıcısı' olan FB kulübü, futbolcularına FB TV dışında konuşma yasağı getirince medya şirketleri FB'ye ve başkanına savaş açıp, uzun süreli bir yıpratma savaşı yürüttüler. Spor basınının çoğu elemanı Fenerbahçeli olarak bilinmesine karşın bu yaşananlar manidar mıdır?! Futbol dünyasının diğer güçlerinin birbirleriyle olan ilişkisi ve mücadelesi medyaya da farklı değildir.

Futbol Ve Mafya

Rantın alabildiğine fazla olduğu her alanda olduğu gibi futbolda da 'kirli' ilişkilerin olması doğal bir durumdur. Bununla birlikte erkek egemen futbol aleminin, mafya alemiyle bulaşıklığı, bu ilişkiyi daha da güçlendirmektedir.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde 'kayıtdışı ekonomi'nin kontrol altında olması, daha oturmuş bir vergi sisteminin varlığı nedeniyle buralardaki mafyöz ilişkiler bizim gibi ülkelere göre daha modern biçimlerde! Daha çok bahis şirketleri aracılığıyla futbolcuyla, kulüpler ve hakemler satın alınarak büyük paralar kazanılmaktadır. Yakın dönemde İngiltere ve Almanya'da bu tip olaylar açığa çıkarılmıştır. İtalya ve İspanya gibi ülkelerde ise büyük kulüplerin vergi kaçakçılığına ve şike olaylarına karıştıkları bilinmektedir. İki sene önce İtalya'da Milan ve Juventus (G-14 üyeleri) gibi büyük kulüplerin de karıştığı şike skandalları patlak vermiş ve bu nedenle bir 'temiz eller' operasyonu daha yürütülmüştür! Kulüplerin mafyayla olan bağlantılarına rastlanmıştır.

Yeni sömürge ülkelerde ise mafyanın futbola müdahalesi, kulüplerin onlarla ilişkisi daha alettir. Arjantin'de her futbolcunun 'zimmekli' olduğu bir mafya grubu vardır. 'Koruma' karşılığında maaş öder gibi mafyaya para verirler, başka kulüplere transferlerinde ise 'özel prim'. Brezilya'da ise Avrupa'da oynayan futbolcuların ailelerinin kaçırılıp fidye alınması sıradan bir olay haline gelmiştir. Yakın dönemde Fenerbahçeli Aurelio'nun ailesi de kaçırılıp fidye alınmıştı. Sovyetler Birliği ve sosyalist Halk Cumhuriyetleri(1) dağıldıktan sonra bu ülkelerin futbol kulüpleri sosyalizm dönemindeki prestijlerini kullanarak başlı başına mafya organizas-

yonlarına dönüşmüştür. Bu örnekler içinde en ilgi çekici olanı Ukrayna'nın Dinamo Kiev kulübüdür. Simon Kuper'in bu kulübün yöneticilerinden birinin anlatımından aktardığına göre; yabancı şirketler D. Kiev adını kullanıp sahte ortak yatırımlar yapmakta, bu yolla kaçırılan vergiler şirketlerle kulüp arasında paylaşılmaktadır. Kulüp, bunun dışında nükleer füze parçalarıyla, altın ve platin gibi değerli madenlerin ticaretini yapmaktadır.

Türkiye'deki durum ise herkesin malumu sayılabilir. '70'li yılların başından itibaren mafya-futbol ilişkisi belirginleşmeye başlamıştır. İstanbul'un büyük kulüplerinin hepsi bir mafya şefiyle iş tutmaktadır. Bunlar, bağlantıda oldukları kulüp adına alt kümelerden ve Anadolu'da parlayan yetenekli futbolcuları rakip kulüplerin elinden kaçırarak transferlerini sağlayıp komisyon ücreti almaktaydılar. Turgut Özal'lı yıllarda ise kulüpler daha ziyade kara para aklamanın paravan yerleri olmuştur. Nurettin Güven ve Turan Çevik gibi uyuşturucu kaçakçılarının Malatyaşpor'a, hayali ihracatçı Hasbi Menteşoğlu'nun Samsunspor'a başkanlık yapmaları en bilinen örneklerdir. 1982'de Beşiktaş Kulübü Başkanlığı seçimindeki koalisyon ise Türk futbolunun o yıllarını ve mafya-devlet-sermaye ilişkisinin geldiği noktada bir semboldür. Silah tüccarı ve yeraltı dünyasıyla sıkı ilişkideki Mehmet Üstünkaya'nın karşısına MİT'çi Süleyman Seba çıkar. S. Seba'nın finansörü Mesut Pandır, hayali ihracatçılar Ertan Sert ve Turan Çevik'tir. Bunların yanında şimdi T. Futbol Federasyonu'nun başkan vekili polis şefi Affan Keçeci vardır. Bu işi ünlü MİT'çi Nuri Gündeş organize etmiş, seçimler sırasında da A. Çakıcı'nın adamları kongre salonunda 'güvenliği' sağlamıştır.

'Boğazlar Mafyası' olarak bilinen Ali Şen'in uzun yıllar Fenerbahçe'ye başkanlık yapması, en kapsamlı futbol-mafya ilişkilenişidir. Bu adam sonunda futbol dünyasının 'Süleyman Demirel'i haline geldi! Türkiye'deki en yüksek futbol kurumunun bugünkü başkanı Haluk Ulusoy'un (Ulusoy Taşımacılık'tandır) ilk seçildiği dönemde Alaattin Çakıcı'yla uzlaşmak için Eyüp Sultan'da 50 kurban kesmesi; Oral Çelik'in Malatyaşpor'a başkanlığı; Sedat Peker'in eniştesi ve suç ortağı olan Mecnun Odyamaz'ın Sivasspor'da devam eden başkanlığı; GS'lı Hakan Şükür'ün Sedat Peker'le deniz sefaları vb. vb. onlarca örnek verilebilir.

Türkiye’de mafya-futbol ilişkisi adli bir vaka değildir. Mafya devlette, siyasette, toplumsal yaşamda ne kadar etkinse futbolda da o kadar etkindir. Federasyon başkanını, kulüp başkanlarını ve yönetimlerini belirleyecek kadar güçlüdür. Futbol Federasyonu seçimlerinde Haluk Ulusoy’un karşısındaki rakibinin yanında Alaattin Çakıcı varsa, H. Ulusoy’un yanında da ‘Susurluk Çetesi’ ve Sedat Peker vardır. Federasyonun yönetimi delegeler tarafından seçilir, bunların üstünde MHP bağlantılı mafya o kadar güçlü bir otoriteye sahiptir ki, AKP beş yıldır T. F. F.’ye istediği yönetimi getirememiştir. Kulüplerde de durum çok farklı değildir. A. Çakıcı, yurtdışına kaçacağı zaman pasaportunu Sinan Engin aracılığıyla BJK’dan sağlamıştır. Tepkiler ve soruşturmalar sonucu S. Engin görevinden istifa etmiş ama daha sonra 2007 yılının ortasında belli güçlerin devreye girmesiyle görevine geri dönmüştür. Döner dönmez ilk işi ise; Alaattin Çakıcı’nın yargılandığı Ağır Ceza Mahkemeleri başkanlarından birisi olan İstanbul 11. Ağır Ceza Mahkemesi (Eski İst. 3 No’lu DGM) Başkanı Nurettin Ak’ın eşi Hale Ak’ı BJK’ya hukuk müşaviri olarak alıp açıktan para ödemek oldu!

Türkiye futbol aleminde mafya egemenliği, alt kademelere inildikçe daha açık hale gelir. Amatör kulüplerin çoğunun lokalleri küçük mafya gruplarına tahsis edilmiştir.

Sonuç olarak; futbolun ekonomik-politik getirileri bu kadar büyük olduğu sürece bu güç odaklarının mücadelesi devam edecektir. Bahsettiğimiz güç bloklarının ne iç birliği vardır ne de birbirlerinden kopabilecek durumları. Birbirlerine ihtiyaçları vardır, ilişkileri geçişkendir. Hepsi aynı ‘çöplükten’ beslenmektedir, aralarındaki sorun çöplüğün ortadan kaldırılması değil, kimin daha fazla eşeyeceğidir. Emekçiler aleyhine işleyen ticari futbol düzeni kapitalist sistem yaşadığı sürece devam edecektir.

Futbol Ve Değerler

Konu futbol olunca akçeli işlerden bir türlü çıkmıyor! Buraya kadar daha çok futbol dünyasında dönen paranın büyüklüğünden; bunun nasıl çevrildiğinden, bölüşüldüğünden, futbol alemindeki güç mücadelesinden ve gidişatın nereye doğru olduğundan bahsettik. Bundan sonra, daha çok ticarileşen futbolun toplumların yaşamını nasıl etkilediğinden, zehirlediğinden söz edeceğiz.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, kapitalist toplumlarda spor, ezilen sınıfların yaşadıkları olumsuz koşulları unutturmaya yönelik yapılır. Futbol, popülerliğinden dolayı şu anda dünya üzerindeki en etkili spor türüdür. France Football dergisi, 2005 yılında genç İngilizler içinde en tanınmış şahsiyetlerle ilgili bir anket düzenler. Verilen cevaplar sarasıyla şöyledir;

Tanrı

Wayne Rooney (M. United’in 20 yaşındaki futbolcusu)

İsa

David Beckham

II. Elisabeth

Bugünkü futbolun başta gençlik olmak üzere tüm toplumsal kesimleri nasıl alıklaştırdığı; futbolun afyon haline gelmesi üzerine sayısız örnek verilebilir, burada bir sorun yoktur. Yalnız, soruna sırf böylesi indirgemelerle yaklaşılması sakıncalıdır. Futbolun toplumlar üzerindeki etkisi Salazar’ın Portekiz halkını yönetmek için kullandığı 3F’sini (Fado, Fiesta, Futbol) çok çok aşan bir role sahiptir. Futbolun ekonomik boyutu bile bu saptamamızı yeterince doğrulamaktadır. Futbolun gerçek işlevinden uzaklaşması, ne futbolun suçudur ne de gerçek futbolseverler futbolda yaşanan sapsmalardan bihaberdir.

Kapitalizm, doğası gereği futbolu ve kitlelerin onunla olan ilişkisini deforme etmiştir. Siyasi iktidarlarda düzenlerini sürdürebilmek için bu süreci teşvik edip örgütlemişlerdir. Burjuvazi toplumları bin bir türlü yolla alıklaştıran aptallaştırma faaliyetinde futbolu da bu amaca koşmuştur. Kitlelerin bu oyuna olan sevgisi, onu her devirde en makbul araçlardan biri haline getirmiştir.

Yaşamları burjuvazi tarafından her yönüyle kuşatılmış kitleler statlara giderek, bir takımın parçası olduklarının zannederek seslerinin duyulur hale geldiğini düşünmektedirler. Taraftarlık gibi en basit, en zararsız, en kolay ulaşılabılır bir şey sayesinde kimlik sahibi olmuş, kendilerini hayatta var etmenin bir yolunu bulmuşlardır böylece! İşin eğlencesi- heyecanı da cabasıdır. Buradan düşünüldüğünde baskı dönemlerinde kitlelerin futbola yönelimlerinin artması tesadüf değildir.

Kapitalist toplumlarda sporun bir diğer işlevi; hakim üretim tarzının değerlerini topluma aktarma, onları kendi burjuva dünya anlayışıyla

eğitme aracı olmasıdır. Günümüzde futbol bu amaca hakkıyla hizmet etmektedir!

Kazanmak için her yol mubahtır sahalarda. Rakibi kasten sakatlayabilirsin, zamandan çalmak için sakatlık numarası yapabilirsin, hakemi ustaca aldatabilirsin vb. Futbolun bu ‘olağan’ halleriyle topluma; “kendi çıkarın için her şeyi yapabilirsin, amaca ulaşmak için her yol mubahtır, yaşamda da her zaman rakiplerin olacaktır” mesajı verilir. Rakip futbolcu, rakip taraftarlar hepisi düşmandır. Sporun asıl işlevi olması gereken kardeşleşme, dayanışma gibi olumlu özellikler yerine burjuva rekabet anlayışı, düşmanlaşma gibi olumsuz özellikler geliştirilir, futbol aracılığıyla.

Profesyonellik sözü futbolda çok sık kullanılmaktadır. Bunun anlamı; bir futbolcu için takımı (patronu) adına her şeyini sınırsız biçimde ortaya koyması demektir. Yıllarca başarılı olup takımına verdiklerin, iki maç üst üste kötü oynarsan unutulur, ıslıklarla sahalardan kovulursun. Başarısızlık yasaktır, yerin hemen doldurulur. Vefa, emeğe saygı gibi değerlere artık futbolda yer yoktur. Başarısız olanlara yaşamda da yer yoktur!

Profesyonellik aynı zamanda paranın her şeyi satın alabileceği, alınır-satılır olduğu anlamına gelir. Eskiden futbolcuların çoğunluğu, ya futbola başladıkları takımlarda ya da sembolleştikleri kulüplerde futbolu bırakırlardı. Şimdi para bastırıldı mı, her futbolcu her an başka bir kulübe gidebilir. Mafyayla sıkı ilişkisi olan Sergen Yalçın’ın Beşiktaş, İstanbulspor, Galatasaray, Fenerbahçe, Trabzonspor, Şekerspor ve en son Eskişehirspor’da büyük paralarla sözleşme yapması profesyonelliğinin gereğidir. Sadakat, arkadaşlık gibi özelliklerin tam tersi özellikler evladır futbolda ve yaşamda. Para en büyük güç ve değerdir!

2007 Eylül’ünde Galatasaraylı futbolcular Hakan Şükür ve Lincoln kadro dışı bırakıldığında kulübün menajeri Adnan Sezgin, bunun geçici bir durum olduğunu ve yatırımlarını tehlikeye atma gibi bir niyetlerinin olmadığını çok rahat, doğal biçimde anlatıyordu. Ticarileşen futbolun kapitalistlerle aynı dili, kavramları kullanması doğaldır. Asıl tehlike, milyonlarca taraftara sa-

hip bu kulüplerin söylemleriyle insanı ‘meta’ haline getiren düşüncelerini geniş kitleler içinde yayıp meşrulaştırmasıdır!

Yukarıda belirttiklerimiz dışında yüzlerce burjuva değer yargısı yüz kelimeyi geçmeyen klişeleşmiş futbol söylemiyle futbolun aktörleri tarafından topluma empoze edilir. Geçerken belirteyim, ticari futbol aynı zamanda dil düşmanıdır!

Futbol, bugün ulusal ve uluslararası boyutta erkek egemen kültürün, cinsiyetçi dilin ‘kolektif biçimde üretilmesine de hizmet eder. Futbol kadın-erkek ilişkilerini zehirler, birbirlerinden uzaklaştırır. Futbol patronları kadınları statlara çekip, tüketici miktarını arttırma çabalarında belli düzeyde başarılı olsalar da futbol hala erkeklerin, ‘erkekliğin’ en önemli kalelerinden biri olmaya devam etmektedir.

Futbol vasıtasıyla erkek egemen anlayış, dil, statlarda ve medyada devamlı dolaşım halindedir ve çok etkilidir. Bir oyuncu faulle yere düştüğünde rakip takımın taraftarları tribünlerde statta kendi futbolcularıyla birlikte homurdanarak futbolun bir erkek oyunu olduğu, ‘karı oyunu’ olmadığı hatırlatılır. Rakip takım oyuncularına, hakeme vb.’ne küfür edileceği zaman anaavrat düz gidilir. Bugün Türkiye’de statlarda en çok; “İ... hakem, o... çocuğu federasyon” sinkafi duyulur. Kadınlar, farklı cinsel tercihi olanlar hemen hemen her maçta aşağılanır, hakarete uğrar.

Futbol aynı zamanda ırkçı, milliyetçi, militarist zihniyetle birlikte bölgesel ve sınıfsal ayrımların meşrulaştırılmasına hizmet etmektedir.

İngiltere, İspanya ve İtalya’da zenci futbolcular rakip takımın seyircileri tarafından aşağılanmakta, top onların ayağına geldiğinde tribünler maymun sesi çıkarmaktadır. Türkiye’deki statlarda daha önceleri zenci futbolculara dönük olumsuz davranış pek gözlenmemekte idi. Yalnız, son bir-iki yıldır ırkçı milliyetçiliğin özellikle saha içinde Türk futbolcuların zenci rakiplerini aşağıladıkları ve seyircilerin kimi olumsuz tezahüratlara kalkıştıkları gözlenmektedir.

Faşistler ve milliyetçiler dünyanın her yerinde tribünlere sızmak için özel bir çaba sarf etmektedir.

Dünyanın Çatısında Devrim İlerliyor

Hindistan ile Çin arasında Himalaya dağının eteklerine kurulu Nepal'de 10 yıldan fazla süredir devam eden monarşi karşıtı halk savaşı, 2006-2007 yılında ortaya çıkan devrimci kriz koşulları içinde bir demokratik devrime evrilmişti. Bu yazıda, halk savaşı'nın başlangıcından bugüne monarşi karşıtı mücadelenin ve devrimin gelişim seyri ile yeni durumun açığa çıkarıldığı güç ilişkileri ele alınacak.

Dünyanın Çatısı: Nepal

Dünyanın en yoksul ülkelerinden biri olan 27 milyon nüfuslu Nepal'de, nüfusun yalnızca % 15'i kentlerde yaşıyor. Halkın % 76'sı tarımda, % 18'i hizmet sektöründe ve % 6'sı sanayide çalışıyor. Sanayi üretimi de esas olarak süt, şeker kamışı ve tütün gibi tarım ürünlerine dayalı. Nepal nüfusunun 2.2 milyonu başkent Katmandu'da yerleşik. Okur yazarlık oranı ise % 49 civarında.

Ülkede irili ufaklı 101 etnik grubun yanı sıra, ova bölgesi Terai'de bulunan Hint kökenli Madheshis ulusal azınlığı bir arada yaşıyor. Nüfusun yüzde 25'ini bu etnik ve ulusal azınlıklar oluşturuyor. Çok sayıda dil konuşulmasına rağmen devletin tek resmi dili Nepalce. Günde 5'er dakika olmak üzere 12 dilde verilen haberler dışında tüm azınlık dilleri yasak. Nüfusun % 80'inin Hindu olduğu ülkede Tibet dinleri, Budizm, İslam ve başkaca dini inanışlar da bulunuyor. Nepal'de halkın yüz yüze olduğu çelişkilerden biri de, en üstte Brahman ve Çetrilerin, en altta ise 'dokunulmazlar kastı' olan parya Dalitlerin bulunduğu kast sistemi. Üst kastlara

mensup olmak doğrudan egemen sınıftan ya da ona yakın olmak anlamına gelmiyor. Feodal sistemin çözülüşü oranında üst kastlardan da emekçi saflarına katılan çok sayıda insan var.

Kapitalizmin 1950'li yıllardan itibaren gelişmeye başladığı ülkede feodal ekonomik ilişkiler ve kültür halen temel bir yer tutarken, son döneme kadar devlet iktidarı kral'da cisimleşen feodal monarşinin elindeydi.

Nepal'de Mücadele Tarihi

18. yy öncesinde çeşitli Hint prensliklerinin hüküm sürdüğü Nepal'de ilk devlet, Gurkalar önderliğinde 1769 yılında kuruldu. Gurkaların, 19. yüzyılın başlarında İngilizlere yenik düşmesini takiben 1846'da Rana hanedanlığı kraliyeti ele geçirdi ve 1951'e kadar İngiliz emperyalizmine, paralı askerlik de dahil yakından bağlı bir hükümlerlik dönemi hüküm sürdü.

Nepal'de monarşiye karşı ilk büyük çaplı mücadeleler 1940'li yılların sonlarında başladı. İktidardaki Rana hanedanlığına karşı sokaklara çıkan onbinlerce yoksul Nepalli, 1951'de Rana rejimini düşürdü. Hindistan'ın desteklediği, şimdi ki Kral Gyanendra'nın da mensubu olduğu Şah ailesi iktidara gelerek meşruti monarşi ilan etti.

Bu mücadeleler içinde iki akım öne çıktı. Biri, 1947 yılında kurulan Nepal Kongre Partisi etrafında toplanan Hindistan yanlısı demokratik burjuva kesimdi. Diğeri, ana akımını 1949'da kurulan NKP'nin oluşturduğu, esasen yoksul köylülere dayanan devrimci ve komünist hare-

ket idi. NKP, ilerleyen yıllar boyunca merkezinde Çin-SSCB ayrışması ile silahlı mücadele tartışmasının durduğu çeşitli nedenlerle sayısız bölünmeye uğradı. Ancak, nihayetinde tüm fraksiyonları revizyonist parlamenter partilere dönüştüler.

1959'da ilk parlamento seçimleri yapıldı. Nepal Kongre Partisi seçimleri kazandı. Nepal tarihinde ilk kez parlamenter bir hükümet kuruldu. Ancak hükümetin ömrü uzun sürmedi. 1960'da kral ve ordusunun hükümete darbe yapıp tüm siyasi faaliyetleri yasaklaması ile mutlakiyetçi monarşiye dönüş yaşandı. Bu darbe sonucu yürürlüğe sokulan 1962 Anayasası ile, "Panchayat" sistemi geliştirildi. Bu, tek partili, kralın kukla bir parlamento ve hükümet de dahil bütün yürütme ve yasama organlarının üzerinde yetki sahibi olduğu, biçimsel olarak meşruti monarşiye, aslen mutlakiyetçi monarşinin basit bir devamına denk düşen bir uygulama idi. 1972'de Kral Mahendra öldü. Yerini oğlu Birendra aldı.

1979'da halk hareketleri yeniden patlak verdi. Özellikle öğrenci gençliğin başını çektiği bu monarşi karşıtı hareket karşısında Kral Birendra, Panchayat sistemini Mayıs 1980'de referandumla götürdü. Referandumdan Panchayat uygulamasına devam kararı çıktı. Böylece bu sistem, halk hareketlerinin yeniden boy verdiği 1990'a kadar sürdü.

1990 yılı, Halk Hareketi-I adı verilen; öğrencilerin, aydınların, yoksul köylülerin, Dalitlerin, orta sınıfların monarşi karşıtı büyük mücadelelerine tanıklık etti. 15 Ocak'ta Nepal Komünist Partisi kökenli çok sayıda sol parti, "Birleşik Halk Hareketi" adıyla bir blok oluşturdular ve Nepal Kongre Partisi ile ittifak halinde hareket ettiler. "Demokrasiyi Yeniden İnşa Hareketi" adıyla başlatılan, Nepal'in belli başlı bütün kentlerinde grevler ve devasa gösterilerin yapıldığı hareket süresince 50 emekçi kraliyet güçlerinin kurşunlarıyla yaşamını yitirirken, yüzlerce emekçi tutuklandı. Ancak mücadele şiddetlenerek sürdü. Nisan ayında kral Birendra geri adım attı. Panchayat sistemi kaldırıldı. Siyasi partiler yasağı kalktı ve tüm politik tutsaklar serbest bırakıldı. Mutlak monarşiye ağır bir yenilgi tattıran bu büyük hareketin daha ileri sonuçlar doğuramamasının temel nedeni, Nepal burjuvazisinin geleneksel temsilcisi olan Nepal Kongre Partisi'nin ve Nepal Komünist Partisi-Birleşik Marksist Leninist'in (NKP- BML) izlediği kra-

liyetle uzlaşmacı çizgi ve harekete önderlik edecek kararlı bir devrimci önderliğin yokluğu idi.

Böylelikle Nepal halkı, Mayıs 1991'de yeniden seçim sandıklarına gitti. Nepal Kongre Partisi'nin çoğunluğu alarak hükümet oluşturduğu, NKP-BML, Birleşik Halk Cephesi ve kraliyet temsilcilerinden oluşan bir parlamento oluşturuldu.

Bu hükümet, 1994 yılında, Nepal Kongre Partisi'nde yaşanan bölünmeye bağlı olarak dağıldı. 1994 yılında, Kongre Partisinin yenilgisiyle, NKP-BML'nin kralın kuklası bir azınlık hükümeti kurmasıyla sonuçlanan, Birleşik Halk Cephesi'nin ise boykot ettiği seçimler yaşandı.

Bu seçimler, Nepal emekçileri ve ezilenleri için çok önemli bir dönemeçti. Zira seçimler sürecinde Birleşik Halk Cephesi'nde yaşanan boykot tartışmaları ve ayrışmalar içinde Nepal Komünist Partisi (Maoist) şekillendi. 1995 yılında kurulan NKP(M), kısa süreli bir hazırlığın ardından 13 Şubat 1996'da Mao Zedung'un "Uzun süreli halk savaşı" çizgisinde silahlı mücadeleyi başlattı.

Halk Savaşı ("Jana Youdha")

NKP(M), feodallere karşı kırsal bölgedeki tüm çelişkileri ele alarak, tüm ezilen kesimleri kendi önderliği altında birleştirmeyi başardı. Yoksul köylülerin ezilmesi, etnik grupların ve ulusal azınlıkların yaşadığı baskılar, kast sistemi ve sistemin en dibinde bulunan 3 Dalit kastının durumu, kadınların yaşadığı çifte sömürü, monarşiye karşı biriken 240 yıllık öfke, hızlıca örgütsel güce dönüştürüldü ve Halk Savaşı'nda emildi. Halk savaşı, yoksul köylüler başta olmak üzere bu kesimlerde büyük bir siyasal uyanışı tetikledi. Bu hızlı ilerleyişte rol oynayan etkenlerden biri de, NKP(M)'nin kuruluşundan önce Birleşik Halk Cephesi içindeyken yürüttüğü yaygın kitle çalışmasıyla böylesi bir çalışmanın temelini hazırlanmış oluşu idi.

Halk savaşı içinde üs alanlarının, kurtarılmış bölgelerin, örnek köylerin, yeni devletin unsurlarının yaratılması, buralarda ulusal, kast sisteminin dayalı, cinsel ve bölgesel ayrımların ortadan kaldırılması, kitlelerin monarşinin olmadığı bir dünyayı kendi deneyimleriyle sınıyarak inanmasını sağladı. Gerillanın askeri eylemleriyle, Kraliyet Ordusu'nun güçlerini darbelemesi sonucu doğan iktidar boşlukları, hızla yerel

halk otoritelerince dolduruldu. Kurulan iktidar alanları genişletilmeye ve eldeki bölgeler istikrarlaştırılmaya çalışıldı. Yerel alanlarda askeri vuruşlarla iktidar alanları açılırken, merkezi düzeyde siyasi vuruşlarla monarşinin üstüne yüründü. Yerel düzeyde askeri vuruşlar, başarılı biçimde merkezi siyasi hamlelere tabi kılındı.

Halk savaşının başlangıcından 2001'e dek NKP(M), askeri gücünü yüksek bir hızla büyüttü, kırsal alanlarda köylü ve ezilen kitleler ile geniş ve güçlü bağlar kurdu. Askeri güçlerini ve siyasi örgütlenmelerini merkezileştirdi, koordine ve planlı hareket kapasitesini yükseltti.

Halk savaşı, 2001 yılında Nepal politikasını belirleyen bir boyuta ulaştı. Ülkede, kırsal ve dağlık bölgelerde Maoist devrimcilerin önderliğinde Halk Meclisleri kuruldu. İkili iktidar durumu açığa çıktı. Kırsal bölgeler, yani ülkenin üçte biri Maoist devrimcilerin önderliğinde halkın elindeyken, başkent Katmandu, şehir merkezleri ve kentleri birbirine bağlayan anayollar Kraliyet güçlerinin elindeydi. Ara bölgelerde ise hegemonya savaşları sürüyordu.

NKP(M) kraliyet karşısında önemli bir güç haline geldiği 2001 yılında, "Üs alanlarımızı güçlendirin ve genişletin! Yeni bir demokratik merkezi hükümet kurma hedefiyle ileri!" sloganı ile örgütlenmelerini merkezileştirme yönünde atılımlar gerçekleştirdi. Halk Kurtuluş Ordusu aynı yıl birinci kongresini gerçekleştirdi ve merkezi önderlik düzeyini daha ileriden örgütlemiş oldu.

Partinin, Halk Kurtuluş Ordusu'nun, kitle örgütlerinin ve yerel alanlarda iktidar organları olarak kurulan Halk Komitelerinin oluşturduğu Birleşik Devrimci Cephe'nin Eylül 2001 tarihli ilk toplantısı ile Nepal Birleşik Devrimci Halk Meclisi kuruldu. Bu merkezi örgütlenmenin kuruluşu, Nepal'de ikili iktidar ve paralel hükümet durumunun açık bir ilanıydı.

Gericiliğin Reaksiyonu: Gyanendra Darbesi

2001 yılında halk savaşı, NKP(M)'nin ateşkes ilan ederek, üç temel talep etrafında hükümetle masaya oturabileceği boyuta ulaştı. Bu üç talep şunlardı:

Geçici hükümetin kurulması

Seçilmiş bir Anayasa Komisyonu'nca yeni anayasa taslağının oluşturulması

Krallığın kaldırılarak Cumhuriyetin kurulması

Dört ay süren ateşkes sürecinde görüşmelerden hiç bir sonuç alınmadı, ancak NKP(M) ateşkes-ten faydalanarak yoğun bir kitle seferberliğine girişti. Dahası, ilk kez olarak kentlerdeki örgütlenmesini güçlendirmeye yöneldi ve bu konuda henüz zayıf olmakla birlikte kimi başarılar elde etti.

Halk savaşının gösterdiği bu hızlı ilerleyişe Nepal gericiliğinin reaksiyonu, Gyanendra darbesi oldu. Devrimin, karşıdevrimi limitine zorlamasının bir örneğidir Gyanendra'nın saray darbesi.

1 Haziran 2001'de Kral Birendra, kraliçe, kralın küçük erkek kardeşi ve tüm kızkardeşleri ile çocukları öldürüldü. Katliam sırasında kraliyet ailesinden sarayda bulunmayan tek kişi, Hindistan yanlılığıyla ve ABD devleti ve tekelleri ile eskiden bu yana sıkı ilişkileri ile tanınan prens Gyanendra idi.

Saray katliamı konusunda Gyanendra ve dönemin Başbakanı Koirala oldukça çelişkili açıklamalarda bulundular. Önce; katliamın kendi kendine ateş alan otomatik bir tabanca nedeniyle, kazara gerçekleştiği iddia edildi. Daha sonra, Birendra'nın oğlu prens Dipendra'nın, aşık olduğu kadınla evlenmesine izin verilmemesi üzerine, cinnet geçirerek ailesini katlettiği ve sonra intihar ettiği açıklandı. Halen de resmi açıklama bu.

Ancak saray katliamının, ABD ve Hindistan'ın yardımı ve teşviki, özellikle 2001 yılı içinde Nepal'de ardı ardına bürolar açan CIA ve Hindistan gizli servisinin doğrudan desteği ve Nepal Kraliyet Ordusu (RNA) içindeki belli bir kliğin eliyle, milliyetçi-bağımsızlıkçı olarak görülen Birendra'yı tasfiye etmek ve Gyanendra'yı tahta oturtmak üzere gerçekleştirildiği biliniyor.

Kral Birendra, Nepal milliyetçilerinden oluşan önemli bir tabana sahipti. Hindistan, Nepal'e ellerini uzatmaya başladığı 50'li yıllardan bu yana, özellikle gelişen Nepal burjuvazisine dayanarak, 90'lı yıllarda belli bir ilerleme kaydetmişti. Öte yandan Birendra ve dayandığı milliyetçi hareket, Hindistan yayılcılığına karşıtı, Çin'e ılımlı yaklaşan dengeli bir politika izliyor ve bu politikayı Nepal'in bağımsız bir krallık olarak kendisini sürdürmesinin güvencesi olarak görüyordu.

Birendra, halk hareketleri karşısında da ılımlı bir çizgi izliyordu. 1990'da monarşi karşıtı hareket karşısında geri adım atmıştı. Dahası, Mao-cular önderliğindeki halk savaşı karşısında orduyu etkin biçimde devreye sokamamış, NKP(M) önemli mevziler elde ederken, ordu ancak zayıf müdahaleler gerçekleştirebilmişti. 1996'da halk savaşı başladığında kraliyet askeri güçleri Rolpa'da oldukça vahşi operasyonlar gerçekleştirdiler. Ancak bu, halk savaşının daha da itilim kazanması ve kitleler arasında takdir toplaması sonucunu doğurdu. Bu tarihten itibaren Kral Birendra, Nepal Kraliyet Ordusu'nu çatışmalardan görece uzak tuttu ve üstelik NKP(M) ile görüşmelere kapı araladı.

ABD ve Hindistan arasındaki yakınlaşma artarken, Birendra'nın bu politikaları, bu devletlerin endişelerini sesli biçimde dile getireceği kadar rahatsız edici olmaya başlamıştı. Güney Asya'da değişen güç dengeleri ve Nepal'in jeopolitik konumunun burada oynayabileceği rol, ılımlı kral Birendra'nın tasfiye edilmesi ihtiyacını doğurmuştu.

Bu çerçevede saray katliamı gerçekleşti ve prens Gyanendra yeni kral olarak tahta oturdu.

NKP(M) önderliğindeki halk savaşının ezilmesi için ABD, İngiltere ve Hindistan, Nepal'e milyonlarca dolar mali yardım ve devasa boyutlarda silah ve askeri teçhizat akıttılar. Burjuva demokratik parlamenter partiler, bu durum karşısında direniş göstermeyerek aktif ya da pasif biçimde sürecin parçası oldular. Böylece halk savaşı, Nepal'de sınıf mücadelesini keskinleştiren ve safılaştırmayı artıran rolünü oynadı. Maoistlerin ilerleyişinden korku duyan tüm kesimler; toprak ağaları, kraliyet güçleri, ordu, bürokrasi, burjuvazi, emperyalist ve yayılmacı güçler, Nepal gericiliğinin en ileri temsilcisi Gyanendra kliği arkasında saf tuttu. Ancak bu kez Krallık'ın halk kitlelerinden tümüyle tecrit olacağı bir dönem başladı.

Gyanendra Dönemi

Kral Gyanendra, saray darbesinin hemen ardından öncelikle kraliyet ordu güçleri üzerinde denetimini pekiştirdi. Sonra, başbakanı değiştirdi. Kral ve onun kuklası Deuba hükümetince

Kasım'da sıkıyönetim ilan edilerek, tüm demokratik haklar askıya alındı, gazeteler kapatıldı, toplu tutuklamalar yeniden başladı, köy yakma-

lar, işkenceler, gözaltında kayıplar, tecavüzler yaygınlaştı. Sıkıyönetim ilanının sadece ilk ayında altı yüz kişi Maoist oldukları suçlamasıyla katledildi.

Mayıs 2002'de ise parlamento feshedildi, sıkıyönetim uzatıldı. Parlamentosuz bir hükümet atandı. Bu olay, devlet egemenliğini elinde bulunduranın kral olduğuna dair yanılısama içinde bulunan tüm kesimlere gösterdi. Gyanendra, bütün devlet aygıtını tamamen eline geçirirken, parlamenter partiler, Maoistlerin önderliğindeki devrimci savaş ile kraliyet rejiminin koyulaşan terörü arasında kaldı.

Kraliyet güçleri ve hükümet, erken bir zafer hesaplıyordu. Gerillaya yönelik topyekun bir saldırı sürüyordu. Ancak karşılığında gerilla güçleri de saldırılarını artırdı. Kışlalara baskınlar düzenlemeye başladı. Kent merkezlerine ve anayollara yönelik eylemler gerçekleştirdi. Silahlı gücünü ve üs alanlarını genişletti.

2002'de HKO ülkenin üçte ikisini kontrolü altında tutuyordu. Ülkenin toplam 75 ilçesinin 73'ünde düzenli olarak iki askeri güç arasında çatışmalar gerçekleşiyordu. Bütün ülke iki ordu, iki devlet, iki ekonomi ve iki kültüre bölünmüştü.

Emperyalist güçlerden akan milyonlarca dolarlık para ve silah yardımına ve tüm ordu güçlerinin seferber olmasına rağmen NKP(M)'nin ilerleyişi karşısında monarşinin çabalarının sonuçsuz kalması, rejimin artık tümüyle çürümüş ve takatsız kalmış olduğunu sergiledi. Bu durum, Kraliyet Hükümeti'ni 2003 yılında yeni bir ateşkes çağrısına zorladı. NKP(M)'nin, bir önceki ateşkesle aynı taleplerle yürüttüğü müzakerelerden bir sonuç çıkmadı. 19 Ağustos 2003'te Kraliyet Ordusu güçleri, barışçıl bir gösteriye katılan 21 silahsız işçiyi katledince, ateşkes bozuldu.

Savaş tüm hızıyla sürerken, 2005 yılında HKO artık ülkenin %80'ini denetleyecek güce ulaşmıştı.

Monarşinin Durumu

Nepal'de 240 yıldır iktidarda olan krallık rejiminin sınıfsal dayanağı; toprak sahipleri, devlet bürokrasisi ve sırtını krallık rejimine dayamış olan burjuva kesimlerdi. Toprak sahipleri ve krallık hanedanı, ülkede son derece büyük zenginliklerin sahibiydi ve devasa bir maddi güce sahipti.

Kraliyetin önemli bir toplumsal dayanağı da, kralı bir yarı tanrı mertebesine yükselten din ve gelenekler unsuruydu. Güçlü feodal ve dini gelenekler, Nepal emekçilerinin kraliyet rejimine karşı direnişini törpüleyen önemli bir etmendi. Bu nedendir ki, kral Gyanendra'nın 2001 saray katliamıyla kardeşi Birendra ve ailesinden 11 kişiyi katletmesi, halk içinde krallığa dair bu güçlü dinsel bağlılığı ciddi biçimde sarstı. Gyanendra, kardeş ve kral katili olarak damgalandı.

Kapitalizmin gelişimi ve feodal ilişkilerin giderek çözülüşüyle toplumsal tabanı daralan, saray katliamı sonrasında kitle desteği azalan Kral, yönetme gücünü esasen askeri zordan almaktaydı. 95 bin askerden ve 6 kolordudan oluşan Nepal Kraliyet Ordusu, açık teröre, baskı ve zora dayalı rejimin başlıca dayanağıydı. Ordu, rejimin politikalarını belirlemede de önemli bir rol oynuyordu. Örneğin 2001 saray katliamının düzenlenişi ve Gyanendra'nın tahta oturmasında ordunun doğrudan parmağı olduğu bilinen bir gerçek.

Nepal Burjuvazisi Ve Yedi Parti İttifakı

Nepal burjuvazisi bugün, 'Yedi Parti İttifakı'na (YPI) temsil ediliyor. İttifak, Nepal Kongre Partisi, Nepal Kongre Partisi/Demokratik, Nepal Komünist Partisi (Birleşik Marksist Leninist), Nepal İşçi-Köylü Partisi, Nepal Sadbhawana Partisi (Anandi Devi), Birleşik Sol Cephe ve Halk Cephesi tarafından oluşturulmuştu. Kısa süre önce Nepal Kongre Partisi ile, (1994'te bu partiden ayrılmış olan) Nepal Kongre Partisi/Demokratik'in yeniden birleşmesi sonucu aslında 6 bileşenli hale gelen ittifak, aynı isimle anılmaya devam ediyor.

Kongre Partisi ittifak içinde esas etkin güç iken, revizyonist NKP-BML de şehirlerde, özellikle monarşi karşıtı küçük burjuva aydınlar ve öğrenciler arasında güçlü bir örgütlülüğe sahip. NKP(M)'nin kentlerdeki örgütlülüğünün zayıflığından doğan boşluk, onun tabanı olan kesimlerde NKP-BML tarafından dolduruluyor.

Burjuva demokrat Kongre Partisi, ittifakın belkemiğini oluşturuyor ve ittifakın programı da esasta bu partinin programına tekabül ediyor. Bu program, "Demokratik Cumhuriyet" sloganında ifadesini bulan, Krallığın İngiltere'de olduğu tarzda sembolik olarak korunmasını da içerebilecek biçimde bir burjuva demokrasisi programıdır.

Nepal burjuvazisi ve onun baş temsilcisi Kongre Partisi, 50'li yıllardan bu yana, kralın önderliği altında feodallerle ittifak politikası izledi. Bu kesimlere taleplerini dayatmada ve kabul ettirmede ise, halk hareketlerine sarıldı. 1940'larda, 1979'da ve 1990'da gelişen hareketlerin tümünde aktif rol alsalar da Nepal burjuvazisinin temsilcileri, bu mücadeleleri esasen Krallıkla uzlaşma ile noktaladı.

Maoist devrimcilerin 96'da başlattıkları halk savaşı, onyıllarca süren bu tahterevallı oyununa son verdi. Nepal politikasına ezilenlerin iradesini ifade eden yeni bir faktör girmiş oldu. Bu yeni durum, burjuvazinin temsilcilerini Krallıkla ittifaklarına daha fazla sarılmaya yöneltti. Çünkü demokratik devrim yolunda atılan her ileri adım, aynı zamanda Maoist devrimcileri güçlendirecekti. Bu durum Nepal burjuvazisini ürküten ve egemen sınıfların en gelişkin temsilcisi olan Kraliyetin etkeleri altına iten bir rol oynuyordu. Tersinden, kralın monarşiyi katılaştırma, iktidarı iyice tekeline alma yolundaki adımları da Yedi Parti'yi, kitle basıncının kraliyet üzerindeki denetleyiciliğine sığınmaya itmekteydi. Kısacası YPI, var olan statükoyu koruma çabası içinde olageldi. Ancak hükümette kaldıkları süre boyunca izledikleri uzlaşmacı tutum, kitle tabanlarını eritmeye başladı. Tabanlarında yer alan emekçi kitleler, NKP(M) önderliğinde halk savaşı saflarına kayarken, üst tabakadan bileşenleri de gerilla savaşı karşısında monarşinin saflarına doğru kayış gösterdi. Bir yandan, monarşinin sermayenin gelişimi üzerinde yol açtığı sınırlamayla daha fazla ilerlenemeyeceği gerçeği, öte yandan Maoist devrimciler önderliğinde ilerleyen kitle mücadelesinin tamamen dışına düşmenin de mümkün olmaması, onları bu statükocu pozisyonu daha fazla sürdürmekten er ya da geç alıkoyacaktı.

Kongre Partisi ya da YPI, hükümette bulunduğu sürece Kraliyet ordusu üzerinde hiçbir denetim gücüne sahip olmadı. Ancak devlet bürokrasisi üzerinde belirli bir etkisi bulunuyordu. Nepal burjuvazisi esasta Hindistan yanlısı olarak gelişti. Temel gücü de; sınıfsal tabanı ve sermayesi ile emperyalistlerin ve Hindistan'ın yoğun mali ve siyasi desteğinden ileri geliyordu.

Emperyalist Güçlerin Ve Hindistan'ın Tutumu

Hindistan'ın İngiliz emperyalizmine karşı 1948'de bağımsızlık kazanmasından sonra, Hindistan devleti, Çin-Hindistan sınırında, Himalayalar'a kurulu devletler üzerinde egemenlik sağlamaya girişti. 1950'de Sikkim'de bir himayeci rejim kurdu. 1964'te, Çin ve Hindistan arasında dengeci bir dış politika izleyen Bhutan Başbakanını suikastle öldürterek, yerine Hindistan yanlısı bir çevreyi getirdi. 1973'te Sikkim'de bir darbe örgütleyerek ülkeyi ilhak etti. Bhutan ise resmi olarak bağımsızlığını korumakla birlikte, Çin'e karşı askeri üsler de dahil olmak üzere, fiilen Hindistan egemenliği altına girdi.

Nepal'de ise Rana hanedanlığının başında olduğu krallık, Hindistan'ın bağımsızlığı sonrasında Çin ile Hindistan arasında dengeci bir politika izledi. Rana hanedanlığının düşüşüyle tahtı ele geçiren Şah ailesi kısmen Hindistan yanlısı olmakla birlikte, kraliyetin esas toplumsal tabanı her zaman Nepal milliyetçiliği oldu. Bu koşullar altında Hindistan, esasen Nepal burjuvazisinin güçlenişine dayalı bir hattan Nepal'e müdahaleciliğini geliştirdi. Bu durum özellikle 1990'li yıllar boyunca tırmanış gösterdi.

Hindistan, bu jeopolitik çıkarlarının yanı sıra, Nepal'le ilgili ekonomik çıkarlara da sahip. Bunların başında ise su kaynakları geliyor. Nepal, su kaynakları bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biri. Nepal sularında elektrik üretme kapasitesi, Meksika, ABD ve Kanada'nın toplamına eşit. Ancak su kaynaklarının önemli bir bölümü, özellikle 90'lı yıllarda yapılan çeşitli anlaşmalardan sonra Hindistan'ın tasarrufuna geçti.

Önemli bir bölgesel güç olarak Hindistan, genel bölgesel çıkarları bakımından da Nepal'de ya da başka bir yerde güçlü bir muhalefet istemiyor. Nepal Devrimi, Hindistan yayılmacılığıyla çatışarak geliyor. Ayrıca Nepal'de Maoist devrimcilerin zaferinin Hindistan'da oldukça geniş bir örgütlenmeye sahip olan Maoist güçler üzerinde yaratacağı maddi ya da manevi destek, Hindistan devletinin iç politikası açısından da Nepalli Maoistlerin ezilmesi ihtiyacını dayatıyor.

ABD; Çin ve Hindistan gibi iki büyük güç arasında bulunan Nepal'de, denetim gücüne sahip olmayı önemsiyor. İzlediği politikanın merkezinde, Çin sınırı etrafında kendi denetimindeki

ülkelerden oluşan bir güvenlik kordonu oluşturmak duruyor. Bu sayede aynı zamanda Hindistan'ı da denetlemek istiyor.

Çin genel olarak, Nepal'daki gelişmelere görece ilgisiz kaldı. Gelişmeleri Nepal'in iç işleri olarak değerlendirdiğini açıkladı.

Özellikle ABD, İngiltere ve Hindistan, onların yanı sıra AB emperyalistleri, yıllarca Kral'ı silahlandırdı ve büyük mali destek sağladı. Gerek ABD'nin, gerek Hindistan'ın yaklaşımı, "iki ayak teorisi" olarak anılan, bir yandan anayasal monarşiye, öte yandan burjuva parlamenter güçlere ve bu iki gücün ittifakına dayalı politika oldu. Kral'a muazzam askeri ve mali destek sağladılar. Ancak özellikle 2005'teki Şubat darbesiyle (aşağıda ele alacağız) artık ciddi bir güç kaybına uğrayan krallığın eskisi gibi güven uyandırmaması, bu güçleri daha çok yedi burjuva partiye dayanan bir yaklaşım geliştirmeye itecekti. Krallık, Çin-Hindistan çelişkileri üzerinde, keza ABD'nin her iki devletle çelişkileri üzerinde jeostratejik konumu ekseninde avantaj ve destek elde etmeye çalışırken, Çin ile Hindistan arasındaki ilişkilerin değişimi, bu kartı da bir ölçüde etkisizleştirdi.

Kraliyetin bu biçimde tecrit oluşu, Maoistler önderliğindeki devrimci mücadelenin doğrudan bir sonucuydu.

2005 Şubat Darbesi

Kral Gyanendra, tüm devlet iktidarını krallığın elinde toplama ve Maoist güçlere karşı imha saldırılarını güçlendirme yönelimini, Şubat 2005'te yeni bir aşamaya taşıdı. Maoist gerillalara karşı yeterli düzeyde mücadele etmediği ve yolsuzluk yaptığı gerekçesiyle hükümeti feshe-derek mutlak monarşi rejimine döndü. Ülkede sıkıyönetim ilan edildi. Parlamenter partiler kapatıldı. Basın, ifade ve toplanmaya ilişkin her türlü hak askıya alındı. Katmandu sokakları tanklarla işgal edildi.

Kralın bu adımı, Nepal'de sınıflar mücadelesi açısından yeni bir dönemin başlangıcı oldu.

Başlangıçta, darbe karşısında birleşik güçlü bir eylemlik geliştirilemedi. NKP(M), üç günlük bir genel grev ve 15 günlük yol kapatma eylemi örgütledi. Bu sayede farklı güçleri kapsayarak geniş kitlelere yayılacak bir direnişi tetiklemeyi hedefliyordu. Askeri eylemlerine de hız verdi.

Burjuva partiler de kimi mitingler örgütlediler. Burjuva partilerin geleneksel monarşiyle uzlaşma politikası, Şubat darbesiyle ciddi bir krize girmişti. Krallık, bizzat bu partilerin politik varlığını ortadan kaldırmaya yönelerek bu uzlaşma politikasını sürdürülemez hale getirdi. Bu, partiler içinde derin çalkantılar yaratan bir olay oldu. Partiler içinde monarşiye karşı net tutum alınmasını isteyen sesler yükseldi. Artık burjuva partilerin kralla ittifakının eskisi gibi yürümesi imkânsız bir hal almıştı. Attıkları her geri adım Kraliyetin elini güçlendiriyor ve hareket alanlarını daraltıyordu. Bu koşullar altında, Maoist devrimcilerle ittifak yoluna girdiler.

Rolpa Kongresi

NKP(M), 2005 yılı itibariyle kırsal kesimlerde ülkenin % 80'ine tekabül eden bir alanda denetim sağlamasına rağmen, başkent Katmandu ve diğer şehirleri askeri kuşatma yoluyla ele geçirme ve bu şekilde krallığı devirip iktidarı alma yolundan yürümedi. Çin ve Hindistan arasında sıkışmış küçük bir ülkede bu yoldan gerçekleşecek bir devrimin yenilgiye uğrayacağı görüşündeydi.

Öncelikle, Maoistlerin ellerinde bulundurduğu % 80'lik kesim, bütünlüklü bir hakimiyet alanı değildi. Kendi içinde, Kraliyet güçlerinin etkin olduğu anayollar ve çevresiyle, Kraliyet güçlerinin tam olarak yönetemediği ama Maoistlerin de denetleyemediği ara bölgelerle bölünmüş olan çok sayıda parçaya ayrılmaktaydı. Dolayısıyla, % 80'lik bir alanın denetimi, ilk bakışta oldukça büyük görünse de, bu alanda tam ya da yüksek güvenli bölgelerin sayısı görece azdı. Parçalar arasında koordinasyonun taşıdığı zorluklar vardı. Örneğin gerillalar, sıklıkla ana yollara inebiliyor, şehirleri basabiliyor, ama denetimi altına alamıyor, aldığında istikrarlı hale getiremiyorlardı.

İkincisi, Maoistlerin kentlerdeki örgütlülükleri son derece zayıftı. Ülkede yarattıkları politik etki ve monarşiye karşı verdikleri mücadele kentlerde de ciddi bir politik etki uyandırmış olmakla birlikte, bu politik etki örgütsel bir güce dönüşmenin henüz çok uzağında idi. Kent yoksullarının, işçilerin, aydınların, orta sınıfların Maoistlere desteği fazla değildi. Bu kesimlerin monarşi karşıtı öfkesini esas olarak Kongre Partisi ve NKP-BML başta olmak üzere burjuva parlamenter partiler emmiş ve örgütlemişti. Do-

layısıyla, bu kentlerin askeri güce dayalı olarak ele geçirilmesi halinde bile, istikrarlılaştırılması, Kraliyet güçlerine öldürücü darbelerin vurulması, bir yandan burjuva partiler ve etkisi altındaki kitlelerin karşı koyuşunun bertaraf edilmesi ve bunların yanı sıra emperyalist güçler ile Hindistan'ın gerici güçlere doğrudan ve dolaylı olarak vereceği askeri, mali, siyasi destek karşısında tutunma olasılığı henüz oldukça zayıftı.

Hindistan ve ABD müdahaleciliğinin desteğiyle Nepal gericiliği, bu yoldan kurulacak devrimci halk iktidarını kolayca ezebilirdi. Dolayısıyla sorun, bir kenti kuşatıp askeri olarak ele geçirmekten daha karmaşık bir politik sorun olarak görülmüyordu.

Bu koşullar altında NKP(M), askeri yoldan kentleri kuşatıp zaptetmek yerine, Şubat darbesinin açtığı olanaklar altında; burjuva ve monarşik güçler arasındaki ittifak halini bozarak, aralarındaki çatışkıyı derinleştirerek, YPİ ile ittifak yoluna girmeyi ve kentlerde ve kırsalda kitle ayaklanmaları yolundan ilerlemeyi tercih etti. Bu şekilde, ABD emperyalizmi ve Hindistan yayılmacılığının olası müdahaleleri kendisine meşru bir zemin bulamayacak ve boşa çıkarılmış olacaktı.

NKP(M) bu çerçevede Ağustos 2005'te, en güçlü üs alanı olan Rolpa'da yaptığı kongrede sürecin görevlerini saptadı. Burjuva partilerin içinde bulunduğu durumu çözümleyen NKP(M), kongresinde tüm parlamento partilerine, monarşiye ve otokrasiye karşı demokrasi için ortaklaşma yönünde çağrı yaptı. Kongrede yeni demokratik devrimin demokratik cumhuriyet aşamasından geçmesi gerektiği temel vurgusu, şu sözlerle ifade edildi: "Parti Demokratik Cumhuriyeti; ne burjuva parlamenter cumhuriyeti, ne de yeni demokratik cumhuriyet şeklinde algılıyor. Devlet iktidarının kapsamlı bir yeniden yapılandırılmasıyla bu cumhuriyet; sınıf, ulus, bölge ve cinsle ilgili sorunları çözecek, birçok partili geçiş cumhuriyeti rolünü oynayacaktır."

Nisan Ayaklanması: Demokratik Devrim Doğru

YPİ ile NKP(M) arasında başlayan görüşmeler, 2005 yılı Kasım ayında 12 maddelik bir anlaşmanın imzalanmasıyla resmen bir ittifaka dönüştü. Anlaşmada tüm partilerden oluşan bir geçici hükümet kurulması, bu hükümetin Kuru-

cu Meclis seçimlerini örgütlemesi, otokratik monarşiye karşı bütün partilerin seferberliğe girişmesi, Kurucu Meclis seçimlerine dek gerek HKO, gerekse RNA'nın ve her iki ordunun silahlarının BM ya da bir başka uluslararası kurumun gözlemi altında tutulması karar altına alındı. Kısa dönemde de, Kralın darbesini meşrulaştırmak için Şubat 2006'da düzenleyeceği seçimlerin boykot edilmesi planlandı.

Şubat seçimleri büyük bir başarıyla boykot edildi. Seçimlere katılım %20'nin altında kaldı.

Ardından, Nisan 2006'da YPİ ve NKP(M)'nin birleşik önderliği altında, monarşi karşıtı büyük halk hareketi gelişti.

7 Nisan'da genel grev ilanı ile başlayan hareket, kısa sürede bir ayaklanma halini aldı. Ayaklanmanın son günlerinde sayıları 300 bine kadar yükselen monarşi karşıtı kitleler, "Artık Kral istemiyoruz", "Yaşasın demokratik cumhuriyet" sloganlarıyla başkent Katmandu'yu zaptetti. Halk Hareketi-II adı verilen bu direnişte, 24 Nepalli emekçi Kraliyet güçlerince katledildi. Kral, büyüyen direniş karşısında 24 Nisan günü geri adım attı. 2002'de feshedilen parlamentoyu yeniden toplayacağını ilan etti. Buna göre YPİ, bir Başbakan ve Bakanlar Kurulu belirleyecek ve parlamento, Kralın yetkilerinin sınırını da çizecek olan yeni anayasayı yapacaktı. Kralın bu geri adımını, Maoist devrimcilerle anlaşma imzalayan 7 parlamenter partiyi yeniden yanına çekmeyi hedefliyordu. YPİ teklifi "Zafer" olarak niteleyerek kabul etti.

YPİ'nin, ABD ve Hindistan'ın da desteğiyle Nisan ayaklanmasını, kralın tekliflerini kabul ederek bitirişi ve bir adım ileriye, Kraliyeti devirme noktasına vardırması, NKP(M) tarafından tepkiyle karşılandı. NKP(M), kararın 12 maddelik anlaşmaya aykırı olduğunu ilan etti. 12 maddelik anlaşmanın esasını oluşturan, "Koşulsuz Kurucu Meclis seçimleri" talebini yineledi ve gösterilere devam çağrısında bulundu.

Birkaç gün içinde YPİ'den oluşan parlamento toplandı ve 27 Nisan'da da NKP(M) yeniden ateşkes ilan etti.

Parlamentonun yeniden açılışını sağlayan halk hareketi henüz durulmamıştı. Nisan süreci sona erse de, eylemler Maoocuların önderliğinde sürüyordu. YPİ, kendisini oraya taşıyan tabanın taleplerini de karşılamak zorundaydı. 12 maddelik anlaşmanın gereği olan Kurucu Meclis seçimle-

rinin gerçekleşeceğini ve Maoistlerle olan ittifakın süreceğini açıkladı.

Böylece, demokratik devrimin yolunun açıldığı, Nepal halk kitlelerinin sokağın ve silahın gücüyle ayaklanmanın kazanımlarını savunup ileri taşımayı zorladığı, burjuva partilerden oluşan YPİ'ninse, Maoistlerle ittifak yönünde attıkları adımlara rağmen, Kralla uzlaşmanın da yollarını sürekli aradıkları bir süreç başladı.

Katmandu sokaklarını aylar boyunca boş bırakmayan kitle hareketinin gücü ve itmesiyle parlamento, Kralın yasaları veto etme ve onaylama hakkını elinden aldı. Ordu üzerindeki kontrolünü kısıtladı. Komutanları atama yetkisi hükümete geçti. Kraliyet ailesinin mal varlığı denetim altına alındı. Terörle Mücadele Yasası iptal edilerek hapishanelerdeki devrimci tutsaklar serbest bırakıldı. NKP(M) yönetici ve kadroları açık çalışma yürütme koşullarına sahip oldu. NKP (M) Genel Sekreteri Prachanda, dağdan inerek, politik çalışmalarına Katmandu'da devam etmeye başladı.

Bu süreçte emperyalist güçler ve Hindistan'ın ilgisi tamamen Yedi Parti İttifakına yöneldi.

ABD ve Hindistan'a, geline süreçte iki çözüm yolu kalmıştı: Kraliyet ve monarşi güçleri ve onun ordu içindeki yönetici klikleri üzerinden bir darbe daha örgütlemek ya da Nepal halkının devrimci enerjisini YPİ aracılığıyla yatıştırmak. Birinci yol, Kral Gyanendra önderliğindeki monarşinin artık yönetemez hale gelmesi ve Şubat 2005'teki son darbesinin büyük bir gürültüyle elinde patlamasından dolayı güvenilmezdi. Kaldı ki artık, Nepal'in toplumsal gerçekliği monarşinin daha fazla yaşamasına izin vermiyordu. İkinci yol ise, YPİ'nin emmesi ve söndürmesi planlanan halk hareketinin, Maoist devrimcileri iktidara taşınması riskini içeriyordu. Yine de, monarşiyi tümünden gözden çıkarmaksızın bu ikinci yoldan ilerlemeyi esas aldılar.

Maoistler, bu süreçte şehirlere akın ederek kitle güçlerini ve örgütlülüklerini büyüttüler. Öyle ki kentlerde, özellikle işçiler içinde önemli bir örgütlülük düzeyine ulaşılar ve tutarlı politikaları ile monarşiye karşı olan orta sınıfların bile güvenini kazandılar.

Diğer yandan barış görüşmeleri de sürdü.

Kapsamlı Barış Anlaşması

Nihayet 22 Kasım 2006'da, YPİ hükümeti ile NKP(M) arasında Kapsamlı Barış Anlaşması imzalandı. Anlaşmanın merkezinde, kralın tasfiyesi sorunu duruyordu. Kapsamlı Barış Anlaşması bu konuda şu hükmü içeriyordu: "Kralda, devlet idaresine dair herhangi bir yetki kalmayacaktır. Son Kral Birendra ile son Kraliçe Aishwarya ve aile üyelerine ait malvarlığı, Nepal hükümetinin kontrolüne alınacak ve bir fon aracılığıyla refah amacıyla kullanılacaktır. Kral Gyanendra'nın Kral yetkisiyle sahip olduğu mallar (çeşitli yerlerdeki saraylar, ormanlar ve koruma alanları, tarihi ve arkeolojik değeri olan miras gibi) ulusallaştırılacaktır. Kurucu Meclis'in ilk toplantısında, basit oy çoğunluğu sistemiyle monarşi kurumunun kaderi tayin edilecektir"

Anlaşma, toprak reformu ve toplumsal yaşama ilişkin bir dizi reformu da konu edinirken, silahların ve orduların idaresi gibi kritik bir konuda da ilkesel çerçeveyi çiziyordu.

Anlaşmaya göre Halk Kurtuluş Ordusu, kendi denetiminde bulunan 7 ana kampta toplanacak, artık 'Nepal Ordusu' adını alan Nepal Kraliyet Ordusu (RNA) güçleri ise kışlalarda toplanacaktı. Daha sonra HKO, kampların güvenliği için gerekli olanın dışındaki silahları ve cephaneleri kamplarda depolayacak, Nepal Ordusunun benzer bir miktardaki silahı da kışlalarda depoda tutulacaktı. BM denetiminde sayılan silahlar, anlaşma uyarınca "tekli kilit sistemi altında tutulacaklar ve bu kilidin anahtarı da ilgili tarafta (HKO'nunki HKO'da ve RNA'nunki RNA'da -bn.) kalacaktır. BM'nin izleme faaliyetini yürütmesi için, sirenli bir cihaz ve kayıt tesisi kurulacaktır. Depolanmış olan silahların incelenmesi gerektiği zaman, BM bunu ilgili tarafın hazır bulunduğu bir ortamda yapacaktır. Nepal hükümeti, Maoistler ve Birleşmiş Milletler arasındaki anlaşmaya uygun olarak, izleme faaliyeti için kamera da dahil olmak üzere teknolojik ayrıntılar hazırlanacaktır."

Bunun yanı sıra geçici hükümet, Nepal Ordusunun kontrolünü, mobilizasyonunu ve yönetimini yürütecek ve Nepal Ordusunun demokratikleşmesi hakkında detaylı bir eylem planı hazırlayarak uygulamaya koyacaktı.

Anlaşmanın sonucu olarak 15 Ocak'ta, Temsilciler Meclisi adı verilen parlamento, 18 Ocak'ta ise Halk Hükümeti dağıtılarak yerine, görevi

Kurucu Meclis seçimlerinin örgütlenmesi ve yeni anayasanın hazırlanması olan Geçici Meclis kuruldu. Yani, ikili iktidar yerini Geçici Meclis ve Hükümete bıraktı.

NKP(M), 330 üyeli parlamentoda dörtte bir oranında temsil edildi. NKP(M)'nin gerek hükümette, gerekse parlamentodaki temsiliyeti, gerçek oranın çok altında idi. Ancak, uzlaşma sürecinin bir gereği olarak Maoistler, bu durumu kabul ettiler. Zira, Kurucu Meclis seçimlerinin hedeflenen tarzda gerçekleşmesi başarılırsa, bu tablo zaten kökünden değişecekti. NKP(M), parlamento üyelerine üçte bir kadın kotası, Dailiter için nüfustaki oranlarına paralel beşte birlik kota, azınlıklara üçte bir kotası ve Terai bölgesinde yaşayan ulusal azınlık için de üçte bir kotası uyguladı.

Bundan sonra derhal silahların sayılması ve orduların kayıt altına alınması sürecine geçildi. 35 bin HKO gerillası kamplarda toplanırken, RNA kışlalara çekildi. Kamplardaki gerillalar, NKP(M)'nin komutası altında olmayı sürdürdü. NKP(M), karşı taraf anlaşmaya uyduğu sürece gerillanın kamplarda kalacağını söyledi ve böyle de oldu.

Sancılı geçen silahların denetim altına alınış sürecinin sonunda, 1 Nisan 2007'de NKP(M), Geçiş Hükümeti'ne girdi.

Geçici Hükümet İçinde Hegemonya Savaşı

YPİ ile NKP(M)'nin oluşturduğu Geçici Hükümet, çok geçmeden yine çatışma yaşamaya başladı. Çatışmanın odağında, YPİ'nin, krallığın sembolik olarak korunmasını içeren burjuva demokrasisi programı ile, NKP(M)'nin krallılığın ve monarşinin tam tavsiyesini ve demokratik cumhuriyet inşasını içeren, bu asgari programı da, devrimci demokratik halk iktidarına götüren kaldıraç olarak gören programı arasındaki hegemonya mücadelesi duruyordu.

NKP(M)'nin, Ağustos 2005 tarihli Rolpa Kongresi'nde benimsediği yaklaşımlara uygun olarak izlediği taktik, Kurucu Meclis seçimlerine, askeri varlığını koruyarak ve YPİ'de temsil bulan, kendi dışındaki tüm monarşi karşıtı güçlerle birleşik bir biçimde gitmek, seçimlerden zaferle çıkıp, kurulacak mecliste hegemonya kurarak, demokratik devrimi daha ileri bir düzeye taşımak oldu.

Bu taktik kendi içinde ciddi bir risk faktörü de taşıyor. Maoist devrimciler, kurucu meclis seçimlerinin meşruluğunu ve olası sonuçlarını bir kez kabul edip sürecin parçası olduktan sonra, seçim yenilgisi halinde tekrar silaha başvurmalarının kitleler nezdinde meşru bir zemini de kalmayacak. Böylece seçimlerden başarıyla çıkamamaları koşulunda silahlı güçleri de dağıtılmış olacak.

YPI ya da monarşi güçlerinin seçim sürecini tıkama hamleleri ya da hile girişimleri karşısında, NKP(M) halen sokaklara, kitle desteğine ve kamplarda kendi denetimi altında tuttuğu ordu-suna ve silahlarına güvenebilir. Böyle olduğu sürece, karşı tarafın bu tipten hamlelere girişi de kolay değil. NKP(M), silahların bırakılması sorununu, ordusunu ve silahlarını kendi denetimi altında tutma, BM'nin bu tabloda, ordulara doğrudan müdahale gücünün olmaması ve gerçekten de sadece ateşkesin taraflardan biri tarafından bozulması halinde hakem rolü oynayabilecek durumda kalması yoluyla çözmeyi başarmış ve bunu seçim sürecine adil koşullarda yürütmesinin güvencesi yapabilmiştir.

NKP(M), adil koşullarda yapılacak seçimlerden zaferle çıkacağına da kesin gözüyle bakıyor. Ki, kırsal kesimde sahip olduğu geniş kitle desteği ile ateşkes ve barış görüşmeleri sürecinde kentlere seferberlikle sağladığı, özellikle de işçiler arasındaki örgütlenme düzeyi göz önünde tutulduğunda, bu konuda hakkı olduğu söylenebilir.

YPI bunların tamamen bilincinde olarak, tüm süreç boyunca Maoistlerin avantajlarını geriletmeye çalıştı.

YPI'nin ilk hamlesi, silahların teslimi ve denetimi konusundaydı. NKP(M)'nin parlamentoya gireceği, başkan Praçanda'nın da Katmandu'ya geldiği gün, Nepal İçişleri Bakanı, "Maoistler silahlarını bırakmadıkları sürece geçiş hükümetine giremezler" demişti. Maoistler bunu, "Gerrilla ateşkesine hazırdır, ama silahlarını seçimlere kadar bırakmayacaktır" sözleriyle yanıtlamıştı. Sonrasında ilk hegemonya mücadeleleri, daha Maoistler geçici hükümete girmeden, silahların depolanması sürecinde yöntemlere ilişkin olarak gelişmişti. Bu nedenle Şubat ayında kurulması planlanan Geçici Hükümeti'n kuruluşu Nisan ayına sarkmıştı.

Silahlar sorunu, Maoistlerin planlarına ve Kap-samlı Barış Anlaşmasına uygun biçimde çözü-

dükten ve geçici hükümet kurulduktan sonra ise, YPI ile Maoistlerin hegemonya savaşı iki noktada tırmandı.

Birincisi, monarşinin dağıtılması sorunu idi. YPI, monarşi ile uzlaşma arayışlarını sürdürüyor, kararlı adımlardan uzak duruyordu. Krallığın sembolik olarak korunabileceği, İngiltere tarzı olarak sunduğu bir çözümden yana oldu. Monarşinin tasfiyesi sorununu, Kurucu Meclis seçimleri sonrasına ertelemeye çalışarak oyaltma taktiği izledi. NKP(M) ise, Kral Gyanendra'nın unvanını da bırakmasını, Nepal'de acilen Demokratik Cumhuriyet ilan edilmesini, kralın ve toprak ağalarının olası manevralarına karşı alınacak tedbirin çerçevesinin çizilmesini istiyordu. Her şeyden önce, monarşinin bütün bürokratik kurumları, askeri güçleri, ve devasa mali gücü ile tam tavsiyesi gerçekleşmeden, demokrasinin Nepal'de kurumsallaşamayacağını ve güvencelenemeyeceğini, 1949'da "anayasal monarşinin" ilk ilanından bu yana defalarca kez olduğu gibi, kraliyetin yeniden elini güçlendirip, demokratik güçlere darbe vurmasının mümkün olduğunu savundu. İngiltere ile Nepal gibi, feodal ekonomik ilişkilerin önemini bu denli koruduğu bir ülkenin karşılaştırılması da imkansızdı.

NKP(M), kraliyetin tam tasfiyesi noktasından geri adım atmadı ve kararlılıkla direndi.

İkinci nokta, seçim sistemi sorunuydu. Nepal'ın yoksullarını, ezilenlerini, emekçilerini temsil eden Maoist devrimcilerin, sahip oldukları devasa kitle desteği ile Kurucu Meclis'te çoğunluğu ele geçirmesinden korkan burjuvazi, durumu kendi lehine çevirmenin yollarını aradı ve NKP(M)'nin tam oranlı seçim sistemi talebine uzun süre direndi. Monarşinin kaldırılması konusunda kararlı adımlardan uzak duruşu da, esas olarak bununla ilgiliydi. Monarşiye karşı atılacak her ileri adımın Maoistlerin zaferine atılacak adımlara dönüşmesi burjuvazinin başlıca kaygısıydı. Maoist güçlerin olası zaferine karşı, Nepal gericiliğinin bu en deneyimli güçlerini tümenden gözden çıkarmak istemiyordu.

Maoistler Hükümetten Çekiliyor

Geçici hükümet içindeki bu hegemonya savaşı nedeniyle, Haziran 2007'de yapılması planlanan Kurucu Meclis seçimleri, önce Kasım ayına, daha sonra da süresiz olarak ertelendi.

4-8 ağustos tarihlerinde NKP(M), Merkez Komite'den, Sekreterlikten, Halk Kurtuluş Ordusu Genel Sekreterliğinden, bölge komitelerinden, kitle ve cephe örgütlerinden, destekleyicilerden ve diğer davetlilerden iki bini aşkın temsilcinin katılımıyla “Yeni bir ideolojik ilerleme ve yeni bir devrim hareketi için birleş!” başlıklı bir genişletilmiş toplantı gerçekleştirdi. Resmi adı “Genişletilmiş MK toplantısı” olsa da, Parti tarihinin en kalabalık toplantısı olan ve bir konferans niteliği taşıyan bu toplantıda, gelinen sürecin değerlendirilmesi yapıldı ve bir sonuç belgesi çıkarıldı. Rolpa Kongresi kararları yenilendi ve yeni süreçte atılması gereken adımlar tartışıldı.

YPI'nin izlediği tutuma ilişkin olarak, “Hükümet öncülüğündeki parlamenter partiler 12-maddeli anlaşma ruhuna aykırı davranarak NKP (Maoist)'le birliğin temellerini yıkmışlardır. Özellikle ‘Ordunun kışlalarda, HKO'nun ise üslerinde kalması yolundan geçiş devletinin olabildiğince nötr tutulması ve devletin yönetilmesine dair kararların konsensüs (uzlaşma) yolundan alınması’ şeklindeki; NKP (Maoist)'in hükümette yer almasını sağlayan teorik, politik ve ahlaki temel sona ermektedir. Çünkü bugünkü geçiş aşamasında devlet, feodal, bürokrat ve komprador burjuvazinin devleti olarak işletilmek istenmektedir.” denildi.

Belgede, NKP (Maoist)'in YPI ile ittifakı, “Eski parlamenter ana akıma dahil olmaksızın, kitlelerin on yıllık savaşının kazanımlarını koruyarak, Kurucu Meclis yoluyla yeni tipte bir demokratik cumhuriyet kuruluşunda yer almak için geçici bir uzlaşma süreci” olarak özetlendi.

Yine konferansın önemli bir sonucu olarak, NKP(M), Geçici Hükümeti, anlaşma hükümlerini uygulamaması ve en başta da cumhuriyeti ilan etmemesi halinde, “NKP(M) 'nin hükümetten çekilmek ve harekete geçmekten başka bir seçeneği kalmayacağı” biçiminde uyardı.

Nihayet, “Kurucu Meclis seçiminin feodal kralcı güçler, statükocu burjuva parlamenter güçler ve devrimci demokratik güçler arasındaki göreceli üstünlüğe bağlı olduğu” vurgulanarak “Kitle hareketinin Kurucu Meclis seçimi konusunda uygun bir çevre ve önkoşullar yaratmak için ileri itilmesi” gereğinin altını çizdi.

Maoistler, iki temel anlaşmazlık konusu başta olmak üzere, çeşitli konularda tıkanma yaşan-

ması üzerine Eylül ayında hükümetten çekilip, sokaklardaki kitle gücünü harekete geçirerek, YPI'yi bir adım daha ileri atmaya zorladılar. Onbinler bir kez daha, demokratik devrimin kazanımlarını savunmak ve “Devrimi ileri itmek” üzere Katmandu sokaklarına döküldü. NKP(M)'nin lideri Praçanda ve partinin önderlerinden Bhattarai, direnişe devam sinyalleri veren açıklamalarda bulundular. Restleşmenin dozu yükseldi.

Sonuçta Maoistlerin demokratik devrimi sonuçlarına vardırma yolunda yürüttükleri mücadele, YPI'nin uzlaşma ve oyalama taktiğine karşı başarılı oldu. Aralık ayında müzakerelerde uzlaşma sağlandı. 2007 yılı sona ererken, geçici parlamento, ülkenin 'Federal Demokratik bir Cumhuriyet' olmasını içeren bir önergeyi büyük oy çoğunluğu ile kabul etti, Kralın sıfatına son verdi. Seçimlere ilişkin uzlaşma sağlandı.

Kurucu Meclis Yolunda

Uzlaşmanın ardından Nepal, Kurucu Meclis seçimlerine doğru ilerliyor. Kurucu Meclis seçimleri yine YPI'nin çeşitli hamleleri nedeniyle tıkanma ihtimali gösterse de, artık girilen yoldan tamamen geri dönülmesi mümkün görünmüyor.

Yine de gerek burjuvazinin, gerekse de monarşinin, Maoistlerin ilerleyişini seyre duracağını söylemek mümkün değil. Hegemonya savaşı doğrudan ve dolaylı yollarla, gizli ve açık politik oyunlarla sürecektir.

Statükosunu korumaya niyetli burjuva güçler ile varolan durumu daha ileri bir düzeye taşımak, demokratik devrimi, kraliyetin tam anlamıyla kalktığı -toprak reformu başta olmak üzere- demokratik görevlerin gerçekleştiği noktaya dek vardırma isteyen Maoistler arasında çatışma devam edecektir. Atılan her ileri adım, ağır sancılar, uzun müzakerelerden sonra ve sokaklara çıkan kitle basıncının zoruyla atılıyor.

Ancak Kurucu Meclis seçimleri, tam bir dönüm noktası olacak. Bu ana kadar Maoistlerin seçim zaferinin engellenmesi başarılamazsa, o zaman Nepal burjuvazisinin, monarşiden arta kalan güçlerin ve emperyalist ve yayılmacı dış güçlerin desteğiyle daha saldırgan politikaları benimsemesi de mümkün.

Nepal halkına, bu zorlu sürecin her adımında çetin mücadelelerle kazanımlarını korumak ve ilerletmek düşüyor. Elbette dünya halkları da,

Nepal halkının büyük mücadelesine destek vermekle yükümlü.

Nepal “Devrimler çağı bitti” gerici önermesinin pratik, eylemli yadsınmasıdır. Devrimlerin, tarihin ilerlemesinin motoru olduğunun kanlı canlı,

reddedilemez bir örneğidir. Nepal Devrimi, dünyanın her yanında devrimcilere, komünistlere ilham vermekte, Güney Asya bölgesinde ise, silahlı isyan fikrini ve eylemini büyüten bir rol oynamaktadır.

Alternatif Tarih Okumaları IV

Babek İsyanı

Giriş

İslam dininin doğuşu ve yayılması, Arap yarımadasındaki aşiret-kabile topluluklarının devletleşmesini de hızlandırdı. Aşiret-kabile toplulukları içindeki aşiret reisliği ve onunla kan bağına sahip soylu-aristokratik çeper ile yine kan bağı ile tarif edilen, ama giderek çemberin genişlemesiyle soylu-aristokratik kesim dışında kalanlar biçiminde. iki bölüntü-ayırışma dönemin siyasal-sınıfsal görünümünü yansıtır. İslam dini. aşiret-kabile kökenli reislik ve dar aristokratik tabakanın kabileler arası ve kabileler üstü başkanlık-hanedanlık makamına yükselmesine imkan sağlar. Halifelik makamı böylece aşiretler üstü bir temsiliyet ve egemen sınıfların devlet düzeyinde örgütlenmesi biçimini alır.

Dönemin güçlü devletleri kabile-kavimler konfederasyonu biçimindedir. Örneğin Sasaniler Devleti; Sasani kabilesinin hükümlürlüğü altında kimileri ile ittifak ilişkileri kurarak, kimilerine zorla boyun eğdirerek bir araya gelmiş aşiretsel konfederasyondur. Kabilelerin soyluluk derecelerine göre devlet içindeki itibarları, güçleri ve ayrıcalıkları paylaşılır, yerel yöneticiler, yerel soylular arasından belirlenir ve miras yoluyla ünvanı devam eder. Bunlara Dihgan denir, esas görevleri toprak taksimatı yapmak ve vergi toplamaktır. Kendileri ise vergiden muafırlar. Ayrıca sipahiler (savaşçılar), rahipler, sivil memurlar da vergiden muaf tutulmuşlardır. Köylüler hem verginin ağır yükünü karşılamak, hem piyade olarak orduya katılmak zorundadırlar.

Kentlerde yaşayan esnaf ve tüccarlar vergi vermek zorunda, ama askerlik yapmak zorunda değildirlir.

Sasani Devleti, satraplar (eyalet valileri), merzuban (prensler), mobad (yerel prensler) ve dihgan (yerel toprak ağaları) eliyle yönetiliyordu. Devlet yönetmede işin başında sayılan Arap-İslam devletinin. bürokrasi, ekonomi ve benzeri konularda öğrenmesi gereken çok şey vardı. Bu yüzden engin deneyim ve birikime sahip Sasani yönetici ve toprak ağalarının hepsini ortadan kaldırmadı.

Fetihçilik. feodal-ortaçağ sömürü sisteminin başat yöntemlerindendi. Toprak işgali, istila ve yayılma da fetihçi siyasetin temel sömürü biçimlerindendi. Üretime dayanmıyor, başka halkların-toplulukların ürettiği-biriktirdiği değer ve zenginliklere zorla el koymaya, talan etmeye, yağmalamaya dayanıyordu. Fetihçi ordu-devlet önce birikmiş zenginliklere el koyar, halkın bir bölümünü köle olarak alıkoyar, geride kalanları haraç-cizye* adı altında vergiye bağlar. Kölelerin bir kısmı köle pazarlarında satılır, bir kısmı büyük toprak sahiplerinin arazilerinde ve kentlerin inşa edilmesinde çalıştırılır. Yine bir kısmı fetih ordusu için savaşçı yapılır, bir kısmı da özellikle genç ve güzel kadınlar, yakışıklı ve sağlıklı erkekler. egemenlerin ve köle sahiplerinin her türlü özel hizmeti için ayrılırlar.

Fetih siyasetinin en zayıf yanı, üretim ekonomisine dayanmıyor oluşudur. Dolayısıyla sömürünün sürekliliği, fetih ve istilaların da sürekliliği-

ni gerektirir. Fetihçilikte sınır yoktur, daima yayılmak, yeni yerler fethetmek, talan ve soygun için sürekli ilerlemek zorundadır. Daha fazla ilerleyemez duruma geldiğinde ise hızla gerileme sürecine girer, fethettiği topraklarla birlikte kendi toprakları da bu kez, yeni fetihçi devletler tarafından fethedilmek üzere istila savaşlarının hedefi durumuna gelir.

İslamiyet feodal toprak mülkiyetine, daha genel olarak da özel mülkiyete cevaz veriyordu. Buna paralel olarak feodal fetihçi sömürüyü ve istila savaşlarını “hak dinini yayma” ve “cihat savaşı” adı ve amacı ile meşrulaştırmış ve fütursuzca uygulamıştır. İslam devletinin ve egemen sömürücü sınıfının siyasetini belirlemiş, toplumsal meşruiyet sağlamış, ideolojik kaynağı olmuştur.

Demek ki İslam dini, esas ve öncelikli olarak tüccar ve esnafların, sürü sahibi aşiret önde gelenlerinin, büyük toprak sahiplerinin, güçlü ve zengin aşiret reisleri, aşiretler üstü-aşiretler arası konfederasyonlar, sömürücü sınıf ve tabakaların çıkarlarını gözetken, sınıflar üstü niyet ve özellik taşımayan bir olgudur.

Fetih Coğrafyasının Üretim Düzeyinin Genel Görünümü

Arap-İslam devletinin fetih akınlarına maruz kalan Asya ve Orta Asya bölgesi, uygarlık düzeyi gelişkin, üretken bir ekonomiye sahip, bolluk içinde, zengin bir bölgeydi.

Uçsuz bucaksız bozkırlarda büyük sürülere sahip göçebe-otlatıcı kavimler, verimli topraklarda tarımla uğraşan çiftçiler; yün ve ipek dokumacılığı; altın ve gümüş işlemeciliği; değerli taş ve mücevherat; gelişmiş el zanaatları ve ürünleri; değerli kumaşlar ve baharat çeşitleri, büyük kervanları, hareketli ve zengin çarşı ve pazarları, üretim ekonomisinin gelişme düzeyini yansıtır. Bu üretimi gerçekleştiren toplumsal sınıflar göçebe-otlatıcı çobanlar, büyük toprak ağalarına bağlı toprak köleleri, azatlı köleler, serfler ve yoksul köylüler, şehir imarında çalıştırılan savaş esirleri ve kölelerle, duvarcılar, dokumacılar, demirciler, bakırcılar, sarraflar başta olmak üzere el zanaatçılarıydı.

Ortaya çıkan zenginliğe yerel yöneticiler ve soylu-aristokrat tabaka, toprak ağaları, aşiretkabile reisleri ve önde gelenleri ile tüccarlar tarafından el konulmaktaydı.

İlk insanlık tarihine beşiklik eden bölge halklarının tapınaklarda biriken bağış ve adakları ise Zerdüştî*, Budist*, Şamanist* rahipler sınıfını zenginleştiriyordu. Bölgenin İslamiyet öncesi bu kadim dinleri, halkı soyma ve sömürmenin bir diğer yoluydu. Zira egemen sınıf tarafından resmi din haline getirildikten itibaren rahipler-din adamları, egemen sınıfların parçası olan sömürücü bir tabaka haline gelmiş, ibadet karşılığı bağış, adak ve günah karşılığı el koyma yoluyla tapınaklar, her çeşit heykel ve ikonalarla* altın, gümüş ve mücevherat stoku yapar hale gelmişti. Ayrıca etrafındaki geniş araziler, yerleşim bölgeleriyle birlikte tapınak mülkiyetine geçmişti. (Horasan’ın yalnızca bir bölgesindeki tapınaktan Budist ve Zerdüşt inancının sembolleri heykeller, ikonlar, putlar eritilmiş 50 bin miskal* altın ve mücevher elde edilmiş; 250 bin miskal ağırlığında gözleri inciden bir heykel de Arap-Abbasi istilacılar tarafından yağmalanmıştır. Tapınaklarda biriken zenginliği anlamak için bu örnek yeterlidir.)

Zenginlikleri üretenlerle el koyanlar arasındaki, sömürenlerle-sömürülenler arasındaki ilişkilerin çıkar çatışmalarına yol açması, sınıf çelişkilerini keskinleştirmesi doğal ve kaçınılmazdır. İlkel komünal toplumun ortak üretim ve bölüşüm kültürüne özlem, yerel dinler, gelenekler ve efsaneler yoluyla kuşaktan kuşağa taşınan bu kültürün izleri-kalıntıları, yoksullar, mülksüzler, köleler, ezilenler, sömürülenler arasında eşitlikçi-ortakçı düzen arayış ve özlemini canlı tutar. Böylesi bir düzen vaadiyle ortaya çıkan siyasal-toplumsal hareketlerin hızla kitleselleşmesi de, bir ütopyanın gerçekleşme umuduna sarılmak-bağlanmakla izah edilebilir.

Abbasilerin Asya-Orta Asya Fetih Savaşları

7-8. yy’larda Abbasi Arap-İslam Devleti doğuya yayılma siyasetiyle İran, Fars, Horasan, Azerbeycan, Hindistan ve Çin’e kadar uzanan istila saldırıları gerçekleştirdi. Kuzey toprakları, bugünkü Anadolu, yorgun Roma’nın yerini alan Bizans Devletine aitti. Yeni kurulan genç ve dinamik Arap-İslam Devleti topraklarını genişletme arzusu duyuyordu, ancak bunu yaparken büyük zenginlikler elde etme, dönemin ticaret yollarını denetimi altına alma, uzak topraklara açılma-yayılma olanağı tanıyacak, kendisi için stratejik öneme sahip coğrafyalara yöneliyordu.

Buhara ve Semerkand göz kamaştırıcı ticari zenginliğiyle İslam Devletinin öncelikle dikkatini çekiyordu. Maveraünnehir dönemin ticaret yolu üzerinde bulunuyordu. Tarihi İpek Yolu olarak bilinen bu ticaret yolu Çin'den Avrupa'ya kadar uzanan kesintisiz bir hattı.

Arapların İslamı yayma ve cihat adını koydukları bu saldırıların gerçekte dini yayma ile sınırlı olmadığı, bundan ziyade toprak ele geçirme, yağma ve talan savaşları olduğu tartışma götürmez.

Abbasi egemenlerinin talan ve yağma akınları başladığında bölgedeki katliam ve zulüm sınır tanımaz. İstila hareketi genişledikçe boyunduruk altına alınan kavimlerin sayısı artar, hükümlürlüğün sürmesi ve denetim altında tutma sorunu baş gösterir. Halk Arap egemenliğinden hoşnut değildir. Ama yerel egemenler-soylular da halkı ezmekte olduğundan onlara sığınmayı, yardım dilemeyi düşünmez. Yerel soylularla halk arasındaki bu güvensizlik Arap egemenlerinin işine gelir. Ayrıcalıklarına dokunmama, kendi adlarına vergi toplama hakkı verme vb. yoluyla kendi tarafına çeker, işbirlikçileştirir. Soylu ve aristokratik tabaka Müslümanlığı gönüllü biçimde kabul etmiş gibi bölge halkları ve kavimlerin farklı dinsel inanışlarına karşı İslam cihadına katılır ve destek verirler. Kavimler/halklar bu baskılar karşısında ya kılıç zoruyla din değiştirirler, ya biçimsel olarak İslam'ı kabul edip kadim dinlerini gizli yaşatırlar. Ya da isyan ederler!

Arap egemenliğine, İslam'a ve bunlarla işbirliği halindeki yerel soylu ve yöneticilere başkaldırıları, isyanların dini karakterle sınırlı olmadığını, sınıfsal-siyasal karakterli olduğunu gösterir.

İsyan hareketlerindeki Arap-İslam karşıtlığının dinsel içerikle sınırlı olmadığını bir kanıtı da, Sasani yönetimi altında yaşayan ezilen yoksul köylü yığınlarının tavrıdır: Zerdüştilik- Mazdaizm Sasaneler tarafından resmi din haline getirildiğinde halk, egemenlerin dini olarak görüp tepki göstermiş, üstelik yerel egemenlerin zorbalıklarına karşı başlangıçta İslam fetihlerini ehveni şer karşılamıştır.

İlk İsyanlar Ve Direniş Hareketleri

Arap istilalarını takiben İslamlaştırma biçimindeki ideolojik saldırı geri tepti. Arap yayılcılığı ve İslamlaştırma ile Fars-İslam sentezinin ortaya çıkması, bölge dinleri ile etkileşim içinde daha alt türevleri içeren oluşumlar, daha organi-

ze isyanların ideolojik temelini oluşturdu. Bu isyanların sınıfsal bileşimi heterojendi, Arap egemenliği ve Ortodoks İslam karşıtlığı ana unsurdu. Geniş bileşim zanaatkarlar, esnaf ve çiftçileri de içine alıyordu. İran kökenli yerel sömürücü sınıflar (toprak ağası dihanlar), soylular, emir ve valilerin bir kesimi de buna dahildi. Zerdüşti, Budist, Maniheizt* din adamları ve zenginler de ayaklanmaları desteklediler. Hatta merkezi devletle sorun yaşayan, ezilen ya da özerklik vb. isteyen kimi Arap kabilelerin de desteğini alıyordu. Bu tür ayaklanmaların en kapsamlı ve güçlü olanı Ebu Müslim Horasani Hareketi idi. Bunlara, kent ağırlıklı devrim hareketleri dememiz mümkündür.

Sınıfsal bileşimindeki farklılıklar ve destekçilerinin heterojen yapısı, bu ayaklanmaların aynı zamanda kararsız ve zayıf yanını oluşturuyordu. Nitekim İrani kökenli zengin sınıflar ve yerel sömürücüler isyanlardan çekildiler, esnaf ve zanaatkarlar, çiftçiler uzlaşma arayışlarına girdiler vb. sonuçta devrimi sonuna kadar götürmeyi başaramadılar ve hareket yenildi.

Ayaklanmalar, ezilen din ve mezhepler, yoksul halk ve köylülerin ana gövdesini oluşturduğu, giderek homojenleşen ve toplumsal/sınıfsal bir içerik kazanan devrimci direniş hareketlerine dönüştüler.

Çeşitli fikir akımları ayaklanmaları entelektüel açıdan besliyordu. İslam çerçevesinde olup yine de İslam'ı eleştiren akımlar; Mazdekçilik,* Budistlik, Manicilik gibi eski inançların etkisiyle sentezlenen yeni akımlar; Ortodoks İslam'a karşı çıkmayla sınırlı olmayan, İslam'ın her türüne karşı bayrak açan fikir akımları gelişti. Kullandıkları terminoloji İslam'dan alınmış dinsel kavramlardı ama öz olarak İslam'ın dışındaydılar. En önemlilerinden Ebu Müslimilik, Babekilik/Hürremdinilik, Karmatilik, İsmaililik bu türden hareketlerdi.

Egemen ideolojiyi temsil eden Ortodoks ulema tarafından İslam düşmanı, sapık/kafir/zındık olarak nitelenen bu akımlar/hareketler, yalnızca merkezi devlet Abbasilere karşı ayaklanmıyorlardı. Aynı soy ve boydan kavimler arasında, örneğin Türk kökenli Sünni aristokratlara karşı; çoban halk Karluklar arasında kendi egemenleri Karahanlılara karşı; Oğuz ve Türkmen boyları arasında Selçuklu devletine karşı sınıfsal çelişiklere dayanan isyanlar yaşanıyordu.

İran, Horasan, Azerbaycan, Afganistan, Taberistan, Buhara ve Semerkand'ın 7-8-9. yy'larda devrim coğrafyası haline gelmiş olmasını birkaç başlık altında açıklamak mümkündür;

*Yeni yaşam ve kültür, eski geleneklerin bastırılması, uzlaşmacılığın çökmesi ile çatışmanın kaçınılmazlığı;

*Arap istilalarının toplumsal yapıda yol açtığı yeni sınıf ilişkileri ve bunların sonucunda ortaya çıkan himaye, velayet ilişkileri içine girenlerle, buna razı olmayıp farklı arayış içine girenler arasında çatışma;

*Mevcut iktidarlara karşı devam eden hoşnutsuzluğun, din ve mezhep farklılıklarına dayalı sınıfsal ideolojik saflaşmalar biçiminde yaşanan ve esasta halk-iktidar biçimindeki siyasal çatışmalar...

Direnış Hareketlerinin İdeolojik Motifleri Ve Tarihsel Kaynakları

Arap-İslam yayılcılığı, Orta Asya genelinde yerleşik ve yaygın olan, üstelik kökleri M.Ö. 6. yy'a kadar uzanan inanç sistemleri ile çatışarak ilerledi: İstila hareketlerinin yıkıcı sonuçlarına, talan, kıyım ve katliamlara karşın bu inanç sistemleri yok edilemedi. Arap istilasına boyun eğmek zorunda kalan halk, kadim inançlarıyla İslam arasında kendince sentezler yarattı. İslamcı cihad katliamlarını durdurmak için bir yandan İslam'ı kabul etmiş görünürken, bu sayede eski din ve geleneklerini yaşatma-sürdürme imkanı buldu.

Bölgenin en eski din ve inanç sistemleri Zerdüştilik, Manicilik ve Mazdekçilik'ti. Arap-İslam karşıtı hareketlerin hemen hepsi görünüşte İslam'ı kabul etmiş olan bu inanç sistemleri etrafında mayalanıyordu. İnançlarını İslam'la bağdaştırma çabası söylem ve doktrinlerini de etkiliyordu. İslam yayılcılığı döneminde ortakçı-eşitlikçi hareketlerin kökeni de bu eski din ve inançlardır. Egemen sınıf ayrıcalıklarına, zulmüne ve soygunlarına karşı yoksul köylü, çoban kavimler, esnaf ve tüccarlar, İslam öncesi ve İslam sonrası tarih boyunca bu geleneksel inanç sistemlerine yeni motifler katarak, yeni anlamlar-işlevler yükleyerek onun etrafında toplanmışlardır. Ayaklanmalar ezilmiş, eşitlikçi-ortakçı hareketler dağıtılmış, dervişan halkçı yönetimler yıkılmış, ama her defasında yeni bir önderlik ve yeni bir hareket etrafında tekrar ortaya çıkmıştır.

Babekilik/Hürremdinilik Ve Babek El Hürremi

Hürremdinilik bunlar arasında en önemlilerindedir. Temel felsefesini Mazdekçilikten almış, heterodoks İslam ile kaynaşmış, Yeni Mazdekçi öğretileri İslam heterodoksisi içinde sürdüren toplumsal bir harekettir. İnsanların eşit olduğunu, toprağın ve gelirin ortaklaşa kullanılmasını, varlığın bölüşülmesini savunan Mazdek öğretisini benimseyen Hürremdinilik, eşitlikçi-ortakçı siyasi-ekonomik bir hareket; mezhep kimliği ile dini-siyasi bir akım; sınıf çelişkilerinin ve sınıf mücadelesinin farklı örtüler altında, farklı biçimler olarak devam etmesi gibi silahlı halk ayaklanması biçimine dönüşen bir başkaldırı hareketidir.

Köken olarak Farsça bir sözcük olan "Hürremi", "Hürremdin", "Hürremilik", "güzel din, iyi din, hoş din" anlamına geliyor. Hürremdinilik ilk olarak Abbasi davetçisi Hidaş lakaplı Ammar bin Yezid tarafından İslami motiflerle dile getirildi. Ancak Hidaş Hürremdiniliğin kurucusu değildi. Başka kimlikler altında kökeni Mazdekçiliğe kadar uzanan bu akımın devrimci dinamiklerini keşfederek yeniden canlandırdı. Hidaş'ı, İslam'a aykırı ve iktidarlara için tehlikeli gören Abbasiler onu ortadan kaldırdılar, Hürremdiniliği de İslam karşıtı sapkın bir mezhep olarak ilan ettiler.

Hürremdinilik, Hidaş'tan sonra Ebu Müslim Horasani, Babek ve Mazyar hareketlerine damgasını vurmuş ve sürekliliğini sağlamıştır.

Hürremilik-Hürremdinilik tepe noktasına Babek önderliğinde yükselmiş, bağımsız, eşitlikçi bir yönetim biçiminde 20 yıl yaşamış, Babek'in öldürülmesiyle hareketin bir kolu sönümlenirken yeni başka isim ve akımlar biçiminde devam etmiştir.

Babek aslen Mecusi (Zerdüşti) bir İranlı'dır. İran'ın Kuzeybatısında, İran Azerbaycanı bölgesinde yaşamış olması nedeniyle Azeri ve/veya Türk olması muhtemeldir. Babası Sasani devletinin başkenti Ktesifon'lu (Medain), köy köy dolaşıp kandil yağı satan gezgin bir satıcıdır. Mijned bölgesinde bir gözü görmeyen bir kadına aşık olur ve evlenirler. Baba Savalan dağındaki bir yolculuğunda soyguncular tarafından öldürülünce Babek'i annesi, başkalarına süt anneliği yaparak büyütür. Babek gençliğinde çobanlık yapar, paralı askerler arasında tanbur çalar.

Bu dönemde Hürremiler geri çekilmiş ve iç sorunlar yaşamaktadırlar. Hareket ikiye bölünmüş ve kavgalıdır. Bezz (ya da Bezzeyn) dağlarında (Muğan dağılığı) yaşayan Şehrek oğlu Cavidan (Cavidan bin Sehl), Hürremilerin liderlerinden birisi ve Babek'in hocasıdır.

Hayvancılıkla geçinen Cavidan, kar ve karanlık nedeniyle Mimed bölgesinde Bilalabad köyüne sığınır. Köyün önde geleni hürmet göstermeyince Cavidan, Babek'in annesinin evine konuk olur. Tüm yoksulluklarına karşın Babek'in annesi konuklarına hürmeti eksik etmez. Babek de yakından ilgilenir konuklarla. Cavidan, Babek'in zor koşullarda yaşamasına ve eğitimsizliğine karşın çok akıllı bir genç olduğunu gözler. Zeki, becerikli, İran dilini iyi bilen Babek'i yanına alır ve Bezz dağına götürür. Babek, Cavidan'ın yanında yetişir.

Hürremilerin ikinci lideri Abu Ümran ile kavgada iki lider de ölür. Cavidan'ın saygın karısı Hürremileri toplayıp kocasının vasiyetini açıklar: "Genç Babek, ölen Cavidan'ın kutsal ruhunu taşıyor. Babek bundan böyle topluluğun önderi olacak... Mazdek'in dinini yeniden ihya edecek. Babek sayesinde en düşkünümüz bile azizler gibi olacak, çaresizliğiniz son bulacak."

Hürremiler Babek'i yeni liderleri olarak kabul ederler, geleneklere göre de Cavidan'ın dul karısı Babek ile evlenir.

Babek'in önderliğinde Hürremdinilik tekrar canlanır. Daha önceleri Deylemistan, Gilan, Cürcan ve Azerbaycan bölgelerinde sönmüş halde olan bu radikal hareket ivme, kazanaarak sosyal/siyasal bir harekete dönüşür.

808-809 yıllarında Azerbaycan'da ayaklanan Hürremiliğin Cavidaniye koluna bağlı hareket, 816'da Babek ile sıçrama yapar. Özellikle Masabadan, Mihrican-Qadaq ve Kürtlerin yoğun olduğu el Cibal bölgesindeki çiftçilerden harekete yoğun katılım gerçekleşir. Azerbaycan'daki kurtarılmış bölgede özellikle 30 bin metrekarelik Berzend karargahında, eşitlikçi ve adil bir düzen kurarlar. 20 yıl süren bu bağımsız halkçı yönetim bölge halkı, yoksullar ve ezilenler tarafından desteklendiği için üzerine gelen Abbasi ordularını ve tüm komutanlarını bozguna uğrattır. Abbasi halifeleri Memun ve Mutesim, dönemlerinde Babek'in çürümüş düzenlerini yıkması en büyük korkuları olur.

Sünni ulema ve tarihçiler ile Abbasi yandaşları,

Babek ve Hürremdinilik hakkında iftira ve karalama kampanyaları yürüttüler: "Babek el Hürremi'nin İslam şeriatına aykırı işler yaptığını; İslam'ın haram saydıklarını helalleştirdiğini; kadınları ortak kullanmayı mubah kıldığını ve hatta Mazdeki Babek'in Hıristiyanlarla işbirliği içinde Müslümanlığı yıkıp Abbasi hilafetini önce Babekiye/Hürremiye mezhebine sokacağını, ardından bütün İslam alemini Hıristiyanlaştıracığını" yazıp çizdiler.

Aleviler için uydurulan ve son yıllara kadar da özellikle Sünni egemenler tarafından başvuru "Bunlar mum söndürme ayinleri yapıyorlar" iftiralarının kaynaklarından birisi de bu arada ortaya çıkıyor. Abbasi hizmetindeki Sünni din adamlarından, Selçuklu Başveziri Nizam-ül Mülk'ün Siyasetname'sine varıncaya kadar Babekiler hakkında bu tür karalamalara yaygınca yer verilir: Hürremiler "yılıda bir kez erkekli kadınlı bir yere toplanıyor ve ışığı söndürüyorlar. Her erkek eline geçirdiği kadını tutup, o geceyi onunla geçiriyor.". "Onların dini, istekleri ve arzularından ibarettir. Bu adı bunun için vermişlerdir ki, onlar haramın ne olduğunu bilmezler. Şarabı, namahrem kadınla yaşamayı, haz aldıkları ve çıkarlarına uygun her şeyi helal biliyorlar ve bu işte Kubad döneminde ortaya çıkmış Mecusi Mazdekiler gibidirler. Mazdekiler bütün kadınları ve buna benzer başka haram şeyleri kendileri için helal sayıyorlardı. Bu nedenle de Kubat'ın oğlu Enuşirevan onları katletti. Bu anlamda onlara Mazdekiye denildiği gibi, bunlara da 'Hürremdiniye' denilmiştir."

Babeki Hareketinin Hedefi, Yaygınlığı, Niteliği Ve Bileşimi

Babek'in bir tek amacı vardı: Halkı sömüren ve ezen halifeliği yıkıp, yerine daha adil ve eşitlikçi, bir çeşit halkçı düzen kurmaktı. Bunun tek yolu olduğuna inanıyor, kitlesel başkaldırı ve ayaklanmadan başka yoldan gerçekleşmesini mümkün görmüyordu. Etkinliğini sürdürdüğü bölgelerde ortaklaşmacı bir sistem uygulayan Babekiler ideallerine ve davalarına sıkı sıkıya bağlı ve kararlı hareket etmekteydiler. Bu uğurda savaşmaktan ve kan dökmekten çekinmezlerdi.

Babekiler/Hürremiler sadece Azerbaycan'da bulunmuyorlardı. İran'ın başka bölgelerinde, Azerbaycan, Taberistan, Horasan, Bağdat, Fars, Kirman ve Huzistan'ın dağlık kesimlerinde ve

Nihavend, Hemedan, Rey, İsfahan, Kaşan, Kum, Semyan, Damğan ve Gazvin'e uzanan dağlık bölgelere yayılarak yerleşmişlerdi. Yukarıdaki kent ve yöre isimlerinden de anlaşılacağı gibi Hürremdinilik neredeyse Asya ve Orta Asya'nın büyük bölümünde taraftar bulan bir harekettir. Özellikle köylerde ve dağlık yerlerde yaşıyorlar, yerel egemenlere karşı sık sık isyan ediyorlardı. Yaşadıkları bölgelerin coğrafi avantajlarından ustalıkla yararlanıyorlar, düşman orduları üzerlerine geldiğinde dağlar doğal korunak işlevi görüyordu.

Hürremdinilik tam anlamıyla bir ezilenler hareketiydi. Yalnızca Arap-İslam yayılcılığına karşı bir isyan hareketi değil, İran-Sasani yönetiminin adaletsizliklerine de karşıdır. Yalnız İslam dininin Abbasiler şahsında yozlaşmış haline değil, Sasanilerin resmi dinine dönüşen Zerdüştiliğe de karşıdır. Bu yüzden düşmanları çoktu, tabanı da buna göre genişti: Arap istilacılığına karşı Azerbaycan ve Horasan'ın kurtuluş hareketiydi; İslam dini ve resmi din Zerdüştiliğe karşı inanç özgürlüğü hareketi, sömürücü-talancı devletler ve yönetici sınıflara karşı eşitlikçi-ortakçı yoksul köylü hareketiydi.

Hareketin içinde Pers, Türk, Kürt, Bizans Rumları, Ermeniler-Paulikenler, Araplar, Aramiler vb. değişik inanç ve kavimlerden halk toplulukları bulunmaktaydı. Bu özelliği ile Hürremdinilik köylü ayaklanmalarının ötesinde Abbasi Halifelik devletine, Ortodoks İslam ideolojisine ve onunla işbirliği içinde hareket eden toprak sahipleri, yerel yöneticiler ve ruhban sınıfına karşı radikal-köktenci bir halk hareketi niteliğindeydi.

Babek'in komutanlarından aynı zamanda sağ kolu kabul edilen Tarkan bir Türktür. Halife ordusundan ayrılıp kendisine bağlı 20 bin askeriyile Babek'e katılan bir diğer komutan Noktay da Türktür. Yardımcılarından Marand şefi İsmâ Kürt ve yine önemli komutanlarından Muaviya Araptır. Taberistan prensi Mazyar, kendisine ve davasına bağlı bir taraftardır. Yine taraftarlarından, Ermeni prenslerinden Sehl İbn-Sunbat (Sunbat oğlu Sehl) da sayılabilir. Ayrıca Abbasilerle Bizanslılar arasındaki savaşta Babek, Bizans İmparatoru Teophilos'la yaptığı karşılıklı yardım anlaşmasına uyarak 2 bin Hürremi savaşçısının başında gönderdiği Nasr Theophobos da Babek'in Bizans asıllı komutanlarından-
dır.

Hürremi Ayaklanmaları

Hürremdinilik adıyla ilk isyan 778-779'da Muhammira (Kızıllar, Kızıl Bayraklılar) olarak Cürcan'da başladı. Yeni Mazdekçilik biçimini alan Hürremiye yandaşları aynı yıllarda Ebu Müslim Horasani'nin torunu Ebul Gaza'yı başkan seçerek, Rey şehri üzerine yürüdüler ve isyan hareketi farklı isimler altında tarihsel süreklilik arz ediyor. Ezilenler, yoksul köylüler, istila ve talan mağduru halklar başkaldırı esnasında bir tarihsel önder ve onun temsil ettiği hareketle aralarında dolaysız bağ kuruyor, kendilerini o hareketin devamcısı, geleneğin mirasçısı olarak görüyorlar. Mazdekçilik bu anlamda kendisinden sonraki hemen tüm köktenci hareketlerin ideolojik kaynağı olmuştur. Yeni Mazdekçi Hürremdinilik bu adla ortaya çıkıncaya kadar, Ebu Müslim Hareketi ve Hidaşiye Hareketi (Bu, Hürremdiniliği dile getiren Hidaş lakaplı Ammar bin Yezid'in Abbasilerce öldürülmesinden sonra taraftarlarının hareketi sürdürürken kullandıkları isimdir.) ile özdeşleştirilmiştir.

807-808 yılında Azerbaycan Hürremileri isyan etmiş, 816 yılına kadar harekete Şehrek oğlu Cavidan önderlik etmiştir. Hürremilerin en güçlendikleri ve toplumsal bir düzen kurma düzeyine ulaştıkları en görkemli yılları Babek önderliğinde geçen dönemdir. Babek el Hürremi başkanlığında 20 yıl hüküm sürmüşlerdir.

Babek'in yaşadığı yer Savalan Dağının Kuzey bölgesindedir. Bölge, coğrafi özellikleri ve sert iklimi ile Babek ve yandaşlarına doğal korunaklık yapmıştır. Azerbaycan'ın Muğan Ovası'nın güneyindeki Bezzeyn (ya da Bezz) dağına yerleşen Babek, üzerine gelen orduları bu bölgede bozguna uğratmıştır.

Babek'in kontrol altında tuttuğu bölge Güney'den Erdebil ile Merend'e, Doğu'dan Hazar Denizi'ne, Şamahı ve Şirvan'a, Kuzeyden Muğan Ovası ile Muğan'a ve Aras Çayı sahiline, Batı'dan ise Culfa, Nahçıvan ve Merend bölgelerine ulaşıyordu. Bir başka ifadeyle bugünkü İran'ın kuzeyi, Azerbaycan'ın güneyi, Ermenistan'ın bir bölümü ve Hazar Denizi'nin batısı ile çerçevelenen ve içinde Erdebil, Muğan ve Aras ovası, Ordubad, Culfa, Nahçıvan ve Merend yerleşim yerleri, kent ve yörelerinin bulunduğu geniş bölgeyi kapsıyordu. Babek bu topraklarda kurduğu eşitlikçi-ortakçı düzen ile 20 yılı aşkın hüküm sürmüştür.

Babek Önderliğinde Hürremi-Abbasi Savaşları

Bağdat merkezli Abbasi İslam devletinin Hürremilerle savaşı Arap-İslam yayılcılığı ile bağlantılı; İran, Hindistan, Horasan, Taberistan, Azerbaycan topraklarını fethetme, zenginliklerini talan ederken halkları İslamlaştırma, direnmeye kalkanları kılıçtan geçirme, esir aldıklarını köle pazarlarında satma vb. tipik ortaçağ feodal yayılcı talan, fetih ve istila savaşının devamı niteliğindedir. Arap-İslam yayılcılığına direnen muhalif akımlar içinde en güçlü direngen, yaygın ve uzun süre ayakta kalmayı başaran Hürremiler olmuştur. Dolayısıyla Abbasileri en çok uğraştıran, ürküten, kayıplar verdiren direniş de Hürremilerin özellikle Babek önderliğinde savaştıkları dönemdir.

Babek'in hüküm sürdüğü 816-837 yılları arasında Abbasiler iki halife ile yönetildiler. Halife Memun, 833 yılına kadar Babek'i ele geçirmek için uğraştı. Onun yerine geçen halife Mutesim zamanında ise Babek'le savaşta devlet hazinesi adeta tamtakır oldu.

Babek'in Hürremilerin başına geçip Cavidan İbn-Sehl yolunda eşitlikçi-ortakçı bir düzen için tebliğlerine başlamasıyla birlikte 816 yılında Memun onunla savaşmaya başladı. Babek'in ordusu bu ilk savaşta geri çekilirken halifenin ordusu Hürremilerin Erdebil ve Zencan arasında inşa ettikleri kaleleri yerle bir etti, Hürremdiniği benimsemiş olanları da kılıçtan geçirdi.

Memun erken zafer elde etmiş olmanın memnuniyetiyle Bağdat'a döndü. Geride Ermeniyeye ve Azerbaycan valisi Yahha İbn-Maaz'ı Babek'le savaşmaya memur etti. Babek bu savaşta İbn-Maaz'ı yendi. (Hicri 204- Miladi 819-820). Memun bu sefer Ermeniyeye ve Azerbaycanı İsa İbn-Muhammed'e verip Babek'le savaşmaya gönderdi. (H. 205 M. 820-821)

Bir yıl sonra ikinci defa savaşa girdi İsa İbn-Muhammed. Bir sonuç alamadı. 208 (823-824) yılında Ali İbn-Sadaka, Ermeniyeye ve Azerbaycan yönetimine atandı ve Babek'le savaşma görevi ona verildi. 209 (824-825) yılında Ahmet İbn-Cüneyt aldı onun yerini. Babek İbn-Cüneyt'i yendi ve esir aldı. Azerbaycan'a İbrahim İbn-Leys İbn-Fazıl atandı.

Memun, Babek karşısında yenilen vali ve komutanların yerine yenilerini atadığında onları ancak

özel ödülleriyle savaşa gönderebiliyordu. 211 (826-827) yılında Muhammed İbn-Tusi'ye Babek'le savaşmasına karşılık, Musul yönetimini de verdi.

Hareketin Büyümesi Ve Ayaklanmanın Yayılması

Babek el Hürremi tebliğ faaliyetine başlarken bir yandan ayaklanma hazırlıklarını da yürütüyordu. Kendisine bağlı, eğitilmiş, inançlı ve kararlı savaşçılardan güçlü ordu kurarken, hakimiyet alanında sağlam kaleler de inşa ediyor, savunmasını pekiştiriyordu. Dağlık bölgelerde yaşıyor olmaları nedeniyle Memun ordularının Babek ordularına ulaşması, saklandığı dağlarda onu bulması ve savaşa zorlaması oldukça güçtü. Babek doğal coğrafi yapıdan akıllıca yararlanıyordu. Dar ve sarp geçitlerde pusu kuruyor, halife ordusunun dağlık mıntıkada küçük birlikler halinde ilerlemek zorunda kalması nedeniyle bir anda saklandıkları mevzilerden bu birliklere saldırıyor ordunun ana gövdesiyle irtibatını kesiyor ve kolaylıkla yok ediyordu. Halife orduları için dağlar, geçitler, orman, uçurum, her ağaç, her kaya dibi ölüm anlamına geliyordu. Bu gerilla savaşı yöntemlerine zorlu iklim koşulları da eklenince Arap-İslam ordularının savaş gücü ve iradesi daha Babek ordusu ile karşılaşmadan kırılıyordu.

Coğrafya ve iklim koşullarının Babek'in başarılarında oynadığı rolün altı çizilmelidir. Ancak yine de Arap-İslam ordularının başarısızlığını ve Babek'in başarısını savaşın niteliğinde aramak gerekir. Köktenci-radikal hareketin haklı ve meşru bir zeminde hareket ediyor olması, halka ve yoksullara vaat ettiği eşitlikçi düzen idealini küçük topluluklar biçiminde de olsa hayata geçirmiş olmaları, geniş ve yaygın bir coğrafyada toplumsal destek bulması, Azerbaycan halkının Arap istilacılarına karşı birleşik bir mücadele yürütmesi, Araplara karşı bağımsızlıkçı bir savaş biçimini alması... Babek ve Hürremilerin başarılarının asıl kaynaklarıdır.

Muhammed Tusi, 212 (827-828) yılında Babek'in üzerine yürüdü. Bir yıldan fazla savaştı, bir sonuç elde edemedi, kendisi de savaş meydanında canından oldu. Halife orduları ile yaptığı savaşlardan zaferle çıkan Babek ve Hürremiler güçlerini büyütüyorlar, etki alanlarını genişletiyorlardı. Babek ana karargahı Bezz kalesinden savaşları yönetiyordu. Komutanları Hür-

remdiniliğe bağlı ve yetenekli savaşçılar olmasına karşın Babek çoğu zaman ordusunun başında savaşlara bizzat katılıyor ve yönetiyordu. Yoksul halk, köylüler, farklı din ve kavimlerden ezilenler de Hürremilere katılıyor, halife ordularına karşı savaşıyorlardı. Babek'in savaş gücünün yer yer 300 bin savaşçıya çıktığı kabul edilir.

Babek'le savaşmaya gönderilen komutanlar savaş giderlerini kendileri karşılamak zorunda kalıyorlardı. Kendilerine bağlı bölgelerin tüm vergi ve haraçları komutanlara bırakılıyor, ayrıca yerel yöneticiler ve beylikler de haraç vermeye zorlanıyor, her savaşta ve her yeni vali atandığında halk daha fazla soyuluyor, bu da Arap-İslam karşıtlığını ve öfkeyi derinleştiriyordu. Halk kendi yöneticilerine karşı da hoşnutsuz ve tepkiliydi, çünkü halifenin valilerine ödedikleri vergi ve haraçları, sonuç olarak yine halktan topluyorlardı.

Muhammed Tusi ve birçok komutanın da öldüğü savaş sonrası Memun, Ali İbn-İdişam'ı Babek'le savaşmaya tayin etti. Aynı zamanda Ali İbn-Hişam Cibal, Umm, İsfahan ve Azerbaycan Valisi oldu. Ancak 217 (832-833) yılında Memun, Ali İbn-Hişam'ı öldürttü. Hişam halkın malına mülküne el koyuyor, soyuyor, insanları öldürüyor ama Babek'le savaşmayı göze alamıyordu. Babek'e katılmaya niyetlendiğini düşünerek üzerine ordu gönderdi, Ali İbn-Hişam'ın kellesini kesip, Irak, Horasan, Mısır ve Şam ülkelerinde teşhir etti.

218 (833-834)'te Hürremiler başka bir koldan, İsfahan, Fars ve Azerbaycan'da ayaklanma başlattılar, halifenin yerel kuvvetlerini dağıtarak hızla ilerlediler. Önderleri Ali Mazdek'ti. İsfahan ve Fars'ta hakimiyeti sağlayınca Babek ile birleşmek üzere Azerbaycan'a yöneldi. Babek de bu ayaklanmadan haberdardı, tüm bölgeyi kasıp kavuran devrim rüzgarı Hürremilerin her taraftan Babek'in etrafında toplanmasını sağladı. Memun'un valilerinden İshak İbn-İbrahim İbn Museb komutasında halife ordusuyla Hürremiler arasında çok şiddetli çarpışmalar yaşandı. İki taraf da ağır kayıplar verdi, yenilemediler ve iki ordu da kayıplarını gidermek toparlanmak üzere geri çekildi. Ali Mazdek on bin kişilik kuvvetiyle İsfahan'a döndü, İsfahan emiri kaçtı, kentnin kadısı ve ileri gelenleri ile savaştı, çoğunu öldürdü, esir aldı.

Bu savaş Memun'un son savaşı oldu. Hürremilerin isyanını bastıramadan, Babek'i yenemedi

218 (833) yılında öldü. Yerine Mutesim geçti.

Ayaklanmanın Hemedan kolunda Hürremiler zor duruma düşünce Rumeli'ye (Anadolu'ya) geçip Bizans İmparatoru Teofil'e sığındılar. Kuzey'e, Rumeli'ne istila saldırıları düzenleyen Bağdat yönetimi Bizans ile de savaş halindeydi. Bu nedenle Bizans İmparatoru Teofil ile Babek karşılıklı yardımlaşma anlaşması yapmışlardı.

Savaşın Bir Perdesi Kapanıyor

220 (835)'te Mutesim, Babek ve Hürremilerle savaşma görevini Afşin'e verdi. Kavusoğlu Afşin Hıdır, Bağdat sarayının en önemli devşirmelerindendi. Babası Kavus, Arap-İslam yayılmacılığına karşı çıkmış Orta Asya ülkelerinden İrevşene emiriydi. (Bugünkü Özbekistan sınırları içinde bir bölge) Memun'un Horasan seferlerinden birinde komutanlarından Ahmet İbn-Halid ile savaşta Kavus, iki oğlu (Fazıl ve Hıdır) ile birlikte esir düştü. Kavus Bağdat esaretinde öldü. Hıdır sarayda Arap-İslam kültürü ve Abbasi devlet geleneklerine göre yetiştirildi. Mutesim, zamanında sarayın en saygın ve güçlü emiri oldu. Afşin sözü ise babasının memleketi İrevşene'de emirler için kullanılan prenslik ya da şahlık ünvanı idi. Bu nedenle Hıdır daha çok Afşin olarak bilinir.

Afşin'in bu savaşta görevlendirilmesi bölgedeki Arap olmayan halkları ve babası da Arap istilasına karşı savaşmış olduğu için muhalif hareketleri etkileyebilirdi. Ayrıca sarayın en büyük emirinin Babek üzerine gönderilmesi, bu devrimci hareketin Abbasi yönetimince ne kadar hayati önemde görüldüğünün işaretidir.

Önceki valiler ve komutanlardan farklı olarak Mutesim, Afşin'in tüm savaş giderlerini karşılamaktaydı. Üç yıl Babek'le savaşan Afşin kaybettiği askerler için ve savaşın finansmanı için defalarca saraydan yardım istedi. Mutesim o dönemde dahi çok büyük miktarlarda para ve altınla Arap savaşçılardan kurulu ordularla Afşin'i sürekli takviye etti. En kıdemli komutanlarını da Afşin'in emrine verdi. Büyük Boğa, Muhammed İbn-Hamid, Ahmet İbn-Halil İbn-Hişam, Hasan İbn-Sehl ve Fazıl (Afşin'in kardeşi), Cafer Hayat kendilerine bağlı ordularla birlikte Afşin'in başkomutanlığı altında birkaç bölgede birden Hürremilerle savaşıyorlardı.

Afşin, Babek'in ülkesini savaşarak ele geçiriyor, Hürremileri geriletliyordu. Büyük çarpışmalar

oluyor, Afşin'in ordusu yeniliyor, diğer ordularla takviye edilerek tekrar saldırıya geçiyordu. Geçtikleri yerlerde taş üstünde taş bırakmıyor, kentleri kasabaları yağmalıyor yakıyor, Hürremileri ve onlara destek olan köylüleri kılıçtan geçiriyordu. Kış bastırıldığında Afşin ordusunu geri çekmiyor, hemen bulunduğu yerde karar-gah kuruyordu. Hürremiler giderek sıkışıyor.

Babek'in önemli komutanlarından Aziz ve Tarhan, Afşin'in kuvvetleri tarafından pusuya düşürülüp öldürüldüler. Dağ yollarında ve geçitlerinde Babek'in ordusu defalarca Afşin'in komutanlarını yendi, dağıttı. Karargahlarını bastı, erzaklarına, silah ve cephanelerine el koydu. Geriden dolaşarak takviye kuvvetlerinin önünü kesti, erzak yollarını tutup baskınlar verdi, Afşin'in ana karargahını bastı, ordu paniğe kapılıp dağıldı, Afşin canını zor kurtardı. Dağlar, geçitler Babek'in pusuları ile doluydu. Çağının ilk ve en usta gerilla savaşları, silahlı halkın uzun süreli savaşlarda düzenli ordu biçiminde savaşması gibi çok önemli ilkler yaşanıyor.

Savaş aralıksız üç yıl sürdü. Savaşın uzaması Hürremileri bıktırmaya başladı. Yorgunluk ve bezginlik yayılıyor. Afşin kuşatmayı iyice daraltmış, savaş Bezz kenti önlerinde veriliyor artık. Bezz kalesi kuşatılmış, Babek ana karargahında kendisine en sadık taraftarlarıyla kalmıştı. Arada bir kaleden çıkıyor Afşin'e baskın yapıyor, kuşatmayı o noktadan yarıyordu, geri çekildiğinde Afşin takviye ediyor ve kuşatmayı pekiştiriyordu. Babek, Bezz kenti halkına dokunmaması, kent halkının savaş bölgesi dışına çıkması için Afşin'e anlaşma teklif etti. Afşin kabul etmedi. Mutesim'den bir af belgesi temin edip teslim olursa şayet affedileceğini bildiren Afşin'e Babek'in de yanıtı, "Benim affa ihtiyacım yoktur" oldu. Bir yarma hareketi ile kaleden çıktı, kuşatmayı yarıp kurtuldu. Afşin kente girdi, Müslümanlığı kabul edip halifeye biat edenleri esir aldı, Hürremdinilikten vazgeçmeyenlerin hepsini öldürdü. Kenti yağmaladı yaktı. Babek'in köşklerini yıktırdı. Savaşın bu perdesi kapanmıştı.

Ezilenlerin Direniş Tarihine Düşülen

Kayıt: Babek

Babek dağılan ordusunu ve adamlarını toplama-ya çalıştı, birbirlerine ulaşmayı başaramadılar. Dağınık kalan birlikler ve savaşçılar önderleri Babek olmaksızın Afşin'le savaşı sürdürdüler,

teslim olma çağrılarını reddettiler, Afşin ele geçirdiklerini öldürdü. Babek Ermeniyeye bölgesine doğru ilerledi. Hürremilerin dostu olarak bilinen, Babek'e bağlılığını bildirmiş Ermeniyeye emirlerinden Sehl İbn-Sunbat'ın yanına sığındı. Sunbat ihanet etti, yanındakilerle birlikte Babek'i Afşin'e teslim etti.

Babek el Hürremi pişmanlık getirmesi karşılığında yapılan teklifleri geri çevirdi. O bir köylü hareketi, halk hareketi, devrim hareketi önderiydi ve yaşamının son anlarına kadar buna uygun davrandı. Mutesim görmek, tanımak istiyordu Babek'i. Aynı zamanda ona çekecekleri ızdıraplara dayanma sınırını da test etmek istiyordu. Rivayet olunur ki; yanına getirildiğinde Mutesim ona şöyle der: "Ey Babek sen öyle bir şey yaptın ki; hiç kimse böyle bir yapamamıştır. Bu yüzden şimdi de hiç kimsenin tahammül edemeyeceği kadar tahammül etmelisin." Babek de "Yakında benim tahammülümü görürsün" der. Mutesim, önce ellerinin, sonra ayaklarının kesilmesini emreder. Sağ eli kesilir önce, Babek kanını yüzüne sürer. Mutesim niye böyle yaptığını sorar. Babek "Kanım aktıkça halk yüzümün sararmasından benim ölümden korktuğumu sanır." diye yanıtlar. Elleri ve ayakları kesilen Babek, başı da kesilerek katledilir. Aynı işkence kardeşi Abdullah'a da uygulanır, ikisi de ne af dilemiş ne de inleyip sızlamışlardır.

Babek'in başını kesip Horasan'ın bütün kent ve kasabalarında dolaştırdılar. Hilafeti devirip devrim yapmasına az kalmış, halkın yüreğinde kök salmış, onların umudu olmuş, üzerlerinde büyük etkisi olan bir ayaklanma önderiydi Babek ve bu yolla bölge halkına gözdağı veriliyordu.

Babek'in cesedi ise Samara'da yüksekçe bir yerde yıllarca asılı kaldı. Bugün halen duruyor o yer ve halk arasında "Keniseyi Babek" olarak biliniyor.

Babek'in öldürülmesinden sonra da Hürremi hareketi devam etti. İrili ufaklı isyanlarla egemenlere karşı ayaklandılar, temel felsefelerinden vazgeçmediler. Babek ve Hürremilerden geriye yazılı eser-belge kalmadı. Bu köktenci hareketin tarihini yazanlar sonuçta galip gelen egemenlerdi; günümüze kadar ulaşmayı başaran bilgi ve belgeler dönemin devlet adamları, resmi vakanüvisler ve devlet yanlısı ulemaların yalan, çarpıtma ve karalamaya dayalı yazılarıdır. İzleri sürülebildiği kadarıyla Hürremdinilik 1200'lü yıllara kadar köktenci-radikal geleneğini sürdürmüştür.

Babek'in eşitlikçi-ortakçı ülküsü farklı bölgelerde, farklı isimler biçiminde ezilen yoksul halklara esin kaynağı oldu. Babek adı yeni doğan çocukların adı ile yaşadı. Bezz kalesi bugün hala bölge halkı için önemli ziyaret yeridir. Azerilerin uluslaşma sürecinde tarihsel köken ve aidiyet bağları bakımından Babek özel bir önem taşır.

Babek'ten geriye yazılı bir eser kalmadı, ama yazarlar ve şairler Babek'in ardından yazdıkları edebi ürünlerle onu ve ideallerini yeni kuşaklarla buluşturdu, tanıştırdı.

İlkel komünal toplumdaki geleceğin komünist toplumuna uzun tarihi serüvende Babek'in eşitlikçi-ortakçı toplum ülküsü önemli komünistik uğraklardan birisi olarak anılmayı hak eder.

Sözlük Ve Açıklamalar

Zerdüştilik: Tahminen M.Ö. 637-560 yılları arasında yaşamış Zerdüş tarafından yayılan din olarak kabul edilir. 42 yaşındayken "peygamberlik vahyini alan" Zerdüş, 77 yaşında öldürülür. (Sobalan dağında inzivaya çekilmesi ve 42 yaşında vahiy yoluyla peygamberliğinin iletilmesi daha sonraki peygamberlere esin kaynağı olmuş olmalı!)

Zerdüştilik tek tanrılıdır ve kutsal kitabı olan bir dindir. Tanrı; Ahura Mazda, kutsal kitap; Avestadır. Antik İran'da, Horasan, Azerbaycan, Mezopotamya'da yaygınlık kazanmıştır. Ateşin kutsallığına inandıkları için taraftarlarına ateşe tapanlar-ateşperestler denilir.

Muhafif bir din ve toplumsal bir hareket özellikleri de taşıyan Zerdüştilik, Sasaniler döneminde resmi din haline getirilince halkın gözünden düşer.

Mazdekçilik (496 Mazdek Ayaklanması): Her türlü bireysel servet, mülk ve sahiplenmeye karşı olan tam bir ortaklaşmacılık hareketi. İran'ın (o dönemde Sasani devleti) 484 yenilgisini izleyen yıllardaki toplumsal huzursuzlukla birlikte ortaya çıkan ve Mazdek'in önderliğinde büyüyen hareket İran (Sasani) İmparatoru Kubad/Kavad/ Kavaz'ın 469'da tahttan indirilmesiyle doruğuna varır. İmparator kaçmayı başaracak ve Eftalit (Akhunlar) hakanına sığınacaktır. Akhunlar hakanının büyük bir gücü Sasanilerin emrine vermesi sonucunda, Mazdek ayaklanması bastırılacak (498-499) ve Mazdek idam edilecektir.

Manicilik: Mardin doğumlu Mani tarafından yayılan dini inanç ve öğretiler. Öğretisini kendi adıyla yayan Mani, Sasani hükümdarı Şapur'un koruması altında başkent Ktesiphon (Medain)'de yaşamıştır. Manicilik; Zerdüştilik ile Hıristiyanlık sentezine dayanan, Budizm'den de kimi öğeler almış, barış ve hoşgörüyeye dayanan, İslam'daki tasavvufî ve Batını hareketleri ve Alevi inancını etkilemiş bir inançtır.

Budizm: Puta tapan bir inançtır. Sasani satraplarından (Büyük Prenses) Bermekilere dayanır. Belh kentinin en soylu sülalesidir. Kent Nubahar adında en eski Budist tapınağı ile ünlüdür. Nubahar Tapınağının Kureyş devrindeki puta tapanların kutsadığı Mekke'deki Kabenin çizimi örnek alınarak, Kabe ile rekabet için yapılmış olduğu öne sürülür. Tapınağın tüm görevlileri Bermekiler tarafından atanır, Başrahip de Barmak olarak adlandırılırdı. Kabe ile rekabet hem Bermekilere hem Nubahar Tapınağına yaramadı. Horasan, Halife Osman tarafından fethedildiğinde Nubahar yıkıldı, Bermekilerin imtiyazları ellerinden alındı.

Budizm Asya'da yaygın bir inanç olarak varlığını devam ettiriyor.

Şamanizm: İlk izlerine M.Ö IV. ila I. yy'larda rastlanır. Henüz yerleşik yaşama geçmemiş göçebe kabileler arasında yaygın bir dinsel/ inançsal olgudur. Ortak kanaat bir din olmadığı ama dinsel/mistik ritüeller toplamı olduğu biçimindedir. Yasalar- kurallar bütünlüğü yoktur, her göçebe kabile kendine göre ritüeller oluşturmuştur. Türklerin en eski dini, "Türk Şamanizm'i" tezleri gerçeği ifade etmez. Şamanizm yalnızca Türklere özgü değil, göçebe- otlatıcı kavimlerin hepsinin kendine göre bir Şamanizmi vardır. Doğa ile barışık, bağınaz olmayan ritüelleriyle totemdinleri arasında sayılabilir. Başka dinlere karşı düşmanlık beslememesi ve bağınaz ve tutucu olmaması nedeniyle türlü dinlerin etkisini altında kalmış, giderek yok olurken kimi ritüellerini de diğer dinlere katmıştır.

Mazyar (Mazyar bin Karin): Babek'in öldürülmesinden iki yıl sonra Taberistan prensi Mazyar bin Karin ayaklandı. Kariniler sülalesi Taberistan'ın yönetici sülalesiydi. Babek'in izindeki Mazyar'ın amacı da eşitlikçi bir düzen/ toplum kurmaktı. Mazyar'ın hareketi kısa zamanda bastırıldı. Mazyar öldürüldü, cesedi Samara'ya getirildi ve iki yıldan beri asılı duran Babek'in kemiklerinin yanına asıldı. 225 (839-340)

Cizye: İslam ülkelerinde Müslüman olmayanlardan alınan bir çeşit vergi. Halk arasında kelle vergisi olarak anılır.

Miskal: 4.5 gr değerinde eski bir ağırlık ölçüsü birimi.

İkon: Tahta üzerine mumlu ve yumurtalı boya- larla yapılan dini içerikli resimler. Kutsal kabul

edilen resim, desen ve çizimler.

Kaynakça

Horasan Kimin Yurdu, Faik Bulut Babek, S. Nefisi

Bilim ve Gelecek dergisi, Haziran 2007, Syf: 40

Ulusal Sorun Ve Yürüyüş Dergisi'nin Ekonomizmi

Yürüyüş, sorunu tarihi ve somut karakteriyle incelemeye yanaşmaz. O, “Emperyalizm döneminde emperyalist sömürgeciliğin dışında bir sömürgecilik aramak yanlışır” diyerek, daha baştan olgulardan sonuçlara giden bilimsel yolu yadsır ve olguları kendi teorisine uydurma keyfiliğine saplanır. O yüzden de hem teorisi dikiş tutmaz, hem de daha önemlisi, ulusal sorundaki politik pratik ve programatik yaklaşımları, iddia ettiği gibi Marksist-Leninist UKKTH ilkesine cevap olmaz.

Emperyalizm döneminin genel iktisadi ve siyasi koşulları ezilenlerin bu iki farklı düzeydeki özgülleşme mücadelelerinin ortaklaşma zeminini nesnel olarak güçlendirmiş, proletaryaya da bu ortaklaşmanın kapitalizme ve emperyalizme karşı toplumsal ve ulusal kurtuluşun güvence lenmesi anlamına gelen stratejisini üstlenerek öncülük etme olanağı kazandırmıştır. Ulusal kurtuluşun sınıfsal kurtuluşa bağlanmasının özü budur. Yürüyüş'ün sandığı gibi bu iki ‘kurtuluş’ düzeyi arasındaki niteliksel fark ne ortadan kalkmıştır, ne de bunlar için yürütülen mücadeleler özdeş hale gelmiştir.

Kürt sorununun çözümü iddiasından söz edildiği yerde devrimci bir siyasi çizginin teorik bakımdan aydınlığa kavuşturması gereken öncelikli şey; bu sorunun somut özelliklerinin ortaya konmasıdır. Teori bu sorunu aydınlatmadığı oranda Ulusların kendi Kaderini Tayin Hakkı (UKKTH) ile ilgili genel geçer propagandayı yineleyip durmak (politik bakımdan değersiz olmasa bile), kimseyi fazla ilerletmez. UKKTH ilkesinin eğer, ulusal sorun kökenli temel taleplerin oluşturulmasına yön vermesi isteniyorsa, bu ilkenin içeriğinin tarihsel gelişim ve toplum-

sal gerçekliğe uygun biçimde tarif edilebilmiş olması gerekir. Sorunun böyle konuluşu iki olgudan hareket etmeyi; programatik formülasyonlarda ve politik pratikle şu iki olguyu yanıtlamayı gerektirir: Birincisi Kuzey Kürdistan politik ve ekonomik ilhak altında, diğer bir ifadeyle Türk burjuvazisinin ve devletinin sömürgecidir, üstelik de Kürt halkının ulusal varlığı inkar edilmektedir; ikincisi ise, Kürdistan dört parçaya bölünmüş biçimde farklı devletlerce boyunduruk altında tutulmaktadır.

Bu gerçekleri atlayan, bir başka ifadeyle verili ulusal sorunun somut özelliklerini incelemeye yanaşmayan Yürüyüş Dergisi'nin konuyla ilgili değerlendirmelerinde bolca rastladığımız “Bizim gibi çok uluslu ülkeler” türünden kategorik genellemelerle bir yere varılamaz. Çünkü “Kürt sorunu”nun tarihsel ve somut biçimde aydınlatılması bakımından işlevsizdir böylesi genellemeler.

Her şeyden önce “Çok uluslu yeni sömürge ülkeler” genellemesi Türkiye resmi siyasi coğrafyasına atfen vurgulandığı biçimiyle, örtük bir ‘Misak-ı Milli’ ufkuyula düşünüldüğüne işaret etmektedir. Çünkü “Kürt sorunu” denildiğinde bunun tarihsel anlamıyla “Kürdistan” sorunu demek olduğu açıktır ve Kürdistan’ın zor yoluyla dört parçaya bölünmüş olduğunu bilmiyor değildir Yürüyüş. Ne var ki bu temel gerçek hareket noktası olarak alınırca, o zaman Kürt sorununun çözüm ufku ‘Misak-ı Milli’yi aşan bir sömürge statünün tartışılması haline dönüşmüş olacaktır. Haliyle “Çok uluslu yeni sömürge ülkeler” genellemesi, somutu aydınlatan bir tez olma işlevini yitirmiş olacaktır. Evet ama böyle bir politik statü vardır ve somuttur. Kür-

distan, devletler arası bir sömürgeci. Özgünlüğünün politik karakteri budur.

Yürüyüş'ün teorik olarak yüzleşmekten 'imtina' etmeyi sürdürdüğü ve 'ilgi'lenmediği bir gerçekliktir bu. Bu 'ilgisiz'liği Yürüyüş'ün görüşlerini yansıttığını bildiğimiz "Halk Anayasası Taslağı"nın konuyla ilgili bölümlerinde de açıkça görüyoruz. Orada, sorunun UKKTH çerçevesinde Türkiye'deki 'çözümü'nün Türk ve Kürt emekçi sınıflarının birlikte mücadelesiyle olacağı söylenmekte, ancak, Kürt ulusunun fertlerinin kendi kaderlerini parçalanmış ülkelerinin birliği yönünde kullanma haklarının da bulunduğu perspektifine hiç değinilmemektedir. Bu sonuç, UKKTH savunusuyla ilgili genel geçer hangi sözler söylenirse söylensin, 'Kürt sorunu'nu yaratan sömürgeci statüyü, Türk burjuvazisinin siyasi egemenlik alanıyla sınırlayan yaklaşıma sahip olduğunu gösterir.

Sonrasında zincirleme bir reaksiyon biçiminde devam edip gitmektedir bu kolaycı yaklaşımlar. Türk egemen sınıflarının Kürdistan'ın Kuzeyi üzerindeki egemenlik statüsünün tarif edilmesinde de sürer gerçeklerden uzaklaşma. Emperyalizm Kürdistan'ı "bölüp parçalamıştır" ve işbirlikçi iktidarlar her bir parçayı "ilhak" etmişlerdir. Tarifi burada başlatıp burada bitirir Yürüyüş. Gerisi teorik olarak yasak bölgedir! Örneğin, bu işbirlikçi iktidarların hiç birisi Yürüyüş'ün 'ilhak' dediği 'siyasi ilhak'ın ötesine geçip, ekonomik ilhakı da gerçekleştirmişler midir acaba bu parçalar üzerinde? Örneğin Türk egemen sınıfları sömürgeleştirmişler midir ilhak ettikleri Kürdistan topraklarını?

Yürüyüş, sorunu tarihi ve somut karakteriyle incelemeye yanaşmaz. O, "Emperyalizm döneminde emperyalist sömürgeciliğin dışında bir sömürgecilik aramak yanlıştır" diyerek, daha baştan olgulardan sonuçlara giden bilimsel yolu yadsır ve olguları kendi teorisine uydurma keyfilğine saplanır. O yüzden de hem teorisini dikiş tutmaz, hem de daha önemlisi, ulusal sorundaki politik pratik ve programatik yaklaşımları, iddia ettiği gibi Marksist-Leninist UKKTH ilkesine cevap olmaz. Eklektisizm zeminden kurtulamaz, değişik durumlarda yalpalamanın önünü alamaz.

Yürüyüş'e, bir çağda "tipik" olanın yanı sıra "istisnalar" da olabileceğini ve olduğunu, örneğin "bağımsız, ulusal bir devlet" olan ve 1916'da hala elinde sömürgeler bulunan Portekiz'in aynı zamanda, önceki iki yüz yıldan beri

İngiltere'nin "Mali ve diplomatik bağımlılığı" altında olduğu, keza, Lenin'in Portekiz örneğinden yola çıkarak, "Kapitalist emperyalizm döneminde genel sistem"ın bir parçası olmak gerçekliğine karşın, "Tek tek büyük ve küçük devletler arasında bu tür ilişkilere her zaman rastlandığı"nu vurguladığı hatırlatılırsa, Yürüyüş'ün; yeni sömürgeci sömürgeci olsa da bu "biçimseldir"ın ötesinde bir cevabı yoktur! Sorunu somut "biçimde" tartışmaya yanaşmaz! O yüzden de, Kürt halkının mevcut devlet sınırları içerisinde zorla tutulmasının 1914-18 emperyalist dünya savaşının ana emperyalist aktörlerinin değil, Türk ve Kürt halklarının birleşik anti-sömürgeci mücadelesinin zaferinden sonra, bu zaferin üzerine tek başına oturan Türk burjuvazisi ve devletinin işi olduğu (daha sonraki on yıllarda ekonomik ilhakından tamamlanmasıyla sömürge statüsüne varan) bu durumun, işgalcilere karşı savaş döneminde ulusal haklarıyla ilgili kendisine verilen sözlerin tutulmasını isteyen Kürt halkının Şeyh Sait'le başlayan ulusal isyanlarının bastırılması yoluyla daha geçtiğimiz yüzyılın 20'li yıllarında sağlandığı, keza Kürt ulusal inkarının aynı dönemde, aynı egemen-ezilen ulus koşullarında meydana geldiğini atlamaya, yok saymaya dayanır Yürüyüş'ün teorisii...

Bunun sonucudur ki Yürüyüş, Kuzey Kürdistan'ın 1920'lerden günümüze hangi devletin asker ve polis birliklerince işgal altında tutulduğu, vergilerin kimin adına toplandığı, mahkemelerin, hapishanelerin kime ait olduğu, valilerin, kaymakamların kimin mührünü taşıdıkları, yer altı ve yer üstü zenginliklerin hangi ulusun devleti ve egemen sınıflarınca yağmalandığı, inkar ve asimilasyon politikasının, toplumsal ve iktisadi yaşamın tüm alanlarında görülen korkunç ulusal eşitsizliklerin hangi devletin politikalarının sonucu oluşturulduğu ve sürdürüldüğü gerçekleriyle ilgilenmiyor! Dolayısıyla da konuyla ilgili teorik görüşleri, programatik formülasyonları ve en önemlisi de ulusal hareketin "dünkü" devrimci veya günümüzdeki demokratik talepleri ve eylemi karşısındaki siyasi duruşu da, her iki ulusun-halkın "Aynı sosyo-ekonomik yapı" ve "Aynı toplumsal formasyon" içinde olduğu gerçek dışılığıyla sakatlanıyor. Dönem dönem Yürüyüş'ün devrimci duruşunda sosyal şovenist aşınmalar, tahribatlar yaratan ve derinleştiği ölçüde ulusal sorunda ekonomizme mahkum olmasına yol açan kaynak budur.

Yürüyüş Dergisi, soruna emperyalizmle ilgili genellemelerden baktığı sürece de, ekonomizme mahkum olmaktan kurtulmayı başaramayacaktır. Çünkü Kuzey Kürdistan'ın emperyalizme bağımlılığının, sisteme eklememesinin nasıl gerçekleştiğinin anlaşılmasının tek olanaklı yolu, "ara halkayı", Türk egemen sınıflarının bu bağımlılıktaki işlevini ortaya çıkarmaktır, bunun adını koymaktır. Yürüyüş kendince bir ad koymuyor da değil, bol bol Türk egemen sınıflarını emperyalizm "işbirlikçiliği"yle adlandırıyor. Doğru bu, ama K. Kürdistan'ın emperyalist sisteme nasıl eklemeliğine değil, kim tarafından yapıldığına işaret eder en fazlasından. Yukarıda vurguladığımız gibi, Yürüyüş'ün teorik şablon ölçülerinin dışında kalıyor işin bu yanı. Öyle olunca da sorunu yok sayıyor. Oysa bu "ara halka" capcanlı ortadadır: K. Kürdistan'ın emperyalizme bağımlılığı, sisteme eklememesi, yeni sömürge Türkiye üzerinden olmaktadır. Yeni sömürge Türkiye'nin K. Kürdistan'daki sömürgeci boyunduruğu üzerinden gerçekleşmektedir bu eklemelenme.

İlişki teorik olarak böyle tarif edilince Yürüyüş'ün, "Kürt sorunu"nun çözümü çerçevesinde geliştirdiği politik stratejinin açmazlarının kökeni de belirginleşmiş oluyor. Bunların başında işbirlikçi Türk egemen burjuvazisinin K. Kürdistan'ın sömürgeleştirilmesinde somutlaşan, özgün, iktisadi ve politik çıkarlarının katı gerçeğini küçümsemek gelmektedir. Öyle ki, bu "önemsizleştirici" subjektivizm Yürüyüş'ü, "Oligarşinin Kürt sorununda hiçbir iradesi yoktur" derin yanılgısına kadar götürmüştür. Hal böyle olunca Yürüyüş'ün Kürt yurtsever hareketini ve PKK'yi sürekli olarak "Emperyalizme karşı mücadele etmemekle" suçlamaya götüren bakış açısı da yerli yerine oturmuştur. PKK'yi kastederek "Bu hareketin 'bağımsızlık' hedefi esas olarak emperyalizme karşı bir hedef için değil, 'Sömürgeci Türkiye Cumhuriyeti'nden kurtulmak anlamındaydı" derken de aynı politik körlükle hareket etmekteydi, Yürüyüş.

Ulusal mücadele sömürgeciye karşı yürür, net olan budur. Fakat aynı zamanda Yürüyüş'ün unuttuğu da budur. Ulusal mücadele yürütenleri "Emperyalizme karşı mücadeleye" çağırarak, eğer politik olarak emperyalizme karşı olmak, onun çıkarlarının savunucusu, destekçisi olmamak dışında, bir de emperyalizme fiilen 'savaş açmak' gerekliliğini kapsıyorsa, bu sorunu kav-

ramaktan uzak bir sözdür. Genel ve soyut olarak "emperyalizm" yoktur. Somut bir sömürgeci güç ve onun emperyalist sistemdeki yeri vardır. Ulusal mücadele ona karşı yürütülür. O sömürgeci güç ya da güçler, doğrudan emperyalist bir devletin ya da bloğun işgalci ordusu da olabilir, işbirlikçi iktidarların kendi kuvvetleri de. Birinci durumda emperyalizmle mücadele dolaysız bir biçim alır, ikinci durumda ise dolaylı bir biçimi ifade eder. Bizim somutumuzda Kürt ulusal mücadelesinin anti-emperyalist karakterinin, yeni sömürgeci yapı üzerinden sürdürülen sömürgeci bağımlılığın hedeflenmesiyle dolaylı hale gelmiş olduğu açık değil midir: K. Kürdistan'ı emperyalist sisteme bağımlı kılan, eklemleyen "ara halka" dediğimiz Türk sömürgeciliğinin tasfiye edilmesi, bu anlamda faşist iktidarın yıkılması anti-emperyalist mücadele bakımından "ana halka" haline gelmiş olmuyor mu? Üstelik PKK'nin zaman içinde ulusal "bağımsızlık" stratejisini bu açık hedeften uzaklaştırmış olması ya da hadi diyelim ki teorik bir olasılık olarak bir zaman sonra da silahlı mücadeleden tümenden vazgeçmeye karar vermesi bile, tartıştığımız konu bakımından esas bir önem teşkil etmez. Buradan sadece PKK'nin politik çizgisinin iki ayrı dönemdeki niteliğiyle ilgili bir sonuç çıkar. Ulusal bağımsızlık uğruna yürütülmesi gereken mücadelenin anti-emperyalist karakterine ilişkin söylediğimiz nesnel ölçütlerin geçersizliği çıkmaz.

Yürüyüş zaten bu nesnel ölçütleri kavrayamamaktadır ama PKK'nin hali hazırda yürütmüş olduğu politik stratejinin anti-emperyalist mücadele düzlemindeki nesnel rolünü de doğru değerlendirmemektedir. PKK'nin emperyalizmin nitelikleriyle ilgili görüşlerinin tutarsızlığı, ulusal pragmatik yaklaşımlarının verdiği zararlar eleştirilmelidir, eleştiriliyor da zaten. Ancak yürüttüğü mücadelenin nesnel olarak emperyalizmin çıkarlarına hizmet etmediği gibi, onunla çatıştığı reddedilebilir mi?

Yürüyüş'ün PKK'nin mücadelesini anti-emperyalist karakterli görmediği bir gerçek. Ancak O, bu perspektifini esas itibarıyla PKK'nin ulusal devrimci politik çizgisinde meydana gelen reformist kırılmanın sonuçlarının pratik analizine dayandırmıyor. Bu türden sonuçları, zaten PKK gibi "Küçük burjuva milliyetçi" hareketlerin "Ulusal sorunların çözümüne öncülük edemeyeceği" temel görüşünün doğrulanmasının örnekleri olarak görüyor. PKK

devrimci bir çizgide “Bağımsız Kürdistan” talebiyle mücadele ettiği durumda da, şimdi ulusal demokratik reformcu bir çizgide inkar ve imhanın son bulmasına daraltılmış mücadelesiyle de, anti-emperyalist bir rol oynayamazdı, demeye getiriyor. “Ulusal bağımsızlık mücadelesine öncülük edebilmek, emperyalizme cepheden tutum alabilmeyi gerektirir ki, PKK’nin politik pozisyonu hiçbir zaman böyle olmamıştır” diyor Yürüyüş, pek çok değerlendirmesinde. Daha da ileri giderek, PKK’nin milliyetçiliğinin “Kürt sorunu”nun çözümüne engel teşkil ettiğini, hatta politik çizgisinin “Tüm halkların bağımsızlığını tehlikeye atan bir muhtevaya” sahip olduğunu ‘tespit’ ettiğine de rastlıyoruz.

Marksizm Leninizm adına ettiği bütün bu sözlerin dönüp kendisini vurabileceği tehlikesi karşısında, yine M-L adına teorik bir zırhı da hazır tutmaktadır Yürüyüş: “Günümüzde ulusal sorunların çözümü sadece proletaryanın gündemindedir.” Yürüyüş’e üzülen hatırlatmak isteriz ki o zırh M-L teoriden imal edilmemiştir, dayanıksızdır. “Ulusal kurtuluşun sınıfsal kurtuluşla bağlı olduğu” biçimindeki teorik sakatlamada olduğu, “ulusal özgürlük”le, bunun “güvencelenmesi”ni birbirine “karıştıran”; siyasi bir sorun yerine iktisadi, ezilme-sömürülme sorununu geçiren, böylelikle somut ulusal bir hareketin demokratik içeriğini karartma ve pratikte sosyal şoven tavırlara sürüklenme yolunu açan, hiç mi hiç M-L olmayan bir zırhtır!

“Ulusal kurtuluş” ve “Sınıfsal kurtuluş” dünya işçileri ve ezilenlerinin kapitalizmden, emperyalizmden ve sömürgecilikten kurtuluş mücadelelerinin iki ayrı siyasal ve toplumsal düzeyini temsil eder. Adı üstünde “Ulusal kurtuluş” ya da “bağımsızlık” devlet kurma hakkından yoksun bırakılmış sömürgeci boyunduruk altındaki ve ezilen ulusların bu hakkı elde etmesidir. “Sınıfsal kurtuluş” da adı üstünde işçi sınıfı ve bağlaşıklarının, kapitalist sömürüyü ortadan kaldırmak için sosyalizm uğruna yürüttükleri mücadeledir. Emperyalizm döneminin genel iktisadi ve siyasi koşulları ezilenlerin bu iki farklı düzeydeki özgürleşme mücadelelerinin ortaklaşma zeminini nesnel olarak güçlendirmiş, proletaryaya da bu ortaklaşmanın kapitalizme ve emperyalizme karşı toplumsal ve ulusal kurtuluşun güvencelenmesi anlamına gelen stratejisini üstlenerek öncülük etme olanağı kazandırmıştır. Ulusal kurtuluşun sınıfsal kurtuluşla bağlanmasının özü budur.

Yürüyüş’ün sandığı gibi bu iki ‘kurtuluş’ düzeyi arasındaki niteliksel fark ne ortadan kalkmıştır, ne de bunlar için yürütülen mücadeleler özdeş hale gelmiştir. O nedenle “Ezilen ulusun kendi kaderini tayin etmesinin, ezilen ulusun emekçilerinin kendi kaderlerini tayin etmesi muhtevası kazanmış olması...” türünden yaklaşımların iç mantığı sonuna kadar götürülecek olursa, varılacak yerin ulusal sorunların ya da mücadelelerin reddi gibi vahim noktalara kadar uzanma riski yok değildir. Tabii ki Yürüyüş böyle söylemiyor ya da savunmuyor ama teorik mantığının açmazlarını yansıtan politik dilinden yarın ne çıkacağını da kestirmek güçleşiyor bu durumda. Ama biz, “M-L’ler olarak biz Kürt sorununa çözüm denilince bundan Kürt halkının ulusal ve sınıfsal kurtuluşunu anlıyoruz” diyebilen bir anlayışın kafasının epey karışık olduğunu net biçimde anlıyoruz.

Yürüyüş’ün “Kürt sorunu”nun çözümü penceresinden Türkiye’ye baktığında neleri gördüğü üzerine tartışmayı sürdürüelim.

Yürüyüş’ün Türkiye’de “emperyalizmin” her türlü desteğini arkasına alan “oligarşi”nin Kürt halkını inkara, asimilasyona ve katliamlara tabi tuttuğunu görmekte ve buna haklı bir devrimci öfke duymaktadır. Buna karşın Yürüyüş: Türkiye halkı da aynı güçler tarafından sömürülmekte, ezilmekte ve baskı altında tutulmaktadır; evet Kürt halkının “Ulusal bağımsızlık” sorunu vardır ama Türk halkının da “bağımsızlık” sorunu vardır, diye de yazmaktadır. Bu nedenle de sorunu: “Bağımsızlık düşüncesi ve talebi ülkemizdeki devrimci mücadelenin temelidir. Tersinden söylersek, emperyalizmin yeni sömürgeci olan ülkemizde, tüm sorunların temelinde bağımsızlığımızın olmaması, sömürge bir ülke olunması gerçekliği vardır.” biçiminde ortaya koymaktadır. Çünkü demektir Yürüyüş; “İki uluslu yeni sömürge bir ülkede iki halk da emperyalizmin sömürgeci altındadır. Aralarındaki fark ezilen ulusun ayrıca ulusal baskıya tabi tutulmasıdır.”

Ne kadar “önemsiz” bir politik fark değil mi! O yüzden Yürüyüş elmalarla armutları toplayan ve “Marksist Leninistler ulusal sorunu birincil sıraya koymazlar” gibi meselenin özünden kaçan, ulusal mücadelenin demokratik ve devrimci mücadelenin asli dinamiklerinden biri olduğunu ezilen ulusu ve onun işçi sınıfını, köylülerini politik yaşama uyandırdığını, örgütlediğini, seferber ettiğini kavrama yetisi göstermiyor. O

yüzden de ulusal kurtuluş uğruna mücadeleye kayıtsız kalacaklarını ortaya koyuyor, bir başka deyişle Lenin'in o ünlü "Demokrasi okulunda okumamış proletaryanın sosyalizm mücadelesi yürütemeyeceği" içeriğindeki formülasyonla ifade ettiği gerçeği kavramaktan fersah fersah uzak kalıyor.

Örneğin, somut olarak "Kürt ulusal sorunu"nu düşünelim: Ne demektir Kuzey Kürdistan'da ulusal sorunun "Birincil sıraya konmaması"? Bu, klasik biçimleri dışında, ulusal mücadelenin de sınıf mücadelesinin bir parçası olduğunu kavrayamamak, bu sorunu ve talep etrafındaki devrimci ve demokratik enerjiyi devrimin gücü haline getirememek gibi bir sonuca yol açar ki, bu gerçek, pratik tarafından çürütülemez biçimde ortaya konmuştur. Nitekim, ulusun ana gövdesini oluşturan Kürt köylüsünün devrimci ve demokratik enerjisinin örneğin toprak sorununda değil de, ulusal özgürlük mücadelesinde cisimleştiği gözler önündedir. O nedenle bu "ikincil"lik tezi, "en iyi" ihtimalle ulusal inkardan ve sömürgeci boyunduruktan kurtulma talep ve mücadelesinde bayrağın ezilen ulus burjuvazisine teslim edilmesine hizmet eder. Bugün Kürdistan'daki bir M-L, ulusal özgürlük mücadelesinin ve ulusal demokratik taleplerin başta gelen yürütücüsü, savunusu olduğu ölçüde -ancak bu ölçüde-, ulusal kurtuluş sosyal kurtuluşa doğru ilerletilebilir. Dolayısıyla "birincil sıra-ikincil sıra" tezi teorik olarak yanlış, pratik olarak ise zararlı bir tezdur. Onu savunmaya ve bu temelde bir politik duruşa yöneldikleri oranda, ezen ulus M-L'leri sosyal şoven zeminden kurtulamazlar.

Gerçeğe devrimci gözlerle bakan herkesin görebileceği gibi; bugün rejim krizini güncel hale getiren en temel dinamik olarak ortaya çıkmaktadır, Kürt sorunu. Faşist rejim, Kürt ulusal direnişini hesaba katmadan hiçbir temel siyasi karar alamıyor. Kürt ulusal dinamiği, ezilenler cephesi içinde genel özgürlük mücadelesinin objektif olarak politik yaşamda başat sorunu ve başat anti-faşist, anti sömürgeci dinamiği durumunda değil midir? Bu bir realitedir ve ağlayıp sızlanacak bir şey değildir. Mesele, proletaryanın güçlerinin ve onun çevresinde odaklaşacak diğer ezilenlerin mücadele dinamiklerini; toplumsal kurtuluş talepli ilerici devrimci hareketini, ulusal kurtuluş dinamiğinin mücadele düzeyine doğru yükseltebilmektir.

Yürüyüş'ün ulusal sorunları ele alış yöntemini

sakatlayan temel sorunlardan biri de, apaçık "emperyalist ekonomizm" literatüründen devşirilmiş teorik akıl yürütmelerle düşünüyor oluşudur. Bunlar Kürt ulusal hareketiyle aralarında mesafe koyma isteği ve çabasının ürünü olarak ortaya çıkan teorik zorlamalardır kuşkusuz.

İşte bunlara bir örnek; "Özellikle de günümüz için artık diyebiliriz ki, burjuva ve küçük burjuva milliyetçiliğinin halklara verebileceği tek şey 'kendi bayrağı altında' sömürülmektir.". Yürüyüş "Özellikle günümüz için" diye bir vurgu yaparken bununla ne kadar öncesinden başlayan bir zaman kesitini kastediyor bilemiyoruz. Ancak dünya tarihinin yakın dönemine ait olarak kabul edilebilecek son 40-50 yıl boyunca, dünya hakları arasında "Kendi ulusal bayrağı altında" yaşamak için epeyce çok ulusal mücadeleler yürütüldüğünü bilmekteyiz. Halkların sömürgeci boyunduruktan ve ezilen ulus konumundan kurtulmak için yürüttükleri bu mücadelelerin çoğunun, anti-kapitalist bir programa bağlı olmadığını da biliyoruz. Çünkü ağırlıklı bölümünün öncülüğünü yürüten komünist güçler değil, esas olarak küçük burjuva devrimci güçler ya da burjuvazinin belli kesimleriydi. Doğal olarak da bu mücadeleler sonucunda gerçekleşen zaferlerden sonra ortaya çıkan devlet rejimleri genellikle anti-emperyalist demokratik niteliklere sahip oluyorlardı ama iktisadi emek sömürüsü ve kapitalist üretim ilişkilerinin kaynağı olduğu toplumsal eşitsizlikler ve adaletsizlikler de varlığını koruyordu. Ama yine de ulusal kurtuluş mücadelesinin ürünü olan bu ulusal devletler, ulusal ezilmişliği ve baskıyı ortadan kaldırmaya hizmet etmesi nedeniyle politik ilerlemeyi temsil etmekteydi. O dönem içinde güçlü bir dalga olarak yaşandı bu türden mücadeleler.

Varşova Paktının dağılışı ve SSCB'nin çöküşü ardından uluslararası düzen dengelerindeki radikal değişimin önünü açtığı ve '70'li yıllarda herkesin görebileceği bir olgu haline gelen emperyalist küreselleşme sürecinde de; ulusal baskı ve ezilmişlik koşullarına karşı özgürleşme mücadeleleri sürmektedir. Bunların pek çoğu kapitalizmi ortadan kaldırma açık hedefine sahip değildir. Ama böyle olması, onların da mücadelelerinin meşruluğunu ortadan kaldırmıyor, kaldırmaz.

Yürüyüş "ekonomizm" görüşlerini Kürt sorunu somutunda da üretiyor ve bunu bakın nasıl ifadelendiriyor: "Bir an için Kürt milliyetçiliğinin

bugün ileri sürdüğü tüm taleplerin karşılandığını varsayalım: Dil serbestliği, anadilde eğitim, gerillaya af ve PKK'nin siyasallaşmasının karşılandığı noktada, Kürt halkı yine kapitalizmin sömürsü altında ve yine emperyalizmin sömürgesi olarak yaşamaya devam edecektir." Sonuçta Yürüyüş'ün lafı dönüp dolaştırıp getirdiği yer, ulusal mücadelenin 'Emekçilerin ekonomik sorunlarını çözemeyeceği' görüşüdür. M-L adına 'kanıtlamaya' uğraştığı şeyin özü budur. Lakin boş ve sonuçsuz bir çabadır bu. Çünkü Marksistler, ulusal sorunun çözümünü bağlı kıldıkları UKKTH ilkesinin gerçekleşme koşulları içinde ortaya çıkan/ çıkacak devletin ekonomik düzenine ilişkin bir önkoşul getirmezler. Ön koşul olarak kabul edilen iki şey, politik bağımsızlık iradesinin emperyalizmin mevcut çıkarlarına darbe vurup vurmadığı ve işçi sınıfının örgütlenmesine karşı düşmanca bir tutum alıp almamasıdır. Ki bunlar da UKKTH'nın tanınıp tanınmamasının değil, bir ulusal hareketin desteklenip desteklenmeyeceğinin koşullarıdır. Ötesi, ulusal bağımsızlık iradesinin üzerinde etkide bulunan güçler arasında yürütülen/ yürütülecek olan sınıf savaşımının kaderi tarafından belirlenecektir.

M-L'ler için kendi geleceğini belirleme, ayrı devlet kurma hakkının sonucu olarak bir işçi-emekçi Cumhuriyeti değil de, bir burjuva ulusal devlet ortaya çıkarsa, bunun ekonomik sömürüyü sürdüreceği, emperyalist dünya sistemi içinde ulusal baskının tüm biçimlerinden azade olamayacağı ve halkın ulusal özgürlüğünü güvencelemeyeceği açık bir konudur. Hele de emperyalist küreselleşme koşullarında! Ne var ki, bu, onların ezilen ve bağımlı ulusların zorla bir devlet sınırları içinde tutulmasına karşı uzlaşmaz bir mücadele yürütmesini engellemez. M-L'ler bilirler ki, ulusal kurtuluş, ulusun burjuva ve emekçi sınıfları arasındaki çelişkilerin, mücadelelerin üzerini örten ulusal örtüyü kaldırır, toplumsal devrimin yolunu düzler.

Kürt ulusunun Güney Kürdistan parçasında somutlaşan devletleşme sürecine politik yaklaşım tarzı, Yürüyüş'ün ezilen ve bağımlı ulusların kendi devletini kurma hakkı meselesindeki teorik zaafalarını yansıtan güncel bir ayna olmuştur. Barzani-Talabani önderliğinin feodal- burjuva sınıf kökenleri, ezilen ulusun egemen sınıfları olma özellikleri, milliyetçiliği temsil etmeleri, vb. bir dizi niteliklerini sıralayıp duran Yürüyüş,

bu çizginin Kürt ulusunun ayrı devlet kurma iradesini temsil edemeyeceğini ileri sürmektedir. Ancak öne çıkardıkları asıl dayanak, Barzani-Talabani çizgisinin emperyalizmle işbirliğini savunmaları ve mevcut devletleşme sürecini emperyalizmin işgal güçlerine sarılarak yürütüyor oluşlarıdır.

Barzani-Talabani milliyetçiliğinin sınıf karakteri ve emperyalizm işbirlikçiliğiyle ilgili bu söylemlere itirazımızın olmayacağı gibi üzerine ekleyeceklerimiz de çıkar. Lakin Yürüyüş'ün bütün bunları getirip bağladığı yer, Güney'deki devletleşme sürecinin "UKKTH anlamına gelmeyeceği" olunca, orada aynı dili konuşamayız.

Güney Kürdistan'dakilerin de sömürgeci boyunduruk altında tutulan ya da ezilen, bağımlı ulus konumundaki her halk gibi ulusal kaderini belirleme, nasıl yaşamak istiyorsa (ayrı bir devlet biçiminde, Irak federasyonunun parçası olarak, vb.) ona karar verme hakkı vardır. Bu hakkı ya tanırırsınız, ya tanımazsınız. Ortası, arası yoktur bunun. Tanımazsanız zaten bir sorun yoktur(!), her şey açıktır, o durumda Güney Kürdistan halkının Irak devlet sınırları içinde zorla tutulmasına destek vermiş, bir sosyal-emperyalist durumuna düşmüş olursunuz. Tanırırsanız, tutarlı demokrat bir siyasal görüşe sahipsiniz demektir. Ama hem tanıdığınızı söyleyip, hem de zorla tutulduğu siyasi sınırların dışına çıkma, kendi devletini kurma hakkına ön koşul getiremezsiniz. Aksi halde sözlerinizin bir değeri kalmaz. Somut bir ulusal sorunda egemen ulusun ayrıcalıklarını savunmaya devam etmiş olursunuz.

Yürüyüş'ün içine düştüğü durum budur. O, bir yandan UKKTH'nı genel olarak savunan siyasal görüşler dile getirmekte, ama diğer yandan Güney Kürdistan örneğinde olduğu gibi halkın ulusal kaderini belirleme doğrultusunda ortaya koyduğu iradeyi tanımadıklarını söylemekte, devrimcileri ve ilericileri de tanınamaya çağırılmaktadır. Yürüyüş, sömürgeci boyunduruk altındaki ya da ezilen, bağımlı durumda bulunan ulusların kendi siyasal kaderlerini kendilerinin belirlemesi haklarının koşulsuz savunulması tutarlılığıyla, eğer bu devletsel gerçekleşmenin somut biçimi emperyalizm işbirlikçiliği gibi gerici bir niteliğe de dayanıyorsa bunu desteklememe tavrı arasındaki kıstas farkını/ayrımını ortadan kaldıran bir teorik anlayışa sahiptir. İşte Yürüyüş'ün bu kafa karışıklığını en çıplak ha-

liyle yansıtan bir değerlendirmesi: “UKKTH, devletleşme, emperyalizmle bütünleşmek ise böyle bir UKKTH ve devletleşme savunulamaz.”

Oysa örneğin İsveç’ten ayrılan Norveç halkı, ulusal devletinin başına bir kral geçirdiğinde ya da Finlandiya işçi sınıfı ve emekçileri Ekim Devrimi’nin yanı başında ulusal devletlerini burjuvazilerine teslim ettiklerinde böyle bir UKKTH’yi reddetmek, halkların bu ulusal tercihlerinin veya bu yeni devletlerin meşruluğunu tanımamak Lenin’in aklından bile geçmemiştir.

Kendisine M-L diyen Yürüyüş ise, Kürdistan’ın dört parçaya ayrılmasından bu yana, önce İngiliz emperyalizmine, ardından sömürgeci Arap burjuvazisine karşı ulusal mücadele yürütülen Güney Kürdistan’da ulusal kaderini tayin çerçevesindeki, federal bir devlette özerklik tercihini, bunun cisimleşmiş hali olarak Kürdistan Bölgesel Yönetimi’ni tanımıyor, meşru görmüyor! Neden? Çünkü kendi iradelerini ulusun iradesi haline getiren iki partinin liderliği, özerklik elde etmek için ABD emperyalistleriyle işbirliği yapmışlardır. Bunu sürdüreceklerdir. İyi ama örneğin „80’li yıllar boyunca İran’la savaşta ve bölge politikalarında ABD’yle işbirliği yapan, Kürt halkının ulusal mücadelesini soykırıma varan katliam yöntemleriyle ezerken de ABD desteği süren Saddam Hüseyin liderliğindeki Irak devleti karşısında tutumu nasıldı Yürüyüş’ün? Acaba Irak devletini tanımıyor, meşruiyetini kabul etmiyor muydu? Mesela bugün, Tunus’ta, Sırbistan’da, Polonya’da, Gürcistan’da, Kolombiya’da, Pakistan’da ABD işbirlikçiliği bakımından nedir durum? Bu devletlerin meşruiyeti, tanınıp tanınmaması hakkında ne düşünüyor Yürüyüş?

O, Güney’e baktığında aynı zamanda, haklı olarak, Barzani-Talabani liderliğindeki burjuva-feodal sınıf karakterini görüyor ve bunu da sorunlaştırıyor. Peki bu sorunlaştırma, Güney Kürdistan işçi ve emekçileriyle, onların sınıfsal ve toplumsal kurtuluşlarıyla Barzani-Talabani egemenliği arasındaki mücadele çerçevesinde midir? Hayır. Esasen ulusal kaderini tayin hakkı sürecinin liderliğinin sınıfsal-ideolojik nitelikleri zeminindedir. Sorun buysa Yürüyüş, emperyalizm karşısındaki duruş dışında, ulusal hareketlerin önderliklerinin sınıfsal-ideolojik nitelik-

lerini de temel bir ölçü sayıyorsa, örneğin günümüzdeki Irak, Afganistan, Moro, Mahmut Abbas yönetimi veya Hamas şahsında Filistin vb. ulusal hareketler karşısındaki tutumunu değiştirmek zorunda değil midir? Yoksa Yürüyüş, bırakalım destek vermeyi bu ulusal hareketleri tanımıyor, meşru görmüyor mu?

Bugün Irak, Türkiye, Suriye, İran egemen uluslarına mensup enternasyonalistlerin ve ulusal sorunda tutarlı devrimcilerin yanıtlaması gereken iki soru mevcuttur:

1-Güney’in zorla Irak devlet sınırları içinde tutulması, şu veya bu gerekçeyle kabul edilebilir mi?

2-Bu devlet yönetimlerine Kürdistan Bölgesel Yönetimi’ni tanımaları için halk baskısı örgütlemek, bu konuda ajitasyon yürütmek, sömürgeciliğe ve şovenizme karşı mücadele görevleri kapsamında değil midir?

Marksist Leninist Komünistler birinci soruya “hayır”, ikinci soruya “kapsamındadır” yanıtını veriyorlar.

Verili durumun kendi koşulları ve gelişimi içinde somut tahlilinden yola çıkarak da, Güney Kürdistan’daki ulusal hareketi ABD emperyalizmiyle işbirliği nedeniyle desteklemediklerini, fakat ortaya çıkan özerk ulusal yapıyı tanıdıklarını, meşru saydıklarını, bölgenin yerli sömürgecilerinin hükümetlerini, Güney ulusal gerçeğiyle bu temelde devletsel ilişki kurmaya ve bu devletlerdeki egemen ulustan işçi ve emekçileri ise bu talebi yükseltmeye çağırıyorlar.

Aksi halde nesnel olarak ilhakçılık desteklenmiş, işçi ve ezilenlerin enternasyonalist ruhla eğitimleri bir yana bırakılmış olur. Çünkü Lenin’in vurguladığı gibi “Bir ilhak, ulusun kendi kaderini tayininin çiğnenmesidir, devlet sınırlarının halkın iradesine karşın saptanmasıdır.” (aç. Lenin)

Kürt ulusal sorununa ve ulusal mücadeleye yaklaşımda, değişik durumlarda enternasyonalizm görüş açısını kaybetmesi, Yürüyüş’ün yeni sayılamayacak bir zayıflığıdır. Biz buna yol açan teorik-siyasal zihniyete belirli açılardan dikkat çektik. Yürüyüş’ün bu sorun üzerine ciddiyetle düşünmesi ve bir zihniyet kopuşması yaşaması gerekiyor. Aksi halde sosyal şovenizme varan yalpalamalardan kurtulamayacaktır.

İnceltilmiş Sosyal Şovenizmin Yeni Adresi: “Müdahale”

“Müdahale” 2007'nin Kasım ayında yayın yaşamına giren, kendi tanımıyla, “Aylık Teorik-Politik, Analiz ve Yorum Dergisi”. Yine kendi anlatımlarıyla, “Devrimci antiemperyalist ve sosyalist bir odağa olan ihtiyaç”, “Müdahale”yi çıkartan “Ekibi birleştirdi ve kenetledi.” (s.1) “Genç devrimcilerin yanı sıra farklı akımlardan gelen deneyimli sosyalistlerin” oluşturduğu bir “ekip”, devrimci bir örgüt kurmayı murat ederek yola çıktığını duyuruyor. İsmiyle de anıştırmak istediği gibi, “Mevcut sosyalist harekete” müdahale etme iddiasındadır. “Madem yeni bir dünya ve yeni bir ülke var, o zaman yeni bir devrimci harekete, yeni bir politik senteze, yeni bir tarza ve yeni bir odağa ihtiyaç var.”

Sosyalizm mücadelesinin yeni tarihsel döneminin girişi koşulları altında “anti-emperyalizm”, “devrim” ve “sosyalizm” mücadelesi adına “arayışların”, “yeni arayışların” ortaya çıkması sürecin doğasına uygundur. Kuşkusuz önemli olan bu arayışların mahiyeti, yönü ve niteliği, nasıl bir rol oynayabileceğidir. O halde yapılması gereken “sosyalist harekete” bu müdahalenin mahiyetini çözümlenmek, aydınlatmaktır. Arayışa çıkan Müdahale'ye böyle anlamlı bir devrimci destek sunmaktan kaçınamayız, devrimci bir görevdir. Burada “Müdahale”nin “çerçevesini” çizen “Temel Yönelim” metnini eksen alarak, aranan devrimciliğin mahiyetini anlamaya, tanımlamaya çalışacağız:

“Müdahale”nin teorik duruşu nedir?

Sosyalizm adına yola çıktığını ve ekipte “deneyimli sosyalistlerin” de yer aldığının altı çizildi-

ği için, doğrusu bizi öncelikle, teorik duruşunun Marksist olup olmadığı ve bu ekibin “deneyimli”lerinin Marksizm’le ilişkilenişlerinin “en son hali” ilgilendiriyor. Bu bakımdan Müdahale'nin “Avrupa-merkezci anlayışlara ve modellere karşı” olduğunu açıklaması, teorik pozisyonuna işaret eden anlamlı bir veridir. Bu yaklaşım yalnızca “biraz” Doğu-merkezcilik eğilimini, yönelimini yansıtmıyor, çok daha önemlisi de, aynı zamanda bu ekibe dahil olan “Farklı akımlardan gelen deneyimli sosyalistlerin” Marksizm’le helalleşmekte olduklarını ve helalleştiklerini gösteriyor. Ne de olsa onlara göre Marksizm de “Batı-merkezci anlayış ve modeller” tanımlı/kavramı içerisinde yer alıyor. Bunun bir teorik ve ideolojik “kopuş” eğer bir sıçramayla birlikte gerçekleşmiyorsa, ya bir geriye düşüştür ya da geçici olarak boşlukta, “hava”da kalma durumudur. Fakat bizim “deneyimli sosyalistlerin”imizin kiminin özgül ağırlığı boşlukta kalmaya uygun olmadığından onların geriye düşüklerini tespit etmek durumundayız.

Bu Marksizm dönemlerinin haklarını yememek için “öncü sınıf proletarya” diyebildiklerini özellikle kaydetmeliyiz. Fakat yine de Müdahale'nin “proletaryasına” (“burjuvazisine” de!) biraz daha yakından bakmakta yarar var. Zira, Müdahale'nin burjuvazisi, “Tarihin gördüğü en yıkıcı sınıf”ı; proletaryası da “Tapıcı ve kurucu bir sınıf”.

“Burjuvazi, insanlığın temel çelişmelerini çözüme ve ihtiyaçlarına yanıt verme potansiyelini tamamen yitirmiştir. Uluslararası burjuvazi tarihin gördüğü en yıkıcı sınıftır; sadece toplumu

değil, doğayı ve insan doğasını da yıkıma uğrattıyor. Günümüzde tabanı iyice genişlemiş, çeşitlenmiş ve dünya çapında bir güce erişmiş olan proletarya ise yapıcı ve kurucu bir sınıf olarak yükseliyor.” (T.Y. s.4)

Burjuvazi kuşkusuz ki, insanlığın temel çelişkilerini çözme ve ihtiyaçlarına yanıt verme yeteneğinden yoksundur. Keza doğayı ve “insan doğasını” yıkıcı olduğu da bir gerçektir. Fakat sorun burjuvazinin, en nihayetinde onun var oluş koşulu ve aynı zamanda eseri de olan kapitalist ekonomik toplumsal düzende tuttuğu yerin ve nesnel ekonomik toplumsal konumunun koşullandırdığı rolünün analiz edilmesidir. Dünya düzeninin üzerine yükseldiği proletarya-burjuvazi temel çelişkisinin bir kutbu olarak burjuvazinin kendi var oluşunu cisimleştiren bu çelişkide oynadığı rolün, konumun aslına uygun biçimde açıklanmasıdır.

Gerçi Müdahale, Marksizm adına ortaya çıkmadı. Marksist olmak zorunda da değil. Ama biz yine de onun burjuvazi ve proletarya analizlerinin Marksist öğretiye taban tabana zıt/karşıt olduğunu sergileyerek, Müdahale'nin “sosyalizmi”nin Marksist bilimsel sosyalizm olmadığını göstermek istiyoruz. Kuşkusuz burjuvazi günümüz toplumunun; burjuva-kapitalist toplumsal düzenin (ve üzerine yükseldiği ekonomik düzenin) yıkıcı değil, tutucu, koruyucu gücüdür; proletarya ise tersine yıkıcı, devrimci gücüdür. Proletarya ancak kapitalizmin yıkıntıları üzerine yükselecek yeni toplumun kurucu, yapıcı gücü olabilir, ancak kapitalizmi yıkmakla proletarya aynı zamanda proletarya olarak kendini de yıkılmış olur. Tam yeridir, parıltıları hala insanın gözünü kamaştırarak denli parlak ve güçlü olan, Marks'ın proletarya burjuvazi temel çelişkisinin teorik analizine burada başvurmalıyız:

“Proletarya ve zenginlik, karşıtlardır. Bu karşıt oluş durumları içinde bir bütünlük meydana getirirler. Her ikisi de özel mülkiyet dünyasının oluşumlarıdır. Her birinin bu çelişki içinde hangi belirli yeri kapladığını bilmektir asıl sorun. Bunların bir bütünü iki yüzü olduklarını söylemek yetmez.

Özel mülkiyet olarak, zenginlik olarak özel mülkiyet, kendi öz varoluşunu sürdürmek zorundadır; ve bundan dolayı, kendi karşıtının, proletaryanın varoluşunu da sürdürmek zorundadır. Hoşnutluğunu kendi kendinde bulmuş olan özel mülkiyet, çelişkinin olumlu yanıdır.

Bunun tersine, proletarya, proletarya olarak kendi kendini yıkıp yok etmek; ve dolayısıyla, yani bir kendi kendini yıkıp yok edişle, bağlı bulunduğu ve onu proletarya yapan karşıtını da, yani özel mülkiyeti de yıkıp yok etmek zorundadır. Çelişkinin olumsuz yanısıdır proletarya; çelişkinin yüreğindeki kuşkudur, eriyen ve kendi kendini yok eden özel mülkiyettir. ...

Öyleyse, bu çelişkinin bağrında; özel mülkiyet sahibi, koruyup sürdürücü, tutucu taraftır; proletarya ise, yok edici, yıkıcı taraf. Çelişkiyi koruyup sürdüren etki birincisinden; çelişkiyi yok eden etki ise ikincisinden gelmektedir. “ (Aktaran Lenin, Felsefe Defterleri, s. 16-17)

Diğer şeylerin yanı sıra Marks ve Engels teorik çözümlerini derinleştirirken şunları da eklerler: “Proletarya zaferi kazanacak olursa, bu, proletaryanın toplumun mutlak yanı halini almış olduğu anlamına gelmez katıyen; çünkü proletarya bu zaferi ancak kendi kendini ve kendisiyle birlikte kendi karşıtını da yok ederek kazanmaktadır. Zaferi kazandığı anda da proletarya, kendini içeren karşıtıyla, özel mülkiyetle birlikte ortadan kalkmış olur.”

Ekibin “deneyimli sosyalistleri” bütün bunları elbette ki bilirler. (Hey gidi koca Abdo hey!) Kuşkusuz proletarya burjuva kapitalist toplumun kurucu, yapıcı gücü değil, bilakis yıkıcısı, Manifesto'nun o eşsiz tanımıyla mezar kazıcısıdır. Yeni bir “devrimci odak” yaratmayı murat eden bu ekibe devrimin her şeyden önce “yıkıcı bir iş”, “yıkıcı bir eylem” olduğunu hatırlatmak zorundayız. Devrim yıkıcı bir eylemdir, hem de kökten yıkıcı! Siyasal ve toplumsal bir alt-üst oluştur devrim. Proletaryayı “öncü” ilan edip, aynı zamanda proletaryanın burjuva-kapitalist toplumun yıkıcısı, mezar kazıcısı olduğunu reddetmek de ne oluyor, ne anlama geliyor! Bu nasıl bir arayış?

Böylesi olsa olsa yıkıcı olmayan bir “devrimcilik” olabilir! Kuşkusuz eğer gerçekleşirse, bu, tarihin bütün zamanlarda hiç görmediği “yeni tarz bir devrimcilik” olur! Olursa, hayırlı olsun!

Müdahale'nin bir önceki dönemin, belki de dönemlerin devrimciliğini fazlaca yıkıcı bulunduğu şu satırlara da yansıyor:

“Yepyeni bir dünya uygarlığı, yani sosyalizm, insanlığın bugüne kadar yarattığı birikimin yoğunlaştığı dünyanın kadim uygarlık alanlarının ayağa kalkmasıyla, kapsayıcı, olgun, bilge ve

yapıcı bir devrimcilikle gerçekleşecektir. Bu nedenle Avrupa-merkezci anlayışlara ve modellere karşıyız.”

Öyle anlaşılıyor ki, Müdahale ekibi, 20. yy deneyimlerinin, bu dönemin devrimciliğinin çok fazla yıkıcı olduğu “dersini” sonucunu çıkartmış, hedeflediği devrimciliği tarif etmeye çalışırken işte bu sonuçtan hareket ettiği anlaşılıyor. Bu aynı zamanda “Batı-merkezci anlayış ve modellerin” reddedilmesinin de nedenleri arasında. “Batı-merkezci” devrimcilik Batı'nın tarihsel birikimi nedeniyle, yani Batı kadim uygarlık alanı olmadığı, sonradan görme olduğu için o toprakta kapsayıcı, olgun, bilge ve yapıcı bir devrimcilik gelişemedi! Bütün bunlar Müdahale ekibinin, Marksizm'e, bilimsel sosyalizm ve proletaryaya, 20. yy. sosyalizmine sırtını döndüğünü, yönünü de Doğu'ya, tarihe, proletarya dışındaki toplumsal kesimlere - ”emekçiler” - ve bilimsel sosyalizmden farklı bir sosyalizm arayışına döndüğünü gösteriyor.

Bu tartışmada biz ortodokssuz. Marksizm dışında bir başka devrimci teori tanımıyoruz. Fakat tabii ki, Türkiye'de devrimciliğin ayağını kendi toprağına basma, ülkede ve bölgede tarihsel kaynakları ve kökleriyle buluşmada hemen hemen daima sorunlu olduğu bir gerçektir. Bunu bilinçli biçimde aşmaya dönük çaba ve yönelimler Müdahale ile başlamadığı gibi, yeni de değildir. Ayağını kendi toprağına basmayan, tarihi kökleriyle buluşmayan veya kopuk devrimciliği aşalım derken, bu iddia adına Marksizm ve bilimsel sosyalizme sırtını dönmek, insanlığın, gezegenimizin diğer ana kararlarında ve bütün zamanlarda yarattığı birikimi önemsememek anlamına gelmektedir. Bir uçtan diğer uca yani! Bu, esasen önceki dönemin yapısal temel bir zaafının, zihniyetinin tersi biçimde devam etmesi demektir. Sosyalist ve komünist dünya uygarlığı hiç kuşku yoktur ki, bugün “emperyalist küreselleşme” biçimi altındaki, burjuva kapitalist dünya düzeninin yıkıntıları üzerine yükselebilir. Bütün ülkelerin proleterlerinin ve ezilenlerinin, dünyamızın ezilen halklarının muazzam şiddetteki yıkıcı eylemi, ancak böyle bir devrimci alt üst oluş, bu yeni uygarlığın yolunu açabilir, bu yeni uygarlığın üzerine yükseleceği alanı kurucu devrimci eylem için temizleyebilir.

İnsanlık tarihinin gelişimi bölgeler ve ana karar bakımından da eşitsizdir. Tarihin farklı dönemlerinde değişik halklar ve bölgeler öne çık-

mıştır. Bu tarihsel gerçeklik dünyasal bir düzen olarak gelişmiş kapitalizmde yapısal olarak içkin olduğu içindir ki, eşitsiz gelişme yasasından bahsedilmektedir. Kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası emperyalizm döneminde daha da belirginleşmiş, günümüzde emperyalist küreselleşmenin adeta dünyayı yeniden fethetmekte olduğu koşullar altında sarsıcı ve yıkıcı bir hal almıştır. Emperyalist küreselleşme koşulları eşitsiz gelişme yasasının işleyişini görülmedik derecede şiddetlendirmekle de kalmamış; hem sistemin bütün halkalarını devrim için olgunlaştırmıştır. Hiyerarşik bir düşünüşe imkan bırakmayan bu gerçeklikler, hangi sebeplerden patlayarak, hangi özgün biçimler altında gelişecek olursa olsun sosyalist devrimlerin, yani yeni dünya uygarlığının gezegenimizin herhangi bir bölgesinden sökün edebileceği anlamına gelir. Diğer yandan bu koşullar, bölgesel devrim imkanlarının ve olanaklarının da artmasına, devrimimizin bölgesel ve uluslararası perspektiflerinin kapsamlılaşmasına yol açmıştır. “Proleter dünya devrimi” sloganı, bugün her zamankinden daha anlamlı ve yaşamsaldır. Ancak, bütün ülkelerin devrimcilerinin, sosyalistlerinin devrimci hazırlığı, devrim kendi ülkelerinden ve bölgelerinden sökün edecekmiş gibi yürütmeleri elzemdir.

Devam edelim. Müdahale “Öncü sınıf: Proletarya” dese de sonra bunu yadsıyan bir duruş sergiliyor.

“Ezilen Dünya, kendi ortaçağından, emekçilerin önderliğinde bir aydınlanma atağıyla kurtulabilir. Emekçi aydınlanmasının, salt düşünsel düzlemde kalan ve emekçi halkı rencide edebilecek ‘din düşmanlığıyla değil, köklü bir toplumsal dönüşümle gerçekleşebileceğinin de bilincindeyiz.” (s. 5)

“Yükselen”, “yapıcı”, “kurucu” sınıf proletarya, gel gör ki yine de aydınlanmanın önderliğini üstlenebilecek yeterlilik ve yetenekte görülüyor. Müdahale, “Ezilen Dünya”nın proletaryasını bu görev için gelişmiş bulmuyor, pek de güvenmiyor!... Müdahale, Batı'da burjuvazinin tarihsel olarak gerçekleştirdiği ortaçağın tasfiyesinin “Ezilen Dünya”da yerli yerinde durduğu belirlenmesinden hareket ediyor. Bölgenin kendi ortaçağından kurtulmasından söz ederken, bölgenin -“Ezilen Dünya”nın- burjuva devrimi yaşamadığından veya burjuva devrimin tamamlanmamış olmasından hareket ediyorlar. Ama

Batı-merkezcilik reddedildiği ve hem de bölgede kapitalizm ve proletaryanın “gelişmemiş olduğu” düşüncesinden hareketle bölgenin kendi ortaçağından kurtulmasını proletarya devrimine bağlanmış bir sorun olarak görmüyor, göremiyorlar. Böyle olunca ortaçağın tasfiyesi, burjuva devrim, “antiemperyalizm”le de birleşerek kendine yeten amaç haline geliyor; haliyle önderliği de proletarya değil de “emekçiler” -siz bunu küçük burjuva aydınlar olarak anlayın- üstleniyor! “Öncü sınıf: Proletarya” ise bir ideolojik kamuflaj, bir korunak olarak kalıyor.

Öyle görünüyor ki, Müdahale, bölgeyi kendi ortaçağından kurtaracak aydınlanmadan da kadim uygarlık alanı olan bölgemizde insanlığın tarihsel birikimine yapılan katkının ve bunların farkındalık bilincinin yükseltilmesini anlıyor. Yani evrensellikten uzaklaşma ve bölgesel yerleşme eğilimiyle -buna bir çeşit bölge milliyetçiliği de diyebiliriz- karşı karşıyayız.

Bölgede -“Ezilen Dünya”da- kendi ortaçağından kurtulma sorununun oldukça eşitsiz olduğuna dikkat çekmek zorundayız. İstanbul-Türkiye’de geliştirilen bu tez objektif olarak, Türkiye’de ortaçağın etkileri sorununu abartarak, Türk burjuvazisi ile arasına patika bir yol düşüyor. Kapitalist gelişme gerçekliğinin önemsiz gösterilmesi de aynı patikaya çıkıyor. Emperyalizme karşı mücadelenin birinci sorun ilan edilmesi, bir bakıma hepsini özetliyor. Zira egemen işbirlikçi kapitalizme karşı mücadelenin emperyalizme karşı mücadelenin gerçek temeli olarak kavranması şurada kalsın, gündeme bile getirilmiyor. Dahası emperyalizme karşı mücadeleden tecrit halde düşünülüyor.

Müdahale ekibinin “sosyalist harekete” müdahalesinin mahiyetinin aslına uygun biçimde anlaşılması bakımından onun kimliğini tanımlama çabası da anlamlı bir veri, göstergedir:

“Kimliğimizin esasını şu veya bu milliyetten, kavimden, mezhepten olmak değil, emekçi olmak veya emekçiden yana olmak belirler.”

Eğer, ne kadar güzel, her çeşit milliyetçiliğin vb. aşıldığı, evrenselliğin, enternasyonalizmin bir güneş gibi ıslık ıslık parladığı bir “emekçilik” kimliğiyle karşı karşıyayız diye düşünüyorsanız, kusura bakmayın, ama bunun politik saflık ve körlük olacağını belirtmek durumundayız. Unutmayınız ki, bu kimlik tarifi gezegenimizin herhangi bir yerinde değil de; birisinin varlığı-

nın inkar edildiği, ulusal demokratik taleplerinin en sert şekilde bastırılarak ezildiği, sömürgeleştirildiği iki uluslu bir devlette, Türkiye siyasi coğrafyasında ve keza kendi içinde ezen ve ezilen ulusları barındıran bölgemizde yapıyor. Yani Müdahale'nin “Ezilen Dünya”sı karnında uluslar ve dinsel, mezhepsel inançlar arasında keskin eşitsizlikleri, ezen ezilen bölünmesi gerçekliğini de taşıyor. Demek ki, kavmiyet, milliyet vb. ayrımını reddetmek bir meziyet, bir erdem, bir derinlik ya da yükseklik olmuyor! Bilakis bu kavmiyeti- milliyeti belirsizlik kimliği, uluslar/milletler arasındaki ezen ezilen temel gerçeğini önemsizleştiriyor, kabul edilebilir hale getirerek statükoyu benimseyip onaylamak anlamına geliyor. Bu, egemenden, hakim olandan, üstün ve kuvvetli olandan; özcesi “Ezilen Dünya”nın ezeninden yana kimlik beyanıdır. Zaten yıkıcı olmayan “yepyeni” devrimciliğin kerameti de buradan gelmektedir. Müdahale'nin göz kamaştırıcı enternasyonalizminden, milleti belirsiz kimliğinden biraz üzeri kazındığında inceltmiş ezen ulus milliyetçiliği, evet Türk milliyetçiliği çıkıyor. İnceltmiş ezen ulus milliyetçiliğine devrimci literatürde sosyal şovenizm deniyor. Sosyal şovenizm sözde devrimcinin, sözde sosyalistin kendi ulusunun egemen burjuvazisinin kuyruğuna yapışması oluyor.

Kuşkusuz “emekçi olmak” veya “emekçiden yana olmak” önemli bir şey anlatıyor, ama önemli bir çok şeyi de anlatmıyor, belirsiz kalmasını sağlıyor. Bir belirsizlik sığınağı, bir sır perdesi oluyor. Örneğin bu kimlik tarifinin en çarpıcı temel bir özelliği de ekibin öncü ilan ettiği sınıfla, o sınıfın konumunun, çıkarlarının, toplumsal ve tarihsel rolünün gerektirdiği aidiyet ve temsiliyet görüşü açısından ilişkilennememesi, kendini bağlı saymamasıdır. Kimlik tanımında da haliyle Marksist devrimcilikle, işçi sınıfı devrimciliğiyle helalleşme gerçekliği ortaya çıkıyor. “Emekçi olmak”, “Emekçiden yana olmak” böylece Doğu-merkezciliğin ve bölgesel yerelciliğin merkezinde küçük burjuva aydınların antiemperyalist ve aydınlanmacı kesimlerinin durduğunu anlatıyor.

Böylece özetle bir ana sonuç belirginleşiyor: Teorik ve politik olarak proletaryanın yıkıcı karakteri, devrimci rolü, ezilenleri, emekçileri aydınlatma ve birleştirme, emekçilerin ve ezilenlerin önderliğini üstlenme rolü reddediliyor. “Batı-merkezci anlayış ve modellerin” reddinin

Marksizm ve proletarya devrimciliğinin reddini “de” içerdği daha çarpıcı biçimde açığa çıkıyor.

Devam edelim. Müdahale ekibinin “Şu veya bu milliyetten, kavimden, mezhepten” olmanın kimliklerini belirlemediğini kuvvetle vurguladığını gördük. Hemen devamında ise “Ezilen ulusların ve halkların, emperyalizme ve işbirlikçilerine karşı birliği ve ortak mücadelesi temel politikamızdır” düşüncesi, yönelimi ekleniyor. Bu, kulağa da, göze de, gönüle de hoş geliyor. Hatta politik sağduyuya pek uygun görünüyor!

Yerinde duramayan politik şeytan, yine de akla şu soruyu getiriyor: İyi de bölgemizde ezen uluslar kimler, ezilen uluslar kimler?

Türkiye gibi birisi egemen-ezen, öteki sömürgeleştirilmiş-ezilen, iki uluslu bir devlette “enternasyonalizm”, “devrimcilik”, “sosyalizm” ve “sosyalist harekete müdahale” adına ve de “yeni bir devrimci hareket, yeni bir politik sentez”, “yeni bir tarz”, “yeni bir odak” ihtiyacını karşılamak iddiasıyla yola çıktığımızı ilan ediyorsanız; bütün bunlar adına konuşuyorsanız, “şu veya bu milliyetten, kavimden olmak” kimliğimizi belirlemiyor demeniz, kimliğinizi açıklamaz, gizler! Bir kulübede saraydaki gibi düşünemediği gibi, ezen ulustan devrimciler ile ezilen ulustan devrimcilerin görevlerinin yapısı, öncelikleri, dili, tarzı vb. de değişir. Ezen ulus emekçisi ile ezilen ulusun emekçisi de aynı konumda değildir. Bununla bağlı olarak ezen ulustan devrimci ile ezilen ulustan devrimcinin nesnel konumu da farklıdır.

Gerçekleri çarpıtmaktan medet umamazsınız. Sorun hangi milletten, hangi kavimden vs. “olduğunuz” değildir; “yeni politik sentez” ezen ve ezilen ulus gerçekliğini; coğrafyamızda her şeyin önüne çıkan siyasal gündemin tam merkezinde duran bu gerçekliği yok mu farz edecektir? Emekçilerin devrimci birliği için “yeni politik sentez”, ezen ulusun “emekçisi” pozisyonundan mı; ezilen ulusun “emekçisi” pozisyonundan mı yola çıkmaktadır, gerçeklere bakmaktadır? Her ikisi de olabilir; ama bu hiç de sorun değil, biz matematiksel ortalama bulacağız diyemezsiniz. Keza hiçbir kavimden, milletten “olmak” durumunda değiliz diyerek de bu zor ve ağır sorundan sıyrılamazsınız. Ne etraftan dolanabilir, ne de üzerinden atlayabilirsiniz!

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi, Müdahale'nin “Ezilen Dünya” kavramı sorunlu. Mustafa Ke-

mal'in “sınıfsız, zümresiz kaynaşmış” bir milliyet yaklaşımını çağırıyor. Hatta İP- Perinçek milliyetçiliğinin solcularının tiksindirici kokusunu yansıtıyor. Sanki “üç dünya”cılık ruhu hortluyor. Müdahale, “Coğrafyamızın ortasına bir kama gibi yerleştirilen İsrail Devleti de, emperyalist politikaların etkin aktörlerinden biridir” diyor. Keza, “Kürt milliyetçiliği temelinde politika yapan örgütler ise, bölgeye ilişkin emperyalist stratejinin araçları durumuna gelmişlerdir” tespitini de önemle ekliyor. Oysa İstanbul'dan ve Türkçe konuşan Müdahale ekibi, “Temel Yönelim” belgesinde ‘bizim’ burjuva devletimizin emperyalist stratejilerdeki yerine değinme gereği duymuyor bile! En azından durumunun “Kürt milliyetçiliği temelinde politika yapan örgütler” kadar kötü olmadığını anlayabiliyoruz böylece. Ama biz bu dili çok iyi tanıyoruz. Bu, başkaldıran ezilen ulusları mahkum etmek için geliştirilmiş, ezen ulusun ayrıcalıklarını koruyan, savunan, ezilen ulusa vurulan boyunduruğu destekleyen, aklayan bir dil!

Müdahale ekibi, “Her ulus eşittir ve aynı haklara sahiptir” diyor. İyi, güzel de hakim Türk ulusuyla Kürt ulusu ne eşit ne de aynı haklara sahip! Öyle değil mi? Ve dahası var, Türk egemen sınıfları, Türk burjuvazisi, burjuva Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk ulusu adına, Türk ulusunun çıkarları, ayrıcalıkları adına Kürt ulusunun varlığını ve ulusal demokratik haklarını reddettiği gibi, sömürgeci bir boyunduruk altında eziliyor.

Müdahale'ci Ekibin Hoşuna Gitmese De Gerçekler Şundan İbaret:

Türk ulusu yalnızca kendi uluslaşma sürecini tamamlamış, “kendi kaderini” belirlemiş egemen bir ulus değildir, aynı zamanda ezen ulus konumundadır, ezen ulustur. Müdahale ekibi, Türk ulusuna aitlik nesnel (ve öznel) konumundan “Günün koşullarının ihtiyacı olan bir devrimci odak yarat”mayı ve “Giderek bunu devrimci bir örgüte dönüştürmeyi” hedeflemektedir. Zaten başka bir şey de olamaz. Kimliğimizi, “Şu veya bu milletten olmak” belirlemiyor demek bu gerçeği değiştirmiyor. Türk ulusundan -ezen ulustan- olmak gerçeğinden ve konumundan “devrimcilik”, “sosyalistlik”, “yeni politik sentez” yaratma vb. adına hareket edeceksiniz ve de temel yönelim belgeniz, kendi ulusunuzun egemen sınıfını ve onun ulusal baskı ve boyun-

duruk aracı da olan burjuva devletini değil de, ezilen ulus nesnel ve öznel konumundan politika yapan ulusal örgütlenmeleri yargılamayı en temel sorunların ilk sıralarına yerleştirecek! Bunun neresi yeni? Burada, bırakın devrimciliği, sosyalistliği, az çok tutarlı bir demokratlık bile yoktur! Şimdi bu sosyal-şoven kepazelikle Türk burjuvazisiyle işbirliğinin taşlarının döşendiğini yüzlerine çarpmayalım da ne yapalım!

Şunu eklemesek eksik olur. Demek ki, “Ezilen Dünya”nın da bir Batısı ve bir de Doğusu var. Türkiye, Kürdistan'ın Batısında kalıyor. İstanbul'da konumlanan Müdahale ekibi kendi Doğusuna Batı-merkezci bakıyor!

Müdahale, “Halkları birbirine düşman yapan, emperyalist girişimlere hizmet eden her tür milliyetçiliğe karşıyız. Milliyetçilik böler ve emperyalizm karşısında zayıf düşürür; antiemperyalizm, bölge halklarının kardeşliği ve emek eksenli mücadele ise birleştirir” diyor. Bunlar da, göze, kulağa hoş geliyor. Ama aslında çok sıradan ve alabildiğine demagojik satırlar!

“Milliyetçilik böler ve emperyalizm karşısında zayıf düşürür”. O halde sömürgeler, ezilen uluslar başkaldırmasınlar, ulusal boyunduruğu sineye çekip boyun eğsinler, köleleşmeyi kabullensinler! İyi de bu ezen, sömürgeci uluslar emperyalistler ile ittifak içinde değiller mi? Bu ittifaka dayanarak, ayrıcalıklarını, egemen, sömürgeci vb. konumlarını korumuyorlar mı? Örneğin ABD, AB emperyalistleri Türkiye ile ittifak içinde değiller mi? Bölgemiz de, İsrail'den de önce en büyük emperyalist işbirlikçisi, emperyalizmin en sağlam dayanağı, üssü burjuva Türkiye Devleti değil mi? Türk ordusu NATO'nun üyesi ve hatta ikinci büyük ordusu değil mi?

Beyler ve Bayanlar, milliyetçilik böler demagojisiyle temel bir gerçeği bilerek, isteyerek, kasıtlı olarak gizlemeye çalışıyorsunuz. Hayır milliyetçilikten milliyetçiliğe fark vardır; ezilen ulus milliyetçiliğinin daima demokratik bir içeriği vardır; ulusal baskıya, ulusal eşitsizliklere yönelmiştir; ulusal eşitlikçi, ulusal özgürlükçü bir yönelimi-içeriği vardır. Ezilen ulusları uyandırır, harekete geçirir, tarih sahnesine çeker. Ezen ulus milliyetçiliği ise kendi ulusunun ulusal ayrıcalıklarının korunmasından, kendi ulusu için ayrıcalıklar, üstünlükler vb. elde edilmesinden veya tarihsel olarak elde ettiği ulusal ayrıcalıkların meşruiyetinden, haklılığından korunmasından hareket eden şoven, ırkçı ve anti-

demokratik karakterdedir. Halkları birbirine düşman eder!

İki ya da çok uluslu bir ulusal devlette “milliyetçilik böler ve emperyalizm karşısında zayıf düşürür”ü amentü belleyerek “sosyalist harekete” müdahale etmek, ezilen ulusa-ulusal topluluklara, sömürgeciliğe ve ulusal baskıya boyun eğme çağrısıdır. Antiemperyalizm kılığı altında, ezen ulus şoven burjuva milliyetçiliğine ideolojik uşaklıktan başka bir anlamı da yoktur. Sosyalizm ve devrimcilik adına üretilmiş, kuvvetli antiemperyalizm cılasıyla inceltilmiş, küstahça kendini beğenmiş bir sosyal şovenizmdir bu... İyi de sınıf mücadelesi de bölmez mi? Zaten sosyal şovenizmin en derin katmanlarında, daha doğrusu çekirdeğinde işte bu gerçeklik durur: Sosyal şovenizm sınıf mücadelesinin yerine sınıf işbirliğini geçirmek, proletaryanın burjuvaziye kölece boyun eğmesine, bağlanıp yedeklenmesine çalışmak demektir.

Eğer birileri “yeni bir politik sentez” yaratmayı ve devrimci bir örgüt kurmayı amaçlayarak yola çıktıklarını açıklıyorlarsa, öncelikle bu iddianın ciddiyetini iddia sahiplerinin devrimin görevleri ve iktidar sorununa yaklaşımlarıyla tutarlılık sınavına sokmamız elzemdir. Bu yalnızca bir ilk sağlama olur. İlk bir yönelim ve niyet beyanı olarak anlamlı olabilir; ama daha sonrası asıl önemli olan pratiğin sınavıdır. Söz ve eylemin birliği de pratik tarafından test edilecektir. Hiç kimse kendini devrimci ilan etmekle, tanımlamakla devrimci olamıyor. Devrimci olabilmek için hedeflerin, görevlerin ve eylemin devrimci olması gerekiyor.

Müdahale bize, “Hedefimiz, burjuva iktidarın devrimci tarzda alaşağı edilmesinin yolunu döşemektir” diyerek, devrimin hiç de acil, çözümünü gündemde bir sorun olmadığını söylüyor. Çok katmanlı, bu itibarla böyle olduğu için de teorik ruhu menşevik “yolu döşeme” politikasının ana halkalarını bir bir açıklıyor. Doğal olarak merkezde iktidar sorununun durması gerekiyor. Müdahale'nin yıkıcı olmayan “devrimciliği” - postmodern devrimcilik mi desek acaba!- kendisini burada da gösteriyor: “Emekçilerin iktidarı, ancak dünya kapitalist-emperyalist sisteminden kopmakla mümkündür.”

Böylece Müdahale, düşmanın “dışarıda” olduğunu söylemektedir. Bu tanıma göre “Kapitalist-emperyalist sistemden kopmak” için, Türkiye'de başlıca sınıflar arasındaki temel ilişki-

lerde köklü bir değişiklik, bir alt-üst oluş gerekiyor mu? İşte emperyalizme, “küresel sermayeye” karşı mücadele burada çatallanıyor, antiemperyalist mücadelede devrimci çizgi ile reformcu çizgi -buna milliyetçilikle oynaşma çizgisi de diyebiliriz- buradan itibaren ayrışıyor. Emperyalizme karşı mücadelenin şampiyonluğuna soyunan Müdahale, “Dünya kapitalist-emperyalist sisteminden kopma” sorununun bir devrim sorunu, bir siyasal ve sınıfsal iktidar sorunu olmadığını anlatıyor. Müdahale'nin antiemperyalizmi Türkiye'de yürürlükteki sınıfsal iktidarı, sınıf egemenliğini devirmeyi filan hedeflemiyor. En fazlasıyla Büyük Ortadoğu Projesi'yle (BOP) “Uzlaşan ve işbirliği yapan güçleri”, “düşman” ilan ediyor, keza bir de emperyalizmin “yerli işbirlikçileri” aynı kategoriye konuyor.

Peki Türkiye'de hangi sınıf veya sınıflar iktidarda? Müdahale'den tıs yok! Peki bugün “dünya kapitalist-emperyalist sistemine” eklenmiş, bağlanmış Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal düzeninin egemen, hakim sınıfı kim, kimler? Müdahale'den yine tıs yok! Peki mevcut burjuva devlet aracılığıyla ve mevcut burjuva devlete dayanarak Türkiye'yi “Dünya kapitalist-emperyalist sistemine”/düzenine ekonomik ve toplumsal bakımdan egemen, siyasal iktidarı- devlet yönetimini de elinde tutan sınıf-sınıflar bağlamadı mı? Müdahale'de yine tıs yok! Peki nasıl olacak da geride kalan yarım yüzyıllık dönemde Türkiye'yi “Dünya kapitalist-emperyalist sistemine” bağlayan işbirlikçi teknelci burjuvazi ve büyük toprak sahiplerinin (ve onların hizmetkârı, her şeyi ile bu işbirlikçi kapitalist düzene bağlanmış asker-sivil bürokrasinin) siyasal iktidarı yerli yerinde duruyorken, bu iktidar yıkılmadan Türkiye kapitalist-emperyalist sistemden kopacaktır?! Antiemperyalist mücadelenin reformist cengaverleri, devrimsiz bir kopuş peşindedir. Boşuna, bu mümkün değil!

Müdahale ekibinin iktidar sorunu ve stratejiye ilişkin teorik yaklaşımları tamamen yanlış, politik yönelimleri ise bütünüyle oportünist, sınıf işbirlikçidir. Türkiye ve Kuzey Kürdistan'da işbirlikçi teknelci burjuvazi ve büyük toprak sahiplerinin egemenliğini yıkan, işçi sınıfının, kır-

kent küçük burjuvazisinin, kır ve kent yoksullarının devrimci iktidarını kuran bir politik devrim; (bir siyasal sınıfsal alt-üst oluş) Türkiye'yi kapitalist-emperyalist dünya düzeninden koparacak güç ve yetenektedir. Türkiye'de bu temel gerçeği anlamayan bir antiemperyalist yönelimin devrimci olmasının imkan ve ihtimali yoktur. Dahası da, bu gerçeği görmezden gelen veya hakikaten göremeyen bir antiemperyalist yönelim, Türk milliyetçiliğine bulanır, hatta Türk milliyetçiliği veya sosyal şovenizm biçiminde dejenere olur. Çünkü bu gerçeğin görülememesi veya reddi egemen sınıfla, Türk burjuvazisiyle uzlaşma ve işbirliğinin “yolunu döşer”!

Müdahale'nin Döşemeye Çalıştığı Yol Şu Temel Tespite Dayanıyor:

“Bu anlamda ülkemizde temel çelişki, küresel sermaye (emperyalizm ve yerli işbirlikçileri) ile ülkemizin emekçi güçleri arasında; önde gelen çelişki ise, ABD emperyalizmi ve işbirlikçileriyle emekçi halk arasındadır.” (Müdahale çıkarken, s.3)

Şu tespitte “Önde gelen çelişki”nin, “Öne çıkan sorunu”, Müdahale'nin güncel yöneliminin yönünü ve içeriğini somutlaştırıyor:

“Öne çıkan sorun bu emperyalist projeyi (Büyük Ortadoğu Projesi -bn) boşa çıkarmaktır. Bu emperyalist saldırıya karşı mücadele eden bütün güçler yandaşımızdır, bu projeye uzlaşan ve işbirliği yapan güçler düşmanımız”.

Müdahale'den İP ve Kızılelma kalitesinde dayanılmaz “üç dünya”cı kokular geliyor. Bu temel belirlemelerin ayırıcı özelliği, asla politik özgürlük sorununu, siyasal demokrasi sorununu, yani demek ki politik iktidar sorununu gündeme getirmiyor olmasıdır. Türkiye'de yalnızca BOP'la “Uzlaşan ve işbirliği yapan güçleri”, emperyalizmin “Yerli işbirlikçilerini” hedef ve “düşman” kategorisine koyan bir stratejinin Türkiye'de siyasi iktidar mücadelesi diye bir derdi yoktur. Bu strateji düpedüz statükocu ve reformisttir. Yıkıcı olmayan bir devrimcilik arayışından çıkan stratejinin yıkacağı bir şey olmaması ise kesinkes tutarlıdır.

Nail Satlıgan'ın İnkârcılığı Ve 20. Yüzyıl Sosyalizmi

Haydar Özkan

24-25 Kasım tarihinde Kapital'in 140. Yılı vesilesiyle Petrol-İş Genel Merkezi toplantı salonunda "Kapital'in Güncelliği Sempozyumu" gerçekleştirildi. Sempozyum, Marksizm iddialı aydınlarla politik hareketler ve militan sendikacıları bir araya getirdi. Bir tartışma, fikir alışverişi ve etkileşim potası oldu.

Kapital Sempozyumunda yaşanan tartışmalardan birisi konuşmacılardan Troçkist iktisatçı Nail Satlıgan'ın 20. yüzyıl sosyalizmini inkâr eden tezi hakkındaydı.

Satlıgan, konuşmasında 20. yüzyılda sosyalizm yaşanmamıştır derken, Marks'ın "Gotha Programının Eleştirisi"ndeki bir pasajına dayanıyordu. "Burada Marks, emeğin değerlendirilmesinin piyasa dolayımından kurtarıldığı bir düzeni tarif eder, öyleyse SSCB'de yaşanan Marks'ın anladığı anlamda sosyalist bir toplum değildi" diyordu. Ona göre, Marks, sosyalizmi metasız-parasız bir toplum olarak tarif ettiği için, bu gelişkinlik düzeyine ulaşmayan toplumlara, bu arada 20. yüzyıldaki sosyalizm deneyimlerinin hiçbirisine "sosyalizm" denilemez.

Sempozyumun bir diğer konuşmacısı, Atılım yazarı Alp Altınörs ise onu, "20. yüzyıl sosyalizm deneyimleri yaşanmıştır, bizindir, onlardan eleştirel tarzda öğrenmek gerekir" diye yanıtlıyordu. Marks'ın bir metni üzerinden koca bir yüzyılın sosyalizm deneyimlerini inkâr etmenin en başta Marks'ın yöntemine aykırı olduğunu vurguluyordu. Marks'ın Paris Komünü deneyiminin ardından Komünist Manifesto'yu

gözden geçirmesini ve "Devletin ele geçirilmesi" kavramının yerine "Devletin berhava edilmesi" kavramını geçirmesini Marks'ın yöntemine örnek olarak sunuyordu.

Bir sempozyumun zaman sınırları içinde yaşanan bu tartışmaya dair daha geniş değerlendirmeler yapmayı, biz de gündemimize aldık.

Marks, Gotha Programı'nın Eleştirisi'nin ilgili bölümüne şöyle giriyor:

"Burada ele almamız gereken, kendi temelleri üzerinde gelişmiş olan değil, tersine, kapitalist toplumdan doğduğu şekliyle bir komünist toplumdur; dolayısıyla, iktisadi, manevi, entelektüel, bütün bakımlardan, bağrından çıktığı eski toplumun damgasını hâlâ taşıyan bir toplumdur." (Altını çizen: Marks)

Görüldüğü üzere Marks, afakî bir ütopyadan, kurgusal bir gerçeklikten değil, tam da 'Bağrından çıktığı eski toplumun damgasını taşıyan' bir komünizmden söz ediyor. Hangi ülkenin bağrından çıktığı, bu tasarımın içeriğini etkilemeyecek midir? Kapitalizmin en çok geliştiği İngiltere yerine geri kapitalist Rusya'da gerçekleşen sosyalist devrim, 'Komünizmin üst evresine' doğru giden kendi özgün kurucu yolunu keşfetmeyecek midir?

Rusya'da sosyalist üretim ilişkilerinin hâkim olduğu bir ekonomi kurulduğu halde, bu Marks'ın öngörülerine uymuyorsa, "Sosyalizm yoktur" mu; "Sosyalizm beklenenin dışında bir yoldan gerçekleşti" mi denecektir? Aklını önyargılara esir etmemiş olanlar için yanıt açıktır.

“Bu bakımdan birey olarak üretici (gerekli indirimler yapıldıktan sonra), topluma vermiş olduğunun tam karşılığını alır. Onun topluma verdiği şey, birey olarak, kendi emek miktarıdır. Örneğin, toplumsal işgünü, bireysel çalışma saatleri toplamından oluşur; her üreticinin birey olarak emek-zamanı, toplumsal işgünü olarak sunmuş olduğu kısımdır, onun bu bakımdan katkısıdır. O, toplumdan, şu kadar emek verdiğini saptayan bir belge alır (Bunda kolektif fonlar için sarf etmiş olduğu emeğin indirimi yapılmıştır) ve bu belge ile, toplumun tüketim araçları stoklarından, emeğinin eşit bir tutarı kadar bir miktar alır. Topluma, bir biçimde sunmuş olduğu aynı emek miktarını, ondan, başka bir biçimde geri alır.”

Bu, N. Satlıgan’ın tezini üzerine dayandırdığı pasajdır. Marks’ın “Emeğin değerlendirilmesinin piyasa dolayımından kurtarıldığı bir düzeni tarif ettiğini” söyler. SSCB’de ise bu hiç gerçekleşmemiştir. Öyleyse sosyalizm yoktur SSCB’de!

SSCB’de İşçi Ücreti

Evet, SSCB’de işçi emeği, sosyalizmin en gelişkin düzeyinde dahi ‘emek belgesi’ ya da ‘emek bonusu’ gibi karşılığı doğrudan geçim araçlarıyla ödenen bir formda değerlendirilmedi. ‘Ücret’ formunu alıyordu. Meta ve para ilişkileri de varlığını korumuştur.

Marks’ın aynı yerde belirttiği “İçerik ve biçim değişmiştir, çünkü değişmiş koşullar altında hiç kimse emeğinden başka bir şey veremez ve öte yandan da bireylerin mülkiyetine bireysel tüketim araçlarından başka hiçbir şey geçemez.” ilkesi ise Sovyetler’de hayat bulmuştur.

Diğer yandan, SSCB’de iş ücretinin, biçimsel bakımdan benzer olmakla birlikte kapitalizmdeki ücretli emekten köklü olarak farklı, başka bir olgu olduğunu da saptamak gerekir. Kapitalizmde işçi, işgücünün yeniden üretilmesi için gerekli olan sınırlı miktarda ürün ve hizmetin karşılığını alır. Kapitalistin bütün gayreti bu gerekli bölümü durmaksızın daha alt düzeye çekmektir. Çünkü o, gerekli emeği azalttığı ölçüde artı değeri artırmış olacaktır.

“Sosyalizmde işin ücreti ... işgücünün yeniden üretilmesi için gerekli olan sınırlı miktarda ürün ve hizmetlerin değerine bağlı değildir.” (Büyük Sovyet Ansiklopedisi, ‘Sosyalizmde işin karakterinin bazı özellikleri’ maddesi)

Kapitalizmin tam tersi olarak, üretim geliştikçe işçinin payı hem bireysel tüketim için, hem de toplumsal hizmetler alanında artar. Çünkü üretim maddeleri, üretim araçlarının toplumsal niteliği nedeniyle tüm topluma aittir. İşçiye ücret olarak verilenin dışında kalan artı-ürün tüm toplumun çıkarına kullanılmaktadır.

Bu nedenlerledir ki, Sovyetler Birliği’nde; birincisi, üretim süreci geliştikçe işçi ücretleri de artmıştır.

İkincisi sosyal hizmetlerin sürekli genişlemesi yolundan işçinin ‘toplumsal ücreti’ sürekli büyümüştür. Eğitim, sağlık, konut vb. dünya tarihinde ilk kez olarak meta olmaktan çıkarıldı, kitlesel bedelsiz kamu hizmetine dönüştürüldü. Dünya tarihinde ilk kez, ekonominin belli sektörlerini kapsayacak düzeye varabilen bir “metasızlaştırma” süreci yaşandı.

Üçüncüsü, sosyalist devlet etkin bir fiyat politikası izledi, temel geçim maddelerini değerlerinden daha aşağıya, sosyal bir ihtiyacı yanıtlamayan tüketim mallarını (örneğin içki) değerlerinden yukarıya fiyatlarla satmak yolundan yürüdü. Bu da ücretlerin temel geçim maddeleri bakımından alım değerini artırdı.

Dördüncüsü, SSCB’de üretim geliştikçe işsizlik azaldı. 1930’lara gelindiğinde işsizlik tümüyle tasfiye edilmişti. Bu da işçi ücretlerinin kapitalizmden farklı olmasının bir diğer göstergesidir. İşsizliğin olmadığı, işçi ücretlerinin işçi bireyleri arasındaki rekabete dayanarak sürekli aşağı çekilmediği, her kapitalist yatırımın kendisine işsiz ordusundan hızla işçi devşiremediği bir kapitalizm düşünülebilir mi?

İşçinin sadece işgücünün değerini (yeniden üretilmesi için gerekli olanın en alt düzeyi) alabildiği kapitalizmin ücret ilkesi Sovyetler Birliği’nde tasfiye edilmiştir. Yerine işçinin, “Kolektif fonlar için sarf edilmiş emeğin indirimi yapılmış” haliyle emeğinin karşılığını alması ilkesi geçirilmiştir.

Sosyalizm Ve Meta-Para İlişkileri

Marks, tıpkı kapitalizmi incelerken yaptığı gibi, sosyalizmi de en gelişkin düzeyiyle kurgular. O, üretim araçlarının tam toplumsallaştırdığı bir düzen olarak ele alır sosyalizmi. Bu durum, 20. yüzyıl sosyalizm deneyimleri boyunca çok önemli teorik tartışmaların kaynağı olmuştur.

Ancak Marks ve Engels'in yaşadığı dönemdeki Avrupa da, tam toplumsallaşmanın bir hamlede gerçekleşebileceği koşullarda değildi. Örneğin o günün Avrupası'nda kapitalizm, bugünkü Hindistan ve Çin'den daha az gelişmişti. Nüfusun yüzde 50'sinden fazlası hala tarımla uğraşmaktaydı. Böyle bir toplumsal yapıda da tam toplumsallaştırma boş bir sözden başka bir anlam taşımazdı. O yüzden Marks ve Engels de küçük köylülüğün zorla mülksüzleştirilmesine karşı uyarılar yaptılar. Küçük köylülüğün "İktisadi araçlarla ikna" edilmesinden, "Özel toprak sahipliğinden kolektif toprak sahipliğine geçişi kolaylaştıracak" önlemlerden, "Miras hakkı ve mülkiyeti kaldıracağını ilan ederek onu ürkütmemeye" özen gösterilmesinden söz ettiler. (Marks, Engels, Anarşizm Üzerine, Bakunin'in Devlet ve Anarşi Kitabı Üzerine Düşüncelerden Parça)

Rusya'daki derecede olmasa da, Almanya, Fransa gibi ülkelerdeki bir proleter devrim de küçük köylülüğün tedrici kolektifleştirilmesi sorunuyla karşı karşıya olacaktı. Dolayısıyla küçük meta üretimi, meta piyasası, proletarya diktatörlüğü altında da belli oranlarda sürecekti. Değer yasası varlığını koruyacaktı.

19. ve 20. yüzyılların aksine, bugün, dünyanın pek çok bölgesinde tam toplumsallaşmanın koşulları olgunlaşmıştır. Bu her yerde eşitlik olduğu anlamına gelmez. Ama emperyalist küreselleşme, küçük köylü mülkiyetinin altındaki son taşları da çekip almaktadır. Meta-para ilişkilerinin aşılması 20. yüzyıla göre daha sancısız gerçekleşebilir.

Sosyalizmin varlığı ya da yokluğuyla ilgili tartışma, meta ve para ilişkilerinin varlığına indirgenemez. Sorun ekonomiye sosyalist üretim ilişkilerinin hâkim olup olmamasıyla ilgilidir.

Tıpkı kapitalizmin hâkim olduğu bir ekonomide feodal, yarı-feodal üretim ilişkilerinin kapitalist ekonomiye tabi biçimde varlığını sürdürmesi gibi, sosyalist bir ekonomide de meta ilişkileri, tabi bir biçimde varlığını sürdürebilir. Ancak nihayetinde bütün bir kapitalizmden komünizme geçiş süreci, meta ilişkilerinin varlığına karşı bir sınıf savaşımı dönemidir.

Değer yasası sosyalizmde vardır, bir olgudur. Kapitalizmden komünizme geçiş süreci boyunca varlığını korur. Bu hem, üretim araçlarının tam toplumsallaşmasının içeride henüz sonuçlan-

mamasından, hem de kapitalist dünya pazarı ile kurulan zorunlu ilişkiler nedeniyle böyledir. Bu geçiş süreci boyunca komünist partisi, meta-para ilişkilerine ve bu temelde yükselen değer yasasına karşı mücadeleyi sürdürür, buna önderlik eder. Sorun, içeride, değer yasasının etki alanının giderek daralmasına, sosyalist üretim ilişkilerinin hâkimiyetinin gelişmesine götüren bir ekonomi politikası izlenmesinde düğümlenir. Dışarıda ise sosyalist dünya devriminin etki alanını genişleterek kapitalizmi darboğaza sürükleyecek politikalarda karşılık bulur. Bu ikisi arasında güçlü bir bağıntı vardır.

Sosyalist ya da sosyalizme yönelmiş ülkelerde sınıf mücadelesinin temel konularından birisi, meta-para ilişkilerine ve değer yasasına yaklaşım sorununda ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan Lenin ve Stalin dönemlerinde gelişim çizgisi meta-para ilişkilerinin etki alanının geriletilmesi yönündedir. NEP süreci gibi bazı zorunlu geri adımlar taktik kapsamda ele alınıp uygulanmıştır, stratejinin yönünü ifade etmezler. Eğitim, sağlık, konut, ulaşım meta olmaktan çıkarılmıştır. Değer yasası üretimin düzenleyicisi olmaktan çıkarılmıştır; emeğin üretimin çeşitli dalları arasındaki dağılımını değer yasası değil, merkezi-planlı ekonomi dolayısıyla toplumsal ihtiyaçlar belirlemektedir. Tarım üretimi çok büyük oranda kolhozlaştırılmış, sovhozlar da belli bir ağırlığa ulaşmıştır, vb.

Kruşçev, Brejnev ve Gorbaçov dönemlerinde ise gelişim çizgisi tam ters yöndedir. Yani meta ekonomisinin hâkimiyet alanının gelişmesi, değer yasasının yönlendirici bir güç olarak tanınması ve kapitalist dünyayla bütünleşme çabası. Isaac Deutscher gibi -Satlıgan'ın da referans aldığı- önde gelen bir Troçkist figürün, Kruşçev'e salt "totalitarizm geriletilecek" görüşü açısıyla (hem de oldukça ateşli biçimde!) destek çıktığını, meta-para ilişkileri ve değer yasası konusundaki tutumunu es geçtiğini hatırlatmanın yeridir. Troçkizmin sosyalizm deneyimlerine yaklaşımının tarih-dışılığına ve apolitikliğine güzel bir örnektir. (Tarihin İronileri, Isaac Deutscher, Belge Yayınları.)

Tabii ki sosyalist mülkiyet biçiminin, doğrudan doğruya sosyalist üretim biçimi demek olmadığını, mülkiyet ilişkilerinin üretim ilişkilerini otomatikman yaratamayacağını biliyoruz. Sosyalist devrimin gerçekleştirdiği kamulaştırma eylemi, üretim araçlarını proletarya diktatörlüğü

devletine ait kamu mülkiyetine çevirmekle, sosyalist mülkiyet haline getirir. Ancak nihayetinde bu, sosyalist üretim ilişkilerinin toplumsal yapıda, sınıf mücadelesi yoluyla yaratılması gerekliliğini ortadan kaldırmaz.

Üretim ilişkilerinde ileriye doğru her dönüşüm, üretici güçlerin zincirlerini çözerek atılım yapmalarının koşullarını hazırlar. Üretici güçlerdeki her atılım da daha ileri üretim ilişkilerinin zeminini oluşturur. Nihayetinde meta-para ilişkilerine karşı savaşımın salt bir kararlılık ve irade sorunu olmadığı, bu savaşımın ancak üretici güçlerdeki gelişme zemininde başarılılabileceği de vurgulanmalıdır.

Meta üretimine ve onun yarattığı toplumsal ilişkilere karşı mücadele sosyalizm dönemi boyunca sürer. Değer yasasının hâkimiyet ve işlerlik alanını daraltmak, planlı sosyalist ekonominin hâkimiyet ve işlerlik alanını büyütme için mücadeleye sürer. Küçük köylü mülkiyetinin kolektifleştirilmesi, giderek bu kolektiflerin sosyalist kamu işletmelerine dönüştürülmesi için mücadele sürer.

Ancak bunlar, tam da sosyalist bir toplumun bağrında süren mücadelelerdir. Sosyalist ekonomiyle yan yana, iç içe biçimde varlığını sürdüren ve ona tabi olan meta ekonomisine karşı mücadeledir. Kapitalist bir toplumda ise egemen olan meta üretimi ve dolaşımıdır. Meta ekonomisinin egemen olmadığı bir kapitalist ekonomi düşünülemez. Stalin döneminde ise egemen olan meta ekonomisi değil, planlı sosyalist ekonomidir. Bu dönemde meta ekonomisinin alanının daraltılması yönündeki büyük savaşım, bu savaşımın meta ekonomisinin ikincilleşmesi düzeyine varması, sosyalizmin varlığını yadsıyanlarca -bırakın açıklanmasını- anlamlandıramaz dahi.

Lenin, “Sosyalizm sınıfların ortadan kaldırılmasıdır” der. (Proletarya Diktatörlüğü Döneminde Ekonomi ve Politika). Bu sosyalizmin “geçiş halindeki” bir toplum olarak tarifidir; sosyalizmin sınıfları kaldırma yönündeki gerçek toplumsal-tarihsel hareket olduğunu anlatır. Kapitalizmden komünizme geçiş süreci, kesintisiz bir sınıf savaşımı dönemidir. Kapitalist üretim ilişkileriyle, kapitalizmden devralınan ve kendi bağrında sürekli kapitalizmi üreten küçük meta ekonomisiyle, kapitalizmden devralınan toplumsal eşitsizliklerle (Kadın- erkek, ezilen ulus-ezen ulus, kır-kent, kol emeği-kafa emeği, yöne-

ten-yönetilen) mücadele sosyalizmde de sürer.

Geri kapitalist bir ülkede ortaya çıkan sosyalist bir ekonomide meta-para ilişkilerinin hızla ortadan kaldırılmasını beklemek, ya iyi niyetli bir saflık, ya da Nail Satlığan örneğinde olduğu üzere sosyalizm deneyimlerini inkâr etmeyi amaçlayan bir demagojidir.

Rusya’da sosyalizm, prekapitalist ekonomik biçimlerle iç içe bir geri kapitalist ekonomi üzerinde gelişmiştir. Bunun kendine özgü sorunlarının yanıtını salt Gotha Programının Eleştirisi’nde aramak, Marksist bir yöntem olamaz. Tersine Marks’ta, kendinden sonraki tüm tarihsel gelişmeleri tartacak bir ütopya kurgusu aramak anlamına gelir. Dolayısıyla, aynı zamanda idealist bir sapmayı da ifade eder.

Bu vesileyle muhatabımıza, aynı pasajda geçen şu saptamanın işaret ettiği yönetime daha fazla dikkat göstermesini öneririz:

“Ama bu gibi kusurlar (Herkes emeğine göre ilkesinin bir burjuva hukuku olması kast ediliyor, bn.) uzun ve sancılı bir doğumdan sonra kapitalist toplumdan çıkıp geldiği şekli ile komünist toplumun birinci evresinde kaçınılmaz şeylerdir. Hukuk, hiçbir zaman, toplumun iktisadi yapısından ve onun koşullandığı kültürel gelişmeden daha yüksek olamaz.”

Marksizmin Gelişimi Sınıf Savaşımı Zemininde Olur

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, iktidarın işçi sınıfının ellerinde olduğu, eski burjuva devletin ‘berhava’ edilerek İşçi-köylü Sovyetleri devletinin egemen olduğu, ekonomide sosyalist üretim ilişkilerinin hâkim olduğu bir deneyim olarak tarihe armağan olmuştur. Onu sosyalist bir deneyim olarak tarihten silmek, inkâr etmek, görmezden gelmek mümkün değildir. Marksizm, kendisini sınıf mücadelesinin enternasyonal deneyimlerinin dışında bir yerde kuramaz. ‘Sosyalizm böyle olamaz’ diye feryat-figan etmek; Marksizmi kendisiyle kavgalı hale getirmeye çabalamak demektir.

Kapitalizmle sosyalizm arasında muazzam bir savaşın yaşandığı tüm bir 20. yüzyılın sınıf mücadelesi deneyimlerini “sosyalizm dışı” sayarak inkâr etmek, Marksizmi Lenin öncesi döneme, 19. yüzyıla geri götürmek, müthiş bir tasfiyecilik girişimidir. Avrupa merkezci aydınlarda

(özellikle 1991 sonrası) görülen bir tür akıl tutulması halidir.

19. yüzyıldaki sosyalizm savaşmaları ve deneyimleri, halk devrimleri ve ulusal kurtuluşçu devrimler, ezilen halkların savaşmaları tümüyle bize aittir. Bizimdir. Marksizm Leninizm'in yüzyılın şafağında önünde duran temel görevlerden birisi, 20. yüzyıl sosyalizm deneyimlerini Marksist diyalektik yöntemle ele almak ve eleştirel bir süzgeçten geçirerek yeni yüzyılın sınıf savaşlarına ışık tutmaktır. Kuşkusuz Troçki'nin 1920'lerde saplanıp kaldığı "Tek ülkede sosyalizm olamaz" tezine hala saplananlar bu göreve girişemez dahi. Onlar bakımından, SSCB'deki sosyalizmin inkârı, bugün bütün bir 20. yüzyıl sosyalizm deneyimlerinin inkârı derecesine varmıştır. Bir tür ultra-tasfiyecilik de denebilir buna.

19. yüzyıl sosyalizminin önderleri şöyle düşünüyorlardı: Tek ülkede sosyalizm olmaz, sosyalizm ancak dünya çapında (o günkü dünya da Avrupa kıtası) gerçekleşebilir... Başka bir tartışmanın konusu olmakla birlikte, belirtmek gerekir ki, Marks ve Engels Paris Komünü'nü bir şehirde sosyalizmi inşa etmeye yöneldikleri için değil, yeterince sosyalist önlem almadıkları ve devrimi Fransa'nın diğer şehirlerine yaymadıkları için eleştirmişlerdi ve hakeza, Rusya'da sosyalizm üzerine tartışmalar yapmışlardı. Yine de onlara göre sosyalist devrim, öncelikle kapitalizmin en çok geliştiği ülkelerde gerçekleşecektir.

Ekim Devriminin önderleri de devrimden önce böyle düşünüyorlardı. Lenin 1905 Devrimi sürecinde, 'İki Taktik'te, Rusya'nın çakacağı demokratik devrim kıvılcımının Avrupa'yı tutuşturacağını, Avrupa'daki sosyalist devrimin ise Rusya'yı sosyalist devrime taşıyacağını yazdı. Sonra, Ekim Devrimi'nin arifesinde (1915) tek bir ülkede de sosyalist devrimin mümkün olduğunu yazan Lenin diğer yandan hala Rusya'daki sosyalist devrimin Avrupa'daki sosyalist devrimi tutuşturacağını söylüyor, bunu umuyordu. Daha sonra, Rusya Sovyet Cumhuriyeti'nin Devlet Başkanı olarak, Rusya'daki "Az gelişmiş sosyalizm" in Avrupa'daki devrimlerle birlikte aşılacağını ve Avrupa'daki sosyalizmin gelişkin üretici güçler üzerine kurulacağını söyledi.

Rusya'da devrimi yapmak daha kolay, sürdürmek daha zordu. Batı Avrupa'da ise tersine, devrimi yapmak zor, sürdürmek daha kolaydı. Tüm 20. yüzyıl boyunca hükmünü sürdüren bu

çelişki, Bolşevik önderin zihninde tam olarak Ekim Devrimi'nin ardından şekillendi, teorik formülünü buldu.

Ancak Marks'ın ve Engels'in devrimin Avrupa çapında ve öncelikli olarak en gelişkin kapitalist ülkelerde gerçekleşeceği öngörülerini, kapitalizmin ortaya çıkan en üst aşamasında, tekelci kapitalizm/emperyalizm çağında geçerliliğini yitirmişti. Lenin de bu olguyu savaşımın pratiği içinde, adım adım gördü.

Diğer yandan, Lenin'in ve Ekim Devrimi önderlerinin öngördükleri Batı Avrupa'da sosyalist devrim de gerçekleşmedi. Sosyalizm, kapitalizmin en çok geliştiği İngiltere'de değil, kapitalist dünya sisteminden canı en çok yanan ülkelerden Rusya'da gerçekleşti.

Sınıf mücadelesi böyledir. Soyut olan somutlaşırken daima yeni içerikler ve biçimler kazanır, zenginleşir. "Teori gridir dostum, hayat ağacı ise yeşil" (Lenin). Sınıf mücadelesinin pratik ateşi içinde pişmeyenlerin kavrayamayacağı bir zenginliktir bu.

20. Yüzyıl Sosyalizminin Bazı Gerçekleri

Emperyalizmin keskinleştirip son sınırına vardığı eşitsiz gelişme yasası, Rusya çapında dev bir ülkedeki sosyalist iktidarın ayakta kalmasına imkân sağladı. Alman devrimi yenilir, kısa ömürlü Macaristan, Slovakya, Finlandiya, Bavyera Sovyet Cumhuriyetleri yıkılırken, Rusya Sovyet Cumhuriyeti ayakta kaldı. Hatta eski Çarlık sömürgesi ülkelerde kurulan sovyet cumhuriyetleriyle birleşerek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne dönüştü.

Avrupa devriminin kısa sürede yardımlarına yetişeceği umuduyla devrimi başlatan Bolşevikler, dünya devrimi dalgasının geri çekilmesiyle kendilerini tecrit ortamda buldular. Ekim Devrimi'nin hemen öngününde tek ülkede sosyalist devrimin başarılacağı ama sosyalist devletin Avrupa devriminin yardıma gelmesiyle ayakta kalabileceğini düşünen Bolşevikler, sosyalist devrimden sonra yeni koşullarla karşı karşıya kaldı.

Rusya'daki Sovyet iktidarını dünya devriminin bir üssü, mevzisi, kalesi olarak müdafaa etmek fikri, teorik formülüne kavuşmadan önce, Lenin'in eyleminde pratik biçimine kavuştu. Daha devrimin ilk dönemlerinde o, Almanya'yla savaşa son vererek genç proletarya devletine bir

soluklanma zamanı kazandırmak istiyordu. Brest-Litovsk Anlaşması'yla bunu başardı. 1921'de o Rusya'yı, dışta İngiliz-Sovyet ticaret anlaşması, içte NEP taktik geri çekilişiyle "Tek ülkede sosyalizm" yönüne yöneltti.

Tek bir ülkede dahi olsa sosyalizmi ayakta tutmak, dünya devriminin uzayan savaşlarını esasında bir savunma stratejisidir. Troçki, "Sürekli devrim" teziyle ne içerideki sınıf mücadelesini -işçi köylü ittifakı- ne de geriye çekilmiş dünya devrimi koşullarında sosyalizmi inşa etmeyi hesaba katıyordu. Bunun hem iç, hem de dış siyasette SSCB'yi sonsuz savaşlar içinde yıkıma götürerek yok oluşa sürüklemek dışında bir anlamı yoktu. Troçki'nin bu çizgisi de, Brest Litovsk barışına karşı çıkışında, savaş komünizmini sistemleştirilmeyi önermesinde, vb. cisimleşiyordu.

1924-25 döneminde Sovyet ülkesi nasıl bir yön alacağına dair büyük bir tartışma ve bunalm sürecinden geçerken, Troçki'nin tek önerisi, "Sürekli devrim"di. Tek bir ülkede zaten sosyalizm olamayacağı için, ne işçi köylü ittifakına ihtiyaç vardı, ne de sosyalist devleti dünya devriminin bir üssü olarak yaşatmaya. Böyle olacağına, sosyalizm hiç olmasın demektir bu. Stalin ise, dünya devriminin gerileyişini doğru analiz ederek, tek bir ülkede sosyalizmin inşasına girişmeyi hedef olarak ülkenin önüne koydu.

Uygulanışı, ortaya çıkardığı yeni sorunlar ayrıca tartışılmak üzere bir kenarda dursun; Stalin'in 1920'lerin başlarındaki iç ve uluslararası koşullarda tek bir ülkede dahi olsa sosyalizmi inşa etmeye girişmenin tarihsel zorunluluğunu kavramış olması, onun üstün, ileri yanıdır. Dünya proletaryasının mevzisi SSCB'de, sosyalist üretim ilişkilerinin hâkim olduğu bir ekonomi inşa edildi. Kapitalizmin bağlarından kurtarılan üretici güçler şaha kalktı. Devasa bir ekonomik büyüme atağı başarıldı. Geri tarım ülkesi SSCB'nin tüm çehresi değişti, ileri bir sanayi ülkesi haline geldi. Üstelik kapitalizme taban tabana zıt biçimde, ne açlık, ne yoksulluk, ne işsizlik yarattı bu büyüme dalgası. Tersine işsizlik ortadan kaldırıldı. Açlık ortadan kaldırıldı. Yoksulluk anlamlı düzeyde getirildi.

Yine kapitalizme zıt biçimde, plansız-anarşik değil, planlı ve uyumlu bir karakter taşıyordu ekonomik büyüme dalgası. Meta ekonomisinin alanı daraltılıyor, bir metasızlaştırma süreci yaşanıyor, kitlelerin yararlandığı bedelsiz sosyal

hizmetlerin alanı sürekli genişletiliyordu. Ekonominin bütününe damgasını vuran, hakim olan planlı-sosyalist kamusal ekonomi iken, meta ekonomisi ikincil, tabii, sosyalist ekonomiye bağımlı bir olgu düzeyine getiriliyordu.

SSCB'nin sosyalist olmadığını öne süren Troçkist iktisatçılar, bu olguyu açıklayamıyorlar. Böyle bir ekonomik atılım hangi üretim ilişkileri temelinde yaşandı? Kapitalist mi, sosyalist mi? Tony Cliff gibi bazıları, içinden çıkamadıkları 'devlet kapitalizmi' teziyle boğuşuyor, sosyalist esaslara göre işleyen, meta ekonomisinin hakim olmadığı bir kapitalist ekonomi olabileceğini savlıyor; Troçki'nin tezlerini olduğu gibi sürdüren bazıları 'Yozlaşmış işçi devleti' gibi, sosyoekonomik bir yapıyı ifade etmeyen bir tespitle durumu kurtarmaya çalışıyor, Antonio Carlo gibi işin içinden çıkamayan bazı başkaları da, kendince kapitalizm ve sosyalizm dışında yeni sosyoekonomik yapılar icat etmeye soyunuyorlar.

Tek ülkede sosyalizmin inşası stratejisiyle kurulan SSCB'deki sosyalizm, İkinci Dünya Savaşı'nda Hitler faşizmini Kızıl Ordu'nun çelik yumruğuyla ezdi. Dünyayı Nazi faşizmi belâsından sosyalist SSCB kurtardı. Çağın, askeri bakımdan en gelişkin emperyalist devletini yendi.

Çin ve Doğu Avrupa devrimleriyle ilgili olarak da tartışılacak şeyler tabii ki var. Ama herhalde aklı başında hiç kimse, Doğu Avrupa'da ve Çin'de demokratik halk devrimlerinin gerçekleşmesinde ve sosyalizme yönelen halk cumhuriyetlerinin kurulmasında SSCB'nin varlığının ve Antifaşist Savaşta kazandığı devasa zaferin belirleyici bir rol oynadığını inkâr edemez.

Dolayısıyla, 1921'den itibaren Lenin ve Stalin'in SSCB'yi dünya devriminin bir mevzisi olarak koruma, sosyalizmi tek bir ülkede dahi olsa inşa etmeye yönelimi, dünya devrimine katkı sağlamıştır. Tek ülkede sosyalizm, pek çok ülkede devrimlerle bir ülkeler sistemine dönüşmüştür.

Kuşkusuz sosyalist devrimin tek bir ülkeye sığması asla bir tercih ya da arzu edilmez bir durum olamaz. Aksine komünistler bunu ancak bir zorunluluğun yanıtlanması bağlamında ele alabilirler. Sosyalizmle kapitalizm arasında uzun vadede bir ölüm kalım savaşı vardır, nihayetinde bu savaştan ancak biri sağ çıkabilir. Diğer

yandan sosyalizm, kapitalizmin dünya çapında geliştirdiği üretici güçleri dünyasal bir sosyalizmle kucaklayarak ileriye taşıyabilir.

Türkiye ve Kuzey Kürdistan topraklarında devrim için savaşan ML komünistler, devrimin zaferinin ardından ateşi tüm bölgeye yayma perspektifine sahiptir. Ortadoğu'da, Balkanlar'da, Kafkaslar'da demokratik ve sosyalist federasyonlar, bu perspektifin programatik ifadesidir.

20. yüzyıl sosyalizmi, kendisini bu gerçekliklerle ortaya koyar.

Sosyalizmin öncelikle kapitalizmin en fazla geliştiği ülkelerde muzaffer olması beklenirken, bu ülkeler sosyalist devrime en dirençli ülkeler olarak boy gösterdiler. Sosyalizmin zaferi, ekonomik bakımdan geri, ancak devrimci koşulların gelişkin olduğu, emperyalist kapitalist dünya sisteminin çelişkilerinin yoğunlaştığı, bu sistemden en fazla acı çeken bir ülkede, Rusya'da gerçekleşti.

Ekim Devriminin açtığı yolda, 20. yüzyılda yürüme onurunu taşıyan ülkelerin de - Çekoslovakya ve Macaristan hariç- ileri sanayi ülkeleri olmadıkları, geri kapitalist veya yarı feodal ülkeler oldukları görülür. Bu Ekim Devrimini, 'Talihsiz bir rastlantı' olarak algılayanlara tarihin yanıtıdır.

Bugün de Latin Amerika'dan Güney Asya'ya ve

Ortadoğu'ya değin kapitalist emperyalizme karşı mücadele şiddetleniyor. Aynı zamanda kapitalizmin merkezinde de çelişkiler keskinleşiyor. Ama sonuçta çelişkiler ne denli keskinleşirse keskinleşsin, çözümü ona müdahale edecek özel güçleri gerektirir. Günün asıl çözülmesi gereken problemi de budur.

Kapitalizmin emperyalist aşamaya ulaşmasıyla birlikte, kapitalizmin çürüme ve olgunluk düzeyiyle ilgili analiz de evrensel ölçüğe taşınmıştır. Emperyalizm tek tek ulusal ekonomileri tek bir dünya ekonomisi içinde bir araya getirdi. Emperyalizm koşullarında üretim ilişkilerinin üretici güçlerin gelişimini engellemesi, boğması ve hatta çürütmesi, tek tek ülkeler değil; dünya çapında bir olgudur. Dünya çapında ele alınmalı, incelenmelidir. Emperyalist kapitalizmin krizi, öncelikle bu dünya sisteminden en çok acı çeken ülkelerde belirecektir. "Zincir zayıf halkalarından" kırılacak, bu ülkeler/bölgeler sosyalist devrimin öncülüğünü üstlenmede tarihsel rolü oynayacaktır. Fark şudur ki, artık bu ülkeler de büyük çoğunlukla kapitalizmin derinlemesine geliştiği ülkeler durumundadır.

20. yüzyıl sosyalizminin ortaya koyduğu gerçek soruların yanıtlarını aramaktan kaçınan, onun varlığını inkâr eden, onu bir rastlantı, talihsiz bir olay derekesine indirgeyenler, 21. yüzyılın sosyalizm deneyimlerinin yaratılmasında da özel hiçbir role sahip olamayacaktır.